

คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต

บรรจง จิตตกรโ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระบรรจง จิตตโกโร แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ) (ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมัย วรรณอุดร) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ประจัญ จันเดิบ) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

..... (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วรรณกุล) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิท ดีเมืองซ้าย)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระบรรจง จิตตกริ แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ)

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย)

.....
(อาจารย์ ดร.สมชัย วรรณอุตร)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ)

กรรมการ
(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

.....
(อาจารย์ ดร.ประจัญ จันเดิบ)

กรรมการ
(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วรรณกุล)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิทา ดีเมืองซ้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
26 ธ.ค. 2559
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง : กองสิบลี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต

ผู้วิจัย : บรรจง จิตตโกโร

ปริญญา : ศศ.ม. (ภาษาและวรรณกรรมไทย)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.กัลยา กุลสุวรรณ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ดร.ประจัญ จันเคิบ

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2559

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องกองสิบลี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต โดยทำการศึกษาวิเคราะห์กองสิบลี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก และศึกษาอิทธิพลของกองสิบลี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน ต.เมืองสรวง อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยคือ วรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก ข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน รวม 44 คน ข้อมูลการสังเกต โดยใช้แนวคิดในการวิเคราะห์ กองสิบลี่จากหนังสืออมรดกไทอีสาน และใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตสำหรับเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า กองสิบลี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก มีกองอยู่ 2 ประเภท คือ กองสำหรับผู้เฒ่า และกองสำหรับประชาชน กองสำหรับผู้เฒ่าพบจำนวน 2 กอง คือ จากวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ได้แก่ กองที่ 1 และกองที่ 3 และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลก ได้แก่ กองที่ 3 ส่วนกองสำหรับประชาชนพบ จำนวน 4 กอง คือ กองที่ 1 กองที่ 2 กองที่ 11 และกองที่ 13 พบจากวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลานพบกองที่ 2 และกองที่ 11 ย่าสอนหลาน กองที่ 1 และกองที่ 2 และเทวดาสอนโลก คือ กองที่ 2 และกองที่ 13

อิทธิพลของกองสิบลี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนในตำบลเมืองสรวง สรุปได้ว่ายังมีการสืบทอดกันอยู่ ครบทั้ง 3 กอง กองที่มีการปฏิบัติกันมากที่สุดคือกองสำหรับพระสงฆ์ มีจำนวน 13 กอง คือ กองที่ ส่วนกองที่ไม่มีการปฏิบัติมีเพียง 1 กอง คือ กองที่ 10 รองลงมาคือกองสำหรับผู้เฒ่า มีการปฏิบัติอยู่จำนวน 12 กอง คือกองที่ ไม่มีการปฏิบัติจำนวน 2 กอง กองที่ 6 และกองที่ 12 สุดท้ายกองสำหรับประชาชนพบว่ากองที่ปฏิบัติอยู่อย่างต่อเนื่องมีจำนวน 11 กอง คือ กองที่ปฏิบัติเป็นบางหมู่บ้านมีจำนวน 2 กอง คือ ส่วนที่ไม่ปฏิบัติเลยมีเพียง 1 กอง คือ กองที่ 8

TITLE : Kong sib sii inside fictions and lifestyle

AUTHOR : Bunjong Chittakaro **DEGREE :** Master of Art (Language and Literacy)

ADVISORS : Ass.Prof.Dr.Kanlaya Kulsuwan Major Advisor

Dr.Prachan Chantreb Co-advisor

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY, 2016

ABSTRACT

This research aimed to study “Kong Sib See” (The 14 Customs), which is based on the Northeastern (Esarn) traditional beliefs in how to lead a life in the society. For this study “Kong Sib See” in “Grandfather’s Tale to Grandson”, “Grandmother’s Tale to Granddaughter” and “The Angel’s Tale to the World” would be studied and analyzed, as well as the influence of Kong on Mueng Suang Sub-district Community, Mueng Suang district, Roi-Et Province. For the purpose of this research, the researcher collected data from the three Thai tales already mentioned, and interviewed 44 local residents of Mueng Suang Sub-district community including monks, community leaders and folk experts. The researcher used the analytical method from a book called “Thai-Esarn Legacy” in order to better understand Kong Sib See, as well as talking to local people, which is also a key to understanding.

From the study, two types of Kong Sib See are found to have important parts in “Grandfather’s Tale to Grandson”, “Grandmother’s Tale to Granddaughter” and “The Angel’s Tale to the World”. These two types found in the three tales are Kong for rulers and Kong for common people. And there are two types under Kong for Rulers: Kong No. 1 and Kong No. 2. And in examining and analyzing the specific works, Kong No. 1 and 3 are found in “Grandfather’s Tale to Grandson”; however, only Kong No. 3 can be found in “The Angel’s Tale to the World”. There are 4 types of Kong for common people, which can be seen in all the three works: there are Kong number 2 and 11 in “Grandfather’s Tale to

Grandson”; there are Kong No. 1 and 2 in “Grandmother’s Tale to Granddaughter”; and there are Kong No. 1 and 13 found in “The Angel’s Tale to the World”.

In conclusion, the practice of Kong Sib See and the influence on the community of Mueng Suang sub-district still exist. All the 3 types of Kong are being passed on from one generation to the next. There are 13 Kongs for monks, which are the common practice, and these are Kong number 1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14. Apart from these are Kongs for Rulers. The 12 Kongs for Rulers that are being practiced are No. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13 and 14. Finally, there are 11 Kongs for common people that are being practiced; and these are No. 1, 2,3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13 and 14. While Kong No. 2 and 10 are a being followed by some villagers, Kong No. 8 is not being followed at all.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต” ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี ก็เพราะได้รับความเมตตากรุณาจากบุคคลหลายท่านด้วยกัน

ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.ประจัญ จันเดิบ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาเสียสละเวลา ให้คำแนะนำและช่วยตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง

เจริญพรขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ อาจารย์ผู้เป็นประธานในการ สอบวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.สมัย วรรณอุดร ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ คำแนะนำและช่วยตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติมจนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ พระครูวรธรร โมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านผำใหญ่ ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ และคอยให้กำลังใจมาโดยตลอด และเจ้าอาวาสในตำบลเมืองสรวงทุกวัด ที่ให้ความ อนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์การทำวิจัย กราบขอบพระคุณ พระมหาสมัย จินตโมสโก และมูลนิธิกลุ่มแสงเทียนวัดบางไส้โก้ ที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือในด้านทุนการศึกษา

ขออนุโมทนาขอบคุณผู้นำชุมชนตลอดถึงปราชญ์ชาวบ้านในเขตตำบลเมืองสรวง ทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามในการสัมภาษณ์จนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงได้ ด้วยดี

ผู้วิจัยจึงขออนุโมทนา ขอบคุณและขอบใจพระสงฆ์ทุกรูปและญาติโยมทุกคน ตลอด ถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจจนงานสำเร็จเป็น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

บรรจง จิตตกรโ

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฌ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	5
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	6
วิธีดำเนินการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
ประโยชน์ที่จะได้รับ	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
องค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน	10
ชุดความรู้เรื่องกองสิบตี	18
แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	31
บริบทของตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
กรอบแนวคิดการวิจัย	43

หัวเรื่อง	หน้า
บทที่ 3 คองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลานและเทวดาสอนโลก	44
สาระสำคัญของวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก	44
คองสำหรับผู้นำ	48
คองสำหรับประชาชน	51
บทที่ 4 อิทธิพลของคองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนใน ต.เมืองสรวง	
อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด	57
คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์	59
คองสิบสี่สำหรับผู้นำ	79
คองสิบสี่สำหรับประชาชน	100
บทที่ 5 สรุปลผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	121
สรุปลผลการวิจัย	121
อภิปรายผล	122
ข้อเสนอแนะ	126
บรรณานุกรม	127
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์งานวิจัย	132
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์งานวิจัย	135
ประวัติผู้วิจัย	150

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เปรียบเทียบเนื้อหา กองสำหรับผู้นำ	23
2	แสดงกองที่พบในวรรณกรรมทั้ง 3 เล่ม	47
3	แสดงการปฏิบัติ และไม่ปฏิบัติในกองสืบสำหรับพระสงฆ์ ผู้นำ และประชาชน	57
4	แสดงกองสืบสำหรับพระสงฆ์ และวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน	59
5	กองสำหรับผู้นำและวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน	79
6	กองสืบสำหรับประชาชนและวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน	100

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

1	กรอบแนวคิดการวิจัย	43
---	--------------------------	----

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นดินแดนที่มีชนบทรอบล้อมจารีตประเพณีอันดีงาม ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคมชาวอีสาน การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่ปรองดอง ร่วมกันสร้างสรรค์ มีความสามัคคี มีคุณธรรมต่อกัน และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มาเป็นเวลาอันยาวนาน โดยถือว่าวัดเป็นศูนย์กลางในการร่วมกันทำกิจกรรมอันสำคัญในท้องถิ่น เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สามารถยกระดับจิตใจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของมวลชนชาวอีสาน ในปี พ.ศ. 2527 ปรีชา อุตระภูท ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ว่า ชาวไทยอีสานมีวัฒนธรรมเป็นมรดกอันล้ำค่ามานาน ทั้งทางสังคม ค่านิยม ปรัชญาชีวิต และวิถีทางแห่งชีวิต ตลอดจนระบบสังคมของกลุ่มชนนั้น ๆ สะท้อนให้เห็นสภาวะของประชาคมนั้น ๆ เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่ได้สร้างมรดกอันล้ำค่าไว้ให้แก่ คนรุ่นหลัง สิ่งเหล่านี้คือรากฐานของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้จากประสบการณ์หรือจากการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จึงทำให้ภูมิปัญญาดังกล่าวมีความสำคัญและผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวันทุกประเภทของชาวอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับ ไพฑูรย์มิกุล (2532 : 183) ที่กล่าวว่า การดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของชาวอีสานแต่ละท้องถิ่น มีการอยู่ร่วมกันโดยยึดหลักธรรมเป็นที่ตั้ง มีความสามัคคีกลมเกลียวรักใคร่กันฉันพี่น้องและเลี้ยงชีพโดยทางสุจริตเป็นระยะเวลายาวนาน สามารถเรียนรู้ ถ่ายทอด และสร้างกฎระเบียบของสังคมหรือที่เรียกกันว่า กฎหมายบ้านเมือง จนกลายเป็นแนวทางปฏิบัติของกลุ่มชนนั้นได้ เมื่อได้รับรู้กฎระเบียบของสังคมรู้จักเชื่อฟังคำสั่งสอนของคนเฒ่าคนแก่ย่อมจะทำให้ครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรืองได้

การที่บ้านเมืองหรือชุมชนจะมีความสุข และมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อประชาชนผู้อาศัยในชุมชนสามารถปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎหมาย ตามระเบียบของบ้านเมือง ในสมัยก่อนนั้นกฎหมายบ้านเมืองจะเป็นเพียงข้อปฏิบัติสำหรับพระมหากษัตริย์ เจ้านายผู้ใหญ่และบุคคลธรรมดาพึงปฏิบัติเป็นกิจวัตร โดยได้นำเอาคองสิบสี่มาเป็นแนวทางปฏิบัติ อันมีปรากฏในวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ ซึ่งในอดีตนั้นวรรณกรรมคำสอนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการ

กำหนดบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งผู้ประพันธ์ได้มีแนวคำสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อปลูกฝังให้เกิดแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่ดีงาม โดยมีแนวคำสอนหลักประกอบด้วย คำสอนที่เป็นแนวทางปฏิบัติต่อศาสนา คำสอนที่เป็นแนวทางปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นภาพสะท้อนทางสังคมที่เด่นชัด ทำให้วรรณกรรมคำสอนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าที่บรรพบุรุษได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม มุ่งเน้นให้คติข้อคิดในการประพฤติตนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ มีความขยันหมั่นเพียร มีคุณธรรม จริยธรรมมีความอดทน พึ่งตนเองได้ มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งแนวคำสอนที่ปรากฏในคองสิบสี่นั้น สามารถยกระดับจิต และคุณภาพชีวิตของมวลชน ชาวอีสาน ทำให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญในการดำเนินชีวิต เพื่อก่อให้เกิดความผาสุก แก่คนในครอบครัว อันจะก่อให้เกิดความสงบสุข ทั้งกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ในปี พ.ศ. 2553 ทวีศักดิ์ เข้มมเจริญ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ความเชื่อในหลักของคองสิบสี่เป็นระเบียบทางสังคมของชุมชนดั้งเดิม เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม ระหว่างคนกับธรรมชาติ และระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ฮีตคองเปรียบเหมือนธรรมเนียมชีวิตที่นำมาซึ่งความสุข สงบร่มเย็นในสังคม ปัจจุบันประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ที่ยังอยู่มีเพียงรูปแบบแต่ขาดคุณค่าแก่นสารของฮีตคองที่แท้จริง ประเพณีบางอย่างได้ถูกละเลยมิได้ปฏิบัติกันหรือปฏิบัติกันน้อยมาก และบางอย่างก็เริ่มสูญหายไปตามกาลเวลา วิถีชีวิตของผู้คนหันมาพึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยี ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติหายไป การเมืองการปกครองเข้าถึงประชาชนหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ประชาชน อยู่ภายใต้การแบ่งกลุ่มด้านความคิดที่ชัดเจน การรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันทำได้ยาก ทั้งเศรษฐกิจรัดตัว อยู่กันแบบดั้นร่นเห็นแก่ตัว ไม่สนใจกันและกัน ไม่มีความเกรงกลัวบาป ความสัมพันธ์ฉันทันพี่น้องหายไป เกิดการแก่งแย่งชิงดีกัน ขาดความไว้วางใจกันและกันในชุมชน เพราะมองข้ามฮีตคองที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ

ปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรหันมาให้ความสนใจและร่วมหาแนวทางสำหรับการศึกษาปัญหา และแนวทางพัฒนาให้สังคมอีสานกลับมาพิจารณาภูมิปัญญาเหล่านั้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตสืบไป ดังที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม (2553) ได้แสดงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า การที่จะดึงให้สังคมไทยให้ย้อนกลับคืนสู่รากเหง้า (Back to the Root) ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ทางรัฐบาลหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรจะใช้ “อำนาจอ่อน” หรือ “Soft Power” เพื่อจูงใจให้ประชาชนทำตามโดยไม่ต้องใช้อำนาจข่มขู่ คุกคาม กดดัน หรือใช้เงินล่อ แต่เขาควรจะทำตามด้วยความสมัครใจ อำนาจ

อ่อนอันได้แก่วรรณกรรมอีสานที่บรรพบุรุษได้นำมาอบรมสั่งสอนกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและจารีตประเพณีอันดีงามของชาวอีสานที่เรียกกันว่าคองสิบสี่ ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน เพราะเป็นกรอบและแนวปฏิบัติที่ชุมชนในสังคมต้องประพฤติปฏิบัติ เพราะคองสิบสี่เปรียบได้กับการบริหารจัดการการปกครองกฎหมาย และยังเป็นเข็มทิศและปฏิทินชีวิตของชุมชน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง แต่สังคมอีสานหลายแห่งกลับวิ่งตามโลกวัตถุ หันหลังให้ฮีตเก่าคลองเดิม เห็นความดีงามของวัฒนธรรมต่างชาติ และรับมาอย่างง่ายดายโดยไม่พิจารณา จึงทำให้สังคมส่วนนั้นมีความวุ่นวาย ไร้สาระสายเป็นครอบครัวมีปัญหาแตกแยก ลูกไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ คนแก่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี พระครู ข้าราชการผู้นำระดับต่าง ๆ จ้องแต่จะเอารัดเอาเปรียบกัน คดีความต่าง ๆ มีให้เห็นไม่เว้นแต่ละวัน ส่วนหนึ่งเกิดจากคนห่างเหินฮีตเก่าคลองเดิม มองไม่เห็นความสำคัญซึ่งเป็นข้อดีของฮีตคอง และไม่สนใจนำพาคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ

จากการศึกษางานวิจัยของ มยุรี ปาละอินทร์ (2543 : 178) เรื่องคองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชาวไทพวนตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี พบว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมมีคองที่เป็นข้อปฏิบัติและแนวทางที่ผู้อาวุโสแนะนำเอามาปฏิบัติร่วมกันกับศาสนา เพื่อให้เกิดความสามัคคี ความปรองดอง ให้อยู่อย่างมั่นคงและมีระเบียบวินัยในสังคม โดยนำมาเป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะตามสภาพของแต่ละบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภดลพรหมณี (2553 : 101) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่เป็นระเบียบทางสังคมของชุมชนดั้งเดิม วิถีชีวิตรอบหนึ่งปีมีพิธีกรรมทุกเดือน เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม ระหว่างคนกับธรรมชาติ และระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คองสิบสี่ เป็นวัฒนธรรมและกฎกติกาของชุมชน หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นการปฏิบัติให้ถูกต้องตามมารยาทในสังคม นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ฮีตคองบางอย่างได้เริ่มลดน้อยลง

จากข้อมูลดังกล่าว มาแล้วในข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า คองสิบสี่ เป็นวรรณกรรมที่นับเป็นมรดกทางปัญญาที่เปี่ยมคุณค่าของชุมชนอีสาน หรือเรียกอีกอย่างว่าทุนทางวัฒนธรรม และจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมคำสอนเรื่องธรรมศาสนานานาชาติ พบว่ามีการกล่าวถึงคองสิบสี่ในหลายประเด็น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหนังสือ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2 ประเพณีอีสาน ประเพณีโบราณ ตำรามรดกอีสาน มรดกไทยอีสาน ฮีต คอง คะลำ และประเพณีโบราณอีสาน นอกนั้นยังพบว่า นักปราชญ์ชาวอีสานได้ประมวลคองสิบสี่

ไว้ โดยแบ่งเป็น 3 ชุด คือ คองสิบสี่สำหรับผู้นำ คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ และคองสิบสี่สำหรับประชาชนทั่วไป และจากการคลุกคลีกับวิถีชีวิตชาวบ้านที่อยู่ใน ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ก็พบว่ายังมีการปฏิบัติตามคองสิบสี่หลงเหลืออยู่ ดังเช่นใน คองที่ 10 ของผู้นำที่ว่า เมื่อถึงเดือนสิบให้ประกาศเตือนให้ราษฎรทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศให้กับญาติที่ตายไปแล้ว ซึ่งพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ หรือแม้แต่ในคองที่ 9 ของพระสงฆ์ที่ว่า เมื่อถึงเดือนห้าวันสงกรานต์ให้นำทรายกทายิกา นำน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระพุทธรูป และมหาธาตุเจดีย์ ก็ยังพบว่ามีการปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ แต่ก็มีบางคองที่เริ่มการสูญหายหรือมีการปฏิบัติลดน้อยลง เช่นคองที่ 5 ของประชาชนทั่วไปที่ว่า เมื่อถึงวันพระให้ขอขมาท้าวคนเสา เรือนไฟ แม่บันได และประตูเรือน สิ่งเหล่านี้มีการปฏิบัติน้อยมากหรือแทบไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน หรือในคองที่ 7 ของประชาชนทั่วไปที่ว่า เมื่อถึงวันพระให้ภรรยานำดอกไม้รูปเทียน มาขอขมาสามี เนื่องจากว่าในปัจจุบันแนวความคิดที่ว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีสิทธิเสรีภาพเสมอกัน จึงทำให้การแสดงออกถึงความเคารพในสามีของตนเองลดน้อยลง เหล่านี้เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงอยากศึกษาให้ลึกกลงไปว่าวรรณกรรมอีสานในท้องถิ่นที่ยังคงกล่าวถึง คองสิบสี่นั้นมีหรือไม่ แค่ไหน ชาวบ้านได้นำมาใช้หรือไม่ และนอกนั้นอาจทำให้ทราบสาเหตุของการดำรงอยู่และสูญหายไปของคองสิบสี่ โดยศึกษาที่ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นชุมชนที่ได้มีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมฮีตคองปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวรรณกรรมอันทรงคุณค่า และนำองค์ความรู้ที่ได้มาเผยแพร่เพื่อพัฒนาไปสู่ชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ

1. วิเคราะห์คองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก
2. วิเคราะห์อิทธิพลของคองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องคองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเฉพาะ 9 หมู่บ้าน ของตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ในการวิจัย เนื่องจากเป็นเมืองเก่าแก่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน เป็นแหล่งอารยธรรมมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ ซึ่งง่ายต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษาวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก ที่ได้ทำการปริวรรตแล้ว จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า เป็นวรรณกรรมคำสอนที่ทรงคุณค่าซึ่งมีเนื้อหาที่ครอบคลุมวัฒนธรรมอีสาน มีเนื้อหาที่กล่าวสอนเกี่ยวกับ คองสิบสี่อยู่หลายประเด็น โดยมุ่งเน้นสอนทางจริยธรรมที่พึงปฏิบัติต่อกันสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตตามโอกาสต่าง ๆ ได้

1.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลคือผู้รู้ในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ดังนี้ เจ้าอาวาสและพระภิกษุในตำบลเมืองสรวง จำนวน 8 รูป ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 9 คน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสที่มีภูมิปัญญาในตำบลเมืองสรวง จำนวน 27 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในงานวิจัยนี้ได้แบ่งเนื้อหาที่ศึกษาออกเป็นสองประเด็น คือ

2.1 วิเคราะห์คองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก

2.2 วิเคราะห์อิทธิพลของคองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน

3. ขอบเขตด้านเวลา

ในงานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตระยะเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูลและเสนอข้อมูล เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ซึ่งได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์

การดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1.1.1 ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือโดยวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีและจุดประสงค์ของงานวิจัย นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ไปให้ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาความถูกต้องของเนื้อหาและการใช้ภาษาว่ามีความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการจะศึกษา หรือไม่ จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) วิเคราะห์จุดประสงค์ แนวคิดและทฤษฎีในงานวิจัยนี้ เพื่อกำหนดประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์
- 2) สร้างแบบสัมภาษณ์ แล้วเสนอให้ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบด้านภาษาและเนื้อหา แล้วปรับแก้ไขเนื้อหาตามที่ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เสนอแนะแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

1.2 แบบสังเกต

การดำเนินการสร้างแบบสังเกตผู้วิจัยได้ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1.2.1 ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือแบบสังเกต โดยวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีและจุดประสงค์ของงานวิจัย นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ไปให้ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาความถูกต้องของเนื้อหาและการใช้ภาษาว่ามีความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการจะศึกษาหรือไม่ จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) วิเคราะห์จุดประสงค์ แนวคิดและทฤษฎีในงานวิจัยนี้ เพื่อกำหนดประเด็นคำถามในแบบสังเกต

2) สร้างแบบสังเกตแล้วเสนอให้ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบด้านภาษา และเนื้อหา แล้วปรับแก้ไขเนื้อหาตามที่คุณควบคุมวิทยานิพนธ์เสนอแนะแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

2.1 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Robert K. Merton. ค.ศ. 1910 – 2003) มาเป็นทฤษฎีในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 แนวคิดในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับคองสิบตี จากหนังสือมรดกไทอีสาน พระครูสุเทพสารคุณและคนอื่น ๆ (2544) มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1.1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Robert K. Merton. ค.ศ. 1910 – 2003) และแนวคิดการวิเคราะห์ คองสิบตี จากหนังสือมรดกไทอีสาน พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่น ๆ (2544)

1.2 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคองสิบตี

1.3 รวบรวมข้อมูลและชุดความรู้เกี่ยวกับคองสิบตี

1.4 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและพื้นที่วิจัย

1.5 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในสองประเด็น คือ

2.1 วิเคราะห์คองสิบตีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่อง เรื่องปู่สอนหลาน ยา สอนหลาน และเทวดาสอน โลก โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดคองสิบตีจากหนังสือมรดกไทอีสาน พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่น ๆ (2544)

2.2 วิเคราะห์อิทธิพลของคองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชุมชนตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินการวิเคราะห์คองสิบสี่ใน 3 ด้าน คือคองสำหรับพระสงฆ์ คองสำหรับผู้นำ และคองประชาชน โดยใช้แนวคิดจากหนังสือมรดกไทอีสาน พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่น ๆ (2544) และทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Robert K. Merton. ค.ศ. 1910 – 2003) มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และเสนอผลการวิจัย ดังนี้

- 3.1 คองสิบสี่ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก
- 3.2 อิทธิพลของคองสิบสี่ที่มีต่อวิถีชุมชนตำบลเมืองสรวง
- 3.3 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นิยามศัพท์เฉพาะ

คองสิบสี่ หมายถึง แบบอย่างและแนวทางการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่อดีต 3 ด้าน จากหนังสือมรดกไทอีสาน พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่น ๆ (2544) คือ คองสิบสี่สำหรับผู้นำ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับผู้นำพึงปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนมีความสุขร่มเย็น คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ให้ปฏิบัติถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณี แต่มีใช้วินัยซึ่งเป็นกรอบที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้ภิกษุถือปฏิบัติ และคองสิบสี่สำหรับประชาชน หมายถึง ประเพณีของชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและกฎกติกาของชุมชน หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

วรรณกรรม หมายถึง เอกสารที่ได้บันทึกเรื่องราวคำสอนเกี่ยวกับคองสิบสี่ในสังคมอีสาน ที่ได้ทำการปริวรรตแล้ว ในที่นี้ได้แก่ เรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก

วิถีชีวิต หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่เกี่ยวข้องกับคองสิบสี่ทั้ง 3 ด้าน คือ คองสำหรับพระสงฆ์ คองสำหรับผู้นำ และคองสำหรับประชาชน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้ทราบคองสิบสี่ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องปุสอนหลาน ย่าสอนหลาน และ เทวดาสอนโลก
2. ทำให้ทราบอิทธิพลของคองสิบสี่ที่มีต่อวิถีชุมชนอีสาน
3. เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในวิถีชีวิตของชุมชน
4. เป็นข้อมูลสำหรับอนุรักษ์สืบสานและประยุกต์ใช้ในชีวิตและสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางและกำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย โดยแบ่งสาระสำคัญ 5 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน
2. ชุดความรู้เรื่องคองสิบสี่
3. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
4. บริบทของตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

องค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน

วรรณกรรมไทยนั้นมีหลายประเภท ผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชนย่อมมีวรรณกรรมเป็นของตนเองอันเป็นการบ่งบอกถึงการสืบทอดวัฒนธรรมที่ดิงามจากรุ่นสู่รุ่น แม้แต่กลุ่มชนในภาคอีสานต่างก็มีความเชื่อเกี่ยวกับวรรณกรรมของตนเองเช่นกลุ่มเขมร-ส่วยกลุ่มโคราชก็มีวรรณกรรมของตนเองซึ่งเรียกว่า "วรรณกรรมเขมร" และ "วรรณกรรมโคราช" ตามลำดับแต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวรรณกรรมของกลุ่มไทย-ลาวซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของภาคอีสานจากการศึกษาวรรณกรรมอีสานพบว่า มีรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างไปจากวรรณกรรม ภาคกลาง รัชช ปุณ โณทก (2525 : 174) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า วรรณกรรมอีสานเป็นวรรณกรรมชาวบ้านอย่างแท้จริงชาวบ้านเป็นเจ้าของสิทธิ เป็นผู้ใช้ศึกษา เป็นผู้อ่านและเป็นผู้สร้างวรรณกรรมเหล่านั้น โดยมีวัดเป็นสถาบันกลางเป็นสถานที่เก็บรักษาเพื่อเผยแพร่และเป็นแหล่งอนุรักษ์วรรณกรรมเหล่านั้น เนื่องจากชาวอีสานเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนรักการพูดเป็นจังหวะและสัมผัสมาแต่โบราณจึงเป็นเหตุให้เชื่อว่าชาวอีสานมีวรรณกรรมเป็นของตนเองด้วยการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้เป็นแบบฉบับของตนเองซึ่งแบ่งออกได้หลายประเภท

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสานไว้เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ 3 ประเด็น คือ ลักษณะของวรรณกรรมอีสาน, ประเภทของวรรณกรรมอีสาน และวิธีการตีบทอวรรณกรรมอีสาน ดังนี้

1. ลักษณะของวรรณกรรมอีสาน

เนื่องจากวรรณกรรมอีสานเป็นวรรณกรรมที่เจริญรุ่งเรืองในหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2521 จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้นำเสนอความเห็นในเรื่องนี้ว่า ประเภทของวรรณกรรมมีรูปแบบเฉพาะตัวกล่าวคือตอบสนองความเชื่อของสังคมท้องถิ่นอีสานและเป็นการสะท้อนท้องถิ่นอีสานรวมถึงคตินิยมภาษาสำนวน โวหาร และสาระที่เป็นประโยชน์ต่อจิตใจอีกด้วย ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่นและได้ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับประเภทของวรรณกรรมไว้ 6 ประเภท คือ วรรณกรรมนิรนาม, วรรณกรรมพุทธศาสนานิยม, วรรณกรรมจักร ๆ วงศ์ ๆ, วรรณกรรมสุชนาฏกรรม, วรรณกรรมประเพณีนิยม และวรรณกรรมชนรชาตินิยม ดังนี้

1.1 วรรณกรรมนิรนาม เป็นวรรณกรรมที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งวรรณกรรมอีสาน ซึ่งจารลงในใบลานด้วยตัวอักษรอีสานที่เรียกว่าหนังสือผูกนั้นจะไม่บอกชื่อผู้แต่งไว้แต่กลับบอกชื่อผู้จารวันเวลาที่จารเสร็จไว้ตอนท้ายเรื่องอย่างชัดเจนจนเป็นธรรมเนียมทั้ง ๆ ที่ผู้แต่งมีความสำคัญ ที่เป็นเช่นนี้ประการหนึ่งก็คือจาริตที่ควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนอีสานในข้อห้ามที่เรียกว่า “ชะล่า” นั้นอาจมีส่วนทำให้ผู้แต่งหนังสือไม่ประสงค์จะออกนามเพราะถ้าใครอยากมีชื่อเสียงเป็นคนเด่นด้วยการนี้ถึงตัวเองเป็นสำคัญอาจเห็นเป็น ชะล่าคือไม่คิดเป็นการแสดงถึงลักษณะสังคมอีสานสมัยก่อนว่าวรรณกรรมอีสานนั้นจารหรือคัดลอกต่อกันมาจึงยากที่จะสืบค้นว่าต้นฉบับที่แท้จริงอยู่ที่ไหนได้ลงนามผู้แต่งไว้หรือไม่ทั้งเวลาที่ผ่านมานานวรรณกรรมประเภทนี้ ไคแก่ เชียงเมียง พญาคันคาก ท้าวกำกาคำ เป็นต้น

1.2 วรรณกรรมพุทธศาสนานิยม วรรณกรรมอีสานส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา นั่นคือเค้าโครงเรื่องของวรรณกรรมอีสานส่วนใหญ่มีที่มาจากนิทานชาดกทั้งนิบาตชาดกและปัญญาสชาดก ซึ่งพบได้ว่ามีหนังสือผูก ซึ่งเป็นวรรณคดีชั้นสูงในภาษาไทยอีสาน วรรณกรรมอีสานมิใช่จะมุ่งแต่ความงามทางการใช้ภาษาหรือความไพเราะเท่านั้น แต่ประสงค์จะใช้วรรณกรรมเป็นกุศโลบายในการสอนหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อซึมซับเข้าถึงชนทุกชั้นทุกสังคม จึงต้องอาศัยศิลปะในเชิงวรรณคดีแต่การจะอบรมสั่งสอนธรรมนั้นจะต้องวางวิธีการให้เหมาะสมกับกาลเทศะและสังคมในยุคก่อนที่คน ไม่มีโรงเรียนจะเข้าศึกษา วัดมีส่วนอย่างมากที่จะช่วยอบรมจิตใจให้เป็นคนมีความประพฤติอยู่ในกรอบศีลธรรมการสอน

โดยเล่านิทานประกอบธรรม เช่นสังข์ศิลป์ชัย กาพะเกษ ท้าวณคุ่ม สุวรรณสังข์ชาดก ท้าวโศวัต วรรณกรรมเหล่านี้พระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องจะเป็นบุคคลตัวอย่างของผู้บำเพ็ญความดีมีคุณธรรมสูงตามหลักการบำเพ็ญบารมี 10 ประการของพระโพธิสัตว์ จะเห็นว่าตัวเอกจะต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยคุณธรรมไม่ก่อบาปมีแต่ความเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ในที่สุดจะชนะอุปสรรคศัตรูทั้งปวงและประสบความสำเร็จในชีวิต

1.3 วรรณกรรมจักร ๆ วงศ์ ๆ อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมอีสานแทบทุกเรื่องมีลักษณะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ คือ ในเรื่องต้องเป็นมีท้าวพระยาหรือกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองแบบราชาธิปไตย ลักษณะของเรื่องต้องการแสดงความสามารถของตัวเอกมักจะเป็นพระโพธิสัตว์ให้ปรากฏซึ่งมีหลายแบบเช่นตัวเอกเป็นลูกกษัตริย์พอเจริญวัยต้องออกจากบ้านเมืองไปศึกษาหาความรู้ตามแบบฉบับสำเร็จวิชากลับมาบ้านเมือง แต่ในการเดินทางนั้นจะพบอุปสรรคมากมายทั้งที่เป็นมนุษย์และสัตว์ร้าย ต้องต่อสู้จนได้รับชัยชนะจึงกลับเข้าบ้านเมืองและได้ครองเมือง ต่อมาตัวเอกเป็นลูกกษัตริย์ถูกก่อกวนแก่งัดต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองไปแล้วได้คืนในภายหลัง เรื่องทั้งหลายเปิดเผยความจริงได้ครองบ้านเมืองเป็นสุขต่อมา ตัวอย่างเช่นเรื่องคัชฌายะตัวเอกเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นลูกคนยากจนมีเหตุต้องเดินทางตามหาบิดาขณะเดินทางผ่านเมืองต่าง ๆ แต่ละเมืองเกิดเหตุการณ์เดือดร้อนต่าง ๆ ตัวเอกเดินทางผ่านไปได้ช่วยแก้ไขจัดเหตุร้ายได้สิ้นเจ้าเมืองยกธิดาและบ้านเมืองให้ครอง ระหว่างเดินทางตัวเอกต้องผจญภัยอุปสรรคต่าง ๆ ได้แสดงความสามารถและคุณธรรมให้ปรากฏตามแบบพระโพธิสัตว์ คือเป็นผู้มีความสามารถและคุณธรรมสูงท้ายที่สุดก็พบบิดาและได้ครองบ้านเมืองเป็นสุขจนสิ้นอายุขัย

1.4 วรรณกรรมสุชนาฏกรรม วรรณกรรมอีสานส่วนมากจบลงอย่างมีความสุขที่เรียกว่าสุข นาฏกรรม คือเมื่อตัวเอกได้ต่อสู้กับเหตุการณ์ อุปสรรค ศัตรูเมื่อพ้นจากความลำบากนั้นแล้วผลที่ได้รับตอบแทนด้วยการปกครองบ้านเมืองเช่นนี้เสมออย่างเรื่องผาแดงนางไอ่ เป็นต้น

1.5 วรรณกรรมประเพณีนิยม แม้ว่าส่วนใหญ่วรรณกรรมอีสานจะแต่งตามเค้าเรื่องนิทานชาดกก็ตาม แต่ผู้แต่งจะสอดแทรกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวอีสานในเรื่องที่แต่ง เช่นวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อสภาพสังคมความเป็นอยู่ของคน คติ ข้อคิด ภูมิประเทศ เป็นต้น ทำให้บรรยากาศในเรื่องใกล้ชิดกับชาวอีสานเรื่องจึงดูเป็นจริงและมีความหมายต่อวิถีชีวิตของคนชาวอีสานมาก อันเป็นเหตุให้ชวนฟังชวนอ่าน ผลที่ได้้นอกจากความเพลิดเพลินแล้วที่สำคัญคือคติธรรมในเรื่องที่ได้รับ โดยไม่รู้ตัวซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องการอันสำคัญที่สุดของผู้ประพันธ์ ดังเรื่อง กำพรว้าไก่แก้ว กำพรว้าฝีน้อย เป็นต้น

1.6 วรรณกรรมชนรรมชาตินิยม วรรณกรรมอีสาน โดยเฉพาะประเภทร้อยกรอง มีธรรมเนียมอยู่อย่างหนึ่งคือเมื่อเรื่องกำลังดำเนินไปจะมีการยกบทชนรรมชาติ ชมต้นไม้ ชมดอกไม้ขึ้นมาแทบทุกกระยะ แม้ว่าเรื่องตอนนั้นจะไม่เกี่ยวข้องกับชนรรมชาติไม่อำนวยความสะดวกให้แทรกเรื่องชนรรมชาติลงก็ตาม แต่จะพบว่า มีบทชนรรมชาติแทรกเข้ามาในตอนต่าง ๆ ของเรื่องทุกกระยะ ถ้าเป็นวรรณกรรมชาดกเมื่อมีการกล่าวถึงป่าที่ตัวเอกคือพระโพธิสัตว์เดินทางผ่านไปนั้นกล่าวว่าเป็นป่าหิมพานต์จะต้องมีลักษณะร่มรื่นสะดวกสบายอุดมสมบูรณ์งดงาม และไม่มีภัยจากชนรรมชาติและสัตว์ร้าย เช่นเรื่อง ท้าวกำกาคำ พระเจ้าตัดเกษ

โดยรวมแล้ว วรรณกรรมอีสานเป็นเรื่องราวที่ใช้เป็นสื่อในการสอนศีลธรรม จริยธรรมตลอดจนสอนปรัชญาพุทธศาสนาให้แก่สังคม ซึ่งมีความมุ่งหมายในการบันเทิงและสอนคติธรรมไปในตัว เพราะเรื่องเหล่านั้นมักจะแทรกพุทธจริยวัตรอันดี ปรัชญาพุทธศาสนาที่ปรากฏในจริยวัตรตัวเอกของเรื่องเป็นการเน้นถึงการดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ชาวบ้านจดจำมาเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตในสังคมแสดงให้เห็นถึงกุศโลบายในการสอนศีลธรรมแก่สังคม

ในการจัดประเภทวรรณกรรมอีสานที่กล่าวมานี้ได้จัดอย่างรวม ๆ โดยการมองด้านเนื้อหาของเรื่องเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520 : 54 – 55) ได้แสดงทัศนะว่า เนื่องจากวรรณกรรมอีสานเป็นลักษณะวรรณกรรมอนุประสาธน์กล่าวคือจะเป็นเรื่องตำนานแต่ก็มีการสอนศีลธรรมด้วยและในขณะเดียวกันก็เป็นการเทิดทูนวีรบุรุษอีกด้วยฉะนั้นจึงได้นำมาจำแนกอย่างกว้าง ๆ โดยวิธีพิจารณาจากน้ำหนักรของสาระในเรื่องเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้หลายลักษณะ ดังจะกล่าวต่อไป

2. ประเภทของวรรณกรรมอีสาน

วรรณกรรมอีสาน ส่วนใหญ่จะหมายถึงวรรณกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่มากกว่า 2 ใน 3 ของประชากรในภาคอีสาน วรรณกรรมอีสานล้วนมีเนื้อหาและเรื่องราว อุดมไปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แฝงคติธรรมคำสอนของบรรพชนชาวอีสาน ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อขัดเกลาจิตใจของผู้คนสังคมให้มีคุณธรรม และจริยธรรม ทำให้สมาชิกในครอบครัว ชุมชน และสังคม อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ซึ่งสะท้อนให้ผู้ศึกษาวรรณกรรมนั้น ๆ เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นในยุคสมัยที่สร้างสรรค์วรรณกรรมนั้น ๆ

วรรณกรรมอีสานแบ่งได้หลายประเภท กล่าวคือถ้าแบ่งตามเนื้อหาสาระแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่วรรณกรรมทางพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ถ้าแบ่งตามการจดบันทึกมี 2 ประเภท ได้แก่

วรรณกรรมที่ไม่เป็นลายลักษณ์หรือแบบ मुखปาฐะ และวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์หรือบทประพันธ์ ถิ่นแบ่งตามลักษณะการประพันธ์แบ่งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ประเภทร้อยกรองสามารถแบ่งตามประเภทคำประพันธ์เป็น 5 แบบ คือ กาพย์ กลอน โคลง ร่าย และ โสก

วรรณกรรมไม่เป็นลายลักษณ์หรือแบบ मुखปาฐะ เป็นวรรณกรรมที่บอกเล่าต่อ ๆ กันมาวรรณกรรมบางอย่างนั้นเป็นทั้งแบบ मुखปาฐะและแบบลายลักษณ์แล้วแต่ว่าจะปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ตัวอย่าง เช่นนิทานก้อม คำทวย เพลงเด็ก หมอลำ เข่งหรือลำเข่ง คำสอย เป็นต้น

วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ของอีสานมีหลากหลายมีผู้จัดกลุ่มตามสาระไว้หลายประเภท ดังเช่น ชวัช ปุณ โนนทก (2525 : 176-181) แบ่งไว้ 5 ประเภท คือ วรรณกรรมพุทธศาสนา, วรรณกรรมประวัติศาสตร์, วรรณกรรมนิทาน, วรรณกรรมคำสอน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ดังนี้

1. วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมอีสานจำนวนมากไม่น้อยที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณของชาวบ้าน เนื้อหาของเรื่องจึงเสริมความสำคัญความคิดความเชื่อเรื่องภูตผีอย่างแน่นแฟ้น แต่อย่างไรก็ตามวรรณกรรมอีสานนั้นยังอุดมไปด้วยวรรณกรรมพุทธศาสนาเพราะวัดเป็นสถาบันกลางในการส่งเสริมอนุรักษ์รวมถึงการสรรค์สร้างวรรณกรรมอีกด้วย ได้แก่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนาเช่นเรื่องชาดกตำนานทางพุทธศาสนา นอกจากนี้นิทานคติธรรมบางเรื่องก็น่าจะจัดอยู่ในวรรณกรรมพุทธศาสนาได้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเป็นชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าและเป็นจริยาวัตรของพระพุทธองค์แต่ไม่ปรากฏว่ามีในนิบาตชาดกที่เรียกว่าชาดกนอกนิบาตวรรณกรรมพุทธศาสนาของอีสานจำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1.1 ประเภทชาดก คือวรรณกรรมที่มีเรื่องปรากฏอยู่ในนิบาตชาดกของพุทธศาสนาได้แก่ลมหาคติคือเรื่องพระเวสสันดรชาดกต่างแต่เป็นสำนวนโวหารอีสานภาษาถิ่นอีสานโดยยกคำบาลีมาและแปลเป็นภาษาอีสานร้อยกรองตามลักษณะคำประพันธ์อีสานเรียกว่ากลอนลำ เช่น ท้าวสีทน (พระสุชนมโนราห์) ท้าวปาจิต (เป็นเรื่องเดียวกับปาจิตตกุมารชาดก) ท้าวคันชามหรือท้าวคันทาม (ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องชาดกในนิบาตชาดกหรือไม่)เสียวสวาดหรือศรีเสลิวเสียวสวาด ท้าวโสวัจ แลนมนุน (แลนหมายถึงตะกวด) นกกระจอก และพญาคนคาก เป็นต้น

1.2 ประเภทธรรม เป็นการจัดธรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่นพระอภิธรรม 7 คัมภีร์แทนน้ำนมแม่ อากาโรวัตตสูตร (มหายาน) มูลนิพพาน เทวทูตสูตร แปลหมื่นสี่

พันจันทร์ อภิธรรมปิฎก ภาวะทั้งสาม อริยสัง นามปัญหา จลอมมูลนิพนพาน บุญกิริยาวัตถุ 10 มูล
วาทกถา สังฆอมชาตุ เมตตาสูตฺร ฎีการัตนสูตรปัญญาบารมีหลวง เผตวัตถุ บารมีหลวง วินัย
สำรวม

1.3 ประเภทประวัติและตำนานพุทธศาสนา ได้แก่เรื่องราวของการสืบ
ศาสนาประวัติ ปุชนิยบุคคลและเรื่องราวเหล่านี้จัดอยู่ในวรรณกรรมได้เพราะไม่ได้เป็นเรื่อง
ตำราทางวิชาการพุทธศาสนาอย่างเดี่ยว เช่นมูลสถาปนาหรือปฐมฐาปนาเขตพนหรือเสตพน เป็น
เรื่องการสืบศาสนาเขียนเป็นกลอนลำอีสานสมาสสงสาร อรุรงคินิทาน (ตำนานการสร้างพระ
ธาตุพนม) ชินชาตูปุจฉาพยากรณ์ (เป็นเรื่องคล้ายกับพุทธพยากรณ์) มาลัยเลียบโลก (คล้ายพระ
มาลัยคำหลวง) พื้นพระธาตุพนม (ตำนานพระธาตุพนม) ชมพูทิวป (ชมพูทิวป) มาลัยหมื่นมาลัย
แสน เป็นต้น

2. วรรณกรรมประวัติศาสตร์ ได้แก่ วรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือ
วรรณกรรมเชิงประวัติศาสตร์ เป็นวรรณกรรมที่มีอยู่จำนวนน้อย ประคองจิต เจริญกรรม
(2519 : 6-7) ได้แสดงทัศนคติในเรื่องนี้ว่า เพราะเหตุว่าวรรณกรรมอีสานเจริญอยู่ในกลุ่มชาวบ้าน
ไม่ได้เจริญอยู่ในราชสำนัก ฉะนั้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จึงได้รับความสนใจน้อยกว่า
เรื่องราวทางพุทธศาสนา ได้แก่ ท้าวสูงหรือเจือง ซึ่งเป็นเรื่องราวนักรบไทยลุ่มน้ำโขงที่มี
บทบาทในการขยายอาณาเขตของกลุ่มคนชาติไทยไปได้กว้างขวางจึงเป็นวีรบุรุษของคนไทย
กลุ่มลุ่มน้ำโขง (ลาว) และกลุ่มลานนาไทย เรื่องนี้ท่านมหาศิลา วีระวงส์ ได้ถอดต้นฉบับอักษร
ตัวธรรมเป็นอักษรไทยเมื่อปี พ.ศ.2486 พื้นเมืองเวียงจันทน์เป็นตำนานการสร้างเมือง
เวียงจันทน์และเมืองนครพนม ในเรื่องเรียกว่าศรีโคตรบูรหรือโคตรบอง พื้นเวียงเป็นเรื่องราว
เฉพาะเหตุการณ์ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กรณีสงครามเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์และ
สงครามระหว่างไทยกับญวนสมัย ร.3 ทางด้านประเทศลาวตำนานขุนบรมหรือนิทานขุนบรม
เป็นตำนานพงสาวดารของกลุ่มคนไทยที่มีภูมิลำเนาลุ่มน้ำโขงตำนานพระพุทธรูปต่าง ๆ เช่น
พื้นพระบาง พื้นพระแก้ว พื้นพระแซกคำ พื้นพระแก่นจันทน์แดง ฯลฯ

3. วรรณกรรมนิทาน ได้แก่ วรรณกรรมที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีการเล่า
สืบ ๆ มาวรรณกรรมอีสานที่อุดมไปด้วยวรรณกรรมนิทาน เพราะสมัยก่อนวรรณกรรมเป็น
ประหนึ่งมหรสพของชาวอีสานจึงเป็นปัจจัยที่เร้าให้กวีได้สร้างเสริมวรรณกรรมประเภทนิทาน
ออกมาอย่างมากมาย และวรรณกรรมเหล่านี้ถ้ามองในรูปจุดมุ่งหมายและสารประโยชน์ทาง
จิตใจแล้วจะพบว่ากวีผู้ประพันธ์ได้พยายามสอดแทรกไว้อย่างมากมายเพื่อเป็นการสอน
ศีลธรรมและจริยธรรมแก่สังคมไปด้วย ตลอดจนอุปนิสัยของตัวเอกในเรื่องมักจะเป็น

แบบอย่างสอนการดำเนินชีวิตในสังคมตามคตินิยมของพุทธศาสนา ฉะนั้นวรรณกรรมอีสานประเภทนี้น่าจะจัดอยู่ในวรรณกรรมคติธรรมเพราะอุดมไปด้วยสารประโยชน์ทางด้านจิตใจ และสังคมอย่างแท้จริง เช่น บัวสมบัวสอง (บัวรมบัวรอง) ไก่แก้ว กำฟ้าฝิ่นน้อย ปลาแตกปลาสมอ ลินทอง จำปาลีต้น นางพมหอม ลินไซ (ศิลป์ชัย) พระลักพระราม (ฉบับกลอนลำ) เรื่องคล้ายเรื่องรามเกียรติ์แต่มีส่วนแตกต่างกันอยู่มากทั้งโครงเรื่องและตัวละคร สุพรหม โมกขา กาละเกด นางแดงอ่อน ขุนทิงขุนเทือง ท้าวผาแดงนางไอ่ ขุนนางอ้ว เป็นต้น

4. วรรณกรรมคำสอน ได้แก่ วรรณกรรมที่ประกอบด้วยหลักธรรมคำสอน ซึ่งในภูมิภาคอีสานจะมีวรรณกรรมประเภทคำสอนอยู่เป็นจำนวนมาก วรรณกรรมเหล่านี้เป็นแบบเทศนาโวหารคือเป็นคำสอนตลอดเรื่องสุภาษิตคล้ายกับคำโคลงโลกนิติ และที่ต่างออกไปก็คือมีวรรณกรรมประเภทนี้จำนวนมากที่เป็นคำสอน แนวประพฤติปฏิบัติ โดยยึดคตินิยมของพุทธศาสนาผสมผสานกับเรื่องความเชื่อในวิญญาณ เช่นธรรมคาสอน โลกยึดคติความเชื่อเรื่องวิญญาณตามคตินิยมทางพุทธศาสนา ฮิตสิบสองกองสิบสี่ พระยา कांगสอนไพร่ อินทญาณสอนลูก ท้าวคำสอน กาย์ปู่สอนหลาน ยอดคำสอน สาส์นสมที่คิด ลีปสุญ (ลบบ่สุญ) สิริจันโทวาทคำสอน ย่าสอนหลาน เป็นต้น

5. วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ได้แก่ วรรณกรรมที่ไม่สามารถจะจัดเข้ากับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ เพราะการสรรค์สร้างวรรณกรรมเหล่านี้ขึ้นมาจากจุดมุ่งหมายต่างกัน เช่น เพื่อใช้ในพิธีกรรมได้แก่บทสวดขวน (สูขวัณ) มีสูขวัณอยู่กรรม สูขวัณเด็ก สูขวัณหนุ่มสาว (แต่งงาน) สูขวัณเฮือน (เรือน) ฯลฯ ใช้เทศน์ในพิธีขอฝนได้แก่พระยาคนคาก พระยาปลาช่อ เพื่อเกี่ยวพาราศิระหว่างหนุ่มสาวได้แก่ คำผญา เพื่อเล่ากันเล่นสนุกสนาน ได้แก่เรื่อง เชียงเมียง (คล้ายเรื่องศรีธนญชัย) นิทานโตงโตย (มุขปาฐะ) และนิทานก้อม (เป็นแบบมุขปาฐะ)

จึงพอสรุปได้ว่า วรรณกรรมอีสานแบ่งได้หลายลักษณะ ถ้าแบ่งตามเนื้อหาสาระแบ่งเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ถ้าแบ่งตามการบันทึกมี 2 ประเภท ได้แก่ แบบมุขปาฐะ และแบบลายลักษณ์ ถ้าแบ่งตามลักษณะการประพันธ์แบ่งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งในแต่ละประเภทนั้นมีลักษณะการสืบทอดที่แตกต่างกันออกไป

3. การสืบทอดวรรณกรรมอีสาน

วิธีการสืบทอดวรรณกรรมอาจทำได้หลายวิธี ในปี พ.ศ. 2513 กิ่งแก้ว อัครถาวร ได้กล่าวถึงการสืบทอดวรรณกรรมไว้ ดังนี้

3.1 วรรณกรรมมุขปาฐะ หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยการบอก การเล่า และการขับร้อง ไม่ว่าจะเป็นในโอกาสหรือในวาระใด เช่น ในการนอน การเดิน การรำ หรือ พิธีกรรมต่าง ๆ วรรณกรรมมุขปาฐะมีปรากฏมานาน จึงมีอยู่ทุกภูมิภาคของโลก การที่เป็น เช่นนี้ก็เพราะวรรณกรรมประเภทนี้เป็นผลสืบเนื่องจากภาษาของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีภาษาพูดก็ย่อมมีโอกาสถ่ายทอดจินตนาการและอารมณ์ได้มากขึ้น ประกอบกับภาษาพูดสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและเร็วกว่าภาษาเขียน ดังนั้นวรรณกรรมมุขปาฐะจึงมีมาก และมีมานานกว่า วรรณกรรมประเภทอื่น การสืบทอดทางมุขปาฐะ คือ การสืบทอดต่อกันมาด้วยปาก กล่าวคือ เล่าเรื่องราวต่าง ๆ สืบต่อกันมา เช่นผู้สูงอายุเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง

3.2 วรรณกรรมลายลักษณ์ หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยการเขียน การจาร และการจารึก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำลงบนวัสดุใด ๆ เช่น กระดาษ เยื่อไม้ ใบไม้ แผ่นดินเผา หรือ ศิลา วรรณกรรมลายลักษณ์เป็นวรรณกรรมที่พัฒนาสืบทอดมาจากวรรณกรรมมุขปาฐะ กล่าวคือ เกิดขึ้นในยุคที่มนุษย์เริ่มรู้จักใช้สัญลักษณ์หรือตัวอักษร เพื่อบันทึกความในใจ ความรู้สึก และความคิดเห็นของตน เพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้ นั่นเอง และเนื่องจากตัวอักษรเป็น เครื่องมือบันทึกที่สื่อสารกันได้กว้างไกลและยั่งยืน มนุษย์จึงสร้างวรรณกรรมประเภทนี้กัน อย่างกว้างขวางในทุกภูมิภาคของโลกขณะเดียวกันก็พัฒนาเทคนิคและรูปแบบการสร้าง วรรณกรรมให้เจริญมาเป็นลำดับ วรรณกรรมลายลักษณ์จึงกลายเป็นมรดกที่มนุษยชาติไม่อาจ ปฏิเสธได้ การสืบทอดด้วยลายลักษณ์ เป็นวิธีการใหม่ที่ต้องอาศัยวิชาการทางหนังสือ กล่าวคือ ผู้รู้ได้จดจารลงในหนังสือโบราณ สมัยต่อมาก็ได้ปริวรรต และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ

3.3 สืบทอดด้วยการแสดงมหรสพ ในปัจจุบันมีการนำวรรณกรรมท้องถิ่นมาแสดง ต่อสาธารณชน ในรูปมหรสพต่าง ๆ รวมทั้ง การถ่ายทอดผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

3.4 สืบทอดด้วยการศึกษาเล่าเรียน ในสมัยโบราณ ประชาชนส่วนใหญ่ รับรู้ วรรณกรรมจากการฟัง (มุขปาฐะ) ผู้ที่มีโอกาสได้อ่านคือผู้ที่บวชเรียนเท่านั้นจึงทำให้การสืบ สานทำได้ในวงแคบการนำวรรณกรรมและภาษาท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียนให้ทุกคนได้เรียนรู้ จึงเป็นทางหนึ่งในการสืบสานวัฒนธรรมทางภาษาในปัจจุบันการส่งข้อมูลผ่านเครือข่าย คอมพิวเตอร์ (อินเทอร์เน็ต) สามารถทำได้รวดเร็วและกว้างไกลไปทั่วโลก จึงน่าจะเป็นวิธีหนึ่ง ในการเผยแพร่ และสืบสานวรรณกรรมท้องถิ่น

3.5 สืบทอดด้วยการจัดประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้สาธิต โดยสถาบัน การศึกษา หรือองค์กรในท้องถิ่นต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่าการสืบทอดวรรณกรรมนั้นมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ทำให้เราทราบถึงภาษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ค่านิยม ประเพณี ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ผ่านทางการสืบทอดวรรณกรรม และสามารถจะเรียนรู้ลักษณะนิสัยของคนได้จากวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกัน ออกไป

เมื่อก้าวโดยทั่วไปแล้วลักษณะของวรรณกรรมอีสานและการสืบทอดนั้นมีหลาย ลักษณะ แต่ในที่นี้จะได้นำมากล่าวแต่เฉพาะวรรณกรรมประเภทคำสอน ที่มุ่งสอนทาง จริยธรรม และฝึกทางด้านปัญญาให้ แก่ผู้อ่านผู้ฟังซึ่งออกมาในรูปคำสอน ทั้งโดยตรงและโดย อ้อม วรรณกรรมประเภทสอนโดยตรงอันได้แก่ ปุสสอนหลาน ย่าสอนหลาน เทวดาสอนโลก ธรรมดาสอนโลก เป็นต้น มีเนื้อหาที่มุ่งสอนเพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และกล่าวถึงข้อปฏิบัติเกี่ยวกับกองสิบสี่อันเป็นประเพณี วัฒนธรรมและกฎกติกาของชุมชน หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นการวางกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทางที่ ประชาชนทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึง ปฏิบัติ เพื่อความสงบร่มเย็นและผาสุกในชุมชน

ชุดความรู้เรื่องกองสิบสี่

สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ กองสิบสี่ และประมวลองค์ ความรู้ไว้ 4 ด้าน คือความหมาย พัฒนาการ เอกสารตำราที่เกี่ยวกับกองสิบสี่ และประเภทของ กองสิบสี่ ดังนี้

1. ความหมายของกองสิบสี่

สำหรับความหมายของ กองสิบสี่ นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้
 คำว่า กอง เป็นภาษาลาว ที่คนอีสานนำมาใช้เป็นภาษาของตน ตามวัดจะนาอนุกรม พาสาลาว ของ ดร.ทองคำ อ่อนมะนิสอน ให้ความหมายไว้ว่า

“กอง” หมายถึง แบบ, แบบอย่าง, ประเพณี, กองจารีต, ทาง, กองโบราณ, กองธรรม, กองโลก พระครูสุเทพ สารคุณ และคณะ (2544 : 187)

สำหรับในภาษาไทยตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 226) ได้ให้ ความหมายไว้ว่า “กอง” แปลว่า ทางน้ำหรือลำน้ำที่เกิดเอง หรือขุดเชื่อมกับแม่น้ำหรือทะเล, ทาง,แนว, เช่น คลองธรรม

จากความหมายที่ยกมาข้างต้น ทั้งตามวัดจะนานุกรมพจนานุกรมและพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน จะเห็นได้ว่ามีความหมายตรงกัน จึงสรุปได้ว่า คอง หมายถึง แบบอย่าง แนวทางการปกครอง หรือระบบการปกครอง เป็นลักษณะกฎหมาย หรือข้อตกลงของบ้านเมือง จึงมีทั้งคองบ้าน คือกฎกติกาของหมู่บ้าน และคองเมือง คือกฎกติกาของบ้านเมืองหรือของประเทศ

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2542 : 641) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คองสิบสี่ คือ บทบัญญัติสิบสี่ประการ ที่ใช้เป็นกฎระเบียบปฏิบัติของเจ้านายและประชาชน รวมทั้งพระสงฆ์ด้วย เพื่อมุ่งหวังให้บังเกิดความสุขสันติของสังคม

กิจติพงษ์ ประชาชิต (2554) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คองสิบสี่เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮิตสิบสองมาจากคำสองคำได้แก่คองหรือคลอง (ภาษาอีสานไม่ออกเสียงควบกล้ำ) คือคำว่า ครรลอง ซึ่งหมายถึง ธรรมเนียมประเพณีหรือแนวทาง และสิบสี่ หมายถึง สิบสี่ข้อ ดังนั้นคองสิบสี่จึงหมายถึง แนวทางที่ประชาชนทุกระดับ นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติ ซึ่งอาจจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ดังนี้

1. เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคมตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง
2. เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองและหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์
3. เป็นหลักปฏิบัติที่เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณีและคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน
4. เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี

คองสิบสี่ในความหมายดังที่กล่าวมา เป็นความหมายของพระอริยานุวัตร บางครั้งเรียกว่า คองเจ้า คองขุน มีทั้งหมดสิบสี่ข้อ ซึ่งชาวอีสานยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาแต่โบราณ บุญศรี ตาแก้ว (2544 : 175) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ ว่า คองสิบสี่เป็นเหมือนบทบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามไม่ว่าจะเป็นบุคคลระดับใด คองจะมีความเข้มงวดมากกว่า “ฮิต” เพราะคองเปรียบเหมือนระบอบการปกครอง คือตัวบทกฎหมายโบราณที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติและละเว้นก็จะถูกสั่งลงโทษตามฐานะแห่งความผิดนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ชาวอีสานจึงมีความเป็นอยู่ที่สงบร่มเย็นมาโดยตลอด เพราะต่างยึดมั่นในฮิตสิบสองคองสิบสี่นั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าฮิตและคองเปรียบเหมือนธรรมเนียมวิถีชีวิตของชาวอีสานที่นำมาซึ่งความสุขสงบ ร่มเย็น トラบเท่าจนปัจจุบัน

เมื่อกล่าวโดยสรุป กองสิบสี่ หมายถึง แบบอย่างแนวทางการปกครอง หรือระบบการปกครอง เป็นลักษณะกฎหมาย หรือข้อกติกาของบ้านเมืองที่เน้นให้บุคคลในสังคมในแต่ละระดับชั้นปฏิบัติต่อกันตามจารีตประเพณีเพื่อนำมาซึ่งความสุข สงบ ร่มเย็นในสังคม กองสิบสี่นั้นเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน ที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมานานจึงทำให้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

2. พัฒนาการของกองสิบสี่

กองสิบสี่ นั้นตามประวัติกล่าวว่ามีความเป็นมาจากประเทศลาว เพราะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกองสิบสี่ปรากฏชัดเจน ดังที่รัช ฆุณ โณทก ได้แสดงทรรศนะไว้ในในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2 (2540 : 645) ว่า ข้อมูลกองสิบสี่ที่ใช้เป็นหลักในการเรียบเรียงเป็นต้นฉบับของกระทรวงมหาดการ (ลาว) พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2495 เรียบเรียงจากต้นฉบับในโบราณในหอสมุดเวียงจันทน์ เลขที่ 227 และหนังสือทำเนียบลาวล้านช้างหลวงพระบาง เนื้อความในต้นฉบับได้กล่าวถึง ฮีตสิบสองและกองสิบสี่ และในส่วนที่กล่าวถึงกองสิบสี่ฉบับที่พบในภาคอีสานนั้น มีเนื้อความกระต่อนกระแท่นกล่าวไม่ลงรอยกัน ในที่นี้จึงยกมาเฉพาะกองสิบสี่ที่ถือเป็นบทบัญญัติของเจ้านายประชาชน รวมทั้งพระสงฆ์ ที่ใช้กันในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสมัยอดีต ซึ่งราชประเพณีในกองสิบสี่นี้ได้นำมาใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ ในภาคอีสานด้วยเนื่องจากชาวอีสานใช้ภาษาอักษรลาวและติดต่อสื่อสารกับประชาชนฝั่งลาวอยู่เป็นประจำจึงทำให้กองสิบสี่ถูกนำเข้าสู่อีสานได้ง่าย โดยนำมาเป็นแบบอย่างฮีตคองที่ปฏิบัติกัน แต่สถานที่ทางศาสนาที่ใช้ประกอบพิธีแตกต่างกันจึงทำให้มีการปรับเปลี่ยน นั่นคือจะใช้วัดสำคัญของบ้านเมืองนั้น ๆ เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม

กองสิบสี่ เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานของชาวอีสาน สอดแทรกเรื่องราวขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ผ่านประเพณี ที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน พุทธศาสนา ความเชื่อ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยสืบทอด ดังทัศนะของ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2557) ได้แสดงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า กองสิบสี่ เป็นบทบัญญัติทางสังคมของชาวอีสานเพื่อให้เป็นหลักปฏิบัติต่อกันสำหรับคนในสถานภาพต่าง ๆ มาแต่โบราณ เดิมนั้นกองสิบสี่เป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ คือเรื่องที่เล่าบอกต่อกันมาโดยไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการสืบทอดในลักษณะปากต่อปาก ดังเช่นสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่มที่ 4 (2549 : 133) ได้กล่าวไว้ว่า การสืบทอดวรรณกรรมท้องถิ่นนั้นแต่เดิมเป็นการสืบทอดเรื่องราวความเป็นอยู่ ความคิดตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ โดยการบอกเล่า จดจำ สั่งสอน หรือปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา

ช้านาน จนรับรู้และจำกันได้ และได้มีพัฒนาการต่อจากเดิมคือมีการสืบทอดต่อกันโดยการเขียน การจาร หรือการจดบันทึกด้วยไบลาน โดยการสอดแทรกในวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ เช่น กาพย์ปฐมนิพนธ์ ย่าสอนหลาน ธรรมคาสอนโลก ฯลฯ โดยการบันทึกเป็นตัวละคร หรือตัวไทยน้อย เป็นต้น ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้นจึงมีการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ และรวบรวมไว้เป็นชุดความรู้ในหนังสือต่าง ๆ เช่น มรดกไทอีสาน ตำรามรดกอีสาน ประเพณีโบราณ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการนำมาเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ดังเช่นในปัจจุบัน

"คองสิบสี่" มักเป็นคำกล่าวควบคู่กับคำว่าฮิตสิบสอง ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนอีสาน โดยถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก สอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องคติโลกคติธรรม ของ สุภณ สมจิตศรีปัญญา และคณะ (2552 : 29) ว่า คองสิบสี่ เป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตนตลอดจนการดำเนินชีวิตของ ชาวอีสาน คุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่คอยแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรมตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมาจากหลักปัญญาในพระไตรปิฎก ได้แก่ ทิฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตรนิกาย และขุททกนิกาย ส่วนแหล่งความเชื่อรองลงมาคือคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ

คองสิบสี่ ถือเป็นกฎระเบียบปฏิบัติ หรือบทบัญญัติของเจ้านายและประชาชน รวมทั้งพระสงฆ์ด้วย ซึ่งในบทบัญญัตินั้นจะประสานกับ ฮิตสิบสอง คือจารีตที่จะต้องปฏิบัติในรอบสิบสองเดือน เพื่อมุ่งหวังให้บังเกิดความสุขสันติของ สังคม ศักดิ์อันนัต อนันตสุข (2557) กล่าวถึงเรื่องนี้ ว่า คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติ และท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป และมีส่วนช่วยให้ชาติไทย มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่ดำรงอยู่ร่วมกันเป็นชาติเดียวกันด้วยความสามัคคี สอดคล้องกับ สวิง บุญเจิม (2538 : 542) ซึ่งกล่าวว่า คองสิบสี่ ถือเป็นกรอบพฤติกรรมของสังคม เพื่อต้องการให้แต่ละบุคคลมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น สังคมจึงกำหนดวิธีประพฤติปฏิบัติเป็นกรอบไว้ว่า วิธีชีวิตของแต่ละครอบครัวจะต้องทำอะไร ทำอย่างไรบ้าง ซึ่งกรอบพฤติกรรมของสังคมนี้อาจจะวางไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ลึกซึ้งโดยใช้หลักปรัชญาของศาสนา มาเป็นตัวกล่อมเกล่า และช่วยซึมซับให้บุคคลเกิดความเชื่อ เกิดความศรัทธาและเกิดความกลัว เมื่อทำนอกริต หรือต่างออกไปจากสังคม

จะเห็นได้ว่า คองสิบสี่ มีต้นกำเนิดมาจากประเทศลาวมีการสืบทอดและซึมซับผ่านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ สู่ภาคอีสานที่มีการปฏิบัติร่วมกัน โดยมีพัฒนาการในการสืบทอดมา

เป็นลำดับนับตั้งแต่วรรณกรรมมุขปาฐะ คือการเล่าปากต่อปาก การจารลงใบลาน ตลอดจนการพิมพ์เป็นหนังสือในปัจจุบัน คองสิบสี่จึงมีความสำคัญในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เป็นการเพื่อแผ่ความสุขให้แก่กันและกัน ทำให้คนเห็นอกเห็นใจกัน มีความสามัคคีเกิดขึ้นในชุมชน โดยผ่านกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และอาชีพ

3. สาระสำคัญของคองสิบสี่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมชุดความรู้เรื่องคองสิบสี่จากเอกสารตำราหลายเล่ม เช่น สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2 (2542), ประเพณีอีสาน (บุญศรี ตาแก้ว. ม.ป.ป.), ประเพณีโบราณ (ปรีชา พินทอง. 2534), ตำรามรดกอีสาน (สวิง บุญเจิม. 2538), มรดกไทยอีสาน (พระครูสุเทพสารคุณ และคนอื่นๆ. 2544), ฮีต คอง คะลำ (บุญเกิด พิมพ์เมธารกุล. 2539) และประเพณีโบราณอีสาน (ลูก ส.ธรรมภักดี.ม.ป.ป.) เพื่อนำแนวคิดมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ ดังนี้

คองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮีตสิบสอง เป็นข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติ นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ เป็นบทบัญญัติทางสังคมของชาวอีสานที่เป็นหลักปฏิบัติต่อกันสำหรับคนในสถานภาพต่าง ๆ มาแต่โบราณ โดยใช้เป็นคำบอกเล่าขาน สืบต่อกันแต่ครั้งยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร "คองสิบสี่" มักเป็นคำกล่าวควบคู่กับคำว่า ฮีตสิบสอง เป็นแนวทางที่พึงปฏิบัติ จากการศึกษาค้นคว้าตำราเกี่ยวกับคองสิบสี่ทั้ง 7 เล่ม โดยได้วิเคราะห์ความแตกต่างใน 3 ประเด็น คือ คองสำหรับพระสงฆ์ คองสำหรับผู้นำ และคองสำหรับประชาชน

จากการศึกษาตำราทั้งเจ็ดเล่มพบว่าคองสำหรับผู้นำมีเนื้อความที่แตกต่างกันในบางส่วน กล่าวคือคองที่มีเนื้อความเหมือนกันทุกเล่ม มีจำนวน 9 คอง คือ คองที่ 1 คองที่ 2 คองที่ 7 คองที่ 8 คองที่ 9 คองที่ 10 คองที่ 11 คองที่ 12 คองที่ 13 และ คองที่ 14 สำหรับคองที่แตกต่างกัน คือ คองที่ 3 คองที่ 4 คองที่ 5 และคองที่ 6 เนื้อความในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2 และ ตำรามรดกอีสาน ได้กล่าวไว้แตกต่างจากเล่มอื่น ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบเนื้อหา กองสำหรับผู้นำ

ชื่อหนังสือ	ประเพณีอีสาน, มรดกไทอีสาน, ประเพณีโบราณอีสาน, ประเพณีโบราณ, ฮีต กอง คะลำ	สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2, ตำรามรดกอีสาน
ลำดับกอง		
กองที่ 3	ให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ	ถึงวันขึ้นสังขานต์ปีใหม่ ถ้ายสังกาสมาสเกณฑ์ ให้เชิญพระแก้ว พระบาง พระพุทธรูปสร่งน้ำ ออบน้ำหอมไว้ในสระพัง สักการะด้วยดอกไม้รูป เทียนผึ้งธรรมาศีล ครบ 7 วัน ทุก ๆ วัด ให้เป็นการชื่นชมยินดีในพระศาสนา ดบพระเจดีย์ทราย บูชาเทพยดาทั้งหลายทางบกและทางน้ำ
กองที่ 4	ถึงวันขึ้นปีใหม่ นิมนต์พระสงฆ์ มาเจริญพระพุทธมนต์ และนำ น้ำอบน้ำหอมมาสร่งพระภิกษุสงฆ์	วันสังขารพัก ให้นิมนต์พระภิกษุแห่น้ำฝ้ายได้ เมื่อฝ้ายเหนือ วันสังขารขึ้น ให้วัดฝ้ายเหนือมา วัดฝ้ายใต้ เพื่อบูชาเทวดาหลวง ยามหัวเมืองท้าย เมืองทุก ๆ ฤดูปี บ้านเมืองจึงวุฒิจำเจริญ ให้ราษฎรมีน้ำอบน้ำหอมสดรงภิกษุบ้านเมืองจึง อยู่เย็นเป็นสุข ให้ราษฎรตั้งหม้ออบบั้งเคนภิกษุสงฆ์ เพื่อกั้งบังโพยภัยอันตรายแก่ราษฎรทั่วไป
กองที่ 5	ถึงวันขึ้นปีใหม่ ให้เสนาอำมาตย์ นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบ น้ำหอมมาบูรธาภิเษกสดรงเจ้าชีวิตของตน	วันสังขานต์ปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์ราชมนตรี พระยา เพี้ยท้าว ขุน หัวบ้านหัวเมือง กำหนด อาสา มหาดเล็ก ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระ ราชบาศรีเพี้ยกะชกมุงคูล ถวายพรหมากมัน หมากยี่น ปุโรหิตอาจารย์ถวายพระให้มีอายุ วัน โฉ สุขัง พลัง แก่องค์เจ้าพระมหากษัตริย์เจ้าชีวิต แล้วจึงเชิญเอาน้ำมหาพุทธาภิเษกอัน พระรัสสีไปสถาปนไว้ถ้านกแอน ถ้านางอัน อัน ชื่อน้ำเที่ยงนั้น แห่มาสร่งพระพุทธรูปวัด หลวงในเมืองทุกวัด แล้วไปสร่งพระพุทธรูปวัด สว่างเทวโลก แล้วเมืองสร่งพระพุทธรูปถ้ำตั้ง ทวารที่ปากน้ำประคูเมืองฝ้ายเหนือ แล้วจึง นิมนต์พระภิกษุสงฆ์นำมาบายศรีพระพุทธรูปใน พระราชวังตามธรรมเนียม จึงเป็นการ โครพยำ

ชื่อหนังสือ	ประเพณีอีสาน, มรดกไทอีสาน, ประเพณีโบราณอีสาน, ประเพณี	สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2, ตำรามรดกอีสาน
ลำดับคอง	โบราณ, ฮีต คอง ละล้า	
		เกรงพระสงฆ์เจ้าเถิก ต้องตามพระอรธการจารย์ กล่าวไว้
คองที่ 6	ถึงเดือนหก นิมนต์พระสงฆ์มา เจริญพระพุทธมนต์ ถือน้ำ พระพิพัฒน์สัตยาต่อเจ้ามหา ชีวิต	ในวันสังขานต์ เป็นวันเสี่ยงฤดูเก่าปีใหม่จักมา ถึง ให้เจ้าจ้านายเสนาข้าราชกรมุนตรีผู้มีนาม ยศ และเพี้ยหัวหลังหัวพัน หัวบ้าน หัวเมือง สิบ ร้อย น้อยใหญ่ ซึ่งเป็นข้าขอบ ขันขัติมา ตำบล เข้ามาถือน้ำพิพัฒน์สัตยานุสตัยต่อพระพักตร์ พระพุทเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ให้เป็น การซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินป้องกันไม่ให้ขบถคิดฮ้าย ต่อแผ่นดิน

จากเนื้อความในตารางนั้นแสดงว่าคองสิบสี่ที่มีเนื้อหาที่ไม่สมบูรณ์ กล่าวไม่ตรงกันจนทำให้เนื้อความขาดหาย และเสียความหมายไปจากวัตถุประสงค์เดิม มี 2 คอง คือ คองที่ 3 และ คองที่ 6 โดยคอง ที่ 3 ในประเพณีโบราณได้กล่าวไว้ว่า เป็นผู้นำให้ตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม 10 ประการ ซึ่งมีความแตกต่างกันกับสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2 ที่กล่าวโดยสรุปว่า เมื่อถึงวันปีใหม่ให้อัญเชิญพระพุทธรูปมาสร้งน้ำอบน้ำหอมแล้วสักการะด้วยดอกไม้ธูปเทียน ตบพระเจดีย์ทรายเพื่อบูชาเทวดาทิ้งหลายทั้งทางบกและทางน้ำ และคองที่ 6 ในหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 2 ได้กล่าวว่า “เมื่อสิ้นฤดูเก่าจะเข้าปีใหม่ ให้ข้าราชการต่าง ๆ เข้ามาถือน้ำพิพัฒน์สัตยานุสตัยต่อพระพักตร์ พระพุทเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า เพื่อให้เป็นการซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน ป้องกันไม่ให้เป็นกบฏคิดร้ายต่อแผ่นดิน” แต่เมื่อมีการคัดลอกและตัดเนื้อความออกมากจึงทำให้ความหมายเดิมผิดเพี้ยนไปดังเช่นในหนังสือมรดกไทอีสาน ได้กล่าวโดยสรุปว่า เมื่อถึงเดือนหกให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระเจ้าแผ่นดิน จะเห็นได้ว่าเนื้อความดังกล่าวนี้ทำให้ได้ความหมายที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมมาก ส่วนในคองที่ 4 และคองที่ 5 นั้น มีเนื้อความไม่เท่ากันแต่โดยภาพรวมแล้วมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน เป็นแต่เพียงการตัดเนื้อความในบางส่วนออกเท่านั้น สำหรับคองที่เหลือนอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมือนกันจึงไม่นำมากล่าวในที่นี้

ส่วนในด้านของ คองสำหรับพระสงฆ์และคองสำหรับประชาชนทั่วไปนั้น จากการศึกษาพบว่า ในตำราทั้งเจ็ดเล่มนั้นไม่มีความแตกต่างกันในด้านความหมายและเนื้อหา แต่จะมีความแตกต่างกันเฉพาะในด้านของการใช้ภาษาในการเขียนเท่านั้น จึงไม่ได้นำมาวิเคราะห์ไว้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบว่าหนังสือประเพณี โบราณอีสานได้มีการกล่าวถึงคองไว้สองกลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ฮิตเจ้าครองขุน ฮิตเจ้าครองเพี้ย ฮิตบ้านครองเมือง ฮิตหัวครองเมี่ยง ฮิตพ่อครองแม่ ฮิตลูกครองหลาน ฮิตไก่ครองเขย ฮิตป่าครองลุง ฮิตปู่ครองย่า ฮิตตาครองยาย ฮิตเฒ่าครองแก่ ฮิตปีครองเดือน ฮิตไร่ครองนา และฮิตวัดครองสงฆ์

กลุ่มที่ 2 คองสำหรับผู้นำ มี 14 ข้อ คองสำหรับพระสงฆ์ มี 14 ข้อ และคองสำหรับประชาชน มี 14 ข้อ

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกคองกลุ่มที่ 2 มาเป็นกรอบในการวิจัยเพราะเป็นการกล่าวถึงคองสิบสี่โดยตรง

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหนังสือทั้งเจ็ดเล่มนั้น มีความสอดคล้องกันในเชิงเนื้อหา และความหมาย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาปรับใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกเพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล แต่เนื่องจากว่าหนังสือทั้ง 7 เล่มนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์อย่างละเอียดแล้ว ปรากฏว่าได้แบ่งแนวคิดเรื่องคองสิบสี่ไว้ใกล้เคียงกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ คัดเลือกมา จำนวน 1 เล่ม ที่เห็นว่ามี การเขียนไว้ชัดเจนและมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ ในที่นี้ได้แก่ หนังสือมรดกไทอีสานของพระครูสุเทพสารคุณ และคนอื่น ๆ จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2544 โดยสรุปเป็น 3 ประเด็น คือ คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์, คองสิบสี่สำหรับผู้นำ และคองสิบสี่สำหรับประชาชน ดังนี้

1. คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์

คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ คือข้อวัตรปฏิบัติสำหรับเตือนใจพระภิกษุสงฆ์ให้ปฏิบัติถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณี แต่มีใช้วันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้ภิกษุถือปฏิบัติ มี 14 ข้อ คือ

1.1 ให้พระสงฆ์ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและรักษาศีล 227 ข้อ เป็นประจำทุกวัน

- 1.2 ให้ความสำคัญสะอาดกุฏิ วิหาร โดยการปิดกวาดเช็ดถูทุกวัน
- 1.3 ให้ปฏิบัติกิจนิมนต์ของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำบุญ
- 1.4 ถึงเดือนแปด ตั้งแต่แรมหนึ่งค่ำเป็นต้นไปต้องจำพรรษา ณ วัดใดวัดหนึ่ง ไปจนถึงวันแรม หนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด
- 1.5 เมื่อออกพรรษาแล้ว พอถึงฤดูหนาวพระภิกษุผู้ประพฤติดีศีลในหมวดสังฆาทิเสส ต้องอยู่ปริวาสกรรม
- 1.6 ต้องออกบิณฑบาตทุกเช้า
- 1.7 ต้องทำวัตรสวดมนต์และภาวนาทุกคืน
- 1.8 ถึงวันพระขึ้นสิบห้าค่ำ หรือแรมสิบสี่ค่ำและแรมสิบห้าค่ำต้องเข้าประชุมทำอุโบสถสังฆกรรม
- 1.9 ถึงปีใหม่ (เดือนห้าวันสงกรานต์) ให้นำทายก ทายิกา เอาน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระพุทธรูปและมหาธาตุเจดีย์
- 1.10 ถึงศักราชใหม่ พระเจ้าแผ่นดินไหว้พระ ให้สรงน้ำในพระราชวังและบายศรีสู่ขวัญพระสงฆ์
- 1.11 เมื่อมีชาวบ้านเกิดศรัทธามานิมนต์ไปกระทำการใด ๆ ที่ไม่ผิดพระวินัยก็ให้รับนิมนต์
- 1.12 ให้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดวาอาราม และมหาธาตุเจดีย์
- 1.13 ให้รับสิ่งของที่ทายก ทายิกานำมาถวายทาน เช่น สังฆทาน หรือสลากภัตร
- 1.14 เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือเสนาข้าราชกรมมีศรัทธา นิมนต์ไปประชุมกันในอุโบสถแห่งใด ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ต้องไปอย่าได้ขาด

2. คองสิบสี่สำหรับผู้นำ

คองสิบสี่สำหรับผู้นำ คือ ข้อที่ผู้นำพึงปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนมีความสุขร่มเย็น มี 14 ข้อ ดังนี้

2.1 เป็นท้าวพะยา ให้แต่งตั้ง ผู้ซื้อสัด สุจะริดหมั่งเที่ยง ผู้ผู้จักฮาดชะกาน บ้านเมืองมาแต่ก่อน บ่ข่มเหงไฟฟ้าเข้าแผ่นดินเป็นเสนาอามาด อุบปะฮาด ราวชะมุนตี (เป็นผู้นำ ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม รู้จักงานของราชการบ้านเมืองมาก่อน ไม่แต่งตั้งโดยการข่มเหงประชาชนหรือบังคับประชาชน)

2.2 เป็นท้าวพะยา ให้เสนามุนตี เป็นสามัคคีพ้อมเพียงกัน ให้หมั่นมาประชุมกันบ่ให้ขาด อันหนึ่ง สิ่งใด จักให้ข้าเสกเกองกาม และให้เข้าอยู่ในเงื่อมมือแห่งเจ้าตน ให้บ้านเมือง

ก้ามกุ้งสูงเสียด ให้ไฟฟ้าเข้าแผ่นดินอยู่เย็นเป็นสุข อย่ากดขี่ข่มเหง (เป็นผู้นำ ให้หมั่นประชุม เสนาอำมาตย์มิได้ขาด เพื่อให้ข้าศึกศัตรูเกรงขาม ให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ให้ประชาชนอยู่เย็น เป็นสุข อย่ากดขี่ข่มเหงประชาชน)

2.3 เป็นท้าวพะยา ให้ชงตั้งอยู่ในทศราดชะทำ 10 ประการ (ให้ตั้งอยู่ในทศพิศ ราชธรรม 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ ดบะ อโภช อวิหิงสา ชันติ อวิโรธนะ)

2.4 ถึงวันขึ้นปีใหม่ ให้นิมนต์พระสงฆ์มาจะเถลิงพระพุทธะมนต์สวดมนต์คน และนำเอาน้ำ ออบน้ำหอมมาสงพระพิภพ (ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ สวดมงคล สุตตรและเอาน้ำอบน้ำหอมมาสงพระภิกษุด้วย)

2.5 ถึงวันปีใหม่ ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบันนากาน น้ำอบน้ำหอมมาทาทพิเศก หดสงเจ้าชีวิต (ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบน้ำหอมมา มุรธาภิเษกพระเจ้าแผ่นดิน)

2.6 ถึงเดือนหก นิมนต์พระสงฆ์มาจะเถลิง พระพุทธะมนต์ ถือน้ำพระพิดทะสัจจาท่อ พระเจ้ามหาชีวิต (ถึงเดือนหกให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และให้เจ้านายข้าราชการ ต่าง ๆ มาถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อต่อแผ่นดิน)

2.7 ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยงมะเหล็กหลักเมือง บูชาท้าวะดาทั้ง 4 คือ ท้าวจะตุโลกะ บานไค้แก่ ท้าวทะระรัตตะ ท้าวรุนหะกะ ท้าววิรูปักกะ และท้าวภูเวระ (ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยง เทพารักษ์ มเหล็กหลักเมือง หูเมือง ตาเมือง เสือเมือง ทรงเมือง ตามกอง สิบสี่ แล้วให้เชิญเทพ ยอารักษ์ มเหล็ก ให้เข้ามาชำระบ้านเมืองป้องกันอันตรายตามโบราณประเพณี)

2.8 ถึงเดือนแปด นิมนต์พระสงฆ์มาชำระเบ็ก หว่านแฮ่หว่านชาย ดอกหลักบ้าน หลักเมือง (ถึงเดือนแปดให้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีชำระ และเบ็กบ้านเบ็กเมือง แล้วนำกรวด ทรายหว่านโปรยไปรอบเมือง ดอกหลักบ้านหลักเมืองให้แน่น)

2.9 ถึงเดือนเก้าดับ ปาวเดินให้ประชาชนเฮ็ดบุญเข้าปะดับดินอุทิศส่วนบุญกุศล แก่ยาด ที่นองที่ล่วงลับไปแล้ว (ถึงเดือนเก้าจำเริญ (ดับ) ประกาศให้ประชาชนทำบุญเข้า ประดับดินอุทิศส่วนกุศล แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว)

2.10 ถึงเดือนสิบเพ็ง ให้ปาวเดินประชาชนเฮ็ดบุญเข้าสากอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ ยาดที่นอง ที่ล่วงลับไปแล้วจึงจักค้าคุณสูงเสียด (ครั้นถึงเดือนสิบเพ็ง (ขึ้น 15 ค่ำ) ให้ประกาศ เดือนราษฎรให้ทำข้าวสลากภัตตร หยาดน้ำอุทิศไปหาเทวดายอารักษ์หลักเมือง อันรักษา พระพุทธศาสนา ทั้งพ่อแม่เผ่าพงศ์วงศ์วงศ์ของตวจึงจะเจริญรุ่งเรือง)

2.11 ถึงเดือนสิบเอ็ดเพ็ง ให้ประชาชนเฮ็ดบุญออกวัดสา ให้สังกะเจ้าปะวาระนาไปนมัสสถาน และมูทาพิเสกพะทาดหลวงพะทาดพุทิตทุกปี บ้านเมืองจึงอยู่ดุคทิจำเลน คั้นถึงแสมค้ำหนึ่งให้บ่าวเดินปะชาชนไหลเอือไฟ บูชาพะยานาก บ้านเมืองจึงอยู่สุข (ถึงวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ให้ทำบุญออกพรรษาให้พระสงฆ์ปวารณา ให้ไปนมัสการพระธาตุหลวง พระธาตุภูจอมศรี บ้านเมืองจึงจะเจริญ ครั้นถึงแรมหนึ่งค้ำให้ประกาศเดือนให้ประชาชนพากันไหลเอือไฟเพื่อบูชาพะยานาก บ้านเมืองจึงจะอยู่เย็นเป็นสุข)

2.12 ถึงเดือนสิบสอง ให้ไฟฟ้าเข้าแผ่นดิน มาโสมที่หน้าพะลานหลวง แห่งเจ้าชีวิตไปสงน้ำ ในแม่น้ำท่าเพียวัด จัดให้วัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำมีเฮือช่วงวัดละหนึ่งค้ำ ขึ้นสิบสามค้ำเป็นวันช่วงเฮือเดือนสิบสองเพ็งเสนาอามาต และสังกะเจ้า พ้อมปะชาชนแห่งเจ้ามะหาชีวิตและเจ้ายาคุม่อมทั้งห้า ไปนมัสสถานพะทาดหลวงพ้อมทั้งเคื่องตักกาละบูชา มีดินเทียนต้นดอกไม้ บั้งไฟ ตอนกลางคือให้มีดอกไม้ไฟ บั้งไฟดอก บั้งไฟหางและเคื่องหลั่น มะหอรระสบต่าง ๆ หลั่นอยู่พะลานเดินพะทาด ถ้วนสามวันสามคืน เพื่อให้เป็นที่ชมชื่นยินดี (ครั้นถึงเดือนสิบสอง ขึ้นค้ำหนึ่ง ให้เดือนหัวบ้าน หัวเมือง สิบร้อย น้อยใหญ่ในขอบขันตลิวาเข้ามารวมนครหลวง พระบาง เพื่อแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิต ไปลงเรือนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโสกราช เดือน 12 ขึ้น 3 ค้ำ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาณุตถ์ ขึ้น 13 ค้ำ แข่งเรือฉลองอุสุกนาค เป็นเทศกาลบุญ แข่งเรือฉลองพระยานาค 15 ตระกูล และอารักข์หลักเมือง เทพยดาทางน้ำทางบก เดือนสิบสองเพ็งเสนาอามาตย์ และสังกะเจ้าพร้อมราษฎร แห่งพระเจ้ามหาชีวิต และพระเถระผู้ใหญ่ทั้ง 5 ไปนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโสกราช พร้อมทั้งเครื่องบูชา มีดินเทียน ดอกไม้ บั้งไฟ กองบิด กองดาว รูปหุ่นละคร สิงโขน ละครเคื่องเล่นมหรสพต่าง ๆ ไปแสดงอยู่พะลานหน้าพระธาตุ 3 วัน 3 คืน แล้วจึงเสด็จกลับคืนเพื่อให้เป็นที่ชมชื่นยินดีซึ่งกันและกัน และจักได้พุดจากันเป็นมิตรสหาย จึงเป็นเกียรติยศลือชาปรากฏแก่บ้านน้อยเมืองใหญ่ ที่อยู่ใกล้เคียง)

2.13 ถึงเดือนสิบสอง ให้เฮ็ดบุญทอดกะดินตามวัดวาต่าง ๆ (ถึงเดือนสิบสองให้ทำบุญกฐินทอดกฐินถวายตามวัดต่าง ๆ)

2.14 ให้มีสมบัดคุณเมือง ของมีค่าควนเมืองสิบสี่อย่าง คือ 1) หูเมือง มีหูตานุทูตผู้สะหลาด มีปืนยาดี 2) ตาเมือง มีนักปาด ลาดบันคิด สอนละท่า 3) แก่นเมือง มีพะพิทขุสงผู้แตกฉาน สอบสู้ ในพะท่ามะวิโน 4) ปะดู่เมือง มีอาวุด ยุคโทปะกอน ไว้ป้องกันศัตรู 5) ฮากเมือง มีหมอสูฮา ทวยเหดฮ้ายเหดดี 6) เห่งเมือง มีเสนาอามาตผู้เที่ยงท่า 7) ชื่อเมือง มีโยทาทาน ผู้เก่งกล้า 8) ฝาเมือง มีตากวานตาแสงผู้ซื่อสัตย์ 9) ขางเมือง มีเจ้านาย ตั้งอยู่ในสี่ท่า 10) เขดเมือง มีผู้สะหลาดคูพื้นที่ตั้งเมือง 11) สะติเมือง มีกะหะบดดีเสดดี และทวยค้ำ

12) ใจเมือง มีแพดผู้สะหลาด เชี่ยวชาญ 13) คำเมือง มีพุมมีพาคคีมีลาคา คำงวด 14) เมกเมือง มีเทวะดาอาฮักหลักเมือง (ให้มีสมบัติอันประเสริฐ 14 ประการ คือ 1) หูเมือง ได้แก่ ราชทูต ผู้ฉลาดอาจนำเข้าออกต่างประเทศ 2) ตาเมือง ได้แก่ ทางหนังสือ ผู้ฉลาดอาจสอนอักษรบาลี 3) แก่นเมือง ได้แก่ พระสังฆะเจ้า ฉลาดทรงธรรมทรงวินัย 4) ประตุมือง ได้แก่ เครื่องศาสตราวุธทั้งหลายต่าง ๆ สั่งสมไว้ 5) ฮากเมือง ได้แก่ โหราศาสตร์ อาจรู้เหตุฮ้ายและดี 6) เหง้าเมือง ได้แก่ เสนาผู้เฒ่าแก่ กล้าหาญมั่นคง 7) ซื่อเมือง ได้แก่ กวนบ้านและตาแสง ราษฎรผู้ซื่อสัตย์ 8) ฝาเมือง ได้แก่ ทแกลัวทหาร ผู้สามารถอาจทำยุทธกรรมกับข้าศึกชนะได้ 9) แปเมือง ได้แก่ ท้าวพระยาองค์ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีล้วน 10) เขตเมือง ได้แก่ เสนาอามาตย์ ผู้ฉลาดรู้เขตบ้านเมืองดินเมือง ว่าที่นั่นดีหรือบ่อ มีคุณ หรือมีโทษ 11) สติเมือง ได้แก่ เศรษฐีและพ่อค้า ผู้มั่งมีเป็นดี 12) ใจเมือง ได้แก่ หมอยาวิเศษ ผู้วิเศษรู้โรคภัยต่าง ๆ รักษาโรคภัยให้หายได้ 13) คำเมือง ได้แก่ ภาคพื้นภูมิประเทศที่ดี 14) เมกเมือง ได้แก่ เทวดาอารักษ์ ที่รักษาบ้านเมือง)

3. คองสิบสี่สำหรับประชาชน

คองสิบสี่สำหรับประชาชน คือประเพณีของชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและกฎกติกาของชุมชน หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นการปฏิบัติให้ถูกต้องตามมารยาทในสังคมมี 14 ข้อ คือ

3.1 เมื่อได้เข้าใหม่ หลือหมากไม้เป็นหมากใหม่ ตนอย่าฟ้าวกินก่อน ให้เอาไปทำบุญทำทานแก่ท่านผู้มีสินกินก่อน แล้วตนจึงกินเมื่อพวยคุณ และให้แจกแบ่งแก่ญาติพี่น้องนำ (เมื่อได้ข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ผู้เป็นเจ้าของอย่าเพิ่งกินก่อน ต้องนำไปถวายทานให้กับผู้มีศีลก่อนแล้วตนเองจึงค่อยกิน และให้นำไปแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องด้วย)

3.2 อย่าโลบล่ายตาชิงต่ายอย อย่าย่ำเงินแดง อย่าย่งเงินคว้างและอย่าก้าวคำหยาบช้ำคำแข็งต่อกัน (อย่าโก่งต่าชั่ง อย่าย่ำเงินกู อย่ายปลอมแปลงเงินตรา และอย่าพุดคำหยาบต่อกัน)

3.3 ให้พ้อมกันเฮ็ดฮั่วด้าย หรือ กำแพงล้อมวัดวาอาฮามและบ้านเฮือนแห่งตนแล้ว ปุกหอบูชาเทวะดาไว้สี่แจบ้าน หรือแจเฮือน (ให้พ้อมเพริยกันทำริ้วหรือกำแพงวัด และบ้านเรือนของตน แล้วปลูกหอเทวะดาไว้ 4 มุมบ้านเรือนของตน)

3.4 ให้ล้างดินก่อนขึ้นเฮือน (ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน)

3.5 เมื่อถึง วันสิ้น 7 คำ 8 คำ 14-15 คำ ให้สมมาก้อนเสา แม่ลิไฟ แม่ขันไค และปักตุเอือนที่ตนได้อู่เอาไว้ (เมื่อถึงวันพระ ให้ขอขมาก้อนเส้า เรือนไฟ แม่ขันไค และประตูเรือนที่ตนอาศัย)

3.6 ให้ล้างตีน ก่อนเวลาจักเข้านอนตอนกลางคืนทุกครั้ง (ให้ล้างเท้าก่อนเข้านอนในตอนกลางคืนทุกครั้ง)

3.7 ถึงวันสิ้น ให้เอาดอกไม้ ทุบ เทียน สมมาผิวแห่งตนและให้เอาดอกไม้ รูป เทียน ถวายสังกะเจ้า (เมื่อถึงวันพระให้ภรรยานำดอกไม้ รูป เทียน มาขอขมาสามี และญาติผู้ใหญ่ของสามี และให้นำดอกไม้ รูป เทียน ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดด้วย)

3.8 ถึงวันสิ้นดับสิ้นเพ็ง ให้นิมนพะสง มาสูดมนเฮือน แล้วทำบุญใส่บาต (เมื่อถึงวันพระสิบสี่หรือสิบห้าค่ำ ให้นิมนตพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านแล้วทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ)

3.9 เมื่อพิกขุ มาบิณฑบาต อย่าให้เพิ่นคอย เวลาใส่บาตอย่าชุนบาต อย่าชุนพิกขุสามมะเนน ยามใส่บาตอย่าใส่เกิบอย่างกั้ม ย่าเอาผ้าปกหัว ย่าอุ้มจุกหลาน ย่าถือสัดตา อารูดต่าง ๆ (เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้ท่านยืนคอย เวลาใส่บาตรอย่าให้มีอุกบาตร และอย่าอุกตัวพระภิกษุสามเณร ขณะใส่บาตรนั้นอย่าสวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ อุ้มหลาน และถืออาวุธต่าง ๆ)

3.10 เมื่อพิกขุเข้าปะลิวาดสะกำ ให้เอาขันเข้าตอก ดอกไม้ทุบเทียนและเครื่องอัดตะปริชาน ไปถวายเพิ่น (เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ให้จัดข้าวตอกดอกไม้ รูป เทียน และเครื่องอัฐบริขารไปถวายท่าน)

3.11 เมื่อเห็นพะพิกขุผ่านมา ให้นั่งยกมือไหว้ แล้วจึงค่อยจาะระจา (เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อนแล้วจึงค่อยพูดคุยด้วย)

3.12 อย่าเหยียบเงาพิกขุ คนมีสินบอเลิศ (อย่าเหยียบเงาพระภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์)

3.13 อย่าเอาอาหารเจื่อน อันตนกินแล้วไปทานให้สังกะเจ้าและเอาไว้ทำให้ฟัวกิน (อย่าเอาอาหารที่ตนหรือคนอื่นกินแล้ว ไปถวายพระสงฆ์ หรือเอาไว้ให้สามีกิน)

3.14 อย่าเสบกามะคุณในวันสิ้น วันเข้าวัดสา วันออกวัดส้าวันมะหาสงกานและวันเกิดตน (อย่าเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิดของตน)

จากข้อมูลดังกล่าวเกี่ยวกับคองสิบสี่ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเอาไปใช้ในการวิเคราะห์คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนตำบลเมืองสรวง

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Robert K. Merton. ค.ศ. 1910 – 2003) และแนวคิดคองสิดส์จากหนังสืออมรคกไท้อีสาน พระครูสุเทพสารคุณ และคนอื่นๆ (2544) มาใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ทฤษฎี โครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Robert K. Merton. ค.ศ. 1910 – 2003)

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎี โครงสร้าง – หน้าที่นิยม มาใช้ในการวิเคราะห์โดยแบ่งสาระสำคัญเป็น 4 ประเด็น คือ แนวความคิดและสาระสำคัญของ ทฤษฎี โครงสร้าง – หน้าที่นิยม, ความหมายของทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม, ลักษณะสำคัญของทฤษฎีของโครงสร้าง – หน้าที่นิยม และ ประเภทของทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม ดังนี้

1.1 แนวความคิดและสาระสำคัญของทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม

สังคมวิทยามีลักษณะประการหนึ่ง คือ มีทฤษฎีเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมวิทยามีความเป็นวิทยาศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทฤษฎีทางสังคมวิทยามีหลายทฤษฎีแต่ทฤษฎีที่จัดว่าเป็นทฤษฎีหลักหรือทฤษฎีมหาคามี 5 ทฤษฎี ในงานวิจัยนี้จะขอยกเอาเฉพาะ ทฤษฎี โครงสร้าง – หน้าที่นิยม มาใช้เพราะทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีที่ถือได้ว่าเป็นหลักของการศึกษาค้นคว้าทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สุเทพสุนทรเกษม (2540 : 120-121) กล่าวไว้ในเรื่องนี้ว่า การศึกษาวรรณกรรมนั้นเป็นการศึกษาข้อมูลที่วรรณกรรมบันทึก ซึ่งหมายถึง กิจกรรม ประสบการณ์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาวรรณกรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยมีแนวความคิดและสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Structural and Functionalism Theory) เชื่อว่าโครงสร้างของสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของสังคม โครงสร้างแต่ละส่วนของสังคมจะมีหน้าที่ของตนเองและประสานสัมพันธ์กับ โครงสร้างอื่นๆ สังคมจึงจะมีดุลยภาพนักทฤษฎีคนสำคัญคือ (August Comte) (Herbert Spencer) (Emile Durkhime) (Talcott Parson) (Robert k. Merton) และ (Jeffrey Alexander) นักทฤษฎีเหล่านี้ได้เสนอแนวความคิดและสาระสำคัญของทฤษฎีไว้โดยสังเขป ดังนี้

August Comte เสนอว่าสังคมประกอบด้วยโครงสร้างต่าง ๆ หลายส่วน เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ โครงสร้างแต่ละส่วนเหล่านี้จะทำ

หน้าที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน แต่ต่างประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบสังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขหรือมีดุลยภาพ (Equilibrium)

Herbert Spencer มีความคิดเห็นเช่นเดียวกับออกุสต์คอมท์ และขยายความเพิ่มเติมว่าโครงสร้างของสังคมจะเพิ่มความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดความหลากหลายและแตกต่างไปจากโครงสร้างเดิมเสมอแต่จะยังคงเชื่อมโยงประสานไม่ได้แยกออกจากกันแต่จะรวมกันในลักษณะของการบูรณาการ (Integration)

Emile Durkheim ได้เสนอเรื่องการมีดุลยภาพของสังคมว่าเกิดจากการยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Solidarity) โดยในสังคมขนาดเล็กที่มีโครงสร้างง่าย ๆ จะมีการยึดเหนี่ยวทางสังคมโดยยึดถือค่านิยมจารีต ประเพณี ความคิด ความเชื่อเจตคติแบบเดียวกัน (Mechanical Solidarity) ส่วนสังคมขนาดใหญ่ที่มีโครงสร้างซับซ้อนการยึดเหนี่ยวทางสังคมจะเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงอยู่ (Organic Solidarity)

Talcott Parson (ค.ศ. 1902 – 1979) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันเป็นนักทฤษฎีคนสำคัญที่ทำให้ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยมเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางจนเป็นทฤษฎีหลักของสังคมวิทยาทฤษฎีหนึ่งแนวความคิดที่สำคัญคือแนวความคิดเกี่ยวกับองค์การทางสังคม แนวความคิดเรื่องระบบการกระทำ แนวความคิดเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม แนวความคิดเรื่องลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุมระบบสังคมแนวความคิดเรื่องสื่อกลางการแลกเปลี่ยน และแนวความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Jeffrey Alexander นักทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่นิยมอีกคนหนึ่งได้เสนอแนวความคิดที่จะปรับปรุงทฤษฎีให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยเสนอให้เปลี่ยนแปลงทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีหน้าที่นิยมแนวใหม่ และเสนอแนวความคิดไว้ดังนี้

1) ต้องดำเนินการโดยอาศัยตัวแบบเชิงพรรณนาของสังคม 2) ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการกระทำและความเป็นระเบียบ 3) บูรณาการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ 4) บุคลิกภาพวัฒนธรรมและระบบสังคม 5) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ 6) ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยมแนวใหม่ต้องเป็นอิสระในการสร้างแนวความคิดและทฤษฎีจากระดับอื่นๆ

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยมที่กล่าวมาแล้วสรุปสาระสำคัญได้ว่าสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบแต่ละระบบจะมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไปซึ่งการทำหน้าที่ต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ แต่ถ้าโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ ใดเกิดความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่จะทำให้สังคมนั้นขาด

ความสมดุลระบบย่อยทั้งหมดก็จะต้องปรับตัวเข้าหากันใหม่เพื่อให้เกิดความสมดุลดั้งเดิมทำให้สังคมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่เสมอ

1.2 ความหมายของทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมในรูปแบบบูรณาการซึ่งต้องศึกษาหน้าที่ของโครงสร้างของสังคม เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบของสังคม แล้วจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการรักษาสมดุลของสังคมนิยพรรณ วรณศิริ (2550 : 98-99) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิด 2 ส่วน คือ

1.2.1 โครงสร้าง (Structure) หมายถึง ส่วนประกอบของสังคม แต่ละโครงสร้างจะทำหน้าที่สัมพันธ์กัน ถ้าขาดโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งก็จะล่มสลายลง โครงสร้างจึงเป็นลักษณะที่สานความคิดแนวปฏิบัติให้อยู่ในระบบเดียวกัน

1.2.2 หน้าที่ (Function) หมายถึง การกระทำทั้งทางกาย วาจา และทางจิตใจ แล้วนำไปสู่การแสดงออกทางกาย เช่น การทำงาน การเล่น การเรียน การเขียน การอ่าน เป็นต้น

1.3 ลักษณะสำคัญของทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าโครงสร้างของสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของสังคม โครงสร้างแต่ละส่วนของสังคมจะมีหน้าที่ของตนเองและประสานสัมพันธ์กับโครงสร้างอื่น ๆ มีลักษณะสำคัญของ ดังนี้

1.3.1 สังคมทุกสังคมต้องมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ

1.3.2 ในแต่ละหน่วยของสังคมต่างทำหน้าที่ประสานกัน

1.3.3 แต่ละหน่วยของสังคมต่างปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม

1.3.4 แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่

1.4 ประเภทของทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการศึกษาหน้าที่อันหลากหลายของแต่ละหน่วยในสังคมดังที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550 : 55-57) ได้แบ่งการศึกษาหน้าที่นิยมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.4.1 ประเภทของหน้าที่ตามแนวคิดตะวันตก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) หน้าที่แจ้ง (Manifest Function) คือ การกระทำใด ๆ ที่ตั้งใจก่อให้เกิดผล เช่น ไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ ไปสำนักงานเพื่อทำงาน เป็นต้น

2) หน้าที่แฝง (Latent Function) คือ หน้าที่ที่ไม่ได้ตั้งใจไว้แต่แรกหรือเป็นเป้าหมายรอง แต่ในทางปฏิบัติอาจเกิดผลเป็นเป้าหมายหรือหน้าที่แจ้งได้ในภายหลัง เช่น ไปมหาวิทยาลัยแล้วได้เพื่อนด้วย ไปทำงานแล้วได้เพื่อนด้วย เป็นต้น

1.4.2 ประเภทของหน้าที่ตามแนวคิดแบบไทย ซึ่งได้แนวคิดจากพระพุทธศาสนาและบางส่วนก็ได้แนวคิดตะวันตก การแบ่งประเภทแนวคิดไทยนั้นทำได้ 3 แบบ คือ

1) แบ่งหน้าที่ออกเป็น 2 ประเภท คือ หน้าที่ดี (กรรมดี-กุศลกรรม) หน้าที่ชั่ว (กรรมไม่ดี-อกุศลกรรม)

2) แบ่งหน้าที่ออกเป็น 3 ประเภท คือ กายกรรม (การกระทำทางกาย) วาจกรรม (การกระทำทางวาจา) มโนกรรม (การกระทำทางใจ)

3) แบ่งตามจำนวนของสถาบันสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบโครงสร้างสังคม นักสังคมวิทยารุ่นหลังได้พัฒนาทฤษฎีบทบาทและหน้าที่ต่อมาและข้อสมมติพื้นฐานของทฤษฎีบทบาทและหน้าที่ในยุคใหม่ ดังที่ สุรพงษ์ ลือทองจักร (2552 : 167) ได้สรุปไว้ว่า สังคมเป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ประสานสอดคล้องกัน และระบบต่าง ๆ ของสังคมมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงเพราะแต่ละระบบมีกลไกสำหรับควบคุมสมาชิกอยู่ภายในตัวของมันเอง

1.4.3 ส่วนต่าง ๆ ของสังคมอาจมีหน้าที่ในทางลบหรือผลเสีย (Disfunction) ต่อสังคมแต่สังคมจะมีการปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาได้เองในระยะยาว

1.4.4 การเปลี่ยนแปลงของสังคมจะเป็นไปทีละเล็กทีละน้อย

1.4.5 ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมเกิดจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีค่านิยมร่วมกันระบบค่านิยมเป็นส่วนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงที่สุดในระบบสังคม กล่าวโดยสรุปคือทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ช่วยในการอธิบายบริบทของสังคมในมิติขององค์ประกอบของสถาบันต่าง ๆ ที่ปรากฏสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบจะมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป ซึ่งการทำหน้าที่ที่ต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ การใช้กลไกทางสังคมผ่านระบบความเชื่อและค่านิยมเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนทำให้สังคมอยู่ในภาวะสมดุล (Equilibrium) ไม่ทำให้เกิดความไร้ระเบียบ (Anomie)

2. แนวคิดเกี่ยวกับกองสิบสี่จากหนังสือมรดกไทอีสาน พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่นๆ (2544) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ กองสำหรับพระสงฆ์ กองสำหรับผู้นำ และกองสำหรับประชาชน

บริบทตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

เดิมตำบลเมืองสรวง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในปี พ.ศ. 2516 ทางราชการได้ก่อตั้งกิ่งอำเภอเมืองสรวงขึ้น และได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลหนองผือ ตำบลหนองหิน และตำบลคูเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 อำเภอเมืองสรวงได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล คือ ตำบลหนองผือ ตำบลหนองหิน ตำบลคูเมือง ตำบลกกกุง และตำบลเมืองสรวง

ตำบลเมืองสรวง ได้แบ่งแยกหมู่บ้านมาจากตำบลหนองผือบางส่วน คือ บ้านเมืองสรวงใหญ่ บ้านเมืองสรวงน้อย บ้านคำ และบ้านหนองหมู อยู่ห่างจากตัวอำเภอ 3 กม. ในปัจจุบันตำบลเมืองสรวงมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ 1 บ้านเมืองสรวงน้อย
- หมู่ที่ 2 บ้านเมืองสรวงใหญ่
- หมู่ที่ 3 บ้านคำ(คุ้มป่าม่วง)
- หมู่ที่ 4 บ้านหนองหมู
- หมู่ที่ 5 บ้านเมืองสรวงใหญ่ (คุ้มยางน้อย)
- หมู่ที่ 6 บ้านเมืองสรวงใหญ่ (คุ้มขอนแก่น)
- หมู่ที่ 7 บ้านคำ (คุ้มหนองคู คุ้มกลาง)
- หมู่ที่ 8 บ้านคำ (คุ้มป่ายาง)
- หมู่ที่ 9 บ้านคำ (คุ้มนอก)

1. ด้านการปกครอง

การปกครองของตำบลเมืองสรวงกำนันคนแรกคือ นายหล้า ภารัง โดยเริ่มปกครองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ถึง พ.ศ. 2547 ต่อมาในปีเดียวกันนี้ เมื่อกำนันหล้า ภารัง เกษียณอายุราชการ จึงได้มีการเลือกตั้งกำนันขึ้นมาใหม่ โดยนายทินกร ศรีตะวัน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเมืองสรวงใหญ่ หมู่ที่ 6 ได้รับเลือกเป็นกำนันต่อจากนายหล้า ภารัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน

2. สภาพทั่วไป

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก มีพื้นที่รวมทั้งหมด 2,725 ไร่ อาชีพหลักของประชาชนคือ การทำนา อาชีพรองคือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย สภาพถนนในตำบลเป็นถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต และถนนลูกรัง

3. อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดกับตำบลบ้านคู อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด
ทิศใต้	จรดกับตำบลกกกุง อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	จรดกับตำบลหนองหิน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด
ทิศตะวันตก	จรดกับหนองผือ อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,840 คน เป็นชาย 2,408 คน เป็นหญิง 2,432 คน

5. ข้อมูลอาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา ทำไร่
อาชีพเสริม เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย

6. ประเพณีบุญ 12 เดือน

เดือน 1 (เดือนอ้าย)	ปฏิบัติธรรม
เดือน 2 (เดือนยี่)	บุญคูณลาน (กุ่มข้าว)
เดือน 3	บุญข้าวจี
เดือน 4	บุญพะแหวด
เดือน 5	บุญสงกรานต์
เดือน 6	บุญบั้งไฟ
เดือน 7	บุญซำฮะ
เดือน 8	บุญเข้าพรรษา
เดือน 9	บุญข้าวประดับดิน
เดือน 10	บุญข้าวสาก
เดือน 11	บุญออกพรรษา

เดือน 12 บุญกฐิน

7. สถานที่สำคัญ

7.1 สถานศึกษา

- 7.1.1 โรงเรียนชุมชนบ้านผำ
- 7.1.2 โรงเรียนบ้านเมืองสรวง
- 7.1.3 สถานรับเลี้ยงเด็กก่อนเกณฑ์บ้านผำ
- 7.1.4 สถานรับเลี้ยงเด็กก่อนเกณฑ์บ้านเมืองสรวง

7.2 ศาสนสถาน

- 7.2.1 วัดบ้านผำใหญ่
- 7.2.2 วัดเมืองสรวงใหญ่
- 7.2.3 วัดเมืองสรวงน้อย
- 7.2.4 วัดป่าศรีดอนกลาง
- 7.2.5 วัดหนองหมู

7.3 โบราณสถานที่สำคัญ

- 7.3.1 เจดีย์ศรีเมืองสรวง
- 7.3.2 เจดีย์วัดบ้านผำใหญ่
- 7.3.3 อุโบสถวัดบ้านผำใหญ่
- 7.3.4 อุโบสถวัดเมืองสรวงใหญ่
- 7.3.5 อุโบสถวัดเมืองสรวงน้อย
- 7.3.6 อุโบสถวัดหนองหมู (สภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองสรวง. 2548 : 20)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในเขตตำบลเมืองสรวงนั้น ยังเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของผู้คนยังยึดมั่นในหลักศีลธรรมขนบธรรมเนียมอันดีงามของชุมชนอย่างเคร่งครัด จึงทำให้ผู้วิจัยใคร่ที่จะศึกษาถึงวิถีการดำเนินชีวิตตามคองสิบสี่ของผู้คนในชุมชนตำบลเมืองสรวง เพื่อเป็นข้อมูลในการอนุรักษ์คองสิบสี่ให้คงอยู่ในชุมชนต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัย โดยแบ่งออกเป็นแต่ละประเภท ดังนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรม

ในปี พ.ศ. 2536 ทวี ศรีแก้ว ศึกษาวิจัยเรื่อง “คติการครองเรือนจากวรรณกรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติในการเลือกคู่ครองเรือน และผลจากการครองเรือน โดยศึกษาจากวรรณกรรมอีสานจำนวน 12 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า คติในการครองเรือน สามภรรยาชาวอีสานจะต้องปฏิบัติตามฮีตฝั้วคองเมีย ขยันหมั่นเพียร ทำบุญทำทาน และรักษาศีล บุตรหลานชาวอีสานจะต้องปฏิบัติตามฮีตลูกคองหลาน เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ละชั่วทำดี มีความกตัญญู บุตรเขยสะใภ้ชาวอีสาน จะต้องปฏิบัติตามฮีตใภ้คองเขย สุภาพอ่อนน้อม ขยันขันแข็ง นายและบ่าวจะต้องปฏิบัติตามฮีตไพร่คองนาย มีความเมตตา ความยุติธรรม และความซื่อสัตย์ ผลจากการครองเรือนนั้น การเลือกคู่ครองที่ถูกต้องตามคติอีสานจะทำให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวเถ่าแก่และญาติทั้งสองฝ่ายพึงพอใจ จะให้มีความสุขความเจริญ แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะได้รับความทุกข์ยากลำบาก

พระครูปริยัติมงคล สิริมงคล (คำภีบาล) (2547 : 94) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลอิสานเรื่องธรรมดาสอนโลก” เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ไบเบิลอิสานเรื่องธรรมดาสอนโลกโดยวิธีการศึกษาจากเอกสาร ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกคัมภีร์ไบเบิล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมกับสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกันจนเกือบจะแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะวรรณกรรมจะสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่และค่านิยมในอดีตตลอดถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในสังคมนั้น ๆ วรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก มีลักษณะเนื้อหาเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนมุ่งสอนชาวบ้านทั่วไปให้รู้หลักการประพฤติปฏิบัติตน เช่น หลักการครองชีพ หลักความสัมพันธ์ของมนุษย์ หลักการศึกษา และหลักเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2552 ชานนท์ ไชยทองดี ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่อง คติโลกคติธรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์และคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมอีสานเรื่องคติโลกคติธรรม มีเค้าโครงมาจากพระสูตรต้นตอปิฎกในพระพุทธศาสนา มีฉันทลักษณ์แบบร้อยแก้วเทศนาเป็นจตุณณียบท ด้วยการยก

ภาษาบาลีขึ้นมาแล้วอธิบายเป็นตอน ๆ แสดงสำเนียงและน้ำเสียงภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบกับคำอธิบายเป็นภาษาถิ่น แสดงศิลปะการประพันธ์ มีความสมบูรณ์ด้วยวาทศิลป์ทำให้ผู้อ่าน ผู้เทศน์และผู้ฟังเกิดความศรัทธาตามเนื้อหา ในส่วนคุณธรรม จริยธรรม พบว่า มีทั้งคุณธรรมตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มาจากหลักปรัชญาในพระไตรปิฎก ส่วนคุณธรรมจริยธรรมตามฮิดคองอิสาน คือ คองลิบลี อันเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตนตลอดจนการดำเนินชีวิตของชาวอิสาน คุณธรรมเหล่านี้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่คอยแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม

พระมหาสุรเวช วชิโร (2553 : 81) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมพื้นบ้านอิสานเรื่อง พระยากันคาก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบวรรณกรรมอิสาน เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม และ วิเคราะห์โลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่องพระยากัน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมพื้นบ้านอิสานมีลักษณะผสมผสานตามความเชื่อท้องถิ่นกับวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ 5 กลุ่ม คือ วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอน และ วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด สำหรับพุทธธรรมที่ปรากฏในเรื่องพระยากันคากนี้พบว่ามี 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสภาวะธรรม ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 และ ชั้น 5 ไตรลักษณ์ และกรรมนิยาม และส่วนที่เป็นคุณธรรม ได้แก่ ความกตัญญู ความเมตตา ความสามัคคี ความสันโดษ ความเสียสละ หลักกัลยาณมิตร การบำเพ็ญทาน และความเพียร

ภูวนาท มาตบรัม (2553 : 69) ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมอิสานเรื่อง กำพริ้าไก่อแก้ว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับวรรณศิลป์ด้านการใช้คำโวหาร ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสถานะและความเชื่อ ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาด้านวรรณศิลป์มีการใช้คำภาษาบาลีเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์น่าศรัทธา อีกส่วนหนึ่งก็ใช้คำภาษาถิ่นให้คนอิสานผู้เป็นเจ้าของภาษาเข้าใจอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ก็มีการใช้บรรยายโวหาร อุปมาโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร ทำให้วรรณคดีมีความไพเราะซาบซึ้ง ส่วนด้านสังคมมีความเชื่อถือในพระรัตนตรัยเป็นสำคัญ ด้านครอบครัวก็อยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คือชอกันกินได้ การปกครองเมืองมีพระราชาเสนาอำมาตย์ปกครอง ครอบครัวมีบิดามารดาเป็นผู้ปกครองสำคัญ ส่วนอาชีพมีอาชีพเกษตรกรรมทำนาทำสวน

พระครูอมรโพธิสุนทร (จิตะวงศ์) (2557 : 114) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนอีสานเรื่องย่าสอนหลาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของวรรณกรรมคำสอนอีสานเรื่องย่าสอนหลาน ศึกษาจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนอีสานเรื่องย่าสอนหลาน และเพื่อศึกษาอิทธิพลของวรรณกรรมอีสานเรื่องย่าสอนหลานที่มีต่อสังคมชาวอีสาน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมคำสอนอีสานเรื่องย่าสอนหลานมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยการสืบทอดด้วยระบบมุขปาฐะจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสายของการสืบทอด มีลักษณะการประพันธ์ที่เป็น อัตลักษณ์เฉพาะตนที่ชาวอีสานใช้เป็นแนวทางในการครองตน ครองคน ครองงาน และครองสุข ปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคมชาวอีสาน โดยแท้

จากงานวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า วรรณกรรมคำสอนของไทย มีรากฐานที่มาจากความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท เป็นสังคมที่ยึดมั่นในหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ผสมผสานตามความเชื่อท้องถิ่นกับวรรณกรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเนื้อหาเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนมุ่งสอนให้รู้หลักการประพฤติปฏิบัติตนเช่น หลักการครองชีพ หลักความสัมพันธ์ของมนุษย์ หลักการศึกษา และหลักเศรษฐกิจ

อีกทั้งยังได้สะท้อนให้เห็นคุณค่าภูมิปัญญาทางสังคมในการประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน

2. งานวิจัยเกี่ยวกับ ฮีต – คอง

พระมหาธนูฤทธิ์ ดวงดี (2543 : 98) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขง ในประเพณีฮีตสิบสอง กรณีสุมชนวัดมีชัย อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เมืองหาดทรายฟอง กำแพงนครเวียงจันทน์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ในประเพณีฮีตสิบสองที่เหมือนกัน ที่ปฏิบัติร่วมกัน และแตกต่างกัน หรือสูญหายล้มเลิกไม่ปฏิบัติเลย ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีฮีตสิบสองที่เหมือนกันและมีบทบาทรับใช้สังคมปรากฏอยู่ในปัจจุบันคือ บุญแห่แหวด บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา และบุญกฐิน ประเพณีที่แตกต่างกันหรือสูญหายล้มเลิกไม่ปฏิบัติเลยเพราะฝ่ายปกครองบ้านเมืองทั้งฝ่ายพุทธจักรและฝ่ายอาณาจักร ไม่เห็นความสำคัญของประเพณีพิธีกรรมคือ เข้าปริวาสกรรม บุญบั้งไฟและบุญซำฮะ ส่วนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้งสองฝั่งโขงยังอาศัยบุญประเพณี ฮีตสิบสอง เป็นสื่อในการปฏิบัติต่อกันอย่างแนบแน่นตลอดมา การเปลี่ยนแปลงของบริบทสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม มีผลกระทบต่อปฏิบัติพิธีกรรม

ในประเพณีฮีตสิบสองของชุมชนทั้งสองฝั่ง ทำให้การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตตามกาลเวลา

มยุรี ปาละอินทร์ (2543 : 178) ศึกษาวิจัยเรื่อง “คองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชาวไทพวนตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคองสิบสี่ในวิถีชีวิตชาวไทพวน ตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมมีคองที่เป็นข้อปฏิบัติและแนวทางที่ผู้อาวุโสนำเอามาปฏิบัติร่วมกันกับศาสนา เพื่อให้เกิดความสามัคคี ความปรองดอง ให้อยู่อย่างมั่นคงและมีระเบียบวินัยในสังคม โดยนำมาเป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะตามสถานภาพของแต่ละบุคคล คองสิบสี่เป็นเหมือนกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ให้ประชาชนต้องปฏิบัติคือ ถ้าเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ข้าราชการ ให้ยึดหลักของ คองเจ้าคองขุน คองท้าวคองเพี้ย คองไพร่คองนาย เป็นตัวกำหนดหน้าที่ได้ สำหรับประชาชนทั่วไปพบว่า คองที่ทุกคนยึดถือประพฤติดำเนินปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ คองบ้าน คองเมือง คองเหล่าคองแก คองปีคองเดือน และคองไฮ่คองนา ส่วนที่ปฏิบัติกันเฉพาะคนในครอบครัวและระบบเครือญาติได้แก่ คองฟัวคองเมีย คองพ่อคองแม่ คองลูกคองหลาน คองไก่คองเขย คองป้าคองลุง คองปู่คองย่า และคองตาคองยาย นอกจากนั้นยังพบว่า มีชาวบ้านบางกลุ่มไม่รู้จักคองสิบสี่เลย คือ กลุ่มของวัยรุ่นและเด็ก

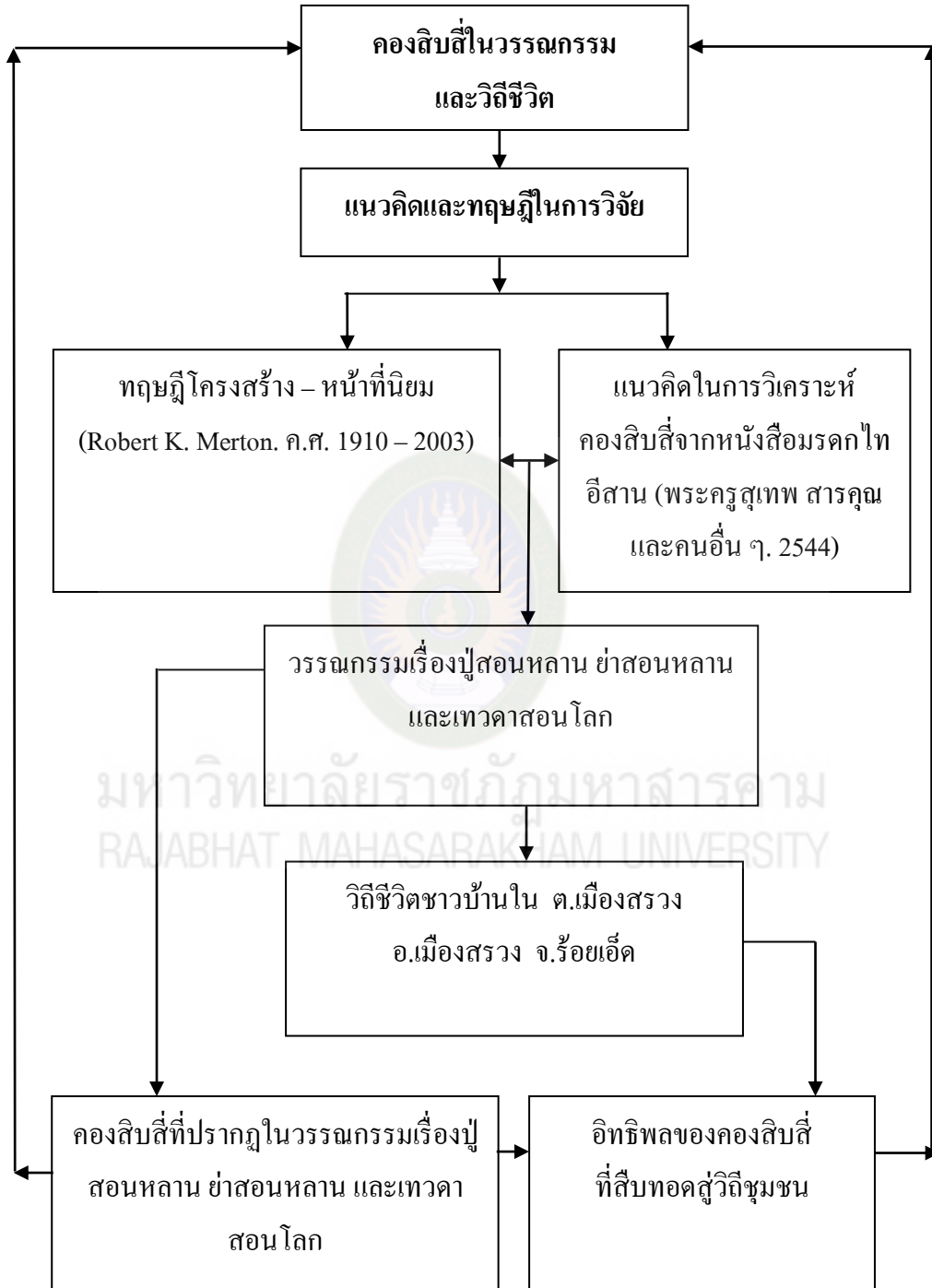
นภคด พรามณี (2553 : 107 - 108) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี:กรณีศึกษาประเพณีฮีต 12 คอง 14” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีทางสังคมของฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบันและเพื่อศึกษาว่าชุมชนอธิบาย ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ใหม่ในบริบทของโลกปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบว่ามีฮีตคองที่เปลี่ยนไปหรือหายไปจากสังคมทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า การที่ฮีตคองได้สูญหายหรือมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต มีสาเหตุหลายประการ คือ 1) ลูกหลานและคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านได้เดินทางไปศึกษาต่อและไปทำงานในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ในจังหวัดอื่น จึงไม่ได้ปลูกฝังให้อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน 2) ชาวบ้านชำโสม ทำนาโดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ ดังนั้นเวลาในการเกี่ยวเกี่ยวก็สั้นลงกว่าเดิม จึงทำให้ขาดประเพณีบุญคุณลานเพราะว่าในปัจจุบันชาวนาเกี่ยวเกี่ยวข้าวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว 3) เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปวิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นเงาตามตัวฉะนั้นคองสิบสี่บางอย่างก็หายไปด้วย

ข้อดีของการมีฮีด คอง คือทำให้ชาวบ้านมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน และยังทำให้คนใกล้ชิดกับพุทธศาสนาอีกด้วย ทำให้รู้จักบุญคุณพ่อ แม่ พี่ น้อง เกิดความสามัคคีในครอบครัวและในชุมชน ทำให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษ

วัชรวร วงศ์กันหา (2555 : 341) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศาสนาชาวบ้าน : ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีดสิบสอง ต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนาชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีดสิบสองของจังหวัดมหาสารคาม ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ของศาสนาชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีดสิบสองของจังหวัดมหาสารคาม และศึกษาศาสนาชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อใน ฮีดสิบสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ศาสนาชาวบ้าน เกิดจากการผสมผสานความเชื่อต่อผี ความเชื่อพราหมณ์ และความเชื่อพุทธ โดยนำหลักความเชื่อพุทธ และความเชื่อพราหมณ์ที่แพร่มาจากอินเดีย ผสมเข้ากับความเชื่อผีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประเพณีฮีด สิบสองเกิดจากการกำหนดวงรอบของการดำเนินชีวิตในหนึ่งปีว่าในแต่ละเดือนต้องทำอะไร การสืบทอดรูปแบบทางความเชื่อมาจากบรรพบุรุษในถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่จะอพยพมา ในส่วนของประเพณีพิธีกรรมและประเพณีฮีดสิบสองของจังหวัดมหาสารคามเกิดจากการยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของคนรุ่น เก่าที่ส่งต่อประสบการณ์กันมา

จากการศึกษางานวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า คองสิบสี่เป็นประเพณีที่เกิดจากการยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของคนรุ่นเก่าที่ส่งต่อประสบการณ์กันมา คองเป็นข้อปฏิบัติและแนวทางที่ผู้อาวุโสแนะนำปฏิบัติร่วมกันกับศาสนาเพื่อให้เกิดความสามัคคี ความปรองดอง ให้อยู่อย่างมั่นคงและมีระเบียบวินัยในสังคม โดยนำมาเป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะตามสถานภาพของแต่ละบุคคล คองสิบสี่เป็นเหมือนกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ให้ทุกคนต้องปฏิบัติ การศึกษาวรรณกรรมอีสานมีการศึกษาทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา คำสอน การปฏิบัติสืบทอด การดำรงอยู่ และการสูญหายไป โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาที่ต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์คองสิบสี่ในวรรณกรรมอีสานและการสืบทอดต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

คองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก

จากการศึกษาคองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก ตามกรอบแนวคิดของหนังสือมรดกไทยอีสาน ของ พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่น ๆ (2544) สรุปได้ 2 ประเด็น คือ สารสำคัญของวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก และคองสิบสี่ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก ดังนี้

สารสำคัญของวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก

สารสำคัญที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง สรุปสารสำคัญได้ ดังนี้

1. วรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน

วรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน แต่งโดย พระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งเป็นปราชญ์ในสมัยของพระเจ้าสุริยวงศา ธรรมิกราช แห่งอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. 2176-2233) เพราะในตอนต้นของวรรณกรรมได้บอกชื่อผู้แต่งเอาไว้ และบอกที่มาด้วยว่าได้เค้าเรื่องมาจากคัมภีร์ทีฆนิกาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการอบรมสั่งสอนจริยธรรมความประพฤติ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของประชาชนทั่วไปในเรื่องต่าง ๆ เช่น หลักจริยธรรม หลักราชการ หลักการครองเรือน มีสารสำคัญที่เกี่ยวกับการสั่งสอนหลาน ให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามฮีตคอง และจารีตประเพณีของบ้านเมือง ซึ่งลักษณะของการสอนไม่จัดคำสอนเป็นหมวดหมู่แต่จะคละกันไปเพื่อให้คำประพันธ์สัมผัสกันตามรูปแบบของฉันทลักษณ์ สำหรับคำสอนนั้นจะสอนในเรื่องต่าง ๆ เช่น หลักรับราชการ โดยการสอนว่าเมื่อเป็นขุนนางให้มีใจกว้างอย่าทะนงตนว่ามีความรู้หรือมียศศักดิ์ใหญ่กว่าผู้อื่น ให้ตระหนักถึงความสำคัญของประชาชน และหลักในการสมาคม เช่น อย่าคบคนที่ไม่ซื่อสัตย์ ในตอนท้ายของเรื่อง ได้มีการยกอุทาหรณ์ขึ้นประกอบคำสอน โดยนำเรื่องเมียบลวง เมียน้อย

มาประกอบ (นำมาจากธรรมบทภาคที่ 1 เรื่องกาลิยักขณิ) เพื่อชี้ให้เห็นถึงการจองเวรว่าเป็นสิ่งที่
ไม่ดี ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเดือดร้อน และจะมีการจองเวรกันไปไม่มีที่สิ้นสุด

2. วรรณกรรมเรื่องยาสอนหลาน

วรรณกรรมเรื่องยาสอนหลานนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง สันนิษฐานว่า เดิมเรื่องยาสอน
หลานนี้เป็น วรรณกรรมมุขปาฐะ ต่อมามีนักปราชญ์ชาวอีสานได้นำมาจารไว้ในใบลานเป็น
หนังสือผูกโดยเขียนเป็นตัวหนังสือไทยน้อย ซึ่งได้ทำการชำระโดย ปรีชา พิณทอง จุดมุ่งหมาย
ในการแต่เป็นการดำเนินเรื่อง ซึ่งผู้แต่งแทนตนเองว่าเป็นยา กล่าวอบรมสั่งสอนจริยธรรมความ
ประพฤติ ลูกหลานให้คิด และกระทำในสิ่งที่ดี โดยยืค้ำสอนในทางพระพุทธศาสนามาเป็น
หลักในการประพฤติตน เช่น สอนในการเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีล ทำบุญ ตักบาตร โดย
ยกตัวอย่างในเรื่องต่าง ๆ เพื่อผู้อ่านเกิดความคล้อยตามและปฏิบัติตามคำสอน โดยมี
สาระสำคัญ เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคมไว้เป็นข้อ ๆ ซึ่ง
เป็นไปตามแบบฉบับโบราณอีสาน โดยแบ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติไว้ชัดเจน ดังนี้

แนวทางที่ 1 ว่าด้วยการสอนให้ศึกษาเล่าเรียน

แนวทางที่ 2 ว่าด้วยการสอนคนให้เป็นคน

แนวทางที่ 3 ว่าด้วยการสอนให้รู้จักทำบุญ

แนวทางที่ 4 สอนให้รู้จักกินอยู่

แนวทางที่ 5 สอนให้รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ

แนวทางที่ 6 สอนไม่ให้ลืมหืมตา

แนวทางที่ 7 สอนให้รู้จักการทำงาน

แนวทางที่ 8 สอนเกี่ยวกับการพูดจา

แนวทางที่ 9 สอนให้ละบาปสร้างบุญ

วรรณกรรมเรื่องยาสอนหลานนั้น นับว่าเป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจาก
พระพุทธศาสนาโดยตรง จึงเป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนที่เป็นคู่มือ
ในการพร่ำสอนลูกหลาน ซึ่งมีการสอดแทรกจริยธรรมหรือคตินิยมอันเป็นธรรมเนียมหลัก
เป็นแนวทาง หรือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

3. วรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลก

วรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกนี้ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและยุคสมัยที่แต่งเพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด เพียงแต่สันนิษฐานว่า เป็นวรรณกรรมที่แต่งในสมัยโบราณ ซึ่งต้นฉบับจารไว้ด้วยอักษรธรรมลงในใบลาน โดยมีจุดมุ่งหมายในการแต่งเพื่อสอนให้ผู้นำตลอดถึงประชาชน ประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณี ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม สาระสำคัญในวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกนั้นได้แบ่งสาระสำคัญออกเป็น 3 ตอน คือ ในตอนแรกได้กล่าวถึงเรื่องในสมัยพุทธกาล ว่ามีเศรษฐีคนหนึ่งได้เกิดความเดือดร้อน วัวควายล้มตาย ทรัพย์สิ้นเงินทองก็สูญหายไปหมดภายในคืนเดียว อีกทั้งเมืองเวสาลี ก็เกิดเหตุพิกขภัย ประชาชนสัตว์เลี้ยงอดอยากล้มตายเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์ทั้งหลายจึงได้เข้าไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสถึงสาเหตุว่าเกิดจากชาวเมืองทั้งหลายประพฤติดิถิตต่อเทวดา ต่อจากนั้นพระองค์จึงได้ตรัสถึงอดีตกาลของเศรษฐีและชาวเมืองเวสาลีถึงสาเหตุของการเกิดเหตุพิกขภัยในครั้งนี้ ในตอนที่สองได้กล่าวถึงพรรณนาถึงการดูแลรักษาของไม้ที่เป็นมงคลเพื่อนำมาเป็นเสาหลักในการสร้างบ้าน ส่วนในตอนที่สามนั้นเป็นการกล่าวสอนผู้นำและประชาชนทั่วไปให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม

คองสิทธิ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก

จากการวิเคราะห์คองสิทธิ์สำหรับผู้นำ คองสำหรับพระสงฆ์ และคองสำหรับประชาชน ตามแนวคิดเกี่ยวกับคองสิทธิ์จากหนังสือมรดกไทยอีสาน (พระครูสุเทพ สารคุณ และคนอื่น ๆ : 2544) ในวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก ปรากฏว่าไม่พบคองสำหรับพระสงฆ์ พบเฉพาะคองสำหรับผู้นำ และคองสำหรับประชาชน ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงคองที่พบในวรรณกรรมทั้ง 3 เล่ม

หนังสือ คอง	ปุ่สอนหลาน	ย่าสอนหลาน	เทวดาสอนโลก
คองสำหรับ ผู้นำ	คองที่ 1 ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความ ซื่อสัตย์ สุจริต เทียงธรรม ไม่ ข่มเหงประชาชน คองที่ 3 ให้ตั้งอยู่ใน ทศพิธราชธรรม 10 ประการ	-	คองที่ 3 ให้ตั้งอยู่ใน ทศพิธราชธรรม 10 ประการ
คองสำหรับ พระสงฆ์	-	-	-
คองสำหรับ ประชาชน	คองที่ 2 อย่าโก่งตางค์ อย่าจ่าย เงินกู้ อย่าปลอมแปลงเงินตรา และอย่าพูดคำหยาบต่อกัน คองที่ 11 เมื่อเห็นพระภิกษุ เดินผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ ก่อนแล้วจึงค่อยพูดคุยด้วย	คองที่ 1 เมื่อได้ข่าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ผู้เป็นเจ้าของอย่าพึงกิน ก่อน ต้องนำไปถวายทาน ให้กับผู้มีศีลก่อนแล้ว ตนเองจึงค่อยกิน และให้ นำไปแจกจ่ายให้กับญาติ พี่น้องด้วย คองที่ 2 อย่าโก่งตางค์ อย่าจ่ายเงินกู้ อย่าปลอม แปลงเงินตรา และอย่าพูด คำหยาบต่อกัน	คองที่ 2 อย่าโก่งตางค์ อย่า จ่ายเงินกู้ อย่าปลอมแปลง เงินตรา และอย่าพูดคำ หยาบต่อกัน คองที่ 13 อย่าเอาอาหารที่ ตนหรือคนอื่นกินแล้ว ไป ถวายพระสงฆ์ หรือเอาไว้ ให้สามีกิน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ในวรรณกรรมทั้ง 3 เล่ม พบว่า มีการกล่าวถึงคองสำหรับผู้นำจำนวน 2 เรื่อง มีจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 1 และคองที่ 3 จากวรรณกรรมเรื่องปุ่สอนหลาน 2 คอง คือ คองที่ 1 และคองที่ 3 และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกพบเฉพาะคองที่ 3 ในส่วนคองสำหรับประชาชนพบในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง มีจำนวน 4 คอง คือ คองที่ 1, 2, 11 และ 13 คองที่ 1 พบในวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลาน คองที่ 2 พบในวรรณกรรมทั้งสามเรื่อง คองที่ 11 พบในวรรณกรรมเรื่องปุ่สอนหลาน และคองที่ 13 พบในวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลก พบจากวรรณกรรมเรื่องปุ่สอนหลานจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 2 และคองที่ 11 จากวรรณกรรม

เรื่องยาสอนหลานจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 1 และคองที่ 2 และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 2 และคองที่ 13 ดังตัวอย่างและรายละเอียดต่อไปนี้

คองสำหรับผู้นำ

จากการศึกษาวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง พบว่า มีการกล่าวถึงคองสำหรับผู้นำ จำนวน 2 คอง คือ คองที่ 1 ที่ว่า ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ไม่ข่มเหงประชาชน และคองที่ 3 ที่ว่า ผู้นำให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลก 1 คอง คือ คองที่ 3 ที่ว่า ผู้นำให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ เป็นการกล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำว่าให้มีความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตในการปกครองบ้านเมืองให้นำหลักทศพิธราชธรรม คือธรรมสำหรับพระราชา 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ ตบะ อโภระ อวิหิงสา จันติ อวิโรธนะ มาใช้ในการปกครองบ้านเมือง ดังนี้

1. คองที่ 1 ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ไม่ข่มเหงประชาชน สำหรับคองนี้เป็นการส่งเสริมให้ ผู้นำเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบประชาชน มีความเป็นธรรมไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิดไม่เห็นแก่่อามิสสินจ้าง ผู้นำนั้นนอกจากจะปกครองด้วยหลักแห่งศีลธรรมแล้ว หน้าที่ของผู้นำที่พึงปฏิบัติต่อผู้ที่อยู่ใต้การปกครองการแต่งตั้งบุคคลเพื่อมาช่วยในการบริหารบ้านเมืองก็เป็นสิ่งที่ผู้นำควรให้ความสำคัญเพราะผู้นำต้องมีความเป็นธรรม ละเว้นอคติ 4 ประการ คือ ลำเอียงเพราะชอบ ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลง และลำเอียงเพราะกลัว ซึ่งจะเป็นสาเหตุให้ขาดความน่าเชื่อถือ ความลำเอียงทั้ง 4 ประการนี้ เป็นอันตรายอย่างมาก ทุกยุคทุกสมัยที่บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปกครองบังคับบัญชาบุคคลอื่นด้วยแล้ว มีความลำเอียง เพียงข้อใดข้อหนึ่งเท่านั้น ก็จะทำให้สูญเสียความยุติธรรมขาดความอบอุ่น ขาดความมั่นใจของคนที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ย่อย เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของบุคคลเหล่านั้น

ในวรรณกรรมเรื่องปุสสอนหลานได้กล่าวเน้นให้ผู้นำแต่งตั้งผู้ที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม การแต่งตั้งบุคคลเพื่อมาช่วยในการบริหารบ้านเมืองนั้นผู้นำต้องมีความเป็นธรรม และยอมรับฟัง

ข้อเสนอแนะของประชาชน ไม่บังคับข่มเหงประชาชนให้มาทำหน้าที่ ดังตัวอย่าง

ความแผ่เท้าถึงโสมพะโย	แต่งแสนออกเป็นหลายพวก
พวกหนึ่งไว้จอบคานกลางเวิน	พวกหนึ่งให้ตระเวนยามค่ำ
พวกหนึ่งอ่ากลองฆ้องกลางคืน	พวกหนึ่งปั้นเตรียมออกไปสู้

พวกหนึ่งอยู่ชอยบ้านชอยเมือง พวกหนึ่งสอนหนังสือเด็กน้อย
 พวกหนึ่งต่อยเทิงหมัดเทิงมวย บ้านเมืองชวยได้เข้ามาชอย
 เมืองใหญ่น้อยบ่กล้ารุกราน ให้สืบสานศีลธรรมพระเจ้า
 พวกกันเข้าในฮิตในครอง (สวึง บุญเจิม. 2544 : 30-31)

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้นำ ควรมีการแต่งตั้งผู้ที่จะมาช่วยงาน ในแต่ละด้าน โดยแบ่งคนออกไปตามความถนัดของแต่ละบุคคลเพื่อง่ายต่อการบริหาร และเพื่อความผาสุกของคนในชุมชน

2. คองที่ 3 ให้ตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม 10 ประการ

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้นำที่ดีนั้นควรตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ คือประพฤติตนตามหลักธรรมของผู้นำ 10 ประการ ที่เรียกว่า ทศพิชราชธรรม การปกครองตามหลักทศพิชราชธรรมนั้น ถือเป็นหลักการที่ผู้นำทุกคนจะต้องมีไว้ในตัวเอง นั่นคือ การเป็นผู้ให้เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม ทั้งกาย วาจา และจิตใจ มีการเสียสละ เป็นผู้ที่มีความอดทนในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และอดทนต่อการกล่าวหาว่าผิดของผู้อื่นและคนรอบข้าง ซึ่งจะเห็นว่าการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีนั้นกระทำไต่ยากเนื่องจากสภาพแวดล้อมลึงจูงใจทั้งหลายที่อยู่รอบตัวเราเป็นตัวแปรที่สำคัญ สังคมมุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ และสาเหตุของการกระทำผิดต่าง ๆ นั้นเกิดจากการที่บุคคลนั้นขาดคุณธรรมหรือจริยธรรม ผู้นำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดตามแนวความคิดของคนอีสานก็คือ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรม ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม เพื่อเป็นหลักประกันต่อสังคมว่าถ้าผู้นำมีศีลธรรมปกครองบ้านเมืองด้วยหลักธรรมราชาแล้ว บ้านเมืองจะเกิดความอุดมสมบูรณ์ มีความเจริญรุ่งเรือง ประชาชนมีความผาสุก และหลักธรรมก็จะเป็นเครื่องมือที่จะยับยั้งไม่ให้ผู้นำใช้อำนาจตามใจ ดังเช่นในวรรณกรรมปุ่สอนหลานที่ได้กล่าวสอนให้ผู้นำยึดเป็นแนวทางในการบริหารบ้านเมือง ดังตัวอย่าง

เจ้าในนามเป็นหลานของปู่	กันหมูให้เป็นขุนเป็นกวน
บ่สมควรไปเฮ็ดชั่วช้า	ให้ตั้งหน้าสร้างแต่ความดี
กัน ไผ่มีทุกขีเดื่อคฮ้อน	ให้เจ้าย่อนคิดเบ็งอกเขา
เทียบอกเฮาคังเดียวกันแท้	ให้ฮีบแก้อย่าเห็นแก่อำมิส
อิทธิพลอย่าเอามาใช้	หน้าที่ให้เจ้าคิดคำนึง

(สวึง บุญเจิม. 2544 : 61)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า เมื่อเป็นผู้นำ ไม่ควรทำสิ่งที่ไม่ดีอันจะเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ให้สร้างแต่ความดี ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อนให้ช่วยแก้ไขอย่าเห็นแก่อำมิสสินจ้าง อีกทั้งอย่าข่มเหงบังคับประชาชนให้ได้รับความเดือดร้อนด้วยการใช้อิทธิพลในทางที่ไม่ถูกต้อง

นอกจากนั้นวรรณกรรมเรื่องปุสอนหลานยังได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำว่ามีความสำคัญต่อการคงอยู่ และความเจริญก้าวหน้าของสังคมหนึ่ง ๆ เป็นอย่างยิ่ง เมื่อผู้นำปกครองด้วยหลักแห่งศีลธรรมแล้วจะเป็นที่ไว้วางใจของชาวบ้าน จึงจะสามารถอบรมและส่งเสริมให้ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเสถียรภาพ ความสงบเรียบร้อยของสังคม ทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้า เป็นที่ไว้วางใจของกันและกัน พร้อมทั้งสร้างศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในสังคมด้วย การเป็นผู้นำนอกจากจะต้องปกครองด้วยคุณธรรมแล้วต้องเป็นคนที่มีความจิตใจกว้างขวาง รับฟังเหตุผลและความคิดเห็นของคนอื่น จึงจะทำให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสงบสุข ดังตัวอย่าง

ปุ่สั่งแล้วหลานเหล่าจื้อจ่า	ทำเป็นขุนให้มีใจกว้าง
อย่าอวดอ้างความฮู้บ่ถาม	ความไ้ตั้งถามขุนผู้ฮู้
มักเล่นฮู้ให้ถามคอมเมีย	มักเป็นเพียให้ถามพี่น้อง
เห็นถึกต้องกันแล้วจ้งไป	ไม่ลำเดียวล้อมฮู้บ่ฮ้อม

ไพ่รบพร้อมแปลงบ้านบ่เป็น (สวึง บุญเจิม. 2544 : 14)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า การเป็นผู้นำนั้นต้องเป็นคนที่มีความจิตใจกว้างขวาง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่อวดอ้างว่าตัวเองเก่งกล้าสามารถแต่ผู้เดียว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นให้ปรึกษาหารือกับผู้ที่มีความรู้เพื่อหาทางแก้ไข โดยให้ยึดมั่นในหลักสามัคคีธรรม เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ และความเป็นอยู่ที่สงบสุขของชุมชน

ในส่วนของวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกก็ได้กล่าวถึงผู้นำว่า ควรเป็นคนที่ยึดมั่นในหลักแห่งศีลธรรม เพราะผู้นำ คือ ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เป็นผู้นำของกลุ่ม ผู้นำนั้นควรเป็นคนที่เข้มแข็ง กล้าหาญ มีความสามารถ ในด้านต่าง ๆ รู้จักดำเนินตามนโยบายของรัฐได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ผู้นำจึงต้องมีคุณธรรม มีความเมตตาปราณี ยึดมั่นในหลักแห่งศีลธรรม บ้านเมืองจึงจะมีความอุดมสมบูรณ์ เทวดาก็จะรักษายบ้านเมืองให้มีความสงบสุข ไม่มี

ภัยอันตรายเกิดขึ้นในสังคม แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้นำปกครองบ้านเมืองโดยไม่คำนึงถึงหลักคุณธรรมในการปกครองบ้านเมืองแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อน ดังตัวอย่าง

“อันนารายณ์เจ้าเสวยราชย์เมืองนั้น ทำตามครองฮิตบ้านเมืองแท้แต่ปฐม เทวดาเจ้าองค์เดียวก็มาฮักษาท่านท้าวบ่มีเว้นว่างยามได้เหล่า ผุ่งหมู่อยู่ชั้นฟ้า ก็หลิงโลกแลดู จักบ่มีภัยเกิดในเมืองนั้น คั้นว่าราชาเจ้ากระทำการอันบ่ชอบ ก็จักเกิดเดือนร้อนเมืองนั้นบ่สบายอันหนึ่งยามเมื่อทำบุญสร้างบารมีผายแผ่ไปนั้น อย่าได้ทำบาปฮ้ายปนเข้าฮ่วมบุญ”

(น้อย ฝิวผัน. 2494 : 28)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า ถ้าผู้นำปกครองโดยธรรมบ้านเมืองก็จะไม่เกิดภัยพิบัติ เทวดาก็รักษา แต่ถ้าผู้นำไม่มีความชอบธรรมในการปกครองบ้านเมือง จะทำให้บ้านเมืองเกิดความเดือดร้อน

จากแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำที่พึงปกครองด้วยหลักคุณธรรมดังกล่าวนี้ ได้สะท้อนแนวความคิด ความเชื่อของสังคมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่มีความสำคัญต่อแนวความคิดทางการเมืองและอำนาจของผู้นำ นั่นคือการเป็นผู้นำต้องเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม ทั้งกาย วาจา และจิตใจ มีการเสียสละ เป็นผู้ที่มีความอดทนในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และอดทนต่อการกล่าวหาว่าผิดของคนอื่นและคนรอบข้าง

สรุปได้ว่า ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรม ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อประชาชน เป็นคนที่มีจิตใจกว้างขวาง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น อย่าเห็นแก่อำภิสลินจ้าง ไม่ใช่อำนาจในทางที่ผิดไปข่มเหงประชาชน ไม่อวดอ้างว่าตัวเองเก่งกล้าสามารถแต่ผู้เดียว โดยยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ และหลักสามัคคีธรรม อีกทั้งควรมีการแต่งตั้งผู้ที่จะมาช่วยงานโดยแบ่งคนออกไปตามความถนัดของแต่ละบุคคลเพื่อช่วยต่อการบริหาร และเพื่อความผาสุกของคนในชุมชน

คองสำหรับประชาชน

จากการศึกษาคองสำหรับประชาชนพบว่ามีกรกล่าวถึงทั้ง 3 เรื่อง มีจำนวน 4 คอง คือ คองที่ 1, 2, 11, 13 ซึ่งพบจากวรรณกรรมเรื่องปุสอนหลานจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 2 และคองที่ 11 พบจากวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลานจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 1 และคองที่ 2 และพบจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 2 และคองที่ 13 โดยพบว่าเป็นการสอนเน้นให้ประชาชนประกอบอาชีพที่สุจริตงดเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการเบียดเบียน ลัก

ขโมย เอารัดเอาเปรียบ พูดยาโกหกหลอกลวงคนอื่น อันเป็นเหตุให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น ดังตัวอย่างและรายละเอียด

1. คองที่ 2 ออย่าโกตางซัง ออย่าจ่ายเงินกู้ ออย่าปลอมแปลงเงินตรา และออย่าพูตคำหยาบต่อกัน คองนี้ม่ีสาระสำคัญ 2 ประเด็น คือ ออย่าโกตางซัง ออย่าจ่ายเงินกู้ ออย่าปลอมแปลงเงินตรา และออย่าพูตคำหยาบต่อกัน ซึ่งได้เสนอไว้ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ดังนี้

1.1 ออย่าโกตางซัง ออย่าจ่ายเงินกู้ ออย่าปลอมแปลงเงินตรา จากการวิเคราะห์พบว่า เป็นการกล่าวสอนให้ประชาชนประกอบด้วยสัมมาอาชีวะ คือการประกอบอาชีพในทางที่ชอบไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นด้วยการถือโกง ด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น หรือที่เรียกว่าอาชีพสุจริต คืองานที่ไม่มีคำหยาบ ดิพริ้อม ยุติธรรม ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใคร แต่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่นลักษณะของงานสุจริต คือ ไม่ผิตกกฎหมาย ไม่ผิตประเพณี ไม่ผิตศีล ไม่ผิตธรรม ไม่ว่าจะเป็งานทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ ไม่เกียจคร้านในการทำงาน จึงจะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ตามหลักคุณธรรม ในวรรณกรรมเรื่องปุสอนหลาน ได้กล่าวสอนให้งดเว้นจากการเลียงชีพ มิจลาอาชีวะคือการเลียงชีวิตด้วยการคด โกง เอารัดเอาเปรียบคนอื่นอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน สอนให้ประกอบในสัมมาอาชีวะ คืองดเว้นจากการเลียงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคด โกง ให้มองทรัพย์สินสมบัติของคนอื่นเป็สิ่งที่มีคุณค่าไม่คินนำมาเป็ของตัวอง ดังตัวอย่าง

“ถึงโตนหนีชะนีอำฮ้อง เตาะต้อยต้อยต้อขึ้นเมื่อภู
ของศัตรูให้คูปานแก้ว ความหมุ่นี้แล้วแต่ปัญญา
ชาฮักนาให้ฮักพ้อบ้าน เป็พ้อบ้านให้ฮักลูกเมีย”

(สวิง บุญเจิม, 2544 : 17)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า “สิ่งของที่เป็นของศัตรูให้คูเป็สิ่งที่มีค่า” เป็ข้อคิดสำคัญให้ตระหนักถึงการไม่ล่วงล้ำทรัพย์สินของผู้อื่น ถ้าเขาไม่ได้ให้แล้วไปขโมยเอา นั้นเป็สิ่งที่ไม่ดี เพราะเป็การเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน

ในวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอน โลกก็ได้กล่าวถึงเรื่องการประกอบอาชีพที่สุจริต งดเว้นจากการหลอกลวงให้ผู้อื่นต้องเสียดทรัพย์ และงดเว้นจากการกระทำที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนหรือเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ดังตัวอย่าง

อันหนึ่ง ลักลอบฮ้อเขตไฮ่นาสวน
กับทั้งแปลงเงินแดงจ่ายกินขายฮ้อ
มันหากผิตคตองธรรมกล่าวมาจริงแท้

(น้อย ผิวผัน, 2494 : 26)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า การทำลายรั้วหรือเขตแดน เรือกสวน ไร่นาของผู้อื่น อีกทั้งการปลอมแปลงเงินตราเป็นการกระทำที่ผิดคลองธรรม เพราะการกระทำความผิดเป็นการเอารัดเอาเปรียบคนอื่น

นอกจากนั้นในวรรณกรรมย่ำสอนหลานยังพบว่าได้มีการกล่าวสอนในทำนองเดียวกันคือให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เกียจคร้านในการประกอบอาชีพ ดังตัวอย่าง

“อย่าได้มีคำค่านานหากินให้ตั้งต่อ บ่แมนลอนั่งถ้าให้ดินฟ้าชอยชู
 คั้นสิทำการสว่างทางกายให้ถึกช่อง อย่าได้งอได้งองแวงเข้าป่าดง

(บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล, นภาพร พิมพัวร์เมธากุล. 2545 : 96-97)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า อย่าได้เป็นคนเกียจคร้านทำมาหากิน ให้เอาใจจดจ่อไม่ใช่นั่งรอคอยให้ฟ้าดินมาช่วย ถ้าจะทำสิ่งใดให้ทำด้วยความถูกต้อง อย่าได้ทำสิ่งที่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง

1.2 อย่าพูดคำหยาบต่อกัน จากการวิเคราะห์พบว่า เป็นการกล่าวสอนเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักของศีลธรรมเน้นให้มีความสำรวมในวาจา คือให้เว้นจากวจีทุจริต คือ การทำชั่วทางวาจาหรือการทำชั่วด้วยการพูดไม่ดี มี 4 ประการคือ การพูดเท็จหรือพูดโกหก พูดคำหยาบ พูดต่อเสียด พูดเพื่อเจ้อ ซึ่งทั้ง 4 ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นที่รู้และเป็นที่ยอมรับกันเป็นอย่างดีในหมู่มนุษย์นับถือพระพุทธศาสนาว่านี่คือคำสอนของพระพุทธองค์ และจัดอยู่ในส่วนของข้อห้ามมิให้ปฏิบัติ เนื่องจากว่ามีโทษและมีวิบากกรรม คือผลทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งในส่วนของผู้พูด และคนที่ผู้พูดพาดพิงถึง โดยได้เน้นที่ไม่ให้พูดคำหยาบ หมายถึง การใช้ภาษาซึ่งผู้คนในสังคมยอมรับไม่ได้ในด้านเนื้อหา หรือภาษา ใครก็ตามถ้าพูดในลักษณะนี้จะถูกปฏิเสธจากผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมที่ถือว่าภาษาหรือเนื้อหาที่วุ่นซำซำ และคำทรมาน ไม่ควรพูด ไม่ควรแสดงออกในทางสาธารณะ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับกาลเทศะ และสถานภาพของผู้ฟัง ในวรรณกรรมย่ำสอนหลานได้กล่าวสอนให้เป็นคนที่มีวาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนงดเว้นจากการพูดโกหก หยาบคาย คำด่าแข่ง ซึ่งเป็นที่ระคายหูของผู้ที่ได้ฟัง ดังตัวอย่าง

“อันวามิ่งกุนี อย่าฟังจาจักเทือ หลานเอ๊ย
 ให้วาข่อยและเจ้า ผองเท่าชีวัง
 คั้นสิปากกล่าวคำ ให้ตามฮิตตามคอง
 ให้มันจิงมันจัง จังค้อยนำมาเว้า
 อย่าได้เว้าหลอกล่อ ปากม่อตัวเป็น
 เขาว่าคนโลเล ปากบอนเอาค่อน

อย่าได้วาจาเพียง เขาซ่อมขึ้น
อย่าได้ปากม่อตื้น คือหม้อปากแบน”

(บุญเกิด พิมพ์วรมหากุล, นภาพร พิมพ์วรมหากุล. 2545 : 98-99)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นถึงการสอนให้งดเว้นจากการพูดคำหยาบคาย พูดโกหก พูดโกลเล ให้พูดแต่คำสัตย์จริง คำสอนดังกล่าวเป็นการเป็นการเตือนให้ทุกคนให้ความสำคัญกับคำพูดของตนเอง คือให้งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ พูดเบียดเบียนผู้อื่น

2. คองที่ 1 เมื่อได้ข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ให้นำไปถวายให้กับผู้มีศีลก่อน แล้วตนเองจึงค่อยกิน จากการวิเคราะห์พบว่า ในคองนี้ได้กล่าวสอนในเรื่องของประเพณีการทำบุญในรูปแบบของคนอีสาน เพราะความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของศรัทธาในพระพุทธศาสนา นั้นได้ถูกปลูกฝังในวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีสานมาเป็นเวลานาน โดยถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดศาสนาจึงให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการให้ทานจึงนำอาหารที่ประณีต สด ใหม่ มาถวาย ไม่นำอาหารที่ตนเองกินเหลือ หรือที่เป็นเดนมาถวาย การที่เราได้นำข้าวออกกรวงใหม่ หรือผัก ผลไม้ที่ออกผลผลิตใหม่ถวายแด่หมู่สงฆ์ผู้ประเสริฐ จะทำให้ได้บุญมาก ได้อานิสงส์มาก ดังเช่นในวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลาน ได้กล่าวถึงข้อที่ประชาชนพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ในการทำบุญว่า เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการให้ทานจึงควรนำอาหารที่ประณีต สด ใหม่มาถวาย ดังตัวอย่าง

อันหนึ่ง คันหากได้พบพอ เข้าใหม่ปลามัน
ให้อิบทำทูนทาน หว่านบุญถึงเท่า
ให้บุญได้ถึงเท่า ถึงเฮผู้เป็นย่า
กลางเทื่อ ได้ขึ้นฟ้า สะหวันพุนเพ็งบุญ

(บุญเกิด, นภาพร พิมพ์วรมหากุล. 2545 : 133)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า เมื่อได้ข้าวมาใหม่ หรืออาหารที่ได้มา หรือทำขึ้นใหม่ ให้นำไปทำบุญก่อน จึงจะทำให้ได้บุญมาก และได้อานิสงส์มาก

3. คองที่ 11 เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อนแล้วจึงค่อยพูดคุยด้วย จากการวิเคราะห์พบว่า ในคองนี้ได้กล่าวถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ มุ่งสนองประโยชน์ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เข้ามาฝึกฝนพัฒนาตนเอง และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา คือ ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ยึดหลักอันประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก การปฏิบัติตนเพื่อแสดงออกถึงความเคารพพระสงฆ์ถือว่า

ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระสงฆ์นอกจากจะเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าดังที่กล่าวมาแล้ว ยังเป็นเนืองนุญ เป็นที่ควรเคารพบูชา จึงควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยการแสดงออกถึงความเคารพทั้งทาง กาย วาจา และใจ ในวรรณกรรมเรื่องปุสอนหลาน ได้กล่าวถึงการแสดงออกถึงความเคารพ ต่อพระสงฆ์ว่าเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ เพราะพระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เราจึงควรปฏิบัติกับพระสงฆ์ด้วยความเคารพทั้งทาง กาย วาจา และใจ ดังตัวอย่าง

“หย่างกลางบ้านอย่าคลาดเครื่องหลาย กายพระสงฆ์ให้ข้อมือไหว
 เคี้ยวหมากให้อานวคมาลี ได้เมียดิปานได้แก้วค่าล้าน”

(สวิง บุญเจิม. 2544 : 17)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า เวลาเดินผ่านพระสงฆ์ให้ข้อมือไหว เพราะเป็นการสื่อให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นคนที่มีสัมมาคารวะ มีความเคารพนอบน้อมต่อผู้อื่น

4. กองที่ 13 อย่าเอาอาหารที่ตนหรือคนอื่นกินแล้ว ไปถวายพระสงฆ์ หรือเอาไว้ให้สามีกิน จากการวิเคราะห์พบว่า ในกองนี้ได้กล่าวสอนผู้ที่เป็นแม่บ้านให้รู้จักมีความระมัดระวังในเรื่องของอาหารที่จะนำมาบริโภคหรือนำไปให้สามี โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารที่จะนำไปถวายพระสงฆ์ต้องมีความระมัดระวัง ไม่นำเอาอาหารที่ตนเองหรือคนอื่นกินแล้ว ไปถวายพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพบูชาแล้ว ยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อห่างไกลจากกิเลส เป็นเนืองนุญของโลกจึงควรปฏิบัติกับพระสงฆ์ด้วยความเคารพ การอุปถัมภ์พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่น การอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่ มีอาหารบิณฑบาตเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นคุณสมบัติที่อุบาสกอุบาสิกาพึงให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการให้ทานจึงนำอาหารที่ประณีต สด ใหม่ มาถวาย ไม่นำอาหารที่ตนเองกินเหลือ หรือที่เป็นเดนมาถวาย นอกจากพระสงฆ์แล้วผู้ที่เป็นแม่บ้านพึงให้ความสำคัญคือสามีของตน เพราะตามความเชื่อของคนไทยโบราณสอนว่าสามีเป็นช้างเท้าหน้าภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง เพราะสมัยโบราณนั้นผู้หญิงก็มีความเชื่อเช่นนั้นเป็นทุนอยู่เดิม ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมของอีสานทุกเรื่องจะอบรมสั่งสอนลูกหญิงให้เชื่อฟังผู้เป็นสามีแต่ฝ่ายเดียว จึงมีคำสอนที่ว่าแม้แต่การกินข้าวก็ต้องให้ผู้เป็นสามีกินก่อน ภรรยาค่อยกินทีหลัง แต่ถ้าภรรยาากินก่อน แล้วให้สามีกินทีหลังจะเป็นอัปมงคล ดังเช่นในวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกได้กล่าวสอนในเรื่องของประเพณีการกินอาหารของคนอีสานว่า ภรรยาไม่ควรนำอาหารที่ตนเองกินเหลือไปให้สามีกินเพราะจะทำให้เป็นบาป ดังตัวอย่าง

“กับทั้งยามกินเข้าเมียแพงกินก่อน ผัวเล่าเลื่อมอาแล้วกินเข้าเือนเมีย
อันนี้มันหากเสียหายแท้ทั้งหลายจำจ้อ เอาเนื้อ อย่าได้ประพุดิแท้ทางหน้าบ่ดี”

(น้อย ผิวผัน. 2494 : 23)

ข้อความนี้สื่อให้เห็นว่า เวลากินข้าวให้ภรรยากินก่อน แล้วให้สามีกินอาหารที่เป็น
เดน เป็นสิ่งที่ไม่ดีจกทำให้เกิดความเสียหาย และจะทำให้เป็นบาป

ดังนั้น ภรรยาที่ดีพึงปฏิบัติต่อสามีของคนอย่างสมบูรณ์ไม่บกพร่อง ให้ความเคารพ
ต่อสามีตามหลักคำสอนของโบราณประเพณี จึงจะทำให้ชีวิตครอบครัวเกิดความสุข

คงสำหรับประชาชนที่พึงปฏิบัติ เป็นการกล่าวเน้นในหลักของสัมมาอาชีวะ คือ
การประกอบอาชีพสุจริต งดเว้นการเลี้ยงชีวิตด้วยการเบียดเบียนผู้อื่นทั้งทางกาย ทางวาจา และ
ทางใจ เว้นจากการพูดโกหกหลอกลวงผู้อื่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจเอื้อเฟื้อแผ่
ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ให้ความเคารพต่อพระสงฆ์และผู้อาวุโสทั้งต่อหน้าและ
ลับหลัง เกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งหลาย

สรุปได้ว่า คองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่อง ปุสสอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดา
สอนโลก จากการศึกษาคองสิบสี่ในวรรณกรรมทั้งสามเรื่อง พบว่ามีคองอยู่สองประเภท คือ
คองสำหรับผู้นำ และคองสำหรับประชาชน คองสำหรับผู้นำพบจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 1 และ
คองที่ 3 จากวรรณกรรมเรื่องปุสสอนหลาน 2 คอง คือ คองที่ 1 และคองที่ 3 จากวรรณกรรมเรื่อง
เทวดาสอนโลกพบเพียง 1 คอง คือ คองที่ 3 ส่วนคองสำหรับประชาชนพบในวรรณกรรมทั้ง 3
เรื่อง จำนวน 4 คอง คือ คองที่ 1 คองที่ 2 คองที่ 11 และคองที่ 13 พบจากวรรณกรรมเรื่องปุสสอน
หลานพบ 2 คอง คือ คองที่ 2 และคองที่ 11 จากวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลานพบ 2 คอง คือ
คองที่ 1 และคองที่ 2 และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกพบ 2 คอง คือ คองที่ 2 และ
คองที่ 13

จากข้อมูลข้างต้นไม่พบว่ามีกรกล่าวถึงคองของพระสงฆ์ อาจเป็นเพราะว่า
พระสงฆ์เป็นอุดมเพศ คือเป็นเพศที่สูงกว่า มีศีลมากกว่า และเป็นทีเคารพนับถือของบุคคล
ทั่วไป อีกทั้งพระสงฆ์นั้นเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้มีความรู้มาก สามารถอบรมสั่งสอนข้อ
ปฏิบัติต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตให้กับชาวบ้าน และจากการวิเคราะห์วรรณกรรมทั้ง 3 เล่ม
พบว่าแต่งขึ้นโดยพระสงฆ์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการสอนศีลธรรมให้กับชาวบ้านเพื่อให้
นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้ในวรรณกรรมทั้ง 3 เล่มดังกล่าวมาจึงไม่มีการ
กล่าวถึงคองต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระสงฆ์แต่อย่างใด

บทที่ 4

อิทธิพลของกองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนใน

ต. เมืองสรวง อ. เมืองสรวง จ. ร้อยเอ็ด

เมืองสรวงเป็นเมืองเก่าแก่มี่ประวัติความเป็นมาอันยาวนาน เป็นแหล่งอารยธรรม มีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา การดำรงชีวิตของชาวบ้านยังยึดมั่นในจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน โดยเฉพาะกองสิบสี่ อันเป็นแนวทางปฏิบัติที่นำมาซึ่งความสงบสุขในชุมชน จากการสัมภาษณ์และสังเกตกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับอิทธิพลของกองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนในตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาตามแนวคิดกองสิบสี่จากหนังสือมรดกไทอีสาน ของ พระครูสุเทพสารคุณ และคนอื่น ๆ (2544) ใน 3 ด้าน คือ กองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ กองสิบสี่สำหรับผู้นำ และกองสิบสี่สำหรับประชาชน สรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการปฏิบัติ และไม่ปฏิบัติในกองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ ผู้นำ และประชาชน

กอง 14	กองสำหรับพระสงฆ์		กองสำหรับผู้นำ		กองสำหรับประชาชน		
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติบางหมู่บ้าน
กองที่ 1	/		/		/		
กองที่ 2	/		/		/		
กองที่ 3	/		/		/		
กองที่ 4	/		/		/		
กองที่ 5	/		/				/
กองที่ 6	/			/	/		
กองที่ 7	/		/		/		
กองที่ 8	/		/			/	
กองที่ 9	/		/		/		

กอง 14	กองสำหรับ พระสงฆ์		กองสำหรับผู้นำ		กองสำหรับประชาชน		
	ปฏิบัติ	ไม่ ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ ปฏิบัติ	ปฏิบัติบาง หมู่บ้าน
กองที่ 10		/	/				/
กองที่ 11	/		/		/		
กองที่ 12	/			/	/		
กองที่ 13	/		/		/		
กองที่ 14	/		/		/		

จากตารางสรุปว่า พระสงฆ์ในเขตตำบลเมืองสรวงยังมีการปฏิบัติตามกองสิบสี่สิบ ทอดกันมาจนถึงปัจจุบันเกือบทั้งหมด กองที่ยังมีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน 13 กอง ได้แก่ กองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14 ส่วนกองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 กอง คือ กองที่ 10 ส่วนกองสิบสี่สำหรับผู้นำ พบว่า ยังมีการปฏิบัติสิบทอดกันอยู่เกือบทั้งหมด กองที่มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มี 12 กอง คือ กองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 กองที่ไม่มีการปฏิบัติมี 2 กอง คือ กองที่ 6 และกองที่ 12 กองสำหรับประชาชนนั้นยังมีการปฏิบัติกัน อยู่เกือบทุกด้าน กองที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 11 กอง คือ กองที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14 กองที่ปฏิบัติเป็นบางหมู่บ้านมีจำนวน 2 กอง คือ กองที่ 5, 10 ส่วนกองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 กอง คือ กองที่ 8 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์

จากการสัมภาษณ์และสังเกตกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับคองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ ผลของการศึกษารูปได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงคองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ และวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน

คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์	วิถีปฏิบัติในปัจจุบัน
1. ให้พระสงฆ์ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและรักษาศีล 227 ข้อ เป็นประจำทุกวัน	พระเก่า มีการเรียนการสอนนักธรรม ตรี, โท, เอก, บาลี พระบวชใหม่มีการอบรมข้อวัตรปฏิบัติหลังทำวัตรเย็น
2. ให้รักษาความสะอาดกุฏิ วิหาร โดยการปัดกวาดเช็ดถู ทุกวัน	พระภิกษุ สามเณรในแต่ละวัดยังคงทำความสะอาดบริเวณวัดในตอนเช้า - เย็น และรับผิดชอบตามบริเวณที่ตนเองพักอาศัย
3. ให้ปฏิบัติกิจนิมนต์ของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำบุญ	พระสงฆ์ในแต่ละวัดรับกิจนิมนต์เพื่อฉลองศรัทธาของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำบุญเป็นประจำ
4. ถึงเดือนแปด ถึงฤดูกาลต้องจำพรรษา	พระสงฆ์อธิษฐานเข้าจำพรรษาที่วัดใดวัดหนึ่งเป็นประจำ
5. เมื่อออกพรรษาแล้ว พระภิกษุผู้ประพฤติดีศีลในหมวดสังฆาภิเสก ต้องอยู่ปริวาสกรรม	เจ้าอาวาสในแต่ละวัด ได้ให้ความช่วยเหลือกับพระภิกษุภายในวัด ที่มีความประสงค์จะไปเข้าปริวาสกรรมเป็นประจำ
6. ต้องออกบิณฑบาตทุกเช้า	พระสงฆ์ในแต่ละวัด มีการออกรับบิณฑบาตเพื่อโปรดญาติโยมเป็นประจำ ยกเว้นวันพระออกรับบิณฑบาตเฉพาะในวัด
7. ต้องทำวัตรสวดมนต์และภาวนาทุกคืน	พระสงฆ์ในแต่ละวัด มีการทำวัตรสวดมนต์เช้า – เย็น เฉพาะเข้าพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้วมีการทำวัตรเฉพาะในตอนเย็น
8. ต้องเข้าประชุมทำอุโบสถสังฆกรรม	พระสงฆ์ในตำบล มีการลงอุโบสถเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา เป็นอุโบสถสามัคคี ร่วมกันทั้งตำบล
9. สงกรานต์ ให้นำทักษก ทายิกา เอน้ำอบน้ำหอม ไปตรงพระพุทธรูปและมหาธาตุเจดีย์	ในช่วงสงกรานต์ เจ้าอาวาสได้นำทักษกทายิกา สรงน้ำพระทุกปี
10. ถึงศักราชใหม่ พระเจ้าแผ่นดินไหว้พระ ให้สรงน้ำในพระราชวังและบายศรีสู่ขวัญพระสงฆ์	<u>ไม่มีการปฏิบัติ</u>

คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์	วิถีปฏิบัติในปัจจุบัน
11. เมื่อมีชาวบ้านเกิดศรัทธามานิมนต์ ที่ไม่ผิดพระวินัยก็ให้รับนิมนต์	พระสงฆ์ที่รับนิมนต์จะมีการสอบถามถึงวัตถุประสงค์ที่ชาวบ้านมานิมนต์ทุกครั้ง ก่อนที่จะรับนิมนต์
12. ให้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดวาอาราม และมหาธาตุเจดีย์	เจ้าอาวาสในแต่ละวัดจะมอบหมายงานให้พระภิกษุสามเณรทำตามที่ตนถนัด
13. ให้รับสิ่งของที่ทายก ทายิกานำมาถวายทาน เช่น สังฆทาน หรือสลากภัต	เมื่อมีทายกทายิกามีศรัทธามาถวายทาน เจ้าอาวาสได้จัดให้พระสงฆ์รับสังฆทานจากชาวบ้าน เพื่อฉลองศรัทธาตามความเห็นสมควร
14. เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือเสนาข้าราชการมีศรัทธา นิมนต์ไปประชุมกันในอุโบสถแห่งใด ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ต้อง ไปอย่าได้ขาด	เมื่อหน่วยงานภาครัฐ หรือชาวบ้านนิมนต์ให้เข้าร่วม ประชุม เจ้าอาวาสก็รับนิมนต์และให้ความร่วมมือทุกครั้ง

จากตารางแสดงว่า คองสิบสี่ของพระสงฆ์ในเขตตำบลเมืองสรวงนั้น ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเกือบทั้งหมด คองที่พบว่า ยังมีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน 13 คอง ได้แก่ คองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14 ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 คอง คือ คองที่ 10 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คองที่ 1 ให้พระภิกษุศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและรักษาศีล 227 ข้อเป็นประจำทุกวัน

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนพระภิกษุไม่ให้ตั้งตนอยู่ในความประมาท โดยเน้นให้ความสำคัญขยันหมั่นเพียรในการศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาและให้นำหลักธรรมต่าง ๆ ไปเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชนให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านอกจากนั้นยังเน้นย้ำให้พระสงฆ์ปฏิบัติเคร่งครัดในพระวินัยคือศีล 227 ข้อ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชน และเป็นທີ່เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูวรธรรมโมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านผ่าใหญ่ (10/3/58) ว่า วัดที่เป็นสำนักเรียนได้เปิดสอนในแผนกนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก เฉพาะในช่วงฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น ในส่วนของวัดที่ไม่มีสำนักเรียนจะให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนในสำนักที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านของตน ถ้าหากมีพระภิกษุบวชใหม่จะมีการอบรมในเรื่องข้อวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับพระธรรมวินัยและข้อปฏิบัติ

ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำทุกวันหลังจากทำวัตรเย็น เพื่อให้พระภิกษุที่บวชใหม่ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความเหมาะสมในเทศมณเฑาะ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการรักษาศีล และศึกษาพระธรรมวินัยอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นแบบอย่างพระภิกษุผู้บวชใหม่และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไป ในตำบลเมืองสรวง มีวัดที่เป็นสำนักเรียนเพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่จำนวน 2 แห่ง คือ วัดบ้านคำใหญ่ และวัดเมืองสรวงใหญ่ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูสิทธิธรรมประโชติ เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ว่า “ที่วัดเมืองสรวงใหญ่ นอกจากจะเปิดสอนในแผนกนักธรรมและธรรมศึกษาตามปกติแล้ว ยังเป็นสำนักเรียนบาลีอีกด้วย โดยเปิดสอนตั้งแต่ประโยค 1-2 ไปจนถึงเปรียญธรรม 4 ประโยค” นอกจากนั้นในการสัมภาษณ์ผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านยังแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ยังให้ความสำคัญในการรักษาศีลของตนอยู่แต่ยังไม่เคร่งครัดเหมือนในสมัยก่อน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสิงห์ เศษบุบผา (12/3/58) ว่า “พระสงฆ์ในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับข้อวัตรปฏิบัติของตนอยู่ อาจจะมีบางสิกขาบทที่มีการผ่อนปรนไปตามยุคสมัย ไม่เคร่งครัดเหมือนในสมัยก่อน แต่ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้ชาวบ้านขาดความเลื่อมใสศรัทธา” และจากการสังเกตพบว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันยังให้ความสำคัญในการรักษาศีลของตนอยู่แต่ให้ความสำคัญลดน้อยลงในบางสิกขาบทอาจเป็นเพราะว่าเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้น ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้โดยง่าย จึงเป็นเหตุให้ความเคร่งครัดในพระวินัยของพระสงฆ์ลดน้อยลงไป กล่าวโดยสรุปแล้วพบว่าพระสงฆ์ ยังเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปในทุกหมู่บ้าน ในส่วนของการศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ในฤดูกาลเข้าพรรษาวัดที่เป็นสำนักเรียนในเขตตำบลเมืองสรวงยังมีการสอนนักธรรมซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับพระภิกษุสามเณร อยู่เป็นประจำทุกปี

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการรักษาศีลของตนอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นแบบอย่างพระภิกษุผู้บวชใหม่และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไป แต่ความเคร่งครัดในพระวินัยลดน้อยลงมาจากสมัยก่อน ในส่วนของการศึกษาพระธรรมนั้น ในตำบลเมืองสรวง มีวัดที่เป็นสำนักเรียนเพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ 2 แห่ง คือวัดบ้านคำใหญ่ และวัดเมืองสรวงใหญ่ ทำการเรียนการสอนในแผนกนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก สำหรับพระภิกษุสามเณรที่บวชจำพรรษา และมีวัดที่เป็นสำนักเรียนบาลีจำนวน 1 แห่ง ในส่วนของวัดที่ไม่มีสำนักเรียนจะส่งพระภิกษุสามเณรไปเรียนสำนักที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านของ

คน ในกรณีที่มีพระภิกษุบวชเข้ามาใหม่จะมีการอบรมในเรื่องข้อวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับพระธรรมวินัยและข้อปฏิบัติต่าง ๆ อยู่เป็นประจำทุกวันหลังจากทำวัตรเย็น

ตอนที่ 2 ให้รักษาความสะอาดกุฏิ วิหาร โดยการปัดกวาดเช็ดถูทุกวัน

ตอนนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้พระสงฆ์ได้รู้จักรักษาความสะอาดในที่อยู่อาศัยของตนเอง เพราะการดำรงชีพของพระสงฆ์นั้นต้องอาศัยเครื่องอุปโภค บริโภคจากชาวบ้าน ดังนั้นจึงต้องทำตนเป็นประโยชน์ทั้งในทางโลก และทางธรรม โดยช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา สถานของพระศาสนาเป็นการตอบแทนเพื่อให้ที่อยู่อาศัยมีความสะอาด มีความเป็นอยู่ที่ผาสุกของพระสงฆ์ มีสุขอนามัยที่ดี และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ที่เข้ามาพบเห็นอีกด้วย นอกจากนี้การทำความสะอาดลานวัด หรือกุฏิวิหารยังเป็นหนึ่งในข้อวัตรปฏิบัติ 10 อย่างของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติอยู่เป็นประจำอีกด้วย ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระประติษฐ์ ปุณฺณวุฒโธ พระสงฆ์วัดบ้านผ่าใหญ่ (10/3/58) ว่า “เจ้าอาวาสได้กำหนดให้พระภิกษุภายในวัด ได้ช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัดทุกวันในช่วงบ่ายเวลา 15.00 น. เป็นต้นไป” สอดคล้องกับพระคำสอน สุธมฺโม เจ้าอาวาสวัดหนองหมู (14/3/58) ว่า เมื่อถึงเวลา 15.00 น. โดยประมาณพระภิกษุที่วัด จะช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัดเป็นประจำทุกวัน เพราะถือว่าการทำความสะอาดบริเวณวัด เป็นกิจที่พระภิกษุต้องปฏิบัติเนื่องจากเป็นหนึ่งในกิจวัตรสิบข้อที่พระสงฆ์ต้องให้ความสำคัญ นอกจากบริเวณลานวัดแล้วในส่วนของกุฏิวิหารที่มีพระภิกษุสามเณรพักอาศัย ก็มีการแบ่งให้พระภิกษุสามเณรรับผิดชอบตามส่วนของตัวเองตามที่พักอาศัย

นอกจากนั้นพระประยงค์ ปุณฺณอุปทีโป พระสงฆ์วัดหนองหมู (14/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “การทำความสะอาดกุฏิวิหารลานวัด เป็นกิจวัตรประจำวันที่พระภิกษุสามเณรที่พึงปฏิบัติ เพื่อให้ที่อยู่อาศัยมีความสะอาดเรียบร้อย ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพอนามัยความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณรในวัด และยังเป็นທີ່เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวัดอีกด้วย”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามข้อวัตรอันเป็นกิจของตนในการรักษาความสะอาดไปบริเวณวัดตลอดถึงกุฏิวิหารอันเป็นพักอาศัยเป็นประจำ เพื่อเป็นการสร้างสุขอนามัยที่ดีให้เกิดขึ้นในวัดและที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นกิจวัตรหนึ่งในสิบข้อของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกวัน และเป็นการสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญในวัดอีกด้วย นอกจากนี้ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการช่วยกันทำความสะอาดลานวัดอยู่เป็นประจำ ดังข้อมูล

การให้สัมภาษณ์ของนายสุต ฐระพันธ์ (14/3/58) ว่า “ในตอนเย็นพระสงฆ์จะมาช่วยกันกวาดลานวัดอยู่เป็นประจำทุกวันเพราะถือว่าเป็นกิจวัตรประจำวันที่แต่ละวัดได้กำหนดเอาไว้ และเพื่อเป็นการออกกำลังกายของพระสงฆ์อีกอย่างหนึ่งด้วย” และจากการสังเกตพบว่าในตอนเย็นเวลาประมาณ 15.00 น. พระสงฆ์ได้ช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัดเป็นประจำทุกวัน

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ในชุมชนยังคงยึดถือวิถีปฏิบัติตามคองนี้ การทำความสะอาดบริเวณวัดเป็นกิจที่พระภิกษุให้ความสำคัญ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ เนื่องจากเป็นหนึ่งในกิจวัตรสิบข้อของพระสงฆ์ ในส่วน กุฏิวิหารที่มีพระภิกษุสามเณรพักอาศัยอยู่ ก็แบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุสามเณรรับผิดชอบตามส่วนที่ตนพักอาศัย เพื่อให้ที่อยู่อาศัยมีความสะอาดเรียบร้อย ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพอนามัยความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณรในวัด และยังเป็นທີ່เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวัดอีกด้วย

คองที่ 3 ให้ปฏิบัติกิจนิมนต์ของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำบุญ

คองที่ 3 การปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับกิจนิมนต์ของชาวบ้าน ถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึงให้ความอนุเคราะห์ เพราะเป็นการแสดงถึงการเอื้อเฟื้อต่อกันในการดำรงชีวิต เพราะพระสงฆ์ต้องอาศัยอาหารบิณฑบาตจากชาวบ้านในการดำรงชีวิต ในส่วนของชาวบ้านก็ได้อาศัยพระสงฆ์เพื่อเป็นเนืองนิตย์ที่คอยอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตนอยู่ในความดี จึงเป็นการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระครูสุจิตธรรมโกศล เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย (17/3/58) ว่า ประเพณีปฏิบัติของชาวบ้านเมื่อมานิมนต์พระสงฆ์สมัยก่อนนั้น จะมีการนำขันช 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) มาถวายพระสงฆ์ โดยมอบให้ผู้ที่มีความคุ้นเคยกับวัดหรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นมัคนายกเป็นผู้รับหน้าที่นิมนต์ แต่ในปัจจุบันได้นำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยการโทรศัพท์มานิมนต์เพราะมีความสะดวกรวดเร็ว

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับพระครูสิริธรรมประโชติ เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ในการนิมนต์พระในปัจจุบันส่วนมากถ้าผู้ที่มีความคุ้นเคยกันแต่มีที่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านของตน ก็จะโทรศัพท์มานิมนต์ แต่ถ้าผู้ที่มานิมนต์เป็นคนในพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียงหรือถ้ามานิมนต์ด้วยตนเองก็ยังมีการใช้ขันชห้าตามประเพณีโบราณอยู่เช่นเดิม”

จากการข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ได้ให้ความอนุเคราะห์ชาวบ้านด้วยการรับกิจนิมนต์เป็นประจำเมื่อมีชาวบ้านมีงานทำบุญต่าง ๆ เพราะถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึง

ปฏิบัติเพื่อเป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงการเอื้อเฟื้อต่อกันระหว่างบ้านกับวัด คือต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และจากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และจากการสังเกตพบว่า เมื่อชาวบ้านมีการทำบุญต่าง ๆ ก็จะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์อยู่เป็นประจำ เมื่อชาวบ้านไปนิมนต์พระสงฆ์ก็จะถามถึงวัตถุประสงค์ของเจ้าภาพว่าต้องการให้ไปทำอะไร เพื่อจะได้กำหนดวัน เวลาได้ถูกต้อง และเพื่อป้องกันการทำผิดพระวินัยของพระสงฆ์ด้วย ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสุนทร ชูระพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 (113/58) ว่า “เมื่อชาวบ้านมีการทำบุญต่าง ๆ ได้มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้านตามประเพณีปฏิบัติของชุมชน เมื่อเจ้าภาพไปนิมนต์นั้น เจ้าอาวาสหรือผู้ที่รับนิมนต์จะถามถึงวัตถุประสงค์ของการนิมนต์ทุกครั้งก่อนที่ท่านจะรับนิมนต์”

สรุปได้ว่า เมื่อชาวบ้านมีศรัทธานิมนต์พระสงฆ์ภายในวัด เจ้าอาวาสได้ให้ความอนุเคราะห์โดยการถามถึงวัตถุประสงค์ของการนิมนต์ทุกครั้งก่อนที่จะรับ เพื่อจะได้กำหนดวัน เวลาได้ถูกต้อง และเพื่อป้องกันการทำผิดพระวินัยของพระสงฆ์ การนิมนต์พระสงฆ์ในปัจจุบันยังมีการนำขันธ 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) มาถวายพระสงฆ์ตามประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา แต่ถ้านิมนต์ที่มีความคุ้นเคยกับพระสงฆ์และอยู่ไกลจากหมู่บ้านก็จะมีการใช้โทรศัพท์แทนการมาด้วยตนเอง

คองที่ 4 ถึงเดือนแปด ตั้งแต่แรมหนึ่งค่ำเป็นต้นไปต้องจำพรรษา ณ วัดใดวัดหนึ่ง ไปจนถึงวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนพระสงฆ์เกี่ยวกับกิจที่พึงปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์เถรวาทจะอธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตลอดระยะเวลาฤดูฝนที่มีกำหนดเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า จำพรรษา การอยู่จำพรรษาถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์โดยตรง ละเว้นไม่ได้ ไม่ว่ากรณีใด ๆ ก็ตาม คองนี้จึงเป็นการกล่าวเตือนให้พระภิกษุไม่ประมาทในพระวินัยและประเพณีปฏิบัติของสงฆ์ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระเทียบ ภิธรรมโม พระสงฆ์วัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ว่า ก่อนเข้าพรรษาหนึ่งวันคือวันอาสาฬหบูชา มีการเวียนเทียนเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย นอกจากนั้นประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันอีกอย่างหนึ่งก็คือการถวายผ้าอาบน้ำฝนและเทียนพรรษา ในตอนเย็นของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา อุบาสก อุบาสิกาจะนำดอกไม้ธูปเทียนมัดรวมกันเป็นช่อนำมาถวายพระภิกษุ เพื่อเป็นการอาราธนาให้อยู่จำพรรษาที่วัดแห่งนี้ หลังจากนั้น อุบาสก อุบาสิกาจะ

กล่าวคำปวารณาเพื่อให้พระภิกษุสามารถขอในปัจจัยสี่ในส่วนที่ขาดเหลือได้ตามสมควร พระครูวรธรร โมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านคำใหญ่ (10/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ในส่วนพระภิกษุสามเณรที่อยู่จำพรรษาด้วยกันจะมีการตั้งกฎกติกาหรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันตลอดพรรษา เช่นมีการ ทำวัตรเช้า เย็น การออกมารับบิณฑบาต การแสดงพระธรรมเทศนาในตอนเช้าตลอดพรรษา”

จากข้อมูลนี้แสดงว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการเข้าพรรษา เพราะถือว่าเป็นกิจอันสำคัญของพระสงฆ์ได้ปฏิบัติกันเป็นประจำ ซึ่งได้มีพระวินัยบัญญัติไว้ ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ว่าเมื่อถึงฤดูกาลเข้าพรรษาพระสงฆ์จะอธิษฐานพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งตลอดระยะเวลา 3 เดือน โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น ซึ่งตามพระวินัย พระสงฆ์รูปใดไม่เข้าจำพรรษาอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงปรับอาบัติแก่พระสงฆ์รูปนั้นด้วยอาบัติทุกกฏ และพระสงฆ์ที่อธิษฐานเข้าจำพรรษาแล้วจะไปค้างแรมที่อื่น ไม่ได้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และการสังเกต พบว่า เมื่อถึงวันแรมหนึ่งค่ำเดือนแปด พระสงฆ์ทุกวัดจะมีการอธิษฐานจำพรรษาดลอดสามเดือนเป็นประจำ ซึ่งถือเป็นประเพณีปฏิบัติอันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะถ้าพระภิกษุรูปใดไม่จำพรรษาถือเป็นการทำผิดพระวินัย ผิดธรรมเนียมปฏิบัติของพระสงฆ์ ทำให้ชาวบ้านตำหนิ และไม่ศรัทธาในพระสงฆ์รูปนั้น ในส่วนของข้อปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษานั้น ในแต่ละวัดจะมีกิจกรรมเพิ่มเติม คือ มีการทำวัตรเช้า – เย็น และมีการแสดงธรรมในตอนเช้าทุกวัน ซึ่งเป็นธรรมเนียมอันดีงามที่พระสงฆ์ในชุมชนได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ทุกรูปได้อธิษฐานจำพรรษาในวัดเป็นประจำทุกปี เพราะการเข้าพรรษาเป็นกิจอันสำคัญของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมื่อถึงฤดูกาลเข้าพรรษาพระสงฆ์จะอธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งตลอดระยะเวลา 3 เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น ในส่วนของพระภิกษุสามเณรที่อยู่จำพรรษาด้วยกันจะมีการตั้งกฎกติกาหรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันตลอดพรรษา เช่นมีการ ทำวัตรเช้า เย็น การออกมารับบิณฑบาต การแสดงพระธรรมเทศนาในตอนเช้าตลอดพรรษา

ตอนที่ 5 เมื่อออกพรรษาแล้ว พอถึงฤดูหนาวพระภิกษุผู้ประพฤตินิสิตในหมวด สังฆาติเสส ต้องอยู่ปริวาสกรรม

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนพระภิกษุที่ประพฤตินิสิตในหมวดสังฆาติเสส หรือที่เรียกว่า อาบัติสังฆาติเสสซึ่งเป็นอาบัตินัก แต่ก็ยังเป็นอาบัติที่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งตามพระวินัยการประพฤตินิสิตที่จะทำให้พ้นจากอาบัตินักกล่าวได้เรียกว่า "ประพฤติกุฎฐานวิธี" หรือ การอยู่ปริวาสกรรม โดยอาศัยสงฆ์เป็นหลัก พระภิกษุเมื่อต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วก็ต้องกระทำการคืนแก้ไขให้เพื่อให้ตนเองพ้นจากอาบัตินั้น ๆ เพราะถ้าไม่แก้ไขยังเป็นผู้มีอาบัติน้อย่อมเป็นเครื่องกั้นสวรรค์ กั้นการบรรลุ มรรค ผล นิพพาน จึงเป็นการกล่าวเตือนให้พระภิกษุผู้ที่ประมาทในศีลของตนเองได้สำนึกในความผิดและแก้ไขให้ถูกต้องตามพระวินัย เพื่อความเป็นอยู่ที่ผาสุกของพระสงฆ์ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ พระชงชัย ภทฺทจิตโต (17/3/58) ว่า “การจัดปริวาสกรรมนั้นเป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติ เพื่อให้พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติย่อหย่อนในพระวินัยหมวดสังฆาติเสสกลับตัวกลับใจเป็นภิกษุที่ดีในพระพุทธศาสนา” จากการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ได้มองเห็นความสำคัญในการเอื้อเพื่อต่อพระวินัย โดยยอมรับการกล่าวตักเตือนและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเมื่อทำผิดพระวินัย กล่าวคือ เมื่อออกพรรษาแล้วเจ้าอาวาสได้ให้การอนุเคราะห์แก่พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติสังฆาติเสสด้วยการให้ไปปริวาสกรรมในที่ต่าง ๆ ตามที่เห็นสมควร เนื่องจากว่าในเขตตำบลไม่มีวัดไหนที่จัดปริวาสกรรม เจ้าอาวาสจึงได้จัดให้พระภิกษุที่มีความประสงค์จะเข้าปริวาสกรรมได้ไปร่วมกับวัดที่ทางคณะสงฆ์ประจำอำเภอจัดขึ้น เพราะเห็นว่าอาบัติสังฆาติเสส เป็นความผิดทางพระวินัยในระดับกลางที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการอยู่ปริวาสกรรมเพื่อทรมานตนให้ได้รับความลำบาก จะได้กลับตัวเป็นภิกษุที่ดีในพระพุทธศาสนา จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ และปราชญ์ชาวบ้าน ยังแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ได้มองเห็นความสำคัญของการเข้าปริวาสกรรมซึ่งได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสมดี มนต์รี (16/3/58) ว่า การจัดปริวาสกรรมเป็นการอนุเคราะห์พระสงฆ์ที่กระทำความผิดตามพระวินัยในหมวดสังฆาติเสส ตามประเพณี โบราณที่เรียกว่าฮีด 12 มีการจัดปริวาสกรรมในเดือนที่ 1 ที่เรียกว่าเดือนเจียงหรือเดือนอ้ายเท่านั้น และมีเฉพาะพระสงฆ์ที่เข้าร่วมปฏิบัติ แต่ในปัจจุบันได้มีการจัดปริวาสกรรมตามวัดต่างๆ ทั่วไปตลอดทั้งปี เว้นเฉพาะในช่วงฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น อีกทั้งยังมีอุบาสก อุบาสิกา นิยมเข้าร่วมเพื่อปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมากอีกด้วย และจากการสังเกตพบว่า พระสงฆ์ที่ไปเข้าปริวาสกรรมนั้นส่วนมากจะเป็นพระภิกษุที่บวชใหม่ เพราะยังไม่มีความอดทนต่อคำสั่งสอน ขาดความระมัดระวังในพระวินัย จึงเป็นเหตุให้ทำผิดได้มากกว่าพระเถระที่มีอายุพรรษามาก

สรุปได้ว่า เมื่อออกพรรษาแล้วเจ้าอาวาสได้ให้การอนุเคราะห์แก่พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสสด้วยการให้ไปปรวิาสกรรมในที่ต่าง ๆ ตามที่เห็นสมควร เป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติย่อหย่อนในพระวินัยกลับตัวกลับใจเป็นภิกษุที่ดีในพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ที่ไปเข้าปรวิาสกรรมนั้นส่วนมากเป็นพระภิกษุที่บวชเข้ามาใหม่

คองที่ 6 ต้องออกบิณฑบาตทุกเช้า

คองนี้ เป็นการเตือนพระสงฆ์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการออกรับบิณฑบาต เพราะเป็นกิจวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการบิณฑบาตว่าเป็นกิจอันประเสริฐ หรือในสามัญเรียกว่าการโปรดสัตว์ ซึ่งเป็นหนึ่งในพุทธกิจ 5 อย่างของพระพุทธเจ้า เพราะการออกบิณฑบาตนั้นนับว่าเป็นการเผยแผ่พระศาสนาทางหนึ่งด้วย ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระครูสุจิตธรรมโกศล (17/3/58) ว่า การออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ เป็นข้อวัตรปฏิบัติข้อหนึ่งซึ่งเป็นกิจวัตรของพระภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ ทรงสั่งสอนและทรงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องจนถึงวันเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เป็นกิจที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับพระภิกษุ จึงได้กำหนดให้พระอุปัชฌาย์หรือกรรมวาจาจารย์ ต้องสั่งสอนพระภิกษุบวชใหม่ทุกรูป

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการออกรับบิณฑบาตในตอนเช้าอยู่เป็นประจำ เพราะถือเป็นกิจหรือหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญในการดำรงการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์เป็นอย่างมาก ถ้าขาดอาหารบิณฑบาตแล้ว การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ก็คงเป็นอยู่อย่างลำบาก ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูวรชรรโฆสเจ้าอาวาสวัดบ้านคำใหญ่ (10/3/58) ว่า ในฐานะที่ตนเป็นพระอุปัชฌาย์ เวลาอุปสมบทเสร็จแล้วจะบอกอนุศาสน์ คือคำสอนให้กับพระภิกษุผู้บวชใหม่ถือปฏิบัติอยู่เป็นประจำมี 4 ข้อ เรียกว่านีสัย 4 หมายถึงกิจที่พึงกระทำ 4 อย่าง ซึ่งมีข้อบิณฑบาตรวมอยู่ด้วย เพราะพระภิกษุไม่มีการหุงหาอาหารกินเอง ต้องอาศัยการเลี้ยงชีพจากคนอื่น นอกจากนั้นการออกรับบิณฑบาตยังเป็นการให้ความอนุเคราะห์กับคนที่มิธุระมากไม่สามารถมาทำบุญที่วัดได้ และถือเป็นการออกกำลังกายอีกอย่างหนึ่งด้วย และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการออกรับบิณฑบาตทุกวันในตอนเช้า ยกเว้นวันพระจะออกรับบิณฑบาตภายในวัดเท่านั้น เพื่อให้ชาวบ้านได้ไปทำบุญที่วัด ดังข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของนางบุญจันทร์ แก่นสา (12/3/58) ว่า “ในตอนเช้าพระภิกษุจะออกรับบิณฑบาตทุกวันยกเว้นวันพระ เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้นำพาลูกหลานไปทำบุญที่วัดเพื่อประกอบศาสนพิธี

ต่าง ๆ มีการสามาถานศีล กล่าวคำถวายสังฆทาน เป็นต้น” และจากการสังเกตพบว่า พระสงฆ์ในเขตตำบลเมืองสรวงได้มีการ ออกรับบิณฑบาตทุกเช้าทุกวันพระจะออกรับบิณฑบาตภายในวัดเท่านั้น ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกันทุกวัด

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ออกรับบิณฑบาตในตอนเช้าอยู่เป็นประจำ ยกเว้นวันพระมีการออกรับบิณฑบาตภายในวัดเท่านั้น เพราะเป็นหนึ่งในกิจสัปดาห์ของพระสงฆ์ มีความสำคัญในด้านการดำรงชีวิต เพราะพระสงฆ์ไม่มีการหุงหาอาหารกินเอง ต้องอาศัยการเลี้ยงชีพจากคนอื่น นอกจากนั้นการออกรับบิณฑบาตยังเป็นการให้ความอนุเคราะห์กับคนที่มธุระมากไม่สามารถมาทำบุญที่วัดได้ อีกทั้งยังเป็นการออกกำลังกายอีกอย่างหนึ่งด้วย

ตอนที่ 7 ต้องทำวัตรสวดมนต์และภาวนาทุกคืน

ตอนนี้ ได้กล่าวถึงการทำวัตรสวดมนต์ว่าเป็นการสาธยายธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่าพระพุทธพจน์ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้เรียนพระธรรมวินัยโดยวิธีการท่องจำ หรือเล่าสืบต่อกันมาด้วยวิธีที่เรียกว่า มุขปาฐะเพื่อเผยแผ่คำสอนแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย มีลักษณะสืบเนื่องจากการรักษาพระศาสนาตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานพระองค์ได้มอบธรรมวินัย ซึ่งอยู่ในรูปของพระไตรปิฎกภาษาบาลีในปัจจุบัน ให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์สาวกจะต้องศึกษาเล่าเรียน ท่องบ่นสวด หรือสาธยายพระพุทธพจน์เหล่านั้นแล้วนำมาสั่งสอนสืบต่อกัน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระคำสอน สุทธิโม เจ้าอาวาสวัดหนองหมู (14/3/58) ว่า “การทำวัตรถือว่าเป็นการได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าอีกอย่างหนึ่งด้วย คือการได้กราบไหว้พระพุทธรูปหรือสิ่งที่เปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้า การสวดมนต์นั้นเป็นการสาธยายสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นการทบทวนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หากทำด้วยความตั้งใจแล้ว ย่อมทำให้จิตใจสงบ ทำให้สมาธิ และปัญญา เกิดขึ้นได้ง่าย”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการสวดมนต์ เพราะถือว่าการสวดมนต์มีประโยชน์อย่างมากมาย เป็นการกล่าวถึงคุณงามความดีแห่งพระรัตนตรัย การสวดมนต์ด้วยความตั้งใจจนจิตเป็นสมาธิ แล้วใช้สติพิจารณาจนเกิดปัญญาและความรู้ความเข้าใจธรรมที่แท้ซึ่งเกิดจากการภาวนา ประโยชน์สูงสุดของการสวดมนต์และภาวนาคือทำให้สำเร็จเป็นอรหันต์ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระใบฎีกา ธงชัย ภาทิจิตโต รองเจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย (16/3/58) ว่า การสวดมนต์ไหว้พระนั้นเป็นกิจวัตรที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นประจำเหมือนกันทุกวัด คือในฤดูเช้าพรรษาทุกวัดจะมีการทำวัตรเช้า เย็น ทุกวัน ตลอดพรรษาเริ่มทำวัตรเช้าในเวลา 04.00 น. และทำวัตรเย็นในเวลา 17.00 น. เป็นต้นไป แต่ถ้านอกฤดู

เจ้าพรหมจะมีการทำวัตรเฉพาะในตอนเย็นเท่านั้น นอกจากนั้นการสวดมนต์นั้นยังมีอันิสงส์ 5 ประการ คือ

1. ไล่ความขี้เกียจ ขณะสวดมนต์ อารมณ์เบื่อ เชื่องซึม ง่วงนอนเกียจคร้านจะหมดไป เกิดความเข้มแข็งกระฉับกระเฉงขึ้น
2. ตัดความเห็นแก่ตัว เพราะขณะนั้นอารมณ์ของเราไปห่วงอยู่ที่การสวด ไม่ได้คิดถึงตัวเอง ความโลภ โกรธ หลง จึงมิได้กล้ากรายเข้าสู่วาระจิต
3. ได้ปัญญา การสวดมนต์โดยรู้คำแปล รู้ความหมาย ย่อมทำให้ผู้สวดได้ปัญญาความรู้
4. จิตเป็นสมาธิ เพราะขณะนั้นผู้สวดต้องสำรวมใจแน่วแน่ มิฉะนั้นจะสวดผิดเมื่อจิตเป็นสมาธิ จึงเกิดความสงบเยือกเย็นในจิต
5. ได้เฝ้าพระพุทธเจ้า เพราะขณะนั้นผู้สวดมีกาย วาจาปกติ (มีศีล) มีใจแน่วแน่ (มีสมาธิ) มีความรู้ระลึกถึงคุณความดีของพระพุทธเจ้า (มีปัญญา) เท่ากับได้เฝ้าพระองค์ด้วยการปฏิบัติบูชาครบไตรสิกขาอย่างแท้จริง

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า พระสงฆ์ยังคงให้ความสำคัญกับการทำวัตรสวดมนต์อยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในฤดูเข้าพรรษา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายแก้ว ไชยเสนา, นางสาว ปิงกาล (12/3/58) ว่า “ในตอนเย็นพระสงฆ์จะรวมกันทำวัตรที่อุโบสถเป็นประจำ แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูกาลเข้าพรรษาพระสงฆ์จะทำวัตรทั้งตอนเช้า และตอนเย็น” และจากการสังเกตพบว่า ถ้าเป็นฤดูกาลเข้าพรรษาทุกวัดจะมีกฎกติการ่วมกันคือ พระภิกษุสามเณรต้องร่วมกันทำวัตรเช้า – เย็น ทุกวัน แต่ถ้าหลังจากออกพรรษาแล้ว จะมีการทำวัตรเฉพาะในตอนเย็นเท่านั้น

สรุปได้ว่า การสวดมนต์ไหว้พระนั้นเป็นกิจวัตรที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นประจำ มีการปฏิบัติเหมือนกันทุกวัด คือ ในช่วงฤดูเข้าพรรษาทุกวัดมีการทำวัตรเช้า เย็น ทุกวัน เริ่มทำวัตรเช้าในเวลา 04.00 น. และทำวัตรเย็นในเวลา 17.00 น. เป็นต้นไป แต่หลังจากออกพรรษาแล้วจะมีการทำวัตรเฉพาะในตอนเย็นเท่านั้น

ตอนที่ 8 ถึงวันพระขึ้นสิบห้าค่ำ หรือแรมสิบสี่ค่ำและแรมสิบห้าค่ำต้องเข้าประชุมทำอุโบสถสังฆกรรม

ตอนนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้พระสงฆ์มองเห็นความสำคัญของการลงอุโบสถ เพราะการลงอุโบสถ คือ การที่พระภิกษุสงฆ์ร่วมประชุมกันที่พระอุโบสถ เพื่อฟังปาฏิโมกข์

ตามพระวินัย เป็นการทบทวนศีล 227 ข้อ ของพระภิกษุ โดยจะมีการสวดทุก 15 วัน คือ ในวันขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 15 ค่ำ ในเดือนเต็ม หรือวันแรม 14 ค่ำ ในเดือนขาด นอกจากนั้น ยังอนุญาตให้ทำอุโบสถเป็นพิเศษในคราวที่ภิกษุแตกความสามัคคี เมื่อภิกษุกลับมาสามัคคีกันอีกครั้ง แม้จะยังไม่ถึงวันปาฏิโมกข์ ก็ให้สวดปาฏิโมกข์ได้ เรียกว่า สามัคคีอุโบสถ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระครูสิริธรรมประโชติ (16/3/58) ว่า ปาฏิโมกข์นั้นมี 2 อย่าง คือ โอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้เป็นหลัก พระพุทธเจ้าแสดงด้วยพระองค์เอง และอาณัติปาฏิโมกข์ คือ ข้อห้าม ข้อบัญญัติ หรือพระวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเป็นหลัก ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สาวกแสดง การสวดปาฏิโมกข์ เป็นทั้งสังฆกรรมตามพระวินัย และเป็นกิจสงฆ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ผู้ที่บวชในพระพุทธศาสนา ควรมีโอกาสได้ร่วมฟัง เพราะเป็นการตรวจสอบศีลที่ดีแล้วยังเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในหมู่สงฆ์อีกด้วย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ทุกวัดได้ให้ความสำคัญในการลงอุโบสถ เพราะเป็นเรื่องของพระภิกษุสงฆ์ทุกรูปต้องเข้าร่วมประชุมกันที่พระอุโบสถเพื่อฟังปาฏิโมกข์ ตามพระวินัยเป็นการทบทวนศีล 227 ข้อ ของพระภิกษุ การสวดพระปาฏิโมกข์เป็นพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ร่วมกันทำ โดยจะมีการสวดทุกกึ่งเดือน คือวันแรม 14 ค่ำ หรือ วันขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 15 ค่ำ ในเดือนเต็ม

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า พระสงฆ์ในเขตตำบลเมืองสว่าง ได้ลงอุโบสถร่วมกัน แต่จะสลับหมุนเวียนกันไปทุก 15 วัน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์นายพรมมา กันสา (18/3/58) ว่า “การลงอุโบสถของพระสงฆ์ในเขตตำบลนั้น ส่วนมากเป็นอุโบสถสามัคคี คือเมื่อถึงวันลงอุโบสถพระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษาในตำบลจะมารวมกันที่วัดใดวัดหนึ่งเพื่อฟังสวดพระปาฏิโมกข์ แต่จะลงเฉพาะในช่วงฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น” และจากการสังเกต พบว่าการลงอุโบสถของพระสงฆ์ในสมัยก่อนนั้น ถือเป็นเครื่องชั่งชั่งตรวจสอบความบริสุทธิ์ทางวินัยของพระสงฆ์ทั้งหลาย และเป็นการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียงของสงฆ์ด้วย แต่ในปัจจุบันการลงอุโบสถของพระสงฆ์เป็นการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมฟังสวดพระปาฏิโมกข์ไม่เข้าใจในบทสวดเพราะเป็นภาษาบาลีจึงเป็นการฟังตามธรรมเนียมเท่านั้น ในเขตตำบลเมืองสว่างมีการลงอุโบสถฟังสวดพระปาฏิโมกข์เฉพาะในฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น โดยการทำสามัคคีอุโบสถ คือการลงอุโบสถร่วมกันทั้งตำบล หมุนเวียนกันไปตามอุโบสถวัดต่าง ๆ ทุกกึ่งเดือนตลอดพรรษา หลังจากออกพรรษาแล้วไม่มีการลงอุโบสถแต่อย่างใด

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุมกันที่พระอุโบสถเพื่อ ฟังปาติโมกข์เป็นประจำ เพราะการสวดพระปาติโมกข์เป็นพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรง อนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ร่วมกันทำ เป็นการทบทวนศีล 227 ข้อ ของพระภิกษุ โดยจะมีการสวดทุก กิ่งเดือน แต่ในตำบลเมืองสรวงนั้นมีการลงอุโบสถฟังสวดพระปาติโมกข์เฉพาะในฤดู เข้าพรรษาเท่านั้น เป็นการทำสามัคคีอุโบสถ คือการลงอุโบสถร่วมกันทั้งตำบล หมุนเวียนกัน ไปตามวัดที่มีอุโบสถทุกกิ่งเดือนตลอดพรรษา หลังจากออกพรรษาแล้วไม่มีการลงอุโบสถแต่ อย่างใด

คองที่ 9 ถึงปีใหม่ (เดือนห้าวันสงกรานต์) ให้นำทายก ทายิกา เอาน้ำอบน้ำหอมไปสรง พระพุทธรูปและมหาธาตุเจดีย์

คองนี้ ได้กล่าวถึงวันสงกรานต์ว่ามีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิต คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ส-กรานต” ซึ่งแปลว่า ก้าวขึ้น ย่างขึ้น หรือย้ายขึ้นมีนัย ความหมายว่า การเข้าสู่ศักราชราศีใหม่ หรือวันขึ้นปีใหม่ โดยเทศกาลสงกรานต์ นั้นเป็น ประเพณีที่มีความเก่าแก่และคนไทยสืบทอดกันมาแต่โบราณคู่กับประเพณีตรุษจีน จึงได้มีการ รวมเรียกกันว่า “ประเพณีตรุษสงกรานต์” ซึ่งแปลว่าการส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ ในวัน สงกรานต์ สิ่งหนึ่งที่คนไทยนิยมทำกันคือ การสรงน้ำพระ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระประสงค์ ปญญาภิโป (14/3/58) ว่า การสรงน้ำพระในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า ถวายเครื่องเถราภิเชก อันมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อให้พระวรกายของพระพุทธเจ้าสะอาดปราศจากมลทิน และผลบุญที่ได้นั้นอกจะทำให้เรามีความ สดชื่น เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีเรื่องขุ่นข้องหมองใจแล้ว ยังมี อานิสงส์ทำให้ได้ไปสู่สวรรค์ อานิสงส์ จากการสรงน้ำพระ คือ 1) เป็นการบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยของหอม คือ น้ำสะอาดและดอกไม้ 2) เป็นการแสดงความเคารพและอ่อนน้อมถ่อมตน 3) เป็นประกาศให้ชาวต่างชาติได้เห็นว่ประเพณีวัฒนธรรมของชาวพุทธมีแบบแผนดั้งเดิมมาช้านาน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในประเพณีสรงน้ำพระ เป็นประจำ ซึ่งนิยมจัดขึ้นในวันที่ 13 เดือนเมษายน ของทุกปี โดยเจ้าอาวาสได้นำพาชาวบ้าน ประกอบพิธี สรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ ตลอดถึงผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณ เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังข้อมูลการ สัมภาษณ์พระครูวรธรร โมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านคำใหญ่ (10/3/58) ว่า ในทุกปีชาวบ้านจะ เตรียมน้ำอบ น้ำหอมมาถวายพระสงฆ์ที่วัด พอถึงเวลาประมาณ 17.00 น. ก็เริ่มประกอบพิธีสรง

น้ำพระ โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำกล่าวคำบูชาพระพุทธรูป หลังจากนั้นจึงเริ่มสร้างน้ำ โดยเริ่มจากการสร้างน้ำพระพุทธรูปก่อน ตามด้วยพระภิกษุ สามเณร และผู้สูงอายุตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ประเพณีการสร้างน้ำพระ ในวันสงกรานต์นั้น มีการปฏิบัติมาแต่โบราณ เพราะมีความเชื่อว่าการสร้างน้ำพระในเดือนห้า หรือสงกรานต์นั้นเป็นขอขมาที่ตนเองได้ล่วงเกินพระรัตนตรัยตลอดถึงผู้สูงอายุในชุมชน อีกทั้งเป็นการขอพรจากท่านเหล่านั้นเพื่อนำความร่มเย็นมาสู่ตนเองและครอบครัว ดังข้อมูลจาก การสัมภาษณ์นายทวน จันทรโท (12/3/58) ว่า เมื่อถึงวันสงกรานต์พระสงฆ์จะนำพาชาวบ้าน ประกอบพิธีสร้างน้ำพระเป็นประจำทุกปี โดยตนจะเป็นผู้นำกล่าวคำบูชาก่อนทำการสร้างน้ำพระพุทธรูป ด้วยคำกล่าวที่ว่า “อุกาสะ ภัณฑะ ภาคะวา อะยัง กาโล กิมหันตะอุตุ กาละสัมปัตโต อิจฉามะ ภาคะวันตัง อะภิสัญญิตุง สักกัจจัง อาราระนัง ภาคะโรมะ” (ว่า 3 จบ) หลังจากนั้นก็เริ่มประกอบพิธีสร้างน้ำโดยเริ่มจากพระพุทธรูป พระสงฆ์ สามเณร และผู้สูงอายุ ตามลำดับ และจากการสังเกตพบว่า ประเพณีสร้างน้ำพระในวันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยทุกหมู่บ้านจะมีรูปแบบการประกอบพิธีที่เหมือนกัน

สรุปได้ว่า ทุกวัด ได้ประกอบพิธีสร้างน้ำพระเป็นประจำทุกปี เพราะถือเป็นประเพณีที่พระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน นิยมจัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายนของทุกปีในเวลาประมาณ 17.00 น. เริ่มพิธีโดยการให้ปราชญ์ชาวบ้านนำกล่าวคำบูชาพระพุทธรูป หลังจากนั้นจึงเริ่มสร้างน้ำโดยเริ่มจากการสร้างน้ำพระพุทธรูปก่อน ตามด้วยพระภิกษุสามเณร และผู้สูงอายุตามลำดับ

ตอนที่ 10 ถึงคีกราชใหม่ พระเจ้าแผ่นดินให้พระ ให้สร้างน้ำในพระราชวังและบายศรีสู่ขวัญพระภิกษุ

ตอนนี้ เป็นการกล่าวถึงการประกอบพิธีสร้างน้ำและบายศรีสู่ขวัญพระภิกษุ เป็นการจัดขึ้นเพื่อแสดงออกถึงการเคารพในพระสงฆ์ ซึ่งพิธีดังกล่าวนี้จัดขึ้นเฉพาะในพระราชวัง หรือเฉพาะวัดที่เป็นพระอารามหลวงเท่านั้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ทุกวัดให้ ข้อมูลตรงกันว่า ในปัจจุบันประเพณีเหล่านี้ไม่มีวัดใดปฏิบัติ เพราะส่วนมากจะเป็นพิธีหลวง มีการประกอบพิธีเฉพาะในพระราชวังเท่านั้น และเป็นการปฏิบัติเฉพาะกับพระเถระชั้นผู้ใหญ่ จึงไม่นิยมนำมาปฏิบัติในวัดต่าง ๆ ตามชนบททั่วไป พิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีหลวง ส่วนมากผู้ที่จัดจะเป็นส่วนของหน่วยงานทางราชการ อีกทั้งการบายศรีสู่ขวัญพระภิกษุก็ไม่นิยมนำมาปฏิบัติในชุมชน จึงไม่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า การสู่ขวัญพระภิกษุ นั้น เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในสมัยโบราณ แต่เนื่องจากว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมจึงได้ยกเลิกไป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางกรองแก้ว เศษบุบผา (12/3/58) ว่า สมัยก่อนนั้นในชุมชนได้มีการบวชพระสู่ขวัญให้กับพระภิกษุผู้บวชใหม่ แต่ในปัจจุบันนี้ได้ยกเลิกไปแล้วประมาณ 40 ปี เนื่องจากว่า เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม เพราะพระภิกษุที่บวชมาใหม่นั้นเป็นผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์ ชาวบ้านจึงไม่ควรที่จะไปสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญให้กับท่าน เพราะจะทำให้ตนเองเป็นบาป จึงทำให้พิธีกรรมเหล่านี้ไม่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสังเกตพบว่า พิธีการบวชพระสู่ขวัญให้กับพระสงฆ์นั้นทุกวัดไม่ได้มีการปฏิบัติมาเป็นเวลานาน จึงทำให้พิธีกรรมเหล่านี้สูญหายไปจากชุมชน

สรุปได้ว่า ในสมัยก่อน พิธีสู่ขวัญให้กับพระสงฆ์ได้มีการปฏิบัติกันอยู่ แต่ในปัจจุบันนี้ได้ยกเลิกไปแล้วประมาณ 40 ปี เพราะชาวบ้านถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์มากกว่าตน จึงไม่ควรจะไปเรียกขวัญให้กับท่าน เพราะจะทำให้ผู้ประกอบพิธีเป็นบาป จึงทำให้พิธีกรรมเหล่านี้ไม่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา

คองที่ 11 เมื่อมีชาวบ้านเกิดศรัทธามานิมนต์ไปกระทำการใด ๆ ที่ไม่ผิดพระวินัยก็ให้รับนิมนต์

คองนี้ เป็นการกล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องแสดงออกถึงความรับผิดชอบในสังคม อันเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน เพราะการรับกิจนิมนต์ หมายถึง กิจที่ต้องไปในงานต่าง ๆ ตามคำนิมนต์หรือคำเชิญพระสงฆ์ของคฤหัสถ์เพื่อไปในงานต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานเทศน์ งานสอน งานสงเคราะห์อื่น ๆ ซึ่งเป็นกิจทางศาสนา ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ พระคำสอน สุทธิโม เจ้าอาวาสวัดหนองหมู (14/3/58) ว่า เมื่อมีชาวบ้านมานิมนต์ไปในงานต่าง ๆ จะสอบถามถึงสาเหตุก่อนเสมอ เพราะว่าการที่จะรับนิมนต์ชาวบ้านนั้น เป็นปรกติของพระภิกษุที่จะต้องถามถึงวัตถุประสงค์ของการนิมนต์ให้ชัดเจน ก่อนที่จะให้ไปทำอะไรผิดต่อหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ถ้าเห็นว่าไม่ผิดต่อพระธรรมวินัยก็รับนิมนต์ตามที่เห็นสมควรในเรื่องนั้น ๆ”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า พระสงฆ์ได้มองเห็นความสำคัญในการรับกิจนิมนต์ของชาวบ้าน เพราะเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูสุจิตธรรม โภสกล เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย (17/3/58) ว่า เมื่อมีชาวบ้านมานิมนต์พระสงฆ์ต้องมีการสอบถามถึงวัตถุประสงค์ก่อนรับทุกครั้ง การนิมนต์

พระสงฆ์ในปัจจุบันนอกจากจะมาด้วยตนเองแล้ว ยังมีการส่งฎีกาเพื่อนิมนต์พระสงฆ์ไปร่วมในงานบุญต่าง ๆ ก่อนที่จะรับนิมนต์นั้นจะต้องดูที่จุดประสงค์ของผู้ที่มานิมนต์หรือหนังสือที่ส่งมาก่อนว่าขัดต่อหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ ถ้าไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัยแล้วก็รับกิจนิมนต์นั้นตามที่เห็นสมควร

นอกจากนั้นพระใบฎีกาธงชัย ภัททจิตฺโต รองเจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย (17/3/58) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “การสอบถามถึงวัตถุประสงค์ก่อนที่จะรับนิมนต์ก็เพื่อป้องกันการกระทำที่ผิดต่อพระธรรมวินัยของพระสงฆ์เอง และป้องกันการกล่าวคำหาผิดของชาวบ้าน”

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ยังพบว่า การนิมนต์พระสงฆ์นั้นชาวบ้านต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมาก ไม่นิมนต์ท่านไปทำในสิ่งที่ไม่สมควรเพราะจะทำให้ท่านเป็นบาป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายลา กันสา (18/3/58) ว่า “การที่ชาวบ้านไปนิมนต์พระสงฆ์นั้นต้องไปด้วยความนอบน้อม นิมนต์ท่านไปประกอบพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล ไม่นิมนต์ท่านไปทำในสิ่งที่เห็นว่าไม่สมควร เพราะจะทำให้เป็นบาป และถูกกล่าวหาผิดจากคนอื่นได้” และจากการสังเกตพบว่า เมื่อชาวบ้านมานิมนต์พระสงฆ์นั้นผู้ที่รับนิมนต์จะต้องถามถึงวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงรับนิมนต์จากชาวบ้าน เพื่อป้องกันการกระทำผิดต่อพระวินัย และการกล่าวหาผิดจากชาวบ้าน

สรุปได้ว่า การที่พระสงฆ์จะรับนิมนต์จากชาวบ้านนั้น จะต้องถามถึงวัตถุประสงค์ของการนิมนต์ให้ชัดเจนทุกครั้ง หรือแม้แต่มีหนังสือฎีกานิมนต์ก็จะต้องตรวจดูที่จุดประสงค์ของหนังสือนั้นก่อนว่าผิดต่อหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่ผิดต่อพระธรรมวินัยก็รับนิมนต์ตามที่เห็นสมควร แต่ถ้าเป็นการผิดต่อพระธรรมวินัยแล้วก็ระงับไว้ก่อน เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้น และป้องกันคำกล่าวหาผิดของชาวบ้าน

ตอนที่ 12 ให้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดวาอาราม และมหาธาตุเจดีย์

ตอนนี้ได้กล่าวถึงวัด ว่าเป็นสถานที่อันสำคัญ เป็นศาสนสถานเพื่อเอื้อต่อการกระทำศาสนพิธี และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นผลสืบเนื่องจากเนื้อหาคำสอนใน “ไตรภูมิ” ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของ ปุพเพตปญฺญุตตา อันเป็นเรื่องที่พรรณนาเกี่ยวกับสวรรค์และนรกเป็นอย่างมาก จึงกระตุ้นให้เกิดความกลัวในเรื่องของการทำความชั่ว และเร่งสร้างบุญความดี เพื่อจะได้ขึ้นไปเสวยสุขบนแดนสวรรค์ซึ่งการทำบุญที่ได้มาถึงซึ่งอันสูงสุดมากที่สุดก็คือการสร้างวัดนั่นเอง เหตุนี้คนไทยจึงนิยมสร้างวัดกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระคำสอน สุทธิโม เจ้าอาวาสวัดหนองหมู (17/3/58) ว่า การ

ก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดนั้นเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นอย่างมาก เพราะเป็นสถานที่สำคัญในการบำเพ็ญบุญกุศลและประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ แม้แต่พระสงฆ์เอง ก็ให้ความสำคัญ เมื่อมีการก่อสร้างหรือบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งก่อสร้างภายในวัด คนได้มอบหมายงานให้พระภิกษุสามเณรช่วยเหลือตามที่เห็นสมควร และตามความสามารถของแต่ละคน เพราะพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาแต่ละรูปมีความสามารถที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับพระครูสิทธิธรรมประโชติ (16/3/58) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นในวัดในเรื่องของการก่อสร้าง ทางวัดจะถือหลักสามัคคีธรรม คือพระเณรในวัดทุกรูปจะต้องมีในการช่วยเหลือ โดยมอบหมายให้รับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละรูป นอกจากพระภิกษุสามเณรในวัดแล้ว ก็ยังได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมาช่วยในการก่อสร้างและพัฒนาวัดเป็นประจำอีกด้วย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านพบว่า เมื่อมีการก่อสร้างในวัดหรือทางวัดมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ปรับปรุงเพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างภายในวัด ชาวบ้านในชุมชน จะให้ความสนใจเข้าไปช่วยเหลือทุกครั้ง ดังข้อมูลการสัมภาษณ์นายสำราญ เข็มรัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 (16/3/58) ว่า เมื่อทางวัดจะทำการก่อสร้างหรือมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ปรับปรุงเพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างภายในวัด จะเห็นพระสงฆ์ร่วมมือกันช่วยเหลือในสิ่งที่ตนพอทำได้ ตามความสามารถ ในส่วนของหมู่บ้านก็จะมีการประชุมชาวบ้านเพื่อหาทางช่วยเหลือ ซึ่งชาวบ้านก็ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นการสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่

และจากการสังเกตพบว่า เมื่อทางวัดมีการก่อสร้างหรือบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งก่อสร้างภายในวัด เจ้าอาวาสจะมอบหมายงานให้พระสงฆ์ภายในวัดช่วยกันทำตามความสามารถและความถนัดของแต่ละรูป ในส่วนของชาวบ้านส่วนมากจะให้ความสนใจเข้ามาช่วยเหลือ อีกทั้งยังมีการบริจาคเงิน หรือสิ่งของต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือทั้งกำลังทรัพย์และกำลังทางกายอีกด้วย

สรุปได้ว่า เมื่อมีการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์สิ่งก่อสร้างภายในวัด พระภิกษุสามเณรได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ โดยการรับมอบหมายงานจากเจ้าอาวาสให้ทำหน้าที่ตามความสามารถและความถนัดของแต่ละรูป เพราะพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาแต่ละรูปมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนั้นก็ยังได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมาช่วยในการก่อสร้างและพัฒนาวัดอีกด้วย

ตอนที่ 13 ให้รับสิ่งของที่หายาก ทายิกานำมาถวายทาน เช่น สังฆทาน หรือสลากภัต

เรื่องนี้ เป็นการกล่าวถึงการอนุเคราะห์กันระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพราะการให้ทานนั้นต้องมีทั้งผู้ให้และผู้รับ เพราะสังฆทานนั้นเป็นชื่อเรียกการถวายทานแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ที่พระพุทธรเจ้าทรงตรัสไว้ว่ามีอานิสงส์มาก ดังที่พระพุทธรเจ้าตรัสไว้ใน ทักขิณวิภังคสูตร ว่าการถวายสังฆทานแก่คณะพระสงฆ์ มีอานิสงส์มากกว่าการถวายทานเฉพาะเจาะจงแก่พระพุทธรเจ้า แม้ยังทรงพระชนม์อยู่ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูสิทธิธรรมประโชติ เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ว่า การถวายสังฆทานนั้น เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าเป็นการนำสิ่งของไปถวายแก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งหรือหลายรูปเท่านั้น แต่ความจริงแล้วสังฆทานหมายถึงการถวายปัจจัยวัตถุใด ๆ ก็ได้ ที่เป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์โดยส่วนรวม เช่น การถวายกุฏิวิหาร หนังสือ ปากกา จาน หรือ แม้กระทั่งไม้กวาด แม้จะกล่าวคำถวายหรือไม่กล่าว หรือกล่าวคำถวายเป็นอย่างอื่น แต่อาการแห่งการถวายเป็นการอุทิศให้แก่สงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ ก็จัดเป็นสังฆทานได้ นอกจากนั้น ทานพิธีที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ที่เข้าลักษณะของสังฆทาน ก็จัดว่าเป็นสังฆทานได้ เช่น การตักบาตร การถวายผ้ากฐิน การถวายผ้าป่า เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อชาวบ้านมีจิตศรัทธานำเครื่องไทยธรรมมาถวายเจ้าอาวาสได้จัดให้พระภิกษุรับสังฆทานอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการฉลองศรัทธาของชาวบ้าน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ของพระเทพ ภิรมย์โม พระสงฆ์วัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ว่า ก่อนที่จะทำการถวายสังฆทานนั้น ประเพณีปฏิบัติทั่วไปของชาวพุทธต้องมีการประกอบพิธีคือ ให้อาหารรับศีลก่อนเป็นประจำเพื่อความบริสุทธิ์ของผู้ให้ทาน หลังจากนั้นจึงค่อยกล่าวคำถวายทานทางด้านพระประยงค์ ปญญาปทีโป พระสงฆ์วัดหนองหมุ (14/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ในส่วนของสังฆทานที่รับมานั้นจะนำไปรวมกันไว้ทั้งหมด แล้วค่อยทำการแจกจ่ายให้กับพระภิกษุสามเณรที่มีความจำเป็นต้องใช้ในภายหลัง

นอกจากนั้นข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่าพระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการอนุเคราะห์ชาวบ้านในการทำบุญอยู่เป็นประจำ เมื่อชาวบ้านมีจิตศรัทธานำสังฆทานไปถวายพระสงฆ์ เจ้าอาวาสก็จะแจ้งให้พระลูกวัดทราบและจัดหาพระสงฆ์ให้ตามจำนวนที่เจ้าภาพแจ้งไว้ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายประเสริฐ ฐระพันธ์ (12/3/58) ว่า “เมื่อชาวบ้านมีจิตศรัทธาที่จะถวายสังฆทานก็จะไปแจ้งให้เจ้าอาวาสรับทราบถึงวัตถุประสงค์ และจำนวนพระสงฆ์ที่ต้องการทำบุญ จากนั้นเจ้าอาวาสก็จะแจ้งให้พระสงฆ์ในวัดทราบและนิมนต์มาตามจำนวนที่เจ้าภาพได้แจ้งความประสงค์ไว้” และจากการสังเกตพบว่า การที่ชาวบ้านมา

ถวายสังฆทานพระสงฆ์นั้นจะต้องเข้าไปแจ้งให้เจ้าอาวาสทราบถึงวัตถุประสงค์ที่มาถวาย และแจ้งจำนวนพระที่จะทำบุญให้ทราบก่อนเสมอ โดยทั่วไปแล้วเมื่อมีการถวายสังฆทานนั้น นิยมนิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย 4 รูป ขึ้นไป

สรุปได้ว่า เมื่อชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธานำเครื่องไทยธรรมมาถวายพระสงฆ์ในแต่ละวัด เจ้าอาวาสจะเป็นผู้จัดให้พระสงฆ์ให้ไปรับเครื่องไทยธรรมนั้นตามจำนวนที่เจ้าภาพได้แจ้งให้ทราบเพื่อฉลองศรัทธาของชาวบ้าน โดยทั่วไปแล้วนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูปขึ้นไป ก่อนทำการถวายนั้นจะมีการประกอบพิธีไหว้พระรับศีลเป็นประจำทุกครั้งที่ หลังจากนั้นจึงค่อยกล่าวคำถวายทานตามลำดับ ในส่วนของสังฆทานที่รับมานั้นจะนำไปรวมกันไว้ แล้วค่อยแจกจ่ายให้กับพระภิกษุสามเณรตามความเหมาะสมในภายหลัง

คองที่ 14 เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือเสนาข้าราชการมีศรัทธา นิมนต์ไปประชุมกันในอุโบสถแห่งใด ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ต้องไปอย่าได้ขาดขึ้น

คองนี้ เป็นการสื่อให้เห็นว่าพระสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์กับชาวบ้าน เพราะการประชุม คือ กิจกรรมของบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งได้มาพบปะกันตามกำหนดนัดหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เพื่อแก้ปัญหา เป็นต้น ผู้เข้าประชุมแต่ละคนเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร ส่วนความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ที่แสดงออกมาในที่ประชุม ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ของพระครูวรธรรม โมกาศ เจ้าอาวาสวัดบ้านคำใหญ่ (10/3/58) ว่า “การประชุมร่วมกับชาวบ้านหรือหน่วยงานทางราชการนั้นเป็นสิ่งที่ตนได้ให้ความสำคัญ เพราะจะได้รับรู้ถึงนโยบายของทางบ้านเมืองเพื่อจะได้นำมาปฏิบัติร่วมกับชาวบ้าน และยังเป็นการแสดงออก ซึ่งความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย”

จากการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อมีหน่วยงานของทางราชการนิมนต์ให้เข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมือง เจ้าอาวาสก็ได้เข้าร่วมเป็นประจำ หรือถ้าหากว่าเจ้าอาวาสมีกิจนิมนต์ ก็จะได้อบรมหมายให้รองเจ้าอาวาสเข้าร่วมประชุมแทน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระครูสิริธรรมประโชติ เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ว่า เนื่องจากตนเป็นหนึ่งในคณะกรรมการประจำโรงเรียน จึงได้เข้าร่วมประชุมกับทางคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนทุกเดือน นอกจากนั้นถ้ามีการประชุมของหน่วยงานทางราชการตนก็ได้เข้าร่วมอยู่เป็นประจำ แต่ถ้าในกรณีที่ดีกิจนิมนต์ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ก็จะมอบหมายให้รองเจ้าอาวาสหรือไวยาวัจกรของวัดเข้าร่วมประชุมแทน

และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า พระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญในการประชุมร่วมกับชาวบ้านอยู่เป็นประจำ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์นายลี ไชยแสน ท้าว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 (14/3/58) ว่า “เมื่อมีการประชุมใหญ่ประจำหมู่บ้าน หรือมีการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตนได้กราบนิมนต์เจ้าอาวาสมาเข้าร่วมประชุมวางแผนอยู่เป็นประจำ ซึ่งพระสงฆ์ก็ได้ให้ความร่วมมือทุกครั้ง ถ้าในกรณีที่เจ้าอาวาสติดธุระหรือกิจนิมนต์ก็จะมอบหมายให้รองเจ้าอาวาสเข้าร่วมประชุมแทนทุกครั้ง” และจากกาสังเกตพบว่า เมื่อมีการประชุมใหญ่ในระดับหมู่บ้านผู้นำหมู่บ้านจะนิมนต์เจ้าอาวาสเข้าร่วมทุกครั้งเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากท่าน ซึ่งเป็นการรับฟังความคิดเห็นของทั้งสองทาง คือทางฝ่ายทางบ้านเมืองและทางฝ่ายพระสงฆ์ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย

สรุปได้ว่า เมื่อหน่วยงานของทางราชการมีการจัดประชุมหรือในชุมชนจัดให้มีการประชุม เจ้าอาวาสทุกวัดได้ให้ความสำคัญในการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง แต่ถ้าในกรณีที่เจ้าอาวาสติดกิจนิมนต์ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ก็จะมอบหมายให้รองเจ้าอาวาสหรือไวยาวัจกรของวัดเข้าร่วมประชุมแทน

จากการสัมภาษณ์คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ในเขตตำบลเมืองสรวงนั้น สรุปว่ายังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันเกือบทั้งหมด คองที่พบว่า ยังมีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน 13 คอง ได้แก่ คองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14 ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติมีเพียง 1 คอง คือ คองที่ 10 ที่ว่า ถึงศึกราชใหม่ พระเจ้าแผ่นดินไหว้พระ ให้สรงน้ำในพระราชวังและบายศรีสู่ขวัญพระภิกษุ ไม่มีการปฏิบัติในคองนี้เพราะถือว่าเป็นการปฏิบัติเฉพาะพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ส่วนมากนิยมนประกอบพิธีในพระราชวังเท่านั้น อีกทั้งการบายศรีสู่ขวัญให้กับพระภิกษุได้ยกเลิกไปแล้วประมาณ 40 ปี เพราะชาวบ้านถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์มากกว่าตน จึงไม่ควรไปเรียกขวัญให้กับท่าน เพราะจะทำให้ผู้ประกอบพิธีเป็นบาป จึงทำให้พิธีกรรมเหล่านี้ไม่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา

จากการสังเกตคองสำหรับพระสงฆ์พบว่า ส่วนใหญ่นั้นยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องเกือบทุกคอง นอกจากคองที่ 10 ที่ไม่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา อาจจะเป็นเพราะว่าคนในสมัยก่อนนั้นมีความเชื่อว่าการสู่ขวัญให้กับพระสงฆ์นั้นเป็นการให้กำลังใจกับพระภิกษุผู้บวชใหม่ เพราะการสู่ขวัญนั้นจะทำพิธีเฉพาะกับพระที่บวชใหม่เท่านั้น ที่ชาวบ้านเรียกว่า “การสู่ขวัญพระใหม่” แต่นักปราชญ์ในปัจจุบันนี้กลับมองว่าพระภิกษุผู้บวชใหม่นั้นเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์อยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องไปทำพิธีสู่ขวัญให้กับท่าน เพราะผู้ทำพิธีสู่

เรียกขวัญนั้นรักษาศีลน้อยกว่าพระสงฆ์ อาจจะทำให้เป็นบาปแก่ผู้ประกอบพิธี จึงไม่มีการปฏิบัติสืบทอดกันต่อไป

คองสิบสี่สำหรับผู้นำ

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับคองสิบสี่สำหรับผู้นำในวิถีชีวิตของตำบลเมืองสรวง ผลของการศึกษาสรุปได้ว่า ยังคงมีการนำคอง 14 มาใช้ในชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 5 คองสำหรับผู้นำและวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน

คองสิบสี่สำหรับผู้นำ	วิถีปฏิบัติในปัจจุบัน
1. แต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ไม่ข่มเหงประชาชน	ผู้นำชุมชนได้แต่งตั้งผู้ช่วยโดยการคัดเลือกด้วยตนเอง และให้ชาวบ้านช่วยคัดเลือกเพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มแทนในบางโอกาส
2. ให้หมั่นประชุมเสนาอำมาตย์มิได้ขาด	มีการประชุมชาวบ้านเพื่อร่วมวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน และแจ้งข่าวสารให้ทราบทุกเดือน
3. ให้ตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรม 10 ประการ	ผู้นำหมู่บ้าน ปฏิบัติงานตามหลักหลักสามัคคีธรรม
4. วันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และนำน้ำหอมมาตรงพระภิกษุ	ผู้นำหมู่บ้านประกาศให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีที่ทางวัดจัดขึ้น
5. วันขึ้นปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบน้ำหอมมาบูรณาภิเษกพระเจ้าแผ่นดิน	ในหมู่บ้านมีการจัดของขวัญมอบให้กับผู้นำหมู่บ้าน ผู้สูงอายุ และจับสลากของขวัญให้กับชาวบ้าน ทุกปี
6. ถึงเดือนหกให้เจ้านายข้าราชการต่าง ๆ มาถือน้ำพิพัฒน์สัตยาให้เป็นการซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน	ไม่มีการปฏิบัติ
7. ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยงเทพารักษ์ มเหสักข์หลักเมือง ทำพิธีชำระบ้านเมือง	ผู้นำหมู่บ้านได้นำพาชาวบ้านในการทำพิธีเลี้ยงเทพารักษ์หรือผีปูดเป็นประจำทุกปี
8. ถึงเดือนแปด ให้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีชำระเบิกบ้านเบิกเมือง	ในหมู่บ้านมีการประกอบพิธีชำระเบิกบ้านทุกปี แต่วิธีการปฏิบัติของแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน
9. ถึงเดือนเก้าจำเริญ(ดับ) ประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดิน	ผู้นำได้มีประกาศให้ชาวบ้านทราบถึงความสำคัญ และได้ร่วมกันทำบุญเดือนเก้าเป็นประจำทุกปี

คองสิบสี่สำหรับผู้นำ	วิถีปฏิบัติในปัจจุบัน
10. ถึงเดือนสิบเพ็ง (ขึ้น 15 ค่ำ) ให้ประกาศเดือน ราษฎรให้ทำข้าวสลากภัตร	ผู้นำได้มีประกาศให้ชาวบ้านทราบถึง ความสำคัญ และได้ร่วมกันทำบุญเดือนสิบเป็นประจำทุกปี
11. ถึงวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ให้ทำบุญออกพรรษาให้ พระสงฆ์ป่าอารณา	ในหมู่บ้านได้มีการจัดประเพณีออกพรรษา และตักบาตรเทโวโรหณะเป็นประจำทุกปี
12. ถึงเดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง ให้เจ้านายตามหัวเมือง ต่าง ๆ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยา	<u>ไม่มีการปฏิบัติ</u>
13. ถึงเดือนสิบสองให้ทำบุญกฐินทอดกฐินถวายตาม วัดต่าง ๆ	ผู้นำได้ร่วมกับชาวบ้านทำบุญกฐินทอดถวาย ให้กับวัดทุกปี
14. ให้มีสมบัติอันประเสริฐ 14 ประการ	ในชุมชนมีพระภิกษุเทศน์อบรมสั่งสอน ประชาชน มีปราชญ์ประจำหมู่บ้าน แพทย์ ประจำตำบล และคอนปู้ตาซึ่งเป็นที่เคารพนับ ถือของชาวบ้าน

จากตารางแสดงว่า คองสิบสี่สำหรับผู้นำในเขตตำบลเมืองสรวงยังมีการปฏิบัติสืบ
ทอดกันมาเกือบทั้งหมด คองที่พบว่ายังมีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มี 12 คอง คือ คองที่ 1, 2,
3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติพบว่ามี 2 คอง คือ คองที่ 6 และ 12
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

**คองที่ 1 เป็นท้าวพะยา ให้แต่งตั้ง ผู้ซื้อสัตย์ สุจริตหมั่งเที่ยง ผู้รู้จักฮาดชะกาน
บ้านเมือง มาแต่ก่อน บ่ข่มเหงไฟฟ้าเข้าแผ่นดินเป็นเสนาอาฆาต อุบปะฮาด รัตชะมุนตี**

(เป็นผู้นำ ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม รู้จักงานของราชการ
บ้านเมือง มาก่อน ไม่แต่งตั้งโดยการข่มเหงประชาชนหรือบังคับประชาชน)

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ผู้นำมีความซื่อสัตย์สุจริตในการปกครองบ้านเมือง ไม่
กดขี่ข่มเหงประชาชน ไม่เอารัดเอาเปรียบประชาชน รู้จักคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมกับงานด้าน
ต่าง ๆ เพื่อมาช่วยงานบริหารบ้านเมือง ดังคำสัมภาษณ์ของ นายสำราญ เข็มรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่
ที่ 5 (16/3/58) ว่า “การคัดเลือกผู้ที่จะมาช่วยงานนั้น ได้พิจารณาด้วยตนเองโดยการดูที่
คุณสมบัติของแต่ละคนว่ามีความสามารถในการทำงานเพียงไร และสอบถามกับปราชญ์ใน
ชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือ โดยพิจารณาจากตัวบุคคลที่สามารถทำงานแทนได้ ช่วยเหลืองานได้
เข้ากับสังคมได้ดี และช่วยปฏิบัติหน้าที่ทางราชการแทนได้”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ในการแต่งตั้งบุคคลมาช่วยงานนั้นผู้นำได้คัดเลือกมาด้วยตนเองเป็นส่วนมาก โดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเสียสละต่อบ้านเมือง สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนายมานิต สุคชา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 (11/3/58) ว่า การคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น นอกจากตนจะเป็นคนคัดเลือกเองแล้ว ในบางทีก็ได้มอบหมายให้ประชาชนในแต่ละคุ้ม ช่วยคัดเลือกบุคคลที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถมาเป็นตัวแทน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน ไม่แต่งตั้งโดยการบังคับข่มเหงให้มาเป็นผู้ช่วยหรือเป็นหัวหน้าในแต่ละกลุ่ม

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า การแต่งตั้งผู้ที่จะมาช่วยงานของผู้บ้านนั้น ส่วนมากผู้นำจะเป็นคนคัดเลือกเอง ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูวรธรรมโมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านผาใหญ่ (10/3/58) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสมมติ มนต์รี (16/3/58) ว่า “การแต่งตั้งผู้ช่วยนั้นส่วนใหญ่ผู้นำเป็นคนคัดเลือกมาเอง โดยคัดเลือกคนที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงาน แต่จะเน้นไปที่การแต่งตั้งญาติพี่น้องของตนเอง หรือคนใกล้ชิดเป็นอันดับแรก ไม่ได้เน้นไปที่คุณธรรมของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง” และจากการสังเกต พบว่า การแต่งตั้งผู้ที่จะมาช่วยงานของผู้บ้านนั้น เน้นไปที่ญาติพี่น้องหรือคนใกล้ชิดของตนเอง โดยคัดเลือกเอาคนที่มีความรู้ ความสามารถ เรียกใช้งาน เข้ากับสังคมได้ดี ไม่ได้เน้นไปที่คนดีมีคุณธรรมของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง

สรุปได้ว่า การคัดเลือกบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น ผู้นำได้คัดเลือกมาด้วยตนเอง โดยการดูที่คุณสมบัติของแต่ละคนว่ามีความสามารถในการทำงานหรือไม่ เรียกใช้งานง่าย เข้ากับสังคมได้ดี มีความรู้ความสามารถช่วยปฏิบัติหน้าที่ทางราชการแทนได้ นอกจากนั้นยังได้มอบหมายให้ประชาชนแต่ละคุ้มคัดเลือกบุคคลที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถมาเป็นตัวแทนของตนเอง แต่ส่วนมากเน้นไปที่การแต่งตั้งญาติพี่น้องของตนเอง หรือคนใกล้ชิด ไม่ได้เน้นไปที่คนดีมีคุณธรรมแต่อย่างใด

คองที่ 2 เป็นท้าวพะยา ให้เสนาขุนตี เป็นสามัคคีพ้อมเพียงกัน ให้หมั่นมาประชุมกันบให้ขาด อันหนึ่ง สิ่งใด จักให้ข้าเด็กเกงกาม และให้เข้าอยู่ในเจียมมือแห่งเจ้าตน ให้บ้านเมืองกำมกึ่งฮู่เรื่อง ให้ไฟฟ้าเข้าแผ่นดินอยู่เย็นเป็นสุข อย่ากคข่มเหง

(เป็นผู้นำ ให้หมั่นประชุมเสนาอำมาตย์มิได้ขาด เพื่อให้ข้าศึกศัตรูเกรงขาม ให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข อย่ากคข่มเหงประชาชน)

คองนี้ เป็นการสอนให้ผู้นำมองเห็นความสำคัญของความสามัคคี สอนให้เป็นคนที่มีจิตใจกว้างขวาง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น คือให้มีการประชุมอยู่เป็นประจำเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้ได้บังคับบัญชาหรือประชาชน อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารบ้านเมือง ให้มีความผาสุกได้ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสุนทร ชูระพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 (11/3/58) ว่า “หลังจากที่ได้ไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอแล้วตน ได้ประชุมลูกบ้านทุกเดือน เป็นการแจ้งข่าวสารและนโยบายต่าง ๆ ของทางราชการให้กับชาวบ้านได้รับทราบ เพื่อที่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องกับนโยบายของทางราชการ”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำในแต่ละหมู่บ้านได้มีการจัดประชุมทุกเดือน เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสารจากทางราชการ เพื่อให้ชาวบ้าน ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายทินกร ศรีตะวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 (16/3/58) ว่า “หลังจากประชุมประจำเดือนที่อำเภอแล้วจะมีการประชุมลูกบ้านเพื่อรับทราบนโยบายหรือข่าวสารจากทางราชการ นอกจากนั้นการแจ้งข่าวสารในปัจจุบันก็ยังมีเรื่องอำนวยความสะดวกและรวดเร็วเมื่อมีข่าวด่วนที่ต้องแจ้งให้กับชาวบ้าน ได้ทราบอีกด้วย” สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ชุมเนตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 (16/3/58) และนายคุณ ฤทธาพรหม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 (11/3/58) ว่า “การแจ้งข่าวสารให้กับลูกบ้านได้ทราบนั้น นอกจากจะมีการแจ้งทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านแล้วถ้าเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครัวเรือน ก็ให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้านแจ้งให้ทราบเป็นการส่วนตัว” จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ผู้นำได้แจ้งข่าวสารให้กับลูกบ้านได้ทราบทุกเดือน โดยการประกาศทางหอกระจายข่าวที่มีอยู่ประจำในแต่ละหมู่บ้าน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นาย ศิลธรรม ออศรี (17/3/58) ว่า การประชุมลูกบ้านในสมัยก่อนนั้นจะใช้การตี ขอลอ (ไม้ไผ่ที่นำมาเจาะรูเพื่อให้เกิดเสียงเวลาตี) เป็นสัญญาณเรียกประชุมลูกบ้าน แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้น การเรียกประชุมจึงเปลี่ยนมาใช้การประกาศเรียกทางหอกระจายข่าวแทน นอกจากการประชุมประจำเดือนแล้ว ถ้ามีเรื่องเร่งด่วนผู้นำก็จะแจ้งทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการรับรู้ข่าวสารของชาวบ้าน และจากการสังเกต พบว่า ในปัจจุบันนี้ผู้นำได้แจ้งข่าวสารให้กับลูกบ้านทราบทางหอกระจายข่าวเป็นส่วนมาก แต่ถ้าในกรณีที่ต้องมีการปรึกษาในของโครงการต่าง ๆ ของทางราชการ ก็จะมีการประชุมลูกบ้านเพื่อรับทราบข้อมูล

สรุปว่า ผู้นำได้มีการแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านทราบทุกเดือน ในกรณีที่มีเรื่องต้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นก็มีการเรียกประชุมชาวบ้าน โดยการประกาศทางหอกระจายข่าวใน

หมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน และเพื่อรับทราบนโยบาย หรือข่าวสารจากทางราชการ แต่ถ้าเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะครัวเรือน ก็ได้มอบหมาย ให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้านแจ้งให้ทราบเป็นการส่วนตัว

คองที่ 3 เป็นท้าวพะยา ให้ขงตั้งอยู่ในทศราดชะทำ 10 ประการ

(ให้ตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรม 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ ตบะ
อโภช อวิหิงสา ขันติ อวิโรธนะ)

คองนี้ เป็นการกล่าวถึงผู้นำที่ดีว่าควรมีหลักธรรมในการปกครองบ้านเมืองที่ เรียกว่า ทศพิศราชธรรม 10 ประการ อันได้แก่ การให้ปันสิ่งของ การรักษาศีล การบริจาค ความ ซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และ ความ เที่ยงธรรม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้นำ ให้มีความเป็นอยู่โดยธรรมและยัง ประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ดังคำสัมภาษณ์ของนายเพลิน การะเกด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 (11/3/58) ว่า การปกครองด้วยหลักคุณธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ผู้นำพึง ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกในชุมชนของตนเอง นอกจากนั้นแล้วยังได้มีการนำหลักสามัคคี ธรรมมาเป็นหลักในการปกครองอีกด้วย กล่าวคือเมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อน หรือมีเรื่อง ฟ้องร้องหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นในชุมชน ก็จะช่วยไกล่เกลี่ยเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายยอมความกันไม่ ถึงกับขึ้นโรงขึ้นศาล

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังยึดถือและปฏิบัติตาม หลักธรรมในการปกครองบ้านเมือง นอกจากนั้นยังเน้นหลักสามัคคีธรรม ในการปกครอง กล่าวคือใช้หลักในการประนีประนอม เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นในชุมชน ดังข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ นายคุณ ฤทธาพรหม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 (11/3/58) ว่า “เมื่อมีเรื่องฟ้องร้อง หรือ ร้องเรียนเกิดขึ้นในชุมชน จะเรียกทั้งสองฝ่ายให้มาพูดคุยกัน ใช้ความเป็นกลางในการตัดสินให้ มีการประนีประนอมกัน โดยยึดหลักสามัคคีธรรม เพื่อให้อยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสงบสุข” จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ผู้นำในปัจจุบันเน้นในหลัก สามัคคีธรรมเมื่อมีเรื่องฟ้องร้องหรือชาวบ้านมีเรื่องบาดหมางใจกันก็จะให้ผู้นำช่วยแก้ไข ปัญหา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางอุดม ศิลาวรรณ (16/3/58) ว่า “เมื่อชาวบ้านมีเรื่อง ฟ้องร้อง หรือบาดหมางใจกันผู้นำก็จะช่วยไกล่เกลี่ยให้ยอมความกัน เพื่อไม่ให้เรื่อง ไปถึงศาล และจากการสังเกต พบว่า การปกครองของผู้นำในปัจจุบัน จะเน้นในเรื่องของหลักสามัคคี ธรรม เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ด้วยความปรองดองไม่บาดหมางใจกัน

สรุปได้ว่า การปกครองในปัจจุบันส่วนมากผู้นำยึดหลักสามัคคีธรรมในการปกครอง คือใช้การประนีประนอม เมื่อมีเรื่องฟ้องร้องเกิดขึ้นหรือในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขึ้นในชุมชน โดยใช้วิธีไกล่เกลี่ยให้ทั้งสองฝ่ายยอมความกัน เพื่อไม่ให้มีการฟ้องร้องกันในศาล

ตอนที่ 4 ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และนำเอา อบน้ำหอมมาสงพระภิกษุ

(ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ สวดมงคลสูตรและเอา
น้ำอบน้ำหอมมาสงพระภิกษุด้วย)

ตอนนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ผู้เฒ่าผู้แก่เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยการนำพาชาวบ้านให้ร่วมกันการทำบุญในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อเป็นการรักษาประเพณีอันดีงามของชุมชน และเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายมานิต สุคชา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 (11/3/58) ว่า “ในปัจจุบันการจัดกิจกรรมที่เป็นการเลี้ยงสังสรรค์ในปีใหม่ของแต่ละชุมชนลดน้อยลงเพื่อให้เปิดโอกาสประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีที่ทางวัดจัดขึ้น ซึ่งการสวดมนต์ข้ามปีนั้นถือได้ว่าเป็นกิจกรรมใหม่ที่จัดขึ้นในชุมชน เป็นกิจกรรมที่ประชาชนได้ให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ในชุมชนไม่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านหรือในชุมชน แต่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีที่ทางวัดจัดขึ้น ในคืนวันที่ 31 ธันวาคม และในตอนเช้าวันที่ 1 มกราคม มีการตักบาตรเพื่อต้อนรับปีใหม่ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ นายอัมพร อวนศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 (17/3/58) ว่า “ในชุมชนได้เลื่อนการจัดสังสรรค์ปีใหม่ จากแต่เดิมนั้นได้จัดขึ้นในคืนวันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี แต่ในปัจจุบันได้เลื่อนไปจัดในคืนวันที่ 1 มกราคม เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีที่ทางวัดจัดขึ้น”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ในปัจจุบันนี้ไม่มีการนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน หรือในชุมชน แต่ชาวบ้านได้เข้าร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีที่ทางวัดจัดขึ้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูสิทธิธรรมประโชติ เจ้าอาวาสวัดเมืองหลวงใหญ่ (16/3/58) ว่า “ในปัจจุบันในแต่ละวัดจะมีการจัดสวดมนต์ข้ามปี เพราะถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้ร่วมกิจกรรมที่เป็นสิริมงคลให้กับตนเองในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ อีกทั้งยังสามารถชักจูงประชาชนให้ลด ละ เลิก อบายมุขได้อีกด้วย” และจากการสังเกตพบว่า การจัดกิจกรรมสังสรรค์ในวันปีใหม่นั้นได้ลดน้อยลง เนื่องจากในแต่ละวัดได้จัดให้มี

การสวดมนต์ข้ามปีเป็นประจำอย่างต่อเนื่องกันมา เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิตในวันขึ้นปีใหม่ จึงทำให้ประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ในส่วนของการสงน้ำอบน้ำหอมให้กับพระสงฆ์นั้น นิยมทำเฉพาะวันสงกรานต์เท่านั้น จึงไม่มีชุมชนใดปฏิบัติในวันปีใหม่

สรุปได้ว่า ในช่วงเทศกาลปีใหม่ไม่มีชุมชนใดนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านหรือในชุมชน แต่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีที่ทางวัดจัดขึ้น เพื่อความเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่ และเป็นการชักจูงให้ประชาชนห่างไกลจากอบายมุข ในส่วนของการสงน้ำอบน้ำหอมให้กับพระสงฆ์นั้น ส่วนมากนิยมทำเฉพาะวันสงกรานต์เท่านั้น จึงไม่มีชุมชนใดปฏิบัติในวันปีใหม่

คองที่ 5 เติงวันปีใหม่ ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบันนากาน น้ำอบน้ำหอมมาบูชาพิเศก หุดสงเจ้าชีวิต

(ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบน้ำหอมมาบูชาพิเศก
พระเจ้าแผ่นดิน)

คองนี้ เป็นการแนะนำให้แสดงออกถึงความมีน้ำใจให้แก่กันระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เป็นการแสดงออกถึงความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายคุณ ฤทธาพรหม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 (11/3/58) ว่า เมื่อถึงปีใหม่ในชุมชนได้มีการจัดของขวัญเพื่อมอบให้กับผู้นำชุมชน และสูงอายุเป็นการให้กำลังใจและเป็นการขอพรจากผู้สูงอายุเพื่อความเป็นสิริมงคลกับบุตรหลาน ในช่วงเทศกาลปีใหม่นอกจากมีการมอบของขวัญให้ผู้สูงอายุแล้วยังมีการจับฉลากมอบของขวัญให้กับชาวบ้าน เป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจของผู้นำ และแสดงออกถึงความสามัคคีในชุมชน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำได้มองเห็นความสำคัญของความสามัคคีในชุมชน จึงได้จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมความสามัคคีขึ้น โดยการจัดกิจกรรมจับฉลากของขวัญเพื่อแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายลี ไชยแสนท้าว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 (14/3/58) ว่า หลังจากทำบุญตักบาตรในวันปีใหม่แล้วเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน และเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจของคนในชุมชน จึงได้มีการมอบของขวัญให้กับทุกครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเพราะเป็นการตอบรับความมีน้ำใจของผู้นำ เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีและเอื้อเฟื้อต่อกันในชุมชน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า การจัดกิจกรรมมอบของขวัญในช่วงปีใหม่นั้น เป็นการจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน และเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจให้กันระหว่างผู้นำชุมชน กับชาวบ้าน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางกิ่ง เวชกามา (14/3/58) ว่า “ในช่วงเทศกาลปีใหม่จะมีการจัดกิจกรรมมอบของขวัญให้กับผู้สูงอายุ และผู้นำเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นยังให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนนำของขวัญมาจับฉลากแลกเปลี่ยนกัน เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน และเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้นำกับชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย” และจากการสังเกต พบว่า การมอบของขวัญให้กับผู้สูงอายุ ผู้นำ และการนำของขวัญมาจับฉลากเพื่อแลกเปลี่ยนกันในเทศกาลปีใหม่นั้น ได้มีการจัดเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจระหว่างผู้นำกับชาวบ้านในชุมชน

สรุปได้ว่า เมื่อถึงปีใหม่ในแต่ละหมู่บ้านได้มีการจัดของขวัญมอบให้กับผู้นำในชุมชนและผู้สูงอายุ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ ตลอดจนการจับฉลากของขวัญเพื่อมอบให้ชาวบ้าน เป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจต่อกันและเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในชุมชน

ตอนที่ 6 เดือนหก นิมนพะพิทขุสงมาจะเถิน พะพุดทะมน ถือน้ำพะพิททะสัดจาดอพะเจ้ามหาชีวิต

(ถึงเดือนหกให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และให้เจ้านายข้าราชการต่าง ๆ มาถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อต่อแผ่นดิน)

ตอนนี้ เป็นการกล่าวเตือนถึงความซื่อสัตย์ที่มีต่อกันระหว่างผู้นำหรือข้าราชการต่าง ๆ เป็นการกระทำเพื่อมิให้มีการคิดร้ายต่อกัน มีความเชื่อมั่นหรือไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวนี้มีการจัดขึ้นเฉพาะในพระราชวัง หรือหน่วยงานทางราชการเท่านั้น ไม่นิยมจัดขึ้นตามหมู่บ้านทั่วไป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนว่า คองดังกล่าวไม่เคยมีการปฏิบัติในชุมชน ส่วนมากเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของผู้มีระดับสูง หรือเป็นพิธีหลวงที่หน่วยงานของทางราชการจัดขึ้นในแต่ละอำเภอ ผู้นำในแต่ละหมู่บ้านได้เข้าร่วมพิธีในส่วนนั้น แต่ไม่นิยมนำมาปฏิบัติในชุมชน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และจากการสังเกต พบว่า คองดังกล่าวไม่เคยมีการปฏิบัติมาก่อนในชุมชน ส่วนมากจะเป็นพิธีหลวงจัดขึ้นในพระราชวังหรือเป็นประเพณีที่ทางราชการจัดขึ้นเท่านั้น ไม่นิยมนำมาจัดในหมู่บ้านทั่วไป

สรุปได้ว่า คองดังกล่าวไม่เคยมีการนำมาปฏิบัติในชุมชน มีเฉพาะหน่วยงานของทางราชการจัดขึ้นในระดับอำเภอ เพื่อให้ผู้นำในแต่ละชุมชนได้เข้าร่วมพิธี

คองที่ 7 ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยงมะเหล็กหลักเมือง บูชาทเวะดาทั้ง 4 คือ ท้าวจะตุโลกะ บานไ้แก่ ท้าวทะตะรัถะ ท้าวรูนหะกะ ท้าววิรูปักกะ และท้าวภูเวระ

(ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยงเทพารักษ์ มเหล็กหลักเมือง หูเมือง ตาเมือง เสือเมือง ทรงเมือง ตามคอง สิบสี่ แล้วให้เชิญเทพยาอารักษ์ มเหล็ก ให้เข้ามาชำระบ้านเมืองป้องกันอันตรายตามโบราณประเพณี)

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ผู้นามองเห็นความสำคัญของจารีตโบราณประเพณีที่ได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีชนของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นผู้รักษาหมู่บ้านให้ปลอดภัยจากสิ่งอัปมงคลทั้งหลาย จึงให้มีการบูชาเพื่อเป็นการตอนแทน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นาย นายคุณ ฤทธาพรหม (11/3/58) ว่า “การเลี้ยงเทพารักษ์หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าพิธีเลี้ยงผีปูด ที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นเทวดารักษาหมู่บ้านนั้น ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีชน ส่วนมากนิยมทำในวันพุทธแรกของเดือนหก”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำได้ให้ความสำคัญในพิธีเลี้ยงเทพารักษ์ในหมู่บ้านหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าผีปูด ซึ่งนิยมทำกันในวันพุทธแรกของเดือนหก ในส่วนของอาหารที่นำมาเลี้ยงนั้นจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสุนทร ฐระพันธ์, นายมานิตย์ สุดชา, นายเพ็ญ การะเกด (11/3/58) ว่า อาหารที่นำมาเลี้ยงผีปูดนั้นในชุมชนบ้านผำ ไม่นิยมนำอาหารที่ใช้เนื้อสัตว์ แต่จะใช้ไข่ไก่แทน สิ่งที่นิยมนำมาเลี้ยงเป็นหลักคือ ไข่ไก่ ผลไม้ น้ำส้ม ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวหวาน ข้าวคลุกไข่ต้ม สุรา บุหรี่ คำหมาก หลังจากเลี้ยงเสร็จจะมีการเลี้ยงทาย เพื่อถวายเป็นความอยู่ดีมีสุขของประชาชน และถวายเป็นผินดีและผินแล้ง โดยใช้ไข่ไก่และบั้งไฟในการเลี้ยงทาย

ส่วนบ้านหนองหมูอาหารที่นำมาเลี้ยงผีปูดจะมีข้อแตกต่างจากบ้านผำ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายลี ไชยแสนท้าว ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองหมู (14/3/58) ว่า บ้านหนองหมูนิยมนำเนื้อสัตว์มาเป็นอาหารหลัก สิ่งที่ชาวบ้านนิยมนำมาเลี้ยงผีปูดคือ หัวหมู ไก่ต้มทั้งตัว ไก่กุ่ม (ไข่ไก่) เหล้าสาโท 1 แก้ว (ใช้แอลกอฮอล์กับขี้เถ้าแช่น้ำ) เหล้าขาว ผลไม้ อาหารหวานคาว นิยมทำกันในวันพุทธ หลังจากเลี้ยงเสร็จจะมีการเลี้ยงทายโดยการตัดไม้มาหนึ่งวาแล้วทำ

การเลี้ยงทาย ถ้าปีไหนประชาชนอยู่เป็นสุขบ้านเมืองมีความปรกติ ไม้ที่นำมาเลี้ยงทายจะยาวกว่าเดิม (เรียกกันว่า ไม้ออก) โดยให้พ่อจ๋าเป็นผู้เลี้ยงทาย

ในส่วนของบ้านเมืองสรวง นายสมศักดิ์ ชุมเนตร, นายลำราญ เหมรัตน์, นายทินกร ศรีตะวัน, นายอัมพร อวนศรี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเมืองสรวง (16/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในชุมชนนิยมเลี้ยงปู่ตาในวันพุธแรกของเดือนหก อาหารที่นำมาเลี้ยงผีปู่ตานั้นคล้ายกันกับบ้านหนองหมู คือ หัวหมู ไก่ เหล้าขาว ยาสูบ ไข่ไก่ ผ้าฝืน แพรขาว เงินสองบาท แต่ต่างกันที่มีการเลี้ยงทายโดยใช้การจุดบั้งไฟ ประเพณีดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านมาเป็นเวลานาน เพราะชาวบ้านถือว่าปู่ตาเป็นผู้ที่ให้ความคุ้มครองป้องกันภัยที่เกี่ยวกับภูตผีต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข จึงได้มีการยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า การเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งเป็นผีที่รักษาบ้านเมืองนั้น ได้มีการจัดขึ้นทุกปี ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีวิธีปฏิบัติที่ไม่เหมือนกัน แตกต่างกันไปตามประเพณีความเชื่อของแต่ละชุมชน และจากการสังเกต พบว่า การเลี้ยงผีปู่ตานั้นเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะมีความเชื่อว่า ผีปู่ตานั้นเป็นเทวดาที่คอยปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุข การจัดพิธีเลี้ยงจึงเป็นการตอบแทนบุญคุณ และเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ส่วนมากนิยมประกอบพิธีในวันพุธแรกของเดือน 6

สรุปได้ว่า การเลี้ยงเทพารักษ์ในหมู่บ้านหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าเลี้ยงผีปู่ตานั้นนิยมทำกันในวันพุธแรกของเดือนหก อาหารที่นำมาเลี้ยงปู่ตา และการเลี้ยงทายนั้นจะมีความแตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน บ้านหนองหมูและบ้านเมืองสรวง นิยมนำเนื้อสัตว์มาเป็นอาหาร ในส่วนของบ้านคำไม่นิยมนำเนื้อสัตว์มาเป็นอาหารแต่จะใช้ไข่ไก่แทน ด้านการเลี้ยงทายบ้านคำและบ้านเมืองสรวงมีการเลี้ยงทายโดยวิธีจุดบั้งไฟ ในส่วนของบ้านหนองหมูเลี้ยงทายโดยการวาไม้ คือตัดไม้มานั่งวางแล้วทำการเลี้ยงทาย

คองที่ 8 ถึงเดือนแปด นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีชำระ และเบิกบ้านเบิกเมือง แล้วนำกรวดทรายหว่านโปรยไปรอบเมือง ดอกหลักบ้านหลักเมืองให้แน่น)

(ถึงเดือนแปด ให้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีชำระ และเบิกบ้านเบิกเมือง แล้วนำกรวดทรายหว่านโปรยไปรอบเมือง ดอกหลักบ้านหลักเมืองให้แน่น)

คองนี้ เป็นการกล่าวถึงพิธีสำคัญในการขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าเมื่อถึงเดือนเจ็ดหรือเดือนแปดก่อนถึงฤดูการทำนาจะต้องมีพิธีขับไล่สิ่งที่ไม่ดีออกจากหมู่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล ละความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ที่จะทำการ

เพาะปลูก และเพื่อความเป็นอยู่ที่ผาสุกของผู้คนในชุมชน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสำราญ เหมรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 (16/3/58) ว่า การทำบุญชาระเบิกบ้านนั้นตนได้นำพาชาวบ้านปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกปี ส่วนมากนิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และในชุมชนอื่นก็นิยมทำอยู่เป็นประจำเช่นเดียวกัน เพราะมีความเชื่อว่า จะเป็นการขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลให้ออกไปจากหมู่บ้าน และมีการหว่านหินเพื่อป้องกันไม่ให้กลับเข้ามาได้อีกในส่วนของวิธีการปฏิบัตินั้นอาจจะมีความแตกต่างกันออกไปตามประเพณีปฏิบัติของหมู่บ้านนั้น ๆ

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การทำบุญเบิกบ้านในตำบลเมืองสรวงนั้นได้มีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ส่วนใหญ่ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 6 วิถีปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้านจะมีความแตกต่างกันออกไป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสุนทร ฐระพันธ์, นายคุณ ฤทธาพรหม, นายมานิตย์ สุธชา, นายเพลิน ภาระเกด ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านคำทั้ง 4 หมู่ (11/3/58) ว่า ประเพณีบุญเบิกบ้านของชาวบ้านคำ ประกอบพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 โดยในตอนเช้าชาวบ้านจะนำธงหน้าวัว (ธงรูปสามเหลี่ยมทำจากกาบของต้นกล้วย ภายในธงบรรจุอาหารหวานคาว ข้าวคำ ข้าวแดง คำหมาก ยาสูบ) มารวมกันที่วัด ซึ่งชาวบ้านเรียกพิธีนี้ว่า การเลี้ยงข้าวร้อยพา ในตอนเย็นพระสงฆ์ประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ชาวบ้านจะนำหินลูกกรงก้อนเล็ก ๆ (ชาวบ้านเรียกหินแห่) มารวมกันที่วัดเพื่อเข้าร่วมพิธี หลังจากนั้นก็จะนำหินไปหว่านรอบหมู่บ้าน เพื่อขับไล่ภูตผีหรือสิ่งชั่วร้ายให้ออกจากหมู่บ้านไป เรียกว่าพิธีขับไล่ พอถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือนหก ชาวบ้านจะช่วยกันก่อเจดีย์ทรายสูงประมาณ 50 เซนติเมตร รอบหมู่บ้านตามจุดที่กำหนดไว้ จากนั้นชาวบ้านนำใบสับประรดมัดติดกับไม้เพื่อทำเป็นธงไปปักตรงกลางเจดีย์ทราย โดยมีความเชื่อว่าใบสับประรดสามารถป้องกันภูตผีได้ เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่เจดีย์ทรายนั่นซึ่งเรียกว่า พิธีกัน หมายถึงการป้องกันไม่ให้ภูตผีหรือสิ่งชั่วร้ายที่เป็นอัปมงคลเข้ามาในชุมชน

ส่วนประเพณีบุญเบิกบ้านของบ้านเมืองสรวง นายสมศักดิ์ ชุมเนตร, นายทินกร ศรีตะวัน, นายอัมพร อวนศรี, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเมืองสรวงใหญ่ ทั้ง 3 หมู่ (16/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การทำบุญเบิกบ้านนั้น ได้กำหนดพิธีในวันเดียวกันคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีการเลี้ยงข้าวร้อยพา โดยการนำธงหน้าวัวมาควรวีเอนละ 1 ธง แต่มีความต่างกับบ้านคำ คือบ้านเมืองสรวงไม่มีการหว่านหินเพราะถือว่าพระสงฆ์สวดมนต์ก็ถือเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งหมด ในส่วนของบ้านหนองหมูนั้น นายลี ไชยแสนท้าว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 (14/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การทำบุญเบิกบ้านของชาวบ้านหนองหมู ประกอบพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 6 โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และฉันภัตตาหารเพลที่ศาลาเอนกประสงค์ใน

หมู่บ้าน จากนั้นก็นำหินที่ชาวบ้านนำมาเข้าร่วมพิธีไปหว่านรอบหมู่บ้านเสร็จแล้ว นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์ตามเจดีย์ทรายที่ชาวบ้านก่อไว้ตามจุดที่กำหนดรอบหมู่บ้านเป็นเสร็จพิธี

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า การทำบุญเบิกบ้าน โดยการสวดมนต์ หว่านหิน หว่านทราย เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพราะมีความเชื่อว่าเป็นพิธีขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลออกไปจากหมู่บ้านของตน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระคำสอน สุขุมโม เจ้าอาวาสวัดหนองหมู(14/3/58) และนายสุด ฐระพันธ์ (14/3/58) ว่า “พิธีเบิกบ้านนั้น ได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว เพราะมีความเชื่อว่าจะก่อนถึงฤดูกาลทำนาจะต้องขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลให้ออกไปจากหมู่บ้าน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวกล้าในนา และเพื่อความเป็นอยู่ที่ผาสุกของคนในชุมชน” และจากการสังเกตพบว่า การทำบุญเบิกบ้านในตำบลเมืองสรวงนั้น เป็นประเพณีที่ทำสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ลักษณะการประกอบพิธีในแต่ละหมู่บ้านจะมีความแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อของแต่ละหมู่บ้าน แต่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน ประเพณีดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อที่ว่าถ้าไม่ประกอบพิธีจะมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน และเป็นการป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้กลับเข้ามาในหมู่บ้านได้อีก

สรุปได้ว่า การทำบุญเบิกบ้านนิยมทำกันในเดือนหก มีวัตถุประสงค์เพื่อขับไล่สิ่งอัปมงคลให้ออกไปจากหมู่บ้าน และป้องกันไม่ให้กลับเข้ามาได้อีก รูปแบบการปฏิบัติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันออกไป คือ บ้านคำจะประกอบพิธี 2 วัน คือในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และในวันแรม 1 ค่ำ เดือนหก การประกอบพิธีมี 3 ขั้นตอน คือ พิธีเลี้ยงในตอนเช้า พิธีขับไล่ในตอนเย็น และพิธีกันในตอนเย็นของวันถัดไป บ้านเมืองสรวงประกอบพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เช่นเดียวกัน มีการเลี้ยงข้าวร้อยพาในตอนเช้า แต่ไม่มีการหว่านหินเพื่อขับไล่เพียงแต่ให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นการขับไล่เท่านั้น ในส่วนของบ้านหนองหมูนิยมประกอบพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 6 หลังจากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพลจึงเริ่มประกอบพิธี

**ตอนที่ 9 ถึงเดือนเก้าดับ ป่าวเดินให้ประชาชนเฮ็ดบุนเข้าปะดับดินอุทิศส่วนบุญกุศล
แก่ยาด ฟีน้องที่ล่วงลับไปแล้ว**

(ถึงเดือนเก้าจำริญ (ดับ) ประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดินอุทิศส่วนกุศล
แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว)

ครั้งนี้ เป็นการเตือนให้ผู้ นำได้มองเห็นความสำคัญของบุพการีของตนที่ได้ล่วงลับไปแล้วซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทศเวทิต่อบรรพชนของตน อันเป็นแบบอย่างที่ดีให้เยาวชนลูกหลานได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของ นายสมศักดิ์ ชุมเนตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 (16/3/58) ว่า การทำบุญเดือนเก้าหรือที่เรียกว่าบุญข้าวประดับดินนั้น ได้ประกาศเตือนให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของการแสดงออกถึงความกตัญญูทศเวทิตที่มีต่อบรรพชนของตนที่ได้ล่วงลับไปแล้ว โดยมีความเชื่อว่า ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 ยมบาลจะปล่อยดวงวิญญาณของผู้ที่ตกอยู่ในนรกขึ้นให้ขึ้นมารับเอาส่วนบุญจากญาติของตนที่อยู่ในโลกมนุษย์ ชาวบ้านจึงได้ให้ความสำคัญกับบุญข้าวประดับดินเป็นอย่างมาก

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำได้ให้ความสำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนเก้า หรือที่เรียกว่าบุญข้าวประดับดิน โดยประกาศให้ชาวบ้านไปร่วมกันทำบุญข้าวประดับดินเป็นประจำทุกปี ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายทินกร ศรีตะวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 (16/3/58) ว่า เมื่อถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 ตนได้ประกาศเตือนให้ชาวบ้านได้ไปทำบุญข้าวประดับดินที่วัดเป็นประจำทุกปี เพราะถือว่าบุญเดือนเก้าเป็นประเพณีที่สำคัญมีการปฏิบัติสืบทอดกันมานาน โดยมีความเชื่อว่า ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันที่ยมบาลเปิดขุมนรกให้สัตว์นรกหรือผีบรรพบุรุษได้ขึ้นมารับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องที่อยู่ในโลกมนุษย์

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า เมื่อถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 ผู้นำชุมชนได้ประกาศเตือนให้ชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับญาติของตนเอง ดังข้อมูลการสัมภาษณ์พระครูสุจิตธรรม โกศล เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย (17/3/58) และนายสวน คำชาย (16/3/58) ว่า “เมื่อถึงเดือนเก้าดับ ผู้นำจะประกาศเตือนให้ชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญให้กับญาติพี่น้องของตน เพราะมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า ยมบาลได้ปล่อยวิญญาณที่รับกรรมในขุมนรกให้ขึ้นมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องของตน” และจากการสังเกตพบว่า การทำบุญเดือนเก้านั้นนอกจากนอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทศเวทิตของลูกหลานที่มีต่อบุพการีของตนเองอีกด้วย เพราะถ้าหากใครไม่ปฏิบัติจะถูกมองว่าเป็นคนอกตัญญู ไม่มีความเคารพเอื้อเฟื้อต่อบุพการี และบรรพบุรุษของตนเอง จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ พิธีการทำบุญเดือนเก้านั้นชาวบ้านมักเรียกว่า บุญข้าวประดับดิน หรือบุญข้าวสากน้อย

สรุปได้ว่า เมื่อถึงเดือนเก้าผู้นำชุมชนได้มีการประกาศให้ชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญข้าวประดับดินเป็นประจำทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ เพราะเป็นการ

รำลึกถึงบรรพบุรุษของตน และเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษของตนเอง หากใครไม่ปฏิบัติจะถูกรังว่าเป็นคนอกตัญญู ไม่มีความเคารพเอื้อเฟื้อต่อบุพการี และบรรพบุรุษของตนเอง

คองที่ 10 ถึงเดือนสิบเพ็ง ให้ป่าวเตินปะชาชนเฮ็ดบุนเข้าสากอุดทิตส่วนบุนกุสนแก่ ยาดพี่น้อง ที่ล่วงลับไปแล้วจึงจักคำคุณสูงเฮื่อง

(ครั้นถึงเดือนสิบเพ็ง (ขึ้น 15 ค่ำ) ให้ประกาศเดือนราษฎรให้ทำข้าวสากภัตตร
หยาดน้ำอุทิศไปหาเทวดาอารักษ์หลักเมือง อันรักษาพระพุทธศาสนา ทั้งพ่อแม่เผ่าพงศ์วงศ์
ของตนจึงจะเจริญรุ่งเรือง)

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ผู้นำได้ตระหนักถึงความสำคัญของจาริตประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน อันเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลานที่มีต่อบุพการีของตนที่ได้ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าของจาริตประเพณีอันดีงามของชุมชน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายลี ไชยแสนท้าว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 (14/3/58) ว่า เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 คนได้ประกาศเดือนให้ชาวบ้านไปร่วมทำบุญที่วัดเป็นประจำทุกปี เพราะเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อความเชื่อของคนในชุมชน และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักบุญคุณของบิดามารดา และบุพการีของตนเอง การปฏิบัติดังกล่าวจึงเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของเยาวชนอีกด้วย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำได้ให้ความสำคัญในบุญเดือนสิบ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า บุญข้าวสาก เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ได้มีการประกาศเดือนชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญข้าวสากเป็นประจำทุกปี การทำบุญข้าวสากนั้นเป็นประเพณีที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมากกว่าบุญข้าวประดับดิน ดังข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของ นายสำราญ เข้มรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 (16/3/58) ว่า บุญข้าวสากนั้นเป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยมีความเชื่อว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่ยมบาลเรียกตัวสัตว์นรกหรือผีบรรพบุรุษให้กลับลงไปสู่ขุมนรก ผู้ที่เป็นลูกหลานจึงได้พร้อมใจกันทำห่อข้าวสากเพื่อให้ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วได้กินให้อิ่มก่อนที่จะกลับไปชดใช้กรรมในนรกต่อไป

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ผู้นำได้ประกาศเดือนให้ชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญข้าวสากเป็นประจำทุกปี เพราะเป็นประเพณีที่มีความสำคัญ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของลูกหลาน ดังข้อมูลจากการ

สัมภรณ์พระใบฎีกาธงชัย ภูทิจิตโต รองเจ้าอาวาสวัดบ้านเมืองสรวงน้อย (17/3/58) ว่า “เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสิบ ผู้นำจะประกาศเตือนให้ชาวบ้านได้ร่วมกันมาทำบุญข้าวสากที่วัดเป็นประจำทุกปี เพราะถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สำคัญของชาวพุทธ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลาน ที่มีต่อบรรพชนของตนเอง” และจากการสังเกต พบว่า ข้าวสากที่นำมาเพื่อเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่ขึ้นมาจากขุนนรกแล้ว ชาวบ้านยังนำไปเลี้ยงผีไร่ผืนนาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ผีตาแฮก อีกด้วย โดยมีความเชื่อว่าเมื่อเลี้ยงผีตาแฮกให้อิ่มหน้าสำราญแล้ว จะคลบขันดาลให้ข้าวกล้าในนามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เพราะฉะนั้นบุญข้าวสาก จึงเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านในด้านการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษของตน ถ้าหากใครไม่ปฏิบัติจะถูกมองว่าเป็นคนอกตัญญู ไม่มีความเคารพเอื้อเฟื้อต่อบุพการี และบรรพบุรุษของตนเอง จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณเช่นเดียวกันกับประเพณีบุญข้าวประดับดิน

สรุปได้ว่า เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ผู้นำชุมชนได้ประกาศเตือนให้ชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญข้าวสากเป็นประจำทุกปี เพราะเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน โดยมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษขึ้นมาจากนรกแล้วจะกลับลงไปในวันนั้น ผู้ที่เป็นลูกหลานจึงต้องเตรียมทำบุญเพื่อสงเคราะห์แก่ผีบรรพบุรุษของตนเอง เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษของตน ถ้าหากใครไม่ปฏิบัติจะถูกมองว่าเป็นคนอกตัญญู ไม่มีความเคารพเอื้อเฟื้อต่อบุพการี และได้นำข้าวสากอีกส่วนหนึ่งไปเลี้ยงผีตาแฮกที่รักษาไร่นาของตนเพื่อที่จะช่วยให้ข้าวน้ำในนามีความอุดมสมบูรณ์

ตอนที่ 11 ถึงเดือนสิบเอ็ดเพ็ง ให้ประชาชนเฮ็ดบุญออกวัดสาคูให้สังกะเจ้าปะวาละนาไปนมัสสถาน และมูทาพิเสกพะทาดหลวงพะทาดพุตีสักปี บ้านเมืองจึงอยู่ดูดีจ่าลิน คั้นถึงแฮมค้ำหนึ่งให้บ่าวเดินปะชาชนไหลเรือไฟ บูชาพะยานาก บ้านเมืองจึงอยู่สุข

(ถึงวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ให้ทำบุญออกพรรษาให้พระสงฆ์ปวารณา ให้ไปนมัสการพระธาตุหลวง พระธาตุจอมศรี บ้านเมืองจึงจะเจริญ ครั้นถึงแรมหนึ่งค่ำให้ประกาศเตือนให้ประชาชนพากันไหลเรือไฟเพื่อบูชาพยานาก บ้านเมืองจึงจะอยู่เย็นเป็นสุข)

ตอนที่ 11 เป็นการกล่าวเตือนให้ผู้นำได้มองเห็นความสำคัญในประเพณีออกพรรษา ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เพราะถือเป็นการต้อนรับการกลับลงมาจากสวรรค์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธรมาดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลาสามเดือน ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงได้พร้อมใจกันจัดประเพณีดังกล่าวขึ้น เพื่อ

เป็นการรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า และเพื่อเป็นการต้อนรับการกลับลงมาของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกพิธีนี้ว่า พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ชาวพุทธ จึงได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายมานิตย์ สุคชา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 (11/3/58) ว่า “เมื่อถึงวันออกพรรษาได้ประกาศเชิญชวนชาวบ้านให้ไปร่วมในการจัดประเพณีออกพรรษา และการตักบาตรเทโวโรหณะเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีนิยมที่ชาวบ้านทำกันมานานแล้วในช่วงเทศกาลออกพรรษา เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อชาวพุทธ”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ผู้นำได้ให้ความสำคัญในประเพณีออกพรรษาที่จัดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน โดยร่วมกับชาวบ้านจัดงานประเพณีบุญออกพรรษาที่ทางวัดจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายอัมพร อวนศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 (17/3/58) ว่า เมื่อถึงวันออกพรรษาคณะและลูกบ้านได้ร่วมกันทำบุญที่วัดเป็นประจำ โดยเริ่มจากในตอนเย็นของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ได้ร่วมกันนำผ้าจ่านำพรรษาไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัดในหมู่บ้านของตน รุ่งเช้าในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในแต่ละหมู่บ้านได้จัดพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวพุทธ อีกทั้งยังเป็นประเพณีที่ทุกคนในครอบครัวได้ร่วมกันทำบุญโดยพร้อมเพรียงกัน จึงทำให้ชาวบ้านได้รักษาประเพณีนี้ให้คงอยู่ เพื่อเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบทอดกันต่อไป

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า การทำบุญออกพรรษา เป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระประดิษฐ์ ปัญญาวิมล โฉน พระสงฆ์วัดบ้านคำใหญ่ (10/3/58) ว่า “ประเพณีออกพรรษานั้นมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพราะมีความเชื่อว่าเป็นการตักบาตรต้อนรับพระพุทธเจ้าที่เสด็จขึ้นไปแสดงพระอิทธิธรรมเจดกัมภีร์ แล้วเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวพุทธจึงได้จัดพิธีตักบาตรต้อนรับพระพุทธองค์ ซึ่งเรียกพิธีนี้ว่า ตักบาตรเทโวโรหณะ” และจากการสังเกตพบว่า เมื่อถึงวันออกพรรษานั้น ผู้นำได้ประกาศเชิญชวนให้ชาวบ้านได้ออกมาช่วยเหลือทางวัดในการประดับตกแต่ง เตรียมสถานที่ต่าง ๆ เพื่อต้อนรับแขกที่จะมาร่วมงาน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นประจำทุกปี

สรุปได้ว่า เทศกาลออกพรรษา ผู้นำในแต่ละหมู่บ้านได้ร่วมกับชาวบ้านจัดงานประเพณีบุญออกพรรษาขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยมีการถวายผ้าจ่านำพรรษาในตอนเย็นของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และตักบาตรเทโวโรหณะ ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นประเพณีที่ชาวบ้านนิยมทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเป็นการรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อชาวโลก อีก

ทั้งยังเป็นประเพณีที่ทุกคนในครอบครัวได้ร่วมกันทำบุญ โดยพร้อมเพรียงกัน จึงเป็นแบบอย่าง เพื่อให้ลูกหลาน ได้ปฏิบัติสืบทอดกันต่อไป

ครั้งที่ 12 ถึงเดือนสิบสอง ให้ไฟฟ้าเข้าแผ่นดิน มาโหมที่หน้าพะลานหลวง แห่งเจ้าชีวิต ไปสงน้ำ ในแม่น้ำท่าเพียวัด จัดให้วัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำมีเรือช่วงวัดละหนึ่งลำ ขึ้นสิบสามค่ำเป็น วันช่วงเรือเดือนสิบสองเพ็งเสนาอามาด และสังกะเจ้า พ้อมประชาชนแห่งเจ้ามหาชีวิตและเจ้า ยาคูหม่อมทั้งห้า ไปนมัสตถะกานพะทาดหลวงพ้อมทั้งเครื่องสักกาะบูชามีต้นเทียนต้นดอกไม้ บั้งไฟ ตอนทางคือให้มัดดอกไม้ไฟ บั้งไฟดอก บั้งไฟหางและเครื่องหลั่น มะหอรสบต่าง ๆ หลั่น อยู่พะลานเดินพะทาด ถ้วนสามวันสามคืน เพื่อให้เป็นที่ชมชื่นยินดี

(ครั้งถึงเดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง ให้เดือนหัวบ้าน หัวเมือง สิบร้อย น้อยใหญ่ใน ขอบขันตมาเข้ามารวมนครหลวงพระบาง เพื่อแห่พระบาทสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิต ไปลงเรือ นมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโสกราช เดือน 12 ขึ้น 3 ค่ำ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยานุัตย์ ขึ้น 13 ค่ำ แข่ง เรือฉลองอุสุภนาค เป็นเทศกาลบุญแข่งเรือฉลองพระยานาค 15 ตรีภูถ และอารักษ์หลักเมือง เทพดาทางน้ำทางบก เดือนสิบสองเพ็งเสนาอำมาดย์ และสังฆเจ้าพร้อมราษฎร แห่พระเจ้ามหา ชีวิต และพระเถระผู้ใหญ่ทั้ง 5 ไปนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโสกราช พร้อมทั้งเครื่องบูชา มีต้น เทียน ดอกไม้ บั้งไฟ กองบิต กองดาว รูปหุ่นละคร สิงโชน ละเครื่องเล่นมหรสพต่าง ๆ ไป แสดงอยู่พะลานหน้าพระธาตุ 3 วัน 3 คืน แล้วจึงเสด็จกลับคืนเพื่อให้เป็นที่ชมชื่นยินดีซึ่งกัน และกัน และจักได้พูดจากันเป็นมิตรสหาย จึงเป็นเกียรติยศลือชาปรากฏแก่บ้านน้อยเมืองใหญ่ ที่อยู่ใกล้เคียง)

ครั้งนี้ เป็นการกล่าวถึงพิธีกรรมในการเฉลิมฉลองหลังจากที่ออกพรรษาแล้ว จัดขึ้น เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงของเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ และประชาชนทั่วไปเพื่อสร้างความคุ้นเคย สนิทสนมกันในระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย แต่จากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ กลุ่มผู้นำได้ให้ สัมภาษณ์เหมือนกันว่าคงดังกล่าวไม่เคยมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาในชุมชน เพราะถือว่าเป็น พิธีของทางราชการ เป็นข้อปฏิบัติตามประเพณีหลวงของเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ และสถานที่ใน ชุมชนก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดพิธีกรรมเพราะในชุมชนไม่มีแหล่งน้ำที่สามารถจะประกอบพิธี ได้ พิธีกรรมดังกล่าว จึงไม่นิยมนำมาปฏิบัติในชุมชน และจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ปราชญ์ ชาวบ้าน และการสังเกต พบว่า พิธีกรรมดังกล่าวไม่เคยมีการปฏิบัติในเขตตำบลเมืองสรวง

สรุปได้ว่า ประเพณีดังกล่าวไม่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา เพราะเป็นพิธีปฏิบัติของทางราชการ นอกจากนั้นในชุมชนก็ไม่มีสถานที่ในการจัดพิธีกรรมเพราะไม่มีแหล่งน้ำที่สามารถจะประกอบพิธีได้ คงดังกล่าวจึงไม่มีการนำมาปฏิบัติในชุมชน

กองที่ 13 ถึงเดือนสิบสอง ให้เฝ้าบุญทอดกฐินตามวัดวาต่าง ๆ

(ถึงเดือนสิบสองให้ทำบุญกฐินทอดกฐินถวายตามวัดต่าง ๆ)

กองนี้ เป็นการกล่าวถึงความสำคัญของการทอดกฐิน ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามของชาวพุทธที่ศาสนิกชนปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานกว่า 2,500 ปี กำเนิดขึ้นเมื่อครั้งที่พระภิกษุชาวเมืองปาไลยรัฐออกเดินทางไกล เพื่อไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ วัดพระเชตุวัน พระภิกษุเหล่านั้นมีจีวรที่เประเปื้อนเปียกชุ่ม และเปียกขาดด้วยความเก่า พระบรมศาสดาจึงทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุอยู่จำพรรษารับผ้ากฐินได้หลังออกพรรษา เพื่อนำมาผลัดเปลี่ยนผ้าเก่า ประเพณีทอดกฐินได้เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งนั้นและสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ พบว่า บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสอง ในแต่ละชุมชนได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี เพราะถือว่าเป็นประเพณีอันสำคัญที่อยู่คู่กับชาวพุทธมานาน เชื่อกันว่าการทอดกฐินนั้นมีกุศลมาก เพราะทำได้เพียงวัดละ 1 ครั้งต่อปี เป็นบุญที่ทำได้ยาก ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ชุมเนตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 (16/3/58) ว่า การทำบุญกฐินนั้นต้องมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน เช่นการเงิน สถานที่ บุคลากร เพราะบุญกฐินนั้นเป็นบุญใหญ่ทำได้เพียงปีละครั้งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากาลทานคือการทำบุญที่มีเวลาจำกัด การทำบุญกฐินนั้นมีระยะเวลาเพียง 1 เดือน คือตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จึงทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสำราญ เข็มรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 (16/3/58) ว่า “บุญกฐินในชุมชนมีการจัดเป็นประจำทุกปี เพราะถือว่าการทอดกฐินเป็นการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างฝ่ายพระสงฆ์กับชาวบ้าน”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า บุญกฐิน เป็นประเพณีที่ผู้นำชุมชน และชาวบ้านให้ความสำคัญมาก เพราะถือเป็นบุญใหญ่มีอานิสงส์แก่ผู้ทำมากทำได้ปีละครั้งในเวลาจำกัดเพียงหนึ่งเดือน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ นายหล้า ภารัง (17/3/58) ว่า “บุญกฐินเป็นประเพณีที่ชาวพุทธได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เพราะเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน” และจากการสังเกตพบว่า บุญกฐิน เป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และศรัทธาของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยมีความเชื่อว่าบุญ

กฐินมีอันสงฆ์มากกว่าการทำบุญประเภทอื่น ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญมากกว่าประเพณีทั่วไป จนกลายเป็นประเพณีนิยมที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา ในสมัยก่อนการทำบุญกฐินต้องใช้เวลาเตรียมงานหลายวัน เพราะอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เป็นบริวารกฐินต้องทำขึ้นเอง โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน แต่ในปัจจุบันนี้สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป จึงไม่ต้องใช้เวลาในการเตรียมงานหลายวัน และจุดมุ่งหมายของการทำบุญกฐินในปัจจุบันนั้นไม่ได้มีเป้าหมายคือผ้าที่จะนำมาทำเป็นผ้ากฐิน หรือการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนตามวัตถุประสงค์หลัก แต่เน้นไปที่การสร้างชื่อเสียงให้กับผู้ที่เป็นเจ้าภาพในการจัดงาน และเงินที่จะบริจาคให้กับวัดแทน จึงทำให้การทำบุญกฐินในปัจจุบันเป็นเพียงการทำตามประเพณีที่สืบทอดกันมาเท่านั้น

สรุปได้ว่า บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสองนั้น ในแต่ละชุมชนได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี เป็นประเพณีนิยมที่อยู่คู่กับชาวพุทธมานาน เพราะถือว่าเป็นการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างฝ่ายพระสงฆ์กับชาวบ้าน โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าบุญกฐินมีอันสงฆ์แรงกว่าการทำบุญประเภทอื่น เป็นบุญใหญ่ทำได้เพียงปีละครั้ง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากาลทาน คือการทำบุญที่มีเวลาจำกัด มีระยะเวลาทำเพียง 1 เดือน เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จึงทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จนเป็นประเพณีนิยมที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่รูปแบบการจัดงานได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน

กองทัพวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHABHAWASARAKHAM UNIVERSITY

กองทัพ 14 ให้มีสมบัติคุณเมือง ของมีค่าความเมืองสิบสี่อย่าง คือ 1) หูเมือง มีหูตาทนทุกข์ สะหลาด มีบันยาคี 2) ตาเมือง มีนักปาด ลาดบันคิด สอนละท่า 3) แก่นเมือง มีพะพิทขุสง ผู้แตกฉาน สอบสู้ในพะท่ามะวีไน 4) ประตุมือง มีอาวุธ ยุคโทปะกอน ไว้ป้องกันศัตรู 5) ฮากเมือง มีหมอสูฮา ทวยเหตฮ้ายเหตดี 6) เหง้าเมือง มีเสนาอามาดผู้เที่ยงท่า 7) ชื่อเมือง มีโยทาทานผู้เก่งกล้า 8) ฝ่าเมือง มีตากวานตาแสงผู้ซื่อสัต 9) ขางเมือง มีเจ้านาย ตั้งอยู่ในสิทธิ์ทำ 10) เขตเมือง มีผู้สะหลาดคูพื้นที่ตั้งเมือง 11) สะติเมือง มีคะหะบดดีเสตดี และทวยค้า 12) ใจเมือง มีแพดผู้สะหลาด เชี่ยวชาน 13) คำเมือง มีพุมมีพาคดีมีลาคา ค่างงวด 14) เมกเมือง มีทวะดาอาฮักหลักเมือง

ให้มีสมบัติอันประเสริฐ 14 ประการ คือ 1) หูเมือง ได้แก่ ราชทูต ผู้ฉลาดอาจนำเข้าออกต่างประเทศ 2) ตาเมือง ได้แก่ ทางหนังสือ ผู้ฉลาดอาจสอนอักษรบาลี 3) แก่นเมือง ได้แก่ พระสังฆะเจ้า ฉลาดทรงธรรมทรงวินัย 4) ประตุมือง ได้แก่ เครื่องศาสตราวุธทั้งหลาย

ต่าง ๆ ดังนี้ 5) ฮากเมือง ได้แก่ โหราศาสตร์ อาชฐ์เหตุฮ้ายและดี 6) เห่งเมือง ได้แก่ เสนา ผู้เต่าแก่ กล้าหาญมั่นคง 7) ชื่อเมือง ได้แก่ กวนบ้านและตาแสง ราษฎรผู้ซื่อสัตย์ 8) ผาเมือง ได้แก่ ทแก่ลัวทหาร ผู้สามารถอาจทำยุทธกรรมกับข้าศึกชนะได้ 9) แปเมือง ได้แก่ ท้าวพระยา องค์ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีล้วน 10) เขตเมือง ได้แก่ เสนาอามาตย์ ผู้ฉลาดผู้เขตบ้านเมือง ดินเมือง ว่าที่นั่นดีหรือบ่อ มีคุณ หรือมีโทษ 11) สติเมือง ได้แก่ เศรษฐีและพ่อค้าผู้มั่งมีเป็นดี 12) ใจเมือง ได้แก่ หมอยาวิเศษ ผู้วิเศษรู้โรครักษาต่าง ๆ รักษาโรครักษาให้หายได้ 13) คำเมือง ได้แก่ ภาคพื้นภูมิประเทศที่ดี 14) เมฆเมือง ได้แก่ เทวดาอารักษ์ ที่รักษาบ้านเมือง

ตอนนี้ เป็นการกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำในชุมชน ว่าควรมีบุคคลหรือสถานที่ที่เป็น สมบัติอันประเสริฐประจำหมู่บ้าน 14 ประการ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในชุมชนได้มีพระภิกษุที่มีความรู้แตกฉานในพระธรรม วินัย คอยแนะนำสั่งสอนให้ความรู้กับพระสงฆ์ในตำบล อีกทั้งได้เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตอยู่เป็นประจำ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายสุนทร ชุระพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7(11/3/58) ว่า “ในหมู่บ้านมีพระสงฆ์ที่มีความรู้แตกฉาน ในพระธรรมวินัยคอยแนะนำสั่งสอนคุณธรรมให้กับชาวบ้าน และมีปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้นำ ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชน สอดคล้องกับ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายเพลิน การะเกด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 (14/3/58) ว่า “ในชุมชนยังมี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 1 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่รักษาพยาบาลประจำตำบลทั้ง แพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ และในแต่ละชุมชนยังมีดอนปู่ตา ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ของเทวดาที่คุ้มครองรักษาบ้านเมืองของตน” จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และ จากการสังเกต พบว่า ในเขตตำบลเมืองสรวง ได้มีพระสงฆ์ที่มีความรู้แตกฉานในพระธรรม วินัย คอยเทศน์อบรมสั่งสอนประชาชนอยู่ 2 รูป มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หนึ่งแห่ง และทุกหมู่บ้านมีปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทาง ศาสนา และกิจกรรมอื่น ๆ ในส่วนของเทวดาที่รักษาบ้านเมืองนั้นทุกหมู่บ้านได้มีดอนปู่ตาที่เชื่อ ว่าเป็นเป็นเทวดาผู้ปกป้องรักษาบ้านเมืองให้มีความสงบสุขอาศัยอยู่

สรุปได้ว่า ในแต่ละชุมชนมีบุคคลหรือสถานที่ที่เป็นสมบัติอันประเสริฐประจำ หมู่บ้าน มีพระภิกษุที่มีความรู้แตกฉานในข้อพระธรรมวินัยคอยแนะนำสั่งสอนประชาชนให้มี คุณธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้นำในการประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็น

สถานที่รักษาพยาบาลประจำตำบลทั้งแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ และในแต่ละชุมชนยังมีคอนปู้ตา ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของเทวดาที่คุ้มครองรักษาบ้านเมืองของตน

จากการสัมภาษณ์คองสิบสี่สำหรับผู้นำ สรุปว่ายังมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันเกือบทั้งหมด คองที่มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มี 12 คอง คือ คองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 ส่วนคองที่ไม่มีมีการปฏิบัติพบว่ามี 2 คอง คือ คองที่ 6 ที่ว่า “ถึงเดือนหกให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และให้เจ้านายข้าราชการต่าง ๆ มาถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ให้เป็นการซื้อสัตย์ต่อแผ่นดินป้องกันมิให้กบฏคิดร้ายต่อแผ่นดินเพราะถือว่าเป็นการปฏิบัติในพระราชวัง” และคองที่ 12 ที่ว่า “ครั้นถึงเดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง ให้เดือนหัวบ้าน หัวเมือง สิบร้อย น้อยใหญ่ในขอบเขตพิภพเข้ามารวมนครหลวงพระบาง เพื่อแห่พระบาทสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตไปลงเรือนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโสกราช เดือน 12 ขึ้น 3 ค่ำ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยานุสัตย์ ขึ้น 13 ค่ำ แข่งเรือฉลองอุตุภานาคเป็นเทศกาลบุญแข่งเรือฉลองพระยานาค 15 ตระกูล และอารักษ์หลักเมือง เทพดาทางน้ำทางบก เดือนสิบสองเพ็งเสนาอำมาตย์ และสังฆเจ้าพร้อมราษฎร แห่พระเจ้ามหาชีวิต และพระเถระผู้ใหญ่ทั้ง 5 ไปนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโสกราช พร้อมทั้งเครื่องบูชา มีต้นเทียน ดอกไม้ บั้งไฟ กองบิด กองดาว รูปหุ่นละคร สิงโขน ละครเครื่องเล่นมหรสพต่าง ๆ ไปแสดงอยู่พะลานหน้าพระธาตุ 3 วัน 3 คืน แล้วจึงเสด็จกลับคืนเพื่อให้เป็นที่ยกย่องชื่นยินดีซึ่งกันและกัน และจักได้พุดจากันเป็นมิตรสหาย จึงเป็นเกียรติยศชื่อเสียงปรากฏแก่บ้านน้อยเมืองใหญ่ ที่อยู่ใกล้เคียง” สาเหตุที่ไม่มีการปฏิบัติเพราะนิยมจัดเป็นพิธีหลวงของทางราชการจัดขึ้น อีกทั้งสถานที่ในชุมชนก็ไม่เอื้อต่อการจัดพิธีกรรมดังกล่าวจึงไม่นิยมนำมาปฏิบัติ

จากการสังเกตพบว่า คองสำหรับผู้นำที่ไม่มีมีการปฏิบัติ คือคองที่ 6 และคองที่ 12 นั้นอาจเป็นเพราะว่าพิธีดังกล่าวได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้เฉพาะกับพระเถระชั้นผู้ใหญ่ และมีการประกอบพิธีเฉพาะในวัง หรือเป็นพิธีหลวงเหมาะสำหรับข้าราชการจัดขึ้น อีกทั้งบริบทพื้นที่ในเขตตำบลเมืองสรวงนั้นไม่เหมาะในการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง จึงไม่ได้มีการนำคองดังกล่าวมาปฏิบัติ

คองสิบสี่สำหรับประชาชน

จากการสัมภาษณ์และสังเกตกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับคองสิบสี่สำหรับประชาชน ผลของการศึกษารูปได้ ดังนี้

ตารางที่ 6 คองสิบสี่สำหรับประชาชนและวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน

คองสิบสี่สำหรับประชาชน	วิถีปฏิบัติในปัจจุบัน
1. เมื่อได้ข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ให้นำไปถวายให้กับผู้มีศีลก่อนแล้วตนเองจึงค่อยกิน	เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว หรือได้ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวเป็นครั้งแรกชาวบ้านจะนำไปทำบุญก่อนเป็นประจำ แล้วจึงแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้อง ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยึดถือในความซื่อสัตย์ในการดำรงชีวิตอยู่
2. อย่าโกนตาชั่ง อย่าจ่ายเงินกู้ อย่าปลอมแปลงเงินตรา และอย่าพูดคำหยาบต่อกัน	ในแต่ละครัวเรือน มีการทำวัตรบ้านเพื่อกันเขตแดนของตนเองและเพื่อป้องกันทรัพย์สินภายในบ้านของตน
3. ให้พร้อมเพรียงกันทำวัตรหรือกำแพงวัด และบ้านเรือนของตน แล้วปลูกหอเทวดาไว้ 4 มุม	ชาวบ้านยังล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านเป็นประจำ หรือในบางครอบครัวก็ใช้ผ้าเช็ดเท้าแทน
4. ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน	ชาวบ้านยังมีการทำพิธีขอขมาทุกวันพระแต่เป็นส่วนใหญ่ และมีคำกล่าวขอขมาในแต่ละประเภท (มีการปฏิบัติบางหมู่บ้าน)
5. เมื่อถึงวันพระ ให้ขอขมาก่อนเส้า เรือนไฟ แม่บันได และประตูเรือน ที่ตนอาศัย	ชาวบ้านยังถือปฏิบัติในการล้างเท้าก่อนเข้านอนเป็นประจำ
6. ให้ล้างเท้าก่อนเข้านอน	ชาวบ้านยังมีการปฏิบัติเพียงบางส่วน ส่วนมากนิยมขอขมาเฉพาะในวันแต่งงานเท่านั้น และยังมีการนำดอกไม้ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดทุกวันพระ
7. ถึงวันพระให้ภรรยานำดอกไม้ รูป เทียน มาขอขมาสามี และญาติผู้ใหญ่ของสามี และให้นำดอกไม้ รูป เทียน ไปถวายพระสงฆ์ที่วัด	ไม่มีการปฏิบัติ
8. เมื่อถึงวันพระ 14,15 คำ ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านแล้วทำบุญตักบาตร	ก่อนใส่บาตรพระสงฆ์ต้อง ถอดรองเท้า ถอดหมวก ไม่อุ้มหลาน ไม่ถืออาวุธ เวลาใส่บาตรระวังอย่าให้มีมืออุกบาตรและอย่าแตะต้องพระสงฆ์
9. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้ท่านยืนคอย เวลาใส่บาตรอย่าให้มีมืออุกบาตรและอย่าถูกตัวพระภิกษุสามเณร อย่าสวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ อุ้มหลาน และถืออาวุธต่าง ๆ	

คองสิบสี่สำหรับประชาชน	วิธีปฏิบัติในปัจจุบัน
10. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ให้จัดข้าวตอก ดอกไม้ ธูป เทียน และเครื่องอัฐบริวาร ไปถวายท่าน	ชาวบ้านได้นำดอกไม้ ธูป เทียน ไปถวาย พระสงฆ์ที่มาร่วมปฏิบัติธรรม (<u>มีการปฏิบัติบางหมู่บ้าน</u>)
11. เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อนแล้วจึงค่อยพูดคุยด้วย	เมื่อพระสงฆ์เดินผ่าน นั่งลงยกมือไหว้แล้วจึงค่อยคุยด้วย
12. อย่าเหยียบเงาพระภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์	ชาวบ้านยังถือปฏิบัติในการหลีกเลี่ยงในการขึ้นหรือเดินในทางที่เงาพระสงฆ์ผ่าน
13. อย่าเอาอาหารที่ตนหรือคนอื่นกินแล้ว ไปถวายพระสงฆ์ หรือเอาไว้ให้สามเณร	ชาวบ้านได้นำอาหารที่สดใหม่ ไปถวายพระสงฆ์ ไม่นำอาหารที่ตนกินแล้วไปถวายพระสงฆ์ หรือให้สามเณร
14. อย่าเสพงามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิดของตน	ชาวบ้านไม่เสพงามคุณในวันต้องห้าม คือ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิดของตน

จากตารางแสดงว่า คองสิบสี่สำหรับประชาชนในเขตตำบลเมืองสรวงนั้น ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเกือบทั้งหมด คองที่พบว่ายังมีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 11 คอง คือ คองที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14 คองที่ปฏิบัติเป็นบางหมู่บ้านมีจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 5, 10 ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 คอง คือ คองที่ 8 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คองที่ 1 เมื่อได้ข้าวใหม่ หลือหมากใหม่เป็นหมากใหม่ ตนอย่าฟ้าวกินก่อน ให้เอาไปทำบุญทำทานแก่ท่านผู้มีศีลกินก่อน แล้วตนจึงกินเมื่อพายุลง และให้แจกแบ่งแก่ญาติพี่น้องนำ

(เมื่อได้ข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ผู้เป็นเจ้าของอย่าเพิ่งกินก่อน ต้องนำไปถวายทานให้กับผู้มีศีลก่อนแล้วตนเองจึงค่อยกิน และให้นำไปแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องด้วย) คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ประชาชนได้มองเห็นความสำคัญของการให้ทาน ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของคนสมัยโบราณที่ว่า ทำทานก่อนกิน รักษาศีลก่อนไป เป็นคำกล่าวที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมของชาวอีสานที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวบ้านมีความเคารพในพระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้การให้ทานของชาวบ้านจึงได้เลือกสิ่งที่ดีที่สุดมาถวายพระสงฆ์ หรือแม้แต่สิ่งที่เป็นภัตตาหารก็ต้องนำสิ่งใหม่สดมาถวาย ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ของ นางบุญจันทร์ แก่นสา (12/3/58) ว่า เมื่อได้ข้าวใหม่ ผลไม้ที่เป็นลูกครั้งแรก หรือพืชผักสวนครัวที่ได้ทำการเก็บเกี่ยวเป็นครั้งแรก ตนจะไปถวายพระภิกษุก่อนเป็นประจำเพื่อเป็นการ

ถวายทานให้กับผู้มีศีล ดังคำกล่าวก่อนที่จะปลูกผักผลไม้ตอนหนึ่ง ว่า “ผักตกอ้อ ๆ ฟ้าฮ้าง อ้อ ๆ เป็นชู่ออชูลำ กินนำทานนำ ยำอิติปิโส เพียง

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ชาวบ้านยังให้ความสำคัญในการให้ทานอยู่เสมอ เมื่อถึง ฤกษ์การเก็บเกี่ยวชาวบ้านได้ข้าวใหม่หรือผลไม้ที่ออกผลใหม่หรือผักที่ปลูกได้ทำการเก็บเกี่ยว เป็นครั้งแรกได้มีการนำไปทำบุญก่อนเป็นประจำ โดยเลือกเอาผลที่สวยงามและสมบูรณ์ เพราะ ถือว่าเป็นการปลูกเพื่อนำผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งมาถวายทานกับพระสงฆ์ จากนั้นจึงค่อยแจกจ่าย ให้กับญาติพี่น้องต่อไป ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ของนายแก้ว ไชยเสนา (12/3/58) ว่า “การให้ ทานดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อตามคำของบรรพบุรุษที่สั่งสอนไว้ว่า ให้ทานก่อนกินถือศีลก่อน ไป จึงถือว่าการให้ทานในวัตถุสิ่งของที่ดี ใหม่ และประณีต จะทำให้เกิดมา มีความอุดม สมบูรณ์ มีผิวพรรณผ่องใส”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่า ในเวลาที่ชาวบ้านมีการเก็บเกี่ยว ข้าวใหม่ ส่วนมากจะนำมาใส่บาตรในตอนเช้าก่อนที่จะนำไปบริโภคเอง ดังข้อมูลการให้ สัมภาษณ์ของนายตำรวจ เข็มรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 (16/3/58) ว่า เมื่อได้ข้าวมาใหม่หลังจาก การเก็บเกี่ยวมารดาของตนจะยังไม่ให้ใครที่บ้านกินแต่จะนำไปใส่บาตรในตอนเช้าก่อนเป็น ประจำ หรือแม้กระทั่งผักที่ได้จากการปลูก เมื่อมีการเก็บผลผลิตเป็นครั้งแรกก็จะนำไปปรุงเป็น อาหารเพื่อถวายพระสงฆ์ก่อนเป็นประจำ และยังมีแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องหรือคนใกล้ชิด อีกด้วย และจากการสังเกต พบว่า ชาวบ้านยังมีการปฏิบัติในคองนี้อย่างเคร่งครัดเพราะเมื่อ ชาวบ้านได้ ข้าวใหม่จะนำมาใส่บาตรในตอนเช้า และมีการแจกจ่ายให้กับคนที่นั่งอยู่ใกล้กับ ตนตอนที่มาทำบุญอีกด้วย

สรุปได้ว่า เมื่อชาวบ้านได้ข้าวใหม่ ผลไม้ที่ออกผลมาใหม่ หรือผักที่ปลูกได้ทำการ เก็บเกี่ยวเป็นครั้งแรกชาวบ้านจะนำไปให้ถวายพระสงฆ์คือนำไปใส่บาตรในตอนเช้าก่อนเสมอ โดยคัดเลือกเอาที่สมบูรณ์ที่สุด จากนั้นจึงค่อยนำไปแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้อง โดยมีความเชื่อ ตามคำสั่งสอนของบรรพบุรุษที่ว่า ให้ทานก่อนกินถือศีลก่อนไป จึงถือว่าการให้ทานในวัตถุ สิ่งของที่ดี ใหม่ และประณีต จะทำให้พบเจอแต่สิ่งที่ดี ๆ มีความอุดมสมบูรณ์ และมีผิวพรรณ ผ่องใส

คองที่ 2 อย่ำโลบถ่ำยต่าซิงต่ายอย อย่ำจ่ำยเงินด่ง อย่ำเป่งเงินคว่ำงและอย่ำก่ำวค่ำ หยาบซ่ำก่ำแ่งต่งกัน

(อย่ำโก่งต่าซ่ง อย่ำจ่ำยเงินกู่ อย่ำปลอมเป่งเงินตรา และอย่ำพุดค่ำหยาบต่งกัน)

คองนี้ เป่งการถ่ำวเตืองให้ประชชนประกอบอาชีพที่สุจริต ที่เรียกว่ำ สัมมาอาชีพะ หมายถึง การเว่นมิจฉาอาชีพะ อันได้แ่ การเล่งชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาป้งจัย มาบริโภคที่มีชอบ คือการโก่งหรือหลอกลวง เว่นการประจบสอพลอ การบิบบ้งค้ำขู่เจ็ญ และการต่งลถด้วยลถ หรือก็คือ การแสวงหาลถโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร อย่ำก่ำได้มำ ง่าย ๆ โดยไม่อาศัยก่ำล่งแห่งสติปัญญาและแรงกาย ซึ่งจะทำให้เป่งการเบียดเบียนผู้อื่น ด่งนั้น ในแต่ละชุมชนจึงต้องมัพระภิกษุคอยแนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี หรือมีปราชญ์ช่าวบ้าน ที่คอยแนะนำสั่งสอนในทางที่ดี ด่งข้อมูลการสัมภาษณ์นายสวน ค่ำชวย (16/3/58) ว่ำ “ในชุมชนได้มัพระภิกษุผู้มีความรู้ในหลักธรรมต่ง ๆ คอยแนะนำสั่งสอนให้ประชชนประกอบอาชีพที่สุจริต ให้ยึดมั่นในศีลของตนเอง ไม่คดโก่งเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น อันจะเป่งเหตุให้ ได้รับความเดือดร้อน”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่ำ ในแต่ละชุมชนนั้นได้มัพระภิกษุที่คอยบรมสั่งสอนให้ ประชชนยึดมั่นในหลักศีลธรรม งดเว่นจากอบายมุขต่งหลาย ให้ประกอบสัมมาชีพ คือการ ประกอบอาชีพด้วยความสุจริตไม่คดโก่งผู้อื่น หรือเอาเปรียบผู้อื่น ด่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางอุดม ศีลวธรรม (16/3/58) ว่ำ “การคดโก่ง การลักขโมยของคนอื่น สิ่งเหล่านี้เป่งสิ่งที่น่า ละอายแ่ผู้ที่ปฏิบัติเป่งอย่งยิ่ง เพราะการคดโก่ง การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ตลอดถึงการพุดค่ำ หยาบถื่อว่ำเป่งการทำผิดศีล ทำให้ตนเองขาดความไว้วางใจจากหมุ่คณะ และเป่งบาปอีกด้วย” จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่ำ ช่าวบ้านส่วนใหญ่นั้นประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่คดโก่งเอารัดเอาเปรียบกัน ด่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระอธิการค้ำสอน สุขุมโม เจ้าอาวาส วัดหนองหมุ (14/3/58) ว่ำ “การประกอบอาชีพของช่าวบ้านในชุมชนนั้นส่วนมากเป่งอาชีพที่ สุจริต เป่งการอาศัยซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิต ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน” สอดคล้องกับข้อมูล จากการสัมภาษณ์นายอัมพร อวนศรี ผู้ใหญ่บ้านหมุ่ที่ 2 (17/3/58) ว่ำ การค่ำชวยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป่งการอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างญาติพี่น้องในชุมชน จึงไม่ค่อยมีการเอารัดเอา เปรียบกัน ส่วนการจ่ำยเงินกู่ นั้นเป่งการส่วนใหญเป่งจะเป่งของกลุ่มเกษตรกรต่ง ๆ ซึ่งทำกัน เป่งระบบเป่งการช่วยเหลือในด้านการลงทุน จึงไม่ถื่อว่ำทำไปเพื่อเอารัดเอาเปรียบกัน และจาก การสังเกต พบว่ำ ช่าวบ้านส่วนใหญ่ว่งค้ำพุดของตนเองไม่ให้ไปกระทบบคนอื่นซึ่งจะทำให้ เกิดโทษทางวจา อันจะนำมาซึ่งความบาดหมางใจกัน และจะทำให้คนเป่งบาปอีกด้วย ในส่วน

ของการพูดโดยทั่วไปนั้นเป็นการพูดกันแบบชาวบ้านทั่วไป จึงไม่ถือว่าเป็นการพูดคำหยาบอันจะทำให้เกิดโทษแต่ตนเองและคนอื่น

สรุปได้ว่า การโก่งต่าซึ่ง การปลอมแปลงเงินตราการพูดคำหยาบต่อกัน การกระทำเหล่านี้ชาวบ้านถือว่าเป็นสิ่งที่น่าละอายแก่ผู้ปฏิบัติ เพราะเป็นการเอาเรียดเอาเปรียบผู้อื่นนั้นทำคนอื่นได้รับความเดือดร้อนถือได้ว่าเป็นการทำผิดศีล ทำให้ผู้ที่ทำเป็นคนขาดความน่าเชื่อถือจากหมู่คณะไม่มีใครไว้วางใจ ในการพูดก็ระมัดระวังไม่ให้กระทบคนอื่นที่ทำให้เกิดความบาดหมางใจกัน อีกทั้งยังเป็นบาปอีกด้วย

คองที่ 3 ให้พ้อมกันเฮ็ดฮั่วตัย หรือ กำแพงล้อมวัดวาอาฮามและบ้านเรือนแห่งตนแล้วปลูกหอยูซาทวะดาไว้สี่แฉบ้าน หรือแฉเอือน

(ให้พ้อมเพรียงกันทำรั้วหรือกำแพงวัด และบ้านเรือนของตน แล้วปลูกหอยูซาทวะดาไว้ 4 มุมบ้านเรือนของตน)

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ประชาชนมองเห็นความสำคัญของการทำรั้วกันในเขตแดนเพื่อป้องกันอันตรายที่เข้ามาทำให้เกิดความเสียหายกับทรัพย์สินหรือที่อยู่อาศัยของตนเอง อีกทั้งยังให้ช่วยกันสร้างกำแพงวัดเพื่อป้องกันทรัพย์สินของทางวัดเสียหายจากภัยต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นาย นายบุญยืน ประเสริฐสังข์ (18/3/58) ว่า เมื่อทางวัดมีการก่อสร้างกำแพง ชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือทางวัดอยู่เป็นประจำ เพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยป้องกันทรัพย์สินของทางวัดสูญหาย อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าการได้ร่วมสร้างกำแพงวัดนั้นจะได้านิสงส์มาก ทำให้ผู้สร้างมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ทรัพย์สินที่มั่นคงแข็งแรง ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ทั้ง โลกนี้ และ โลกหน้า ทั้งยังเป็นการคำชูพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับการก่อสร้างหรือปฏิบัติธรรมที่ทางวัดทำขึ้นอยู่เสมอ เมื่อมีการก่อสร้างที่วัดชาวบ้านก็ได้ร่วมแรงร่วมใจกันทั้งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็น การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และยังเป็น การแสดงออกถึงความสามัคคีของคนในชุมชนอีกด้วย ส่วนในด้านของการทำรั้วบ้านของตนนั้น นางทองดี อุบลพันธ์ (12/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทุกครั้วเรือนมีการทำขึ้นเพื่อกำหนดเขตแดนที่อยู่อาศัยของตนเอง ในสมัยก่อนนั้นการทำรั้วบ้านก็เพื่อกำหนดเขตที่ดินของตนเองเท่านั้น จึงนิยมนำไม้ไผ่ทั้งลำมาล้อมทำเป็นรั้วบ้าน และยังมี การปลูกพืชผักที่กินได้ทำ

เป็นเสริมขึ้นมาอีก เช่น คำลึง กฐิน ชะอม มะระ และผักอื่น ๆ อีกมากมาย ชาวบ้านเรียนกันว่า รั้วกินได้

ในส่วนของ การปลูกหอยเทวดาไว้ตามสี่มุมบ้านนั้น ทุกคนให้สัมภาษณ์ตรงกันว่า ไม่เคยมีการปฏิบัติมาแต่โบราณ ปัจจุบันจึง ไม่มีหมู่บ้านใดนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่ในปัจจุบันมีการตั้งศาลพระภูมิไว้ที่หน้าบ้าน แต่ก็มีเพียงบางครัวเรือนเท่านั้นยังไม่เป็นที่นิยมกันมากนัก

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่า การช่วยทางวัดทำรั้วกำแพงนั้น เป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความสำคัญเพราะเป็นการป้องกันทรัพย์สินของทางวัด ซึ่งเป็นของส่วนรวม ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูสุจิตธรรมโกศล เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย (17/3/58) ว่า “ตอนนี้ทางวัดกำลังมีการก่อสร้างกำแพงเพื่อป้องกันผู้ที่ไม่หวังดีเข้ามาลักขโมยทรัพย์สินภายในวัด ซึ่งชาวบ้านก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการบริจาคเงินเพื่อสมทบในการสร้าง หรือแม้แต่การช่วยออกแรงในบางโอกาส” และจากสังเกต พบว่า ชาวบ้านได้ให้ความสำคัญเมื่อทางวัดมีการก่อสร้างเสมอ มีการบริจาคเงินเพื่อสมทบในการก่อสร้างหรือออกแรงช่วยในบางโอกาส ในส่วนของการทำรั้วบ้านของตนเองนั้น ในปัจจุบันบ้านเมืองมีโจรขโมยมากขึ้น การทำรั้วบ้านจึงหันมาเน้นที่การป้องกันทรัพย์สินภายในบ้าน และป้องกันอันตรายจากภายนอกบ้าน ชาวบ้านจึงนิยมทำรั้วบ้านด้วยการก่อเป็นกำแพงเพื่อความปลอดภัย และทำให้ดูแล้วเกิดความสวยงาม ในส่วนของการปลูกหอยเทวดาตามบ้านเรือนนั้น ไม่เคยมีการนำมาปฏิบัติ

สรุปได้ว่า เมื่อทางวัดมีการก่อสร้างชาวบ้านก็ได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำมาโดยตลอด เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ในส่วนของการทำรั้วบ้านนั้นมีการทำทุกครัวเรือนแต่วัสดุที่นำมาทำนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ในปัจจุบันนี้เน้นไปที่การป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นกับทรัพย์สินภายในบ้าน และป้องกันอันตรายจากภายนอกบ้าน ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อน ที่เน้นในการได้ประโยชน์จากรั้วบ้านมากกว่าการป้องกันทรัพย์สินเพียงอย่างเดียว ในด้านของการปลูกหอยเทวดานั้น ไม่เคยมีการปฏิบัติมาแต่โบราณ แต่ในปัจจุบันมีการตั้งศาลพระภูมิไว้ที่หน้าบ้าน แต่ก็มีเพียงบางครัวเรือนเท่านั้นยังไม่เป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป

ตอนที่ 4 ให้ล้างตีนก่อนขึ้นเรือน

(ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน)

ตอนนี้ เป็นการสอนให้รักษาความสะอาดก่อนเข้าบ้าน คนสมัยก่อนเวลากลับมาถึงบ้านจะล้างมือล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านเรือนเสมอ โดยมีความเชื่อว่า เพื่อเป็นการชำระสิ่งสกปรกที่ติดตัวมา หรือชำระสิ่งไม่ดีที่ติดตัวมาด้วยไม่ให้เข้าสู่บริเวณบ้านของเรา โดยเจ้าที่ในบ้านไม่ขัดขวาง หากเราล้างเท้าสิ่งไม่ดีเหล่านี้ก็จะเข้าบ้านไปด้วย ยิ่งถ้ากลับจากงานศพยิ่งไม่ควรล้างเท้าเด็ดขาด หรือแม้แต่กลับมาจากที่ไหนในเวลากลางคืนก็ควรล้างเท้าให้เรียบร้อยก่อนเข้าบ้านเสมอ สิ่งไม่ดีจะได้ไม่สามารถเข้าบ้านได้ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางวงศ์ สุทธา (12/3/58) ว่า “การล้างเท้าก่อนเข้าบ้านนั้น เพื่อเป็นการชำระสิ่งสกปรกที่ติดตัวมา หรือชำระสิ่งไม่ดีที่ติดตัวมาด้วยไม่ให้เข้าสู่บริเวณบ้านของเรา หากเราล้างเท้าสิ่งไม่ดีเหล่านี้ก็จะเข้าบ้านไปด้วย เพื่อการมีสุขอนามัยที่ดีของตนเองและคนในครอบครัวอีกด้วย”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านนั้นยังมีการปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการรักษาสุขอนามัยของร่างกาย และเป็นการรักษาความสะอาดของบ้านเรือน โดยมีอ่างล้างเท้าหรือก๊อกน้ำไว้ใช้เป็นประจำ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายเสาร์ เศษบุบผา (12/3/58) ว่า ในสมัยก่อนทางขึ้นบันไดบ้านได้มีการทำอ่างล้างเท้าไว้ที่ฐานบันไดบ้านเป็นประจำ เพราะผู้คนในสมัยนั้นไม่มีรองเท้าใส่จึงทำให้เท้าสกปรก ก่อนขึ้นบ้านจึงต้องมีการล้างเท้าเป็นประจำ อ่างล้างเท้าที่บันไดจะทำเป็นอ่างสี่เหลี่ยมมีเกาสีเหลี่ยมผืนผ้าคล้ายหลังเต่าอยู่ตรงกลาง บางครัวเรือนทำเป็นรูปเต่า มีไว้เพื่อเหยียบถูชะล้างสิ่งสกปรกให้ออกจากเท้า นอกจากนั้นในบางครัวเรือนก็ใช้น้ำคั้นน้ำขนาดเล็ก แล้วนำก้อนหินขนาดพอประมาณมาวางไว้เพื่อใช้เหยียบในเวลาล้างเท้า แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้สูญหายไป

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่า การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านนั้นชาวบ้านยังมีการปฏิบัติกันอยู่ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายคุณ ฤทธาพรหม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 (11/3/58) ว่า “การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านนั้นมารดาของตนได้สอนมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กและได้ปฏิบัติมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน” และจากการสังเกต พบว่า การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านนั้นเป็นประเพณีปฏิบัติที่ชาวบ้านทำเป็นประจำ ซึ่งในสมัยก่อนนั้นจะมีอ่างล้างเท้าไว้ตรงบันไดบ้าน แต่ในปัจจุบันไม่ได้รับความนิยมแล้ว สาเหตุที่อ่างล้างเท้าไม่ได้รับความนิยมเหมือนในสมัยก่อนนั้น เนื่องจากในปัจจุบันคนนิยมใส่รองเท้าเพราะมีมากมายหลายขนาดให้เลือกใส่ และมีขายตามท้องตลาดทั่วไป จึงไม่นิยมเดินด้วยเท้าเปล่า นอกจากนั้นการสร้างบ้านเรือนใน

ปัจจุบันนิยมทำก้อนน้ำไว้ข้างตัวบ้าน เมื่อจะทำความสะอาดทำจึงนิยมไปล้างที่ก้อนน้ำ หรือใช้ผ้าเช็ดเท้าแทน

สรุปได้ว่า การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านนั้นยังมีการปฏิบัติกันอยู่ แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่นิยมทำอ่างล้างเท้าไว้ตามทางขึ้นบ้านใดบ้าน แต่เปลี่ยนมาใช้ก้อนน้ำที่ทำไว้ข้างตัวบ้าน หรือใช้ผ้าเช็ดเท้าเพื่อทำความสะอาดแทน

ตอนที่ 5 เมื่อถึง วันสิ้น 7 ค่ำ 8 ค่ำ 14-15 ค่ำ ให้สมமாக่อนเสาะ แม่สีไฟ แม่ขันไค และปักตุ๋นที่ตนได้อุอยู่ไค

(เมื่อถึงวันพระ ให้ขอขมาก่อนเส้า เรือนไฟ แม่ขันไค และประตูเรือน ที่ตนอาศัย)

ตอนนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และสอนให้รู้สำนึกในบุญคุณของผู้อื่นแม้กระทั่งในสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ก้อนเส้า เรือนไฟ แม่ขันไค และประตูเรือนที่ตนอาศัย เพื่อเป็นการสอนให้รู้จักเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางกรองแก้ว เศษบุบผา (12/3/58) ว่า “เมื่อถึงวันพระตนได้ทำการขอขมาแม่ขันไค ประตูเรือนทุกครั้ง เพราะเป็นการขอโหสิกรรมที่ได้ล่วงเกินพระแม่ธรณีประตูหรือเทวดาที่รักษาบ้นไค หรือประตูเรือนที่ตนอาศัยอยู่”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การขอขมาแม่ขันไคทุกวันพระนั้นชาวบ้านยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันอยู่แต่มีการปฏิบัติในบางครัวเรือนเท่านั้น ดังข้อมูลการสัมภาษณ์นางบุญจันทร์ แก่นสา (18/3/58) และ นางวงศ์ สุขชา (12/3/58) ได้ให้สัมภาษณ์เหมือนกันว่า ทุกวันพระได้มีการขอขมาแม่ขันไคโดยมีวิธีปฏิบัติ คือการนำดอกไม้หนึ่งคู่และเทียนหนึ่งคู่ มาปักไว้ที่ราวบันไคแล้วกล่าวคำขอขมาว่า “สาธุ สาธุ เจ้าผู้บันไคแก้วข้าขอทอ้งเทียวถึง อย่าได้มีกัเวรบาดเมื่อตื่นชุนต้อง ยามเมื่อคนเขาขึ้นมือจับไคเอาตีนไค อย่าได้เป็นบาปฮ่ายหนามเสี้ยนทั้งดินไอน้อเจ้าผู้โถมเกล้าหล่ามีบุตรตาบ่มีพ้อ มีแต่สองแม่เลี้ยงผู้เจ้าผู้อยู่เย็น อย่าได้เป็นเจ็ญของปูนปองเลี้ยงลูกชอยแยะเด้อ ลางเทื่อเด็กหนุ่มน้อยเทียวขึ้นพองลง อย่าได้หลงผิดพองวางมือขลาดหมิ่น อย่าได้ตักฮอดพื้นยามเมื่อหมิ่นหรือโตน ให้แม่โยนอุฮับรับเอาเขาไว้ ลางเทื่อโจราขึ้นเทิงเฮือนให้เจ้าไคหนีเด้อ ให้เจ้าฮ้องเฮียกเอิ้นเจ้าของให้ตื่นมา ยามเมื่อโกคาเข้าของเฮือนเงินขาด ให้เจ้าเล่นลัดค้อนเอาของเข้าสู่อเฮือนแยะเด้อ สาธุ” การสมมาแม่ขันไคนั้นเพราะมีความเชื่อว่า แม่ขันไคเป็นแม่เรือนผู้ปกปักรักษาบุคคลที่เข้ามาอยู่อาศัย และเป็นสิ่งที่จะนำพาเงินพาคำขึ้นบ้าน ด้วยเหตุนี้เวลาขึ้นบ้านใหม่ต้องทำพิธีขอขมาแม่ขันไคทุกครั้ง ด้านนางทองดี อุบลพันธ์ (12/3/58), นางกิ่ง เวชกามา (14/3/58) และนางอุมา ศีลารรณ (16/3/58) ได้ให้

สัมภาษณ์ ว่า “ในสมัยก่อนนั้นคนได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่ได้มีการปฏิบัติแล้ว”

การสมமாக่อนเส้าเป็นประเพณีทางด้านความเชื่อของคนอีสานเพราะถือว่าก่อนเส้ามีคุณต่อการทำอาหาร ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสิงห์ เศษบุบผา และนายทวน จันทรโท (12/3/58) ว่า การทำก่อนเส้าในสมัยก่อนนั้นนิยมทำมาจากดินเหนียวปั้นขึ้นรูปคล้ายหลักเขตที่คนตั้งทำมุมสามเหลี่ยม ในบางแห่งใช้ก้อนหินขนาดพอประมาณ 3 ก้อน ตั้งทำมุมสามเหลี่ยม โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้แทนเตาไฟในการประกอบอาหาร การขอขมาก่อนเส้านั้นนิยมทำกันเฉพาะเวลาที่เด็กฉีรดที่นอน เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อเด็กฉีรดที่นอนแล้วทำการขอขมาก่อนเส้าอาการเหล่านั้นก็จะหายไป การขอขมาก่อนเส้ามีวิธีการดังนี้ ให้นำดอกไม้และเทียนอย่างละหนึ่งคีมวางไว้บนก่อนเส้าแล้วกล่าวขอขมาว่า “อ้อป้อย่าก่อนเส้าคีไฟ เชี่ยวกลางคีนเสื่อย่า เชี่ยวกลางค้ำเสื่อเล็กหน้งหัว ต้นมือเซ่าจ้งจี่เทือเดียวจ้งเยี่ยวเทือเดียว” ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนจากก่อนเส้ามาเป็นเตาไฟแล้ว แต่พิธีขอขมาก็ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอด

ในส่วนของการขอขมาประตูเรือน ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอด ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสีลธรรม ออศรี และนายทองคำ ศรีตะวัน (17/3/58) ว่า ทุกวันพระ ภรรยาของตนจะทำการขอขมาประตูเรือน โดยนำดอกไม้และเทียนอย่างละหนึ่งคีมวางไว้ที่มุมของประตู แล้วกล่าวคำขอขมาดังนี้ “สาธุ สาธุ ประตูแก้วประตูทอง ผุข่าได้เทียวท่อง ผุข่าเทียวอยู่ชู่มือ ดินได้เตาะต้อยต้อย ดินได้ต้อยดำ กำอย่าได้นำมาต้องเวรสองสนองผูก มื่อนี้สิลาเจ้าเข้านอน บาดห้าโจจรโหมเข้าในเฮือนปลุกหลานแนะ เงินค่าเข้าในเฮียนเมียนชอยแนะ อย่าให้เจ้าลวงออกไปได้งายดา ย สาธุ

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่า การขอขมาก่อนเส้า เรือนไฟ แม่บ้านไค และประตูเรือนนั้น ยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่เฉพาะในบางครัวเรือนเท่านั้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายทินกร ศรีตะวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 (16/3/58) ว่า “การขอขมาก่อนเส้า เรือนไฟ แม่บ้านไค และประตูเรือนที่ตนอาศัยในวันพระนั้น ยังมีการปฏิบัติในบางครัวเรือนที่มีคนอายุตั้งแต่ 70 ปี ขึ้นไปอาศัย และมีการปฏิบัติในบางครัวเรือนอยู่เท่านั้น” และจากการสังเกตพบว่า การขอขมาดังกล่าวนี้มีการปฏิบัติเฉพาะในผู้สูงอายุเท่านั้น ยังไม่มีการสืบทอดมาสู่ลูกหลาน

สรุปได้ว่า การขอขมาก่อนเส้านั้นนิยมทำกันเฉพาะเวลาที่เด็กฉีรดที่นอน เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อทำการขอขมาแล้วการฉีรดที่นอนของเด็กก็จะหายไป มีวิธีปฏิบัติ คือดอกไม้และเทียนอย่างละหนึ่งคีมวางไว้บนก่อนเส้าแล้วกล่าวขอขมา ในด้านการขอขมาแม่บ้านไคนั้น

ยังมีการปฏิบัติกันอยู่เป็นในบางคนเท่านั้น มีวิธีปฏิบัติ คือ นำดอกไม้หนึ่งคู่และเทียนหนึ่งคู่ มาปักไว้ที่ราวบันไดแล้วกล่าวคำขอขมา ส่วนการขอขมาประตูเรือนยังมีการปฏิบัติทุกวันพระ เช่นกัน มีวิธีปฏิบัติ คือ นำดอกไม้และเทียนอย่างละหนึ่งคู่มาปักไว้ที่มุมของประตู แล้วกล่าวคำขอขมาก่อนเข้านอนเป็นการบูชาเทวดาที่รักษาบ้านเรือน เพื่อความเป็นสิริมงคลกับบ้านเรือน และผู้ที่อยู่อาศัย

ตอนที่ 6 ให้ล้างตีน ก่อนเวลาจักเข้านอนตอนกลางคืนทุกครั้ง

(ให้ล้างเท้าก่อนเข้านอนในตอนกลางคืนทุกครั้ง)

ตอนนี้ เป็นการสอนให้รักษาความสะอาดก่อนเข้านอน คนสมัยก่อนเวลาจะเข้านอน จะล้างมือล้างเท้าก่อนเสมอ ซึ่งได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากตำนานประเพณีสงกรานต์ว่า ในตอนเย็นราศีจะอยู่ที่เท้า เพราะเหตุนี้คนสมัยโบราณจึงได้ล้างเท้าก่อนเข้านอนเป็นประจำทุกวัน นอกจากนั้นยังเป็นการชำระสิ่งสกปรกที่ติดเท้ามา หรือชำระสิ่งไม่ดีที่ติดตัวมาด้วยไม่ให้เข้าสู่ที่นอนของเรา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นาย สมมติ มนต์รี (16/3/58) ว่า “คนในสมัยก่อนได้สั่งสอนอยู่เป็นประจำว่า ก่อนเข้านอนนั้นต้องล้างเท้าให้สะอาด เพราะราศีของคนในตอนกลางคืนนั้นอยู่ที่เท้า อีกทั้งยังเป็นรักษาสุขภาพของร่างกาย และเป็นการรักษาความสะอาดของบ้านเรือนอีกด้วย”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การล้างเท้าก่อนเข้านอนนั้น เป็นคำสอนของบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน โดยมีความเชื่อตามคำสั่งสอนตามประเพณีโบราณว่า ในตอนเย็นราศีของคนจะอยู่ที่เท้า ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องล้างเท้าก่อนนอนทุกครั้ง ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายลา นันทวงศ์ (18/3/58) ว่า “ความเชื่อดังกล่าวนั้นเป็นคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ในสมัยก่อน ซึ่งเป็นอุบายให้ลูกหลานได้รู้จักรักษาความสะอาดเท้าเพื่อป้องกันสิ่งสกปรกจากเท้าไปเปื้อนบนที่นอน เพราะจะทำให้เกิดโรคร้ายต่าง ๆ ได้ง่าย จึงได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และจากการสังเกต พบว่า การล้างเท้าก่อนเข้านอนนั้นยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความเชื่อตามนิทานที่ว่าในตอนเย็นราศีของคนอยู่ที่เท้า ซึ่งเป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาเพื่อเป็นอุบายให้ลูกหลานได้เห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาดของร่างกาย และที่นอนเพื่อป้องกัน โรคร้ายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากความสกปรกอีกด้วย

สรุปได้ว่า การล้างเท้าก่อนเข้านอนยังมีการปฏิบัติกันอยู่ ซึ่งเป็นคำสอนของบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน โดยมีความเชื่อตามประเพณีโบราณว่า ในตอนเย็นราศีของคนจะอยู่ที่เท้า จึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอนทุกครั้ง อีกทั้งยังเป็นการรักษาความสะอาดเท้าและป้องกันสิ่งสกปรกจากเท้าไปเปื้อนที่นอน ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดโรคภัยต่าง ๆ ได้ง่าย

คองที่ 7 ถึงวันสิ้น ให้เอาดอกไม้ รูป เทียน สมมาผัวแห่งตนและให้เอาดอกไม้ รูป เทียน ถวายสังกะเจ้า

(เมื่อถึงวันพระให้ภรรยาเอาดอกไม้ รูป เทียน มาขอขมาสามี และญาติผู้ใหญ่ของสามี และให้นำดอกไม้ รูป เทียน ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดด้วย)

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้ภรรยาได้รู้จักเคารพในสามีของตนเองผู้เป็นภรรยาควรอ่อนน้อมให้ความเคารพสามีของตนเองตามความเชื่อของคนสมัยโบราณที่ว่า สามีเป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง เมื่อภรรยากราบไหว้สิ่งที่จะตามมาคือ บุตรธิดา บริวารจะให้ความเคารพสามีเราและทำให้หน้าที่การงานมีความเจริญก้าวหน้า ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายทวน จันทรโท (12/3/58) ว่า พอถึงวันพระภรรยาของตนจะนำขันช้ำ (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) มาขอขมาก่อนที่จะเข้านอนเป็นประจำ โดยภรรยาจะนำขันช้ำมา มอบให้แล้วยกเท้าแตะที่หัวของตนเอง พร้อมกับกล่าวคำขอขมาว่า “อนิจจาข้าได้ดอกไม้ดวงดี ดวงงามมาสมมาผัวแก้ว สมมาแล้วขอให้ สูงเฮืองใส ขอให้การสมมาไหลล่องไปคุงฟ้า ขอให้อินปู้หล้ายอ่องชอย บุญ สาธุ สาธุ” จากนั้นตนก็จะกล่าวคำยกโทษให้ภรรยา

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การขอขมาสามีทุกวันพระนั้นมีการปฏิบัติอยู่ แต่ในเฉพาะบางครอบครัวเท่านั้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายหล้า ภารัง (17/3/58) ว่า “ในปัจจุบันนี้พิธีกรรมเหล่านี้เริ่มลดน้อยลงไป แม้แต่ภรรยาของตนก็ไม่ได้มีการปฏิบัติแล้ว เพราะในปัจจุบันผู้หญิงกับผู้ชายมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคกันในสังคม ผู้หญิงมีความรู้ความสามารถมากว่าในสมัยก่อน สามารถเป็นใหญ่ได้ในทางสังคม จึงเป็นเหตุให้วัฒนธรรมเหล่านี้ได้สูญหายไป” สอดคล้องกับนายรัช พานา (18/3/58) ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การขอขมาสามีในปัจจุบันส่วนมากมีการทำพิธีสมมาเฉพาะในวันแต่งงานเท่านั้น”

ในส่วนของ การเก็บดอกไม้ ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดทุกวันพระนั้นผู้ข้อมูลได้ตอบเหมือนกันว่า ได้นำดอกไม้ไปวัดทุกวันพระ เพราะถือเป็นประเพณีปฏิบัติของชาวพุทธ นอกจากการนำดอกไม้ไปถวาย พระสงฆ์ที่วัดเพื่อให้ท่านได้นำไปบูชาแล้ว ยังเป็นการไปผูกแขนจากพระสงฆ์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และจากการสังเกต พบว่า การขอขมาสามีในวันพระนั้นยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่เป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะมีการขอขมาเฉพาะในวันแต่งงานเท่านั้นเพราะเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ในส่วนของการเก็บดอกไม้ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดนั้น ชาวบ้านยังให้ความสำคัญอย่างเคร่งครัด เพราะถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยการพาลูกหลานนำดอกไม้มาถวายพระสงฆ์ที่วัดทุกวันพระ ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระสงฆ์อีกด้วย

สรุปได้ว่า การนำดอกไม้มาขอขมาสามีในวันพระนั้นยังมีการปฏิบัติอยู่แต่เป็นส่วนน้อย ส่วนมากนิยมทำเฉพาะในวันแต่งงานเท่านั้น ในส่วนของการเก็บดอกไม้ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดทุกวันพระนั้นยังมีการปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำเพราะถือว่าเป็นประเพณีปฏิบัติของชาวพุทธ

ตอนที่ 8 ถึงวันสิ้นดับสิ้นเพ็ง ให้นิมนต์พระสงฆ์ มาสูดมนเือน แล้วทำบุญใส่บาต

(เมื่อถึงวันพระสิบสี่หรือสิบห้าค่ำ ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ)

ตอนนี้ เป็นการสื่อให้เห็นว่า ผู้คนในสมัยก่อนนั้นมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงได้มีการนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านของตนเดือนละครั้งเพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้ที่อยู่อาศัยและกับบ้านเรือนของตน แต่ในปัจจุบันการนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากชาวบ้านจึงไม่นิยมปฏิบัติ แต่นิยมมาทำบุญที่วัดในวันพระเป็นส่วนมาก ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสิงห์ เศษบุบผา (12/3/58) ว่า “ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่นิยมนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านเพราะในการจัดแต่ละครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก แต่นิยมมาทำบุญที่วัดในวันพระแทน”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และจากการสังเกต พบว่า การนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระที่บ้านทุกวันพระไม่นิยมปฏิบัติในชุมชน เพราะในปัจจุบันนี้การทำบุญที่บ้านในแต่ละครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงนิยมมาทำบุญที่วัดในวันพระ จึงไม่มีใครปฏิบัติในตอนนี้

สรุปได้ว่า ประเพณีการนิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญตักบาตรที่บ้านทุกวันพระไม่มีผู้ใดปฏิบัติ เพราะถือว่าเป็นการสิ้นเปลืองจนเกินไป ส่วนมากนิยมไปทำบุญที่วัดในวันพระ

ครั้งที่ 9 เมื่อพิชฌุ มาบิณฑบาต อย่าให้เพิ่นคอย เวลาใส่บาตอย่าชุนบาต อย่าชุนพิช
ชุสามมะเนน ยามใส่บาตอย่าใส่เกิบอย่างงัสม์ อย่าเอาผ้าปกหัว อย่าอุ้มจุกหลาน อย่าถือสัตตา
อาวุธต่าง ๆ

(เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้ท่านยืนคอย เวลาใส่บาตรอย่าให้มีอุกบาตรและ
อย่าอุกตัวพระภิกษุสามเณร ขณะใส่บาตรนั้นอย่าสวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ อุ้ม
หลาน และถืออาวุธต่าง ๆ)

ครั้งนี้ กล่าวถึงการเคารพในการให้ทาน โดยทั่วไปการให้ทานมีอยู่ 2 ประเภทคือ
ให้เพื่อสงเคราะห์ หรืออนุเคราะห์ กับให้เพื่อบูชาคุณ การให้เพื่อสงเคราะห์หรือให้เพื่อ
อนุเคราะห์นั้น ได้แก่ การให้กับคนที่ต่ำกว่า เช่นขอทาน คนพิการ คนชรา คนประสบภัย เป็นต้น
และการให้เพื่อบูชาคุณ ได้แก่ การให้แก่ พระภิกษุ สามเณร พ่อแม่ ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มี
พระคุณต่าง ๆ ท่านเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ทรงคุณค่า เมื่อเราให้ท่านก็เพื่อบูชาคุณของท่าน จึงถือว่า
ท่านอยู่ในคุณธรรมสูงกว่าเรา เราจึงต้องเคารพท่าน ทั้งก่อนให้ กำลังให้ หรือให้แล้วก็ตาม การ
ให้ทานโดยการการศรัทธาพระสงฆ์นั้นถือเป็นการให้ทาน โดยบูชาคุณ เพราะพระสงฆ์จัดว่า
เป็น "เนื่อนาบุญ" ของชาวพุทธ เมื่อมีทำบุญก็ต้องทำด้วยความเคารพทั้งกาย วาจา และ ใจ
ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางสาวปีขาล (12/3/58) ว่า การใส่บาตรด้วยความเคารพ โดยการไม่
สวมรองเท้า ไม่ใส่หมวก ไม่เอาผ้าโพกหัว ไม่ถืออาวุธต่าง ๆ นั้น เป็นคำสอนมาแต่โบราณและ
ยังมีการถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในชุมชน เพราะในการใส่บาตรนั้น พระสงฆ์ท่านเดินมาด้วย
เท้าเปล่า ถ้าผู้ใส่บาตรสวมรองเท้า ไม่ว่ารองเท้าประเภทใด ก็ถือว่าเราสูงกว่าพระสงฆ์ จึงจัดว่า
ขาดความเคารพในพระสงฆ์ผู้รับทาน หรือแม้แต่การถอดรองเท้า แต่ยังยืนบนรองเท้าก็ถือว่าไม่
เป็นการสมควรเพราะยังจะทำให้สูงขึ้น ไปอีก เพราะฉะนั้นในการใส่บาตรจึงต้องถอดรองเท้า
ออก และไม่ควรวนบนรองเท้า เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพในพระสงฆ์และเป็นการ
เคารพในการให้ทานอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ข้อห้ามเรื่องการใส่บาตรอย่าสวมรองเท้า อย่าใส่หมวก
อย่าเอาผ้าคลุมศีรษะ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการ
ปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายแก้ว ไชยเสนา (12/3/58) ว่า
“ถ้าหากพบเห็นคนที่สวมรองเท้าหรือสวมหมวกในเวลาใส่บาตรก็มีการบอกให้ทราบเพื่อให้
ถอดออกก่อน เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพในพระสงฆ์” สอดคล้องกับข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์นายดี เศษบุบผา (14/3/58) ว่า “ข้อปฏิบัติเหล่านี้ชาวบ้าน ได้ยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติ
กันมานาน เพราะเป็นการแสดงถึงความเคารพในพระสงฆ์ โดยมีความเชื่อว่าถ้าเวลาใส่บาตร

แล้วมืออุกบาตร ถูกตัวพระภิกษุ สวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ จะทำให้เป็นบาป อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความไม่เคารพต่อพระสงฆ์ ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่า คองคังกล่าวเป็นสิ่งที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานาน อีกทั้งยังสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามอีกด้วย ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระประยงค์ ปัญญาทิโป พระวัดหนองหมู (14/3/58) ว่า “ในการออกรับบิณฑบาตในตอนเช้า ชาวบ้านที่มาใส่บาตรจะถอดรองเท้า ถอดหมวก หรือเอาผ้าที่โพกหัวออกก่อนใส่บาตร ถ้าหากว่ามีใครที่ใส่รองเท้า หรือใส่หมวก ก็จะมีการทักท้วงกันเสมอ ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวเป็นสอนให้ลูกหลานเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน” และจากการสังเกต พบว่า คองคังกล่าวเป็นประเพณีปฏิบัติที่ชาวบ้านได้ยึดถือกันมาอย่างเคร่งครัดตั้งแต่บรรพบุรุษ และได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน

สรุปว่า ข้อห้ามเรื่องการใส่บาตรอย่าสวมรองเท้า อย่าใส่หมวก อย่าเอาผ้าคลุมศีรษะ อย่าให้มืออุกบาตร ถูกตัวพระภิกษุ สิ่งเหล่านี้เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ ซึ่งข้อปฏิบัติเหล่านี้ชาวบ้านได้ยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันมานาน เพราะเป็นการแสดงถึงความเคารพในพระสงฆ์ โดยมีความเชื่อว่าถ้าเวลาใส่บาตรแล้วมืออุกบาตร ถูกตัวพระภิกษุ สวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ จะทำให้เป็นบาป อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความไม่เคารพต่อพระสงฆ์อีกด้วย

คองที่ 10 เมื่อพิกขุเข้าปะริวาสระก่า ให้อาขันเข้าตอก ดอกไม้ ทุบเทียนและเครื่องอัดตะปริชาน ไปถวายเพิ่น

(เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ให้จัดข้าวตอกดอกไม้ ทุบ เทียน และเครื่อง
อัฐบริขารไปถวายท่าน)

คองนี้ กล่าวถึงเรื่องการอนุเคราะห์ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน เพราะพระสงฆ์ที่มาปฏิบัติเข้าปริวาสกรรมนั้นนอกจากจะมาเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ยังมีการมาปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกหัดอบรมศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นภิกษุที่ดีในพระพุทธศาสนาอีกด้วย จึงต้องอาศัยการอุปถัมภ์เครื่องอุปโภค บริโภคจากชาวบ้านในการเป็นอยู่ที่เหมาะสม จึงถือเป็น โอกาสของชาวบ้านที่ต้องการสร้างบุญกุศลตลอดถึงคุณงามความดีต่างๆ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของนายศักดิ์สิทธิ์ กันสา (16/3/58) ว่า ในเขตตำบลเมืองสรวง ไม่มีการจัดปริวาสกรรม มีเฉพาะการจัดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำทุกปี จึงถือเป็น โอกาสดีที่ตนได้บำเพ็ญบุญกุศลด้วยการร่วมตักบาตรในตอนเช้า ส่วนในตอนเย็นได้นำดอกไม้ไปถวายพระ

เพื่อให้ท่านได้นำไปบูชาอยู่เป็นประจำ นอกจากนั้นก็ยังมีโอกาสได้ฟังธรรมเพื่ออบรมจิตใจของตนเองอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ในเขตตำบลเมืองสรวงไม่มีการจัดปริวาสกรรม มีเฉพาะการจัดปฏิบัติธรรมประจำปีที่วัดเมืองสรวงใหญ่ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายลา นันทวงศ์, นายกันหา จันทูร และนายสวน คำชาย (16/3/58) ว่า “ในหมู่บ้านไม่มีการจัดปริวาสกรรมมีเฉพาะการจัดปฏิบัติธรรมประจำปี จึงได้มีโอกาสในการอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุผู้มาร่วมปฏิบัติ ด้วยการนำน้ำดื่มและเครื่องอัฐบริขารไปถวายท่านตามสมควร นอกจากนั้นก็ยังมีกรนำดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระสงฆ์เพื่อให้ท่านได้นำไปไหว้พระใน ตอนเย็น” สอดคล้องกับนางอุดม ศิลาวรรณ, นางทองคำ ศรีตะวัน, นายหล้า ภารัง (17/3/58) ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การได้มีโอกาสอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ที่มาร่วมปฏิบัติธรรมด้วยข้าวน้ำแล้ว ตนเองยังได้มีโอกาสไปร่วมในการทำวัตรสวดมนต์และฟังธรรมในตอนเย็น”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และสังเกต พบว่า การจัดปริวาสกรรมในเขตตำบลเมืองสรวงไม่มีวัดใดจัดขึ้น มีแต่การจัดปฏิบัติธรรมประจำปีที่วัดเมืองสรวงใหญ่จัดขึ้นเท่านั้น

สรุปได้ว่า ในเขตตำบลเมืองสรวงไม่มีการจัดปริวาสกรรม มีเฉพาะการจัดปฏิบัติธรรมประจำปีที่วัดเมืองสรวงใหญ่ ชาวบ้านได้มีโอกาสในการอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุผู้มาร่วมปฏิบัติ ด้วยการนำน้ำดื่มและเครื่องอัฐบริขาร ดอกไม้ ธูป เทียนไปถวายท่าน อีกทั้งยังมีโอกาสได้เข้าร่วมในการทำวัตรสวดมนต์และฟังธรรมในตอนเย็น

ตอนที่ 11 เมื่อเห็นพระภิกษุผ่านมาให้ที่นั่งยกมือไหว้ แล้วจึงค่อยจาระจา

(เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมา ให้ที่นั่งยกมือไหว้ก่อนแล้วจึงค่อยพูดคุยด้วย)

เรื่องนี้ เป็นการกล่าวถึงความเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนของคนสมัยก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนสมัยโบราณนั้นให้ความเคารพพระสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีคุณธรรมสูง มีศีลมากกว่าตน เมื่อเดินสวนทางกับพระสงฆ์หรือในเวลาทีพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพาะหน้าจึงยกมือไหว้ ถ้าท่านพูดด้วยประนมมือพูดกับท่าน ถ้าท่านไม่ได้พูดด้วย เมื่อไหว้แล้ว มือประสานไว้ดังเดิมจนกว่าพระสงฆ์จะเดินผ่านไป จึงถือเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตาม ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กรองแก้ว เศษบุบผา (12/3/58) ว่า การปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยความเคารพนั้นเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมา เมื่อ

พระสงฆ์เดินผ่านเข้ามาใกล้ต้องหลีกเลี่ยงให้เว้นระยะห่างพอสมควรเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพ หรือเมื่อมีพระที่จะคุยกับพระสงฆ์ต้องนั่งลงประนมมือไหว้ก่อนแล้วจึงพูดคุยด้วย จากการสัมภาษณ์แสดงว่า ชาวบ้านยังให้ความสำคัญในการแสดงออกถึงการเคารพในพระสงฆ์ โดยยกมือไหว้เมื่อเห็นพระสงฆ์เดินผ่าน และแสดงความเคารพโดยการนั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยพูดคุยด้วยซึ่งเป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงในปัจจุบัน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายบุญยืน ประเสริฐสังข์ (18/3/58) ว่า “เมื่อเห็นพระสงฆ์เดินผ่านจะถอยร่นทำนั่งลงประนมมือไหว้แล้วค่อยสนทนากับท่าน เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสิลบริสุทธิ ไม่ควรไปตีตนเสมอท่านจึงต้องให้ความเคารพในการพูดคุยสนทนา” สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางบุญจันทร์ แก่นสา และนายสิงห์ เศษบุบผา (12/3/58) ว่า การเคารพพระสงฆ์นั้น นอกจากการนั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยพูดคุยด้วย เวลาพูดคุยต้องไม่พูดเสียงดัง ไม่ออกไม้ ออกมือในเวลาพูด ไม่ยื่นเสมอกับท่าน เหล่านี้เป็นสิ่งที่ บรรพบุรุษปฏิบัติสืบทอดกันมาจึงมีการรักษาและปฏิบัติให้คงอยู่ นอกจากนั้นยังแนะนำให้ลูกหลานนั่งลงแล้วประนมมือไหว้เมื่อจะคุยกับพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานรู้จักการมีสัมมาคารวะ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระสงฆ์อีกด้วย

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้นำชุมชน พบว่า คงดังกล่าวแม้จะมีการปฏิบัติอยู่แต่ก็มีเป็นส่วนน้อยในปัจจุบัน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูวรธรรมโมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านคำใหญ่ (10/3/58) ว่า “การยกมือไหว้พระสงฆ์เมื่อเดินผ่านหรือนั่งลงยกมือไหว้ก่อนแล้วจึงค่อยคุยด้วยนั้นในปัจจุบันยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่เป็นส่วนน้อยและมีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังปฏิบัติในตอนนี้” และจากการสังเกต พบว่า การกระทำดังกล่าวนี้มีให้เห็นเป็นส่วนน้อย และจะมีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังปฏิบัติกันอยู่ไม่มีการนำมาปฏิบัติในบุคคลทั่วไป

สรุปได้ว่า การเห็นพระภิกษุเดินผ่าน แล้วแสดงความเคารพโดยการนั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยพูดคุยด้วยนั้น เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสิลบริสุทธิ ไม่ควรไปตีตนเสมอท่านจึงต้องให้ความเคารพในการพูดคุยสนทนา เวลาพูดคุยต้องไม่พูดเสียงดัง ไม่ออกไม้ ออกมือในเวลาพูด ไม่ยื่นเสมอกับท่าน แต่ในปัจจุบันมีการปฏิบัติเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น

ตอนที่ 12 อย่าเหยียบเงาพิภพ ตนมิลินบอติสูด

(อย่าเหยียบเงาพระภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์)

คองนี้ เป็นการกล่าวถึงมารยาทในการแสดงความเคารพพระสงฆ์อีกอย่างหนึ่ง เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ไม่ควรไปตีตนเสมอท่านจึงต้องให้ความเคารพ เช่นในการเดินผ่านควรเดินทางเบื้องหลังพระสงฆ์เอียงไปทางซ้ายของท่านที่ระยะห่างจากท่านประมาณ 2-3 ก้าว การเดินสวนทางกับพระสงฆ์ ควรหลีกเลี่ยงข้างทางซ้ายมือของพระสงฆ์ ยืนตรงหรือนั่งตามสมควร เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมา ถึงเฉพาะหน้าควรยกมือไหว้ ถ้าท่านพูดด้วยควรประนมมือพูดกับ การเดินผ่านพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์ยืนอยู่ ก่อนผ่านควรยกมือไหว้ แล้วเดินผ่านด้วยกิริยาอ่อนน้อม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงออกถึงความเคารพในพระสงฆ์ทั้งสิ้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายทวน จันทโร (12/3/58) ว่า เวลาเดินพระสงฆ์เดินผ่านตนจะหลบออกข้างทางเพื่อเป็นการเปิดทางให้พระสงฆ์ ถ้ายืนอยู่ในทิศที่มีเงาพระสงฆ์ผ่านก็จะยืหนึ่งจนกว่าพระสงฆ์จะเดินผ่านไป หรือแม้แต่เวลาใส่บาตรก็จะไม่ยืนในทิศที่เงาพระสงฆ์ผ่าน เพราะว่าเมื่อเหยียบเงาพระสงฆ์แล้วจะทำให้เป็นบาป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยอบรมสั่งสอนเอาไว้ จึงได้มีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การห้ามไม่ให้เหยียบเงาพระสงฆ์นั้นชาวบ้านยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ เพราะเป็นคำสอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานาน โดยมีความเชื่อว่าการเหยียบเงาพระสงฆ์ถือเป็นการไม่เคารพในผู้มีศีลทำให้ผู้เหยียบเป็นบาปติดตัวไป จึงต้องระมัดระวังเวลาเดินผ่านพระสงฆ์ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายพรหมมา กันสา และนายศีลธรรม อกศรี (17/3/58) ว่า การเหยียบเงาพระสงฆ์ถือเป็นการแสดงออกถึงความไม่เคารพ จึงต้องระมัดระวังในเวลาเดิน โดยการไม่เดินใกล้ชิดกับพระสงฆ์จนเกินไป และกำหนดทิศทางเงาของพระสงฆ์ที่จะผ่าน แม้ในเวลาที่จะใส่บาตรพระสงฆ์ก็ยังมีกำหนดยืนเพื่อไม่ให้เหยียบเงาพระสงฆ์โดยการดูที่แสงของดวงอาทิตย์เพื่อกำหนดทิศทางของเงาพระสงฆ์ที่จะผ่านมา เพื่อเป็นการเคารพในพระภิกษุผู้มีศีล

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้นำชุมชน พบว่า การห้ามไม่ให้เหยียบเงาพระสงฆ์นั้นเป็นคำสอนที่มีการปฏิบัติมานาน แต่ในปัจจุบันมิให้เห็นน้อยลง ดังข้อมูลสัมภาษณ์พระครูสิริธรรมประ โขติ เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงใหญ่ (16/3/58) ว่า “การระมัดระวังในเรื่องของการไม่เหยียบเงาพระสงฆ์นั้น ในสมัยก่อนมิให้เห็นเป็นประจำ แต่ขาดการสืบทอดจากลูกหลานจึงทำให้ในปัจจุบันชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญนำมาปฏิบัติ” และจากการสังเกต พบว่า ใน

ปัจจุบันคงดั่งกล่าวมีการปฏิบัติมีเฉพาะผู้สูงอายุเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ในส่วนเยาวชนคนรุ่นหลังส่วนมากไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้

สรุปได้ว่า การห้ามไม่ให้เหยียบเงาพระสงฆ์นั้นชาวบ้านยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ มีความเชื่อว่าการเหยียบเงาพระสงฆ์ถือเป็นการไม่เคารพในผู้มีศีลทำให้ผู้เหยียบเป็นบาปติดตัวไป จึงต้องระมัดระวังเวลาเดินผ่านพระสงฆ์ โดยการไม่เดินใกล้ชิดกับพระสงฆ์จนเกินไป และกำหนดทิศทางเงาของพระสงฆ์ที่จะผ่าน นอกจากนั้นในเวลาที่จะดับบาตรก็ยังคงมีการกำหนดที่สำหรับยืนเพื่อไม่ให้เหยียบเงาพระสงฆ์โดยการดูที่แสงของดวงอาทิตย์เพื่อกำหนดทิศทางของเงาพระสงฆ์ที่จะผ่านมา เพื่อเป็นการเคารพในพระภิกษุผู้มีศีล แต่ส่วนมากมีเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น ในส่วนของเยาวชนคนรุ่นหลังส่วนมากไม่ได้ให้ความสำคัญและไม่มีการปฏิบัติในเรื่องนี้

ตอนที่ 13 อย่าเอาอาหารร้อน อันตนกินแล้วไปทานให้สังกะเจ้าและเอาไว้ทำให้ผัวกิน

(อย่าเอาอาหารที่ตนหรือคนอื่นกินแล้ว ไปถวายพระสงฆ์ หรือเอาไว้ให้สามีกิน)

ตอนนี้ ได้กล่าวสอนผู้ที่ เป็นแม่บ้านให้รู้จักมีความระมัดระวังในเรื่องของอาหารที่จะนำมาบริโภคหรือนำไปให้สามี โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารที่จะนำไปถวายพระสงฆ์ต้องมีความระมัดระวัง ไม่นำเอาอาหารที่ตนเองหรือคนอื่นกินแล้วไปถวายพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์นั้นเป็นที่เคารพบูชาของบุคคลทั่วไป เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อห่างไกลจากกิเลส เป็นเนืองนาคของ โลกจึงควรปฏิบัติกับพระสงฆ์ด้วยความเคารพ นอกจากพระสงฆ์แล้วผู้ที่ เป็นแม่บ้านพึงให้ความเคารพสามีของตนเอง ดังที่คนไทยโบราณ ได้กล่าวสอนไว้ว่าสามีเป็นช้างเท้าหน้าภรรยา เป็นช้างเท้าหลัง จึงมีคำสอนที่ว่าแม้แต่การกินข้าวก็ต้องให้ผู้เป็นสามีกินก่อน ภรรยาค่อยกินทีหลัง แต่ถ้าภรรยา กินก่อน แล้วให้สามีกินทีหลังจะทำให้เป็นบาป ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางกิ่ง เวชกามา (14/3/58) ว่า อาหารที่ตนนำมาใส่บาตรนั้นส่วนมากจะเป็นอาหารที่ทำขึ้นเอง ในตอนเช้า จึงได้อาหารที่สดใหม่ หรือถ้าในกรณีที่ทำไว้ในตอนเย็นก็จะดับแบ่งแยกเก็บไว้แล้ว นำมาอุ่นให้ร้อนก่อน แล้วจึงจะนำไปใส่บาตรในตอนเช้า ในส่วนของการกินอาหารในครัวเรือนนั้นส่วนมากจะกินพร้อมกัน ถ้ามีความจำเป็นต้องแยกกันกินก็จะดับแบ่งอาหารไว้ต่างหาก จึงไม่มีอาหารที่เป็นเดนไว้กินทีหลัง

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การดับบาตรในปัจจุบันนี้ชาวบ้านยังนิยมนำอาหารที่ใหม่สดมาถวาย ไม่ว่าจะเป็นอาหารที่ชาวบ้านทำเองในตอนเช้า หรืออาหารที่ทำไว้ในตอนเย็นแล้วนำมาอุ่นให้ร้อน หรือแม้แต่อาหารที่หาซื้อตามท้องตลาด ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นายเสาร์ เศษบุบผา (12/3/58) ว่า “ในสมัยก่อนนั้นอาหารที่ชาวบ้านนำมาใส่บาตรส่วนมากจะเป็นการทำขึ้นในตอนเช้าเพราะต้องการอาหารที่สดใหม่ นอกจากอาหารที่ทำขึ้นใหม่ในตอนเช้าแล้ว ในกรณีที่ทำอาหารเพื่อรับประทานในตอนเย็นก็จะดักแบ่งไว้ต่างหากเพื่อที่จะนำมาอุ่นในตอนเช้าก่อนที่จะนำไปใส่บาตรพระสงฆ์” สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายศักดิ์สิทธิ์ จันสา (18/3/58) ว่า “นอกจากอาหารที่ทำขึ้นใหม่เพื่อตักบาตรในตอนเช้าแล้วในปัจจุบันนิยมซื้ออาหารตามท้องตลาดเพราะมีความประหยัด และสะดวกรวดเร็วอีกด้วย” ในส่วนของการกินอาหารในครัวเรือนนั้นผู้ให้ข้อมูลได้ให้สัมภาษณ์เหมือนกันว่า ส่วนมากจะกินอาหารพร้อมกัน จึงไม่ค่อยจะมีอาหารที่เป็นเศษเหลือ หรือถ้าวันไหนทำอาหารไว้เยอะก็ดักแบ่งไว้ต่างหากเพื่อเก็บไว้กินทีหลัง

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน พบว่า อาหารที่ชาวบ้านนำมาใส่บาตรนั้นส่วนมากจะนำอาหารที่สดใหม่ ด้วยการทำขึ้นเองในตอนเช้าหรือซื้อมาจากตลาดในตอนเช้า ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายทินกร ศรีตะวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 (16/3/58) ว่า อาหารที่มารดาของตนหรือที่ชาวบ้านนำมาใส่บาตรพระสงฆ์ในตอนเช้านั้น ส่วนมากจะทำขึ้นเองในตอนเช้าหรือบางวันก็ไปซื้อจากร้านค้าในตอนเช้า” และจากการสังเกต พบว่า ในเวลาที่ออกมารับบิณฑบาตในตอนเช้า อาหารที่ชาวบ้านนำมาใส่บาตรนั้นจะเป็นอาหารร้อนหรืออุ่น ไม่ว่าจะเป็นการทำในตอนเช้า การนำอาหารที่ดักแบ่งไว้จากตอนเย็นแล้วนำมาอุ่นให้ร้อน หรืออาหารที่ซื้อจากร้านค้า

สรุปได้ว่า อาหารที่ชาวบ้านนำไปถวายพระภิกษุ นั้น นิยมนำอาหารที่สดใหม่มาถวาย โดยในสมัยก่อนนั้นอาหารที่นำมาใส่บาตรส่วนมากเป็นการทำขึ้นใหม่ แต่ในปัจจุบันนิยมซื้ออาหารที่วางขายตามท้องตลาด เพราะมีความสะดวกรวดเร็ว และประหยัดอีกด้วย ในส่วนของการกินอาหารในครัวเรือนนั้นส่วนมากจะกินอาหารพร้อมกัน จึงไม่ค่อยมีอาหารที่เป็นเศษ ถ้าในกรณีที่วันไหนทำอาหารมีเยอะก็ดักแบ่งไว้ต่างหากเพื่อเก็บไว้กินทีหลัง

คองที่ 14 อย่าเสพกามะคุณในวันสิ้น วันเข้าวัดสา วันออกวัดสวันมหาสงกานและวันเกิดตน

(อย่าเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิดของตน)

คองนี้ เป็นการกล่าวเตือนให้สำรวมระวังในกามคุณต่าง ๆ อย่าลุ่มหลงในกามารมณ์ อันเป็นความสุขที่คนส่วนใหญ่รู้จักและคุ้นเคย คือความสุขที่เกิดจากการเสพทาง

ประสาททั้งห้า ซึ่งพุทธศาสนาเรียกรวม ๆ ว่า กามสุข เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่ามีโทษมาก เช่นเดียวกับคบเพลิงที่ทำด้วยหญ้า หากเราถือไว้ไม่ยอมปล่อย มันย่อมเป็นอันตรายต่อเรา ฉะนั้น กามคุณก็ฉนั้น หากเราหมกมุ่นหลงใหลมัน ไม่รู้จักปล่อยวาง มันก็ย่อมก่อโทษแก่ชีวิตเราทั้งกายและใจ คนในสมัยโบราณ ได้มองเห็นถึงโทษของการหมกมุ่นอยู่ในกามคุณเหล่านี้จึงได้กำหนดให้วันพระเป็นวันที่ต้องปฏิบัติแต่ความดี ไม่เกี่ยวข้องกับกามคุณต่าง ๆ ให้เข้าวัดปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ ฟังธรรมเพื่อให้จิตใจผ่องใส เบิกบาน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสุต ฐระพันธ์ (14/3/58) ว่า “การห้ามเสพกามคุณในวันพระนั้นเป็นคำสอนที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ กล่าวคือเมื่อถึงวันพระให้สมาทานศีล 8 หรือศีลอุโบสถ งดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ผิดศีลเช่นการฆ่าสัตว์ เพื่อเป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใส อีกทั้งยังเป็นการให้สำรวมระวังในกามคุณคือให้งดเว้นจากการประพฤติดิพรมจรรย์ ซึ่งคนได้ถือปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน”

จากการสัมภาษณ์แสดงว่า การห้ามเสพกามคุณในวันพระ หรือวันสำคัญต่าง ๆ นั้นเป็นคำสอนมาแต่โบราณ ยึดถือตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในศีลข้อ อพรหมจริยา คือให้งดเว้นจากการประพฤติดิพรมจรรย์ โดยการไม่ร่วมหลับนอนกับสามี หรือภรรยาของตนในวันพระ ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการยึดถือปฏิบัติกันมาโดยตลอด ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายศีลธรรม อกศรี (17/3/58) ว่า “การห้ามหลับนอนกับภรรยาของตนในวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ นั้นเป็นคำสอนของบิดา มารดา หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีมานานซึ่งตนก็ได้ปฏิบัติตามมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และสังเกต พบว่า คงดังกล่าวนี้เป็นคำสอนของบรรพบุรุษที่สั่งสอนกันมานานแล้ว แต่ในปัจจุบันคำสอนเหล่านี้มีการนำมาปฏิบัติเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น คนรุ่นหลังไม่ได้มองเห็นถึงความสำคัญจึงไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติเพื่อรักษาสืบต่อไป

สรุปได้ว่า การห้ามเสพกามคุณในวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการถือปฏิบัติกันมาโดยตลอดนั้น เพราะเป็นคำสอนมาแต่โบราณที่ได้ยึดถือตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในศีลข้อ อพรหมจริยา คือให้งดเว้นจากการประพฤติดิพรมจรรย์ โดยไม่ร่วมหลับนอนกับสามีหรือภรรยาของตน

จากการสัมภาษณ์กองสิบสี่สำหรับประชาชน สรุปว่า ส่วนมากยังมีการปฏิบัติกันอยู่ กองที่ปฏิบัติอยู่อย่างต่อเนื่องมีจำนวน 11 กอง คือ กองที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14 กองที่ปฏิบัติในบางหมู่บ้านมีจำนวน 2 กอง คือ กองที่ 5 ที่ว่า เมื่อถึงวันพระ ให้ขอมาก่อนเข้า

เรือนไฟ แม่บันได และประตูเรือน ที่ตุนอาศัย และคองที่ 10 ที่ว่า เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ให้จัดข้าวตอกดอกไม้ รูป เทียน และเครื่องอัฐบริขารไปถวายท่าน ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 คอง คือ คองที่ 8 เมื่อถึงวันพระ 14, 15 คำ ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านแล้วทำบุญตักบาตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาคลังสิ่งในวรรณกรรมและวิถีชีวิต ในเขตตำบลเมืองสว่าง อำเภอเมืองสว่าง จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์คลังสิ่งในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก และเพื่อศึกษาอิทธิพลของคลังสิ่งที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน ได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลวิจัย

จากการศึกษาคลังสิ่งในวรรณกรรมและวิถีชีวิต สรุปผลตามจุดประสงค์ ดังนี้

1. คลังสิ่งในวรรณกรรมเรื่อง ปู่สอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลก จากการศึกษาคลังสิ่งในวรรณกรรมทั้งสามเรื่อง พบว่ามีคลังอยู่สองประเภท คือ คลังสำหรับผู้นำ และคลังสำหรับประชาชน คลังสำหรับผู้นำพบจำนวน 2 คลัง คือ คลังที่ 1 และคลังที่ 3 จากวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน 2 คลัง คือ คลังที่ 1 และคลังที่ 3 จากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกพบเพียง 1 คลัง คือ คลังที่ 3 ส่วนคลังสำหรับผู้นำพบในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จำนวน 4 คลัง คือ คลังที่ 1 คลังที่ 2 คลังที่ 11 และคลังที่ 13 พบจากวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลานพบ 2 คลัง คือ คลังที่ 2 และคลังที่ 11 จากวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลานพบ 2 คลัง คือ คลังที่ 1 และคลังที่ 2 และจากวรรณกรรมเรื่องเทวดาสอนโลกพบ 2 คลัง คือ คลังที่ 2 และคลังที่ 13

2. อิทธิพลของคลังสิ่งที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนในตำบลเมืองสว่าง จากการศึกษาคลังทั้งสามประเภทสรุปได้ว่ายังมีการสืบทอดกันอยู่ครบทั้ง 3 ด้าน คลังที่มีการปฏิบัติกันมากที่สุด คือ คลังสำหรับพระสงฆ์ มีจำนวน 13 คลัง รองลงมา คือ คลังสำหรับผู้นำ มีจำนวน 12 คลัง และสุดท้ายคลังสำหรับประชาชน มีจำนวน 11 คลัง ดังนี้

คลังสำหรับผู้นำที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 13 คลัง คือ คลังที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13 และ 14 คลังที่มีการปฏิบัติมากที่สุดมีจำนวน 10 คลัง คือ คลังที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 13 คลังที่มีการปฏิบัติรองลงมามีจำนวน 3 คลัง คือ คลังที่ 5 และคลังที่ 12 ส่วนคลังที่ไม่มีการปฏิบัติมีเพียง 1 คลัง คือ คลังที่ 10

ส่วนทองสำหรับผู้นำ ทองที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 12 ทอง คือ ทองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 ทองที่มีการปฏิบัติมากที่สุดจำนวน 12 ทอง คือทองที่ 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 13 และ 14 รองลงมา มีจำนวน 3 ทอง คือ ทองที่ 1, 4, 10 ส่วนทองที่ไม่มีการปฏิบัติจำนวน 2 ทอง ทองที่ 6 และทองที่ 12

ในส่วนทองสำหรับประชาชน ทองที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 11 ทอง คือ ทองที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14 ทองที่ปฏิบัติมากที่สุดมีจำนวน 7 ทอง คือ ทองที่ 1, 3, 4, 6, 9, 13, 14 รองลงมา มีจำนวน 6 ทอง คือ ทองที่ 2, 5, 7, 10, 11, 12 ทองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 ทอง คือ ทองที่ 8

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

จากผลการวิจัยทองสิบสี่ในวรรณกรรมเรื่องปุสอนหลาน ย่าสอนหลาน และเทวดาสอนโลกซึ่งพบว่า มี 2 ด้าน คือ ด้านผู้นำ และด้านประชาชน ไม่พบทองสำหรับพระสงฆ์นั้น อาจเป็นเพราะว่าทองในเอกสารเป็นการสืบทอดโดยจารึกผ่านวรรณกรรมซึ่งเป็นการยกมากล่าวไว้เฉพาะตัวอย่างในประเด็นที่เห็นว่าสำคัญ โดยเน้นไปที่การมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการประกอบอาชีพที่เรียกว่าสัมมาอาชีพะ เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ แต่ไม่อาจครอบคลุมทุกทองเหมือนการปฏิบัติในสังคม และจากข้อมูลข้างต้นที่ไม่พบที่มีการกล่าวถึงของพระสงฆ์ อาจเป็นเพราะว่าพระสงฆ์เป็นอุมเทศ คือ เป็นเพศที่สูงกว่า มีศีลมากกว่า และเป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไป อีกทั้งพระสงฆ์นั้นเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้มีความรู้มาก สามารถอบรมสั่งสอนข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตให้กับชาวบ้าน อีกทั้งวัดเป็นสถาบันกลาง เป็นสถานที่เก็บรักษาเพื่อเผยแพร่และเป็นแหล่งอนุรักษ์วรรณกรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ในวรรณกรรมทั้งสามเล่มดังกล่าวมาจึงไม่มีการกล่าวถึงทองต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระสงฆ์แต่อย่างใด เพราะจะเป็นการสั่งสอนพระสงฆ์ ซึ่งไม่เป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติอันเป็นหน้าที่ของตนเอง สอดคล้องกับทัศนะของ สัจจญา สัจจญาวิวัฒน์ (2550 : 55-57) ที่ได้กล่าวถึงหน้าที่อันหลากหลายในสังคมตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ – นิยมที่ว่า แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่ หน้าที่ของคนนั้นแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ หน้าที่ดี (กุศลกรรม) และหน้าที่ชั่ว (อกุศลกรรม) ซึ่งแบ่งออกได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะฉะนั้นการที่บุคคลธรรมดาไปสั่งสอนอบรมพระสงฆ์จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องที่เรียกเป็นอกุศลกรรม ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นบาปแก่ผู้ที่ทำ

ส่วนอิทธิพลของคองสิบสี่ที่สืบทอดสู่วิถีชุมชนพบว่ามีการปฏิบัติครบทั้ง 3 ด้าน โดยคองสำหรับพระสงฆ์มีการปฏิบัติมากที่สุด ปรากฏว่ามีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจำนวน 13 คอง คือ คองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14 ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติมีเพียง 1 คอง คือ คองที่ 10 เป็นการแสดงถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของพระสงฆ์ที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตามหลักพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสถาบันพระสงฆ์นั้นถือว่าเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในด้านของศีลธรรม เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ จึงเป็นที่เคารพศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนทั่วไป อีกทั้งคองสำหรับพระสงฆ์นั้น ส่วนหนึ่งมีในกิจวัตร 10 ประการ ที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับทัศนะของ พระครูอรุณ ธรรมรังสี (2534 : 7) ว่า “กิจวัตร 10 เหล่านี้เป็นกิจใหญ่ควรที่พระภิกษุจะต้องศึกษาให้ทราบชัดและจำไว้เพื่อปฏิบัติให้สมควรแก่สมณะสาธูป” จึงทำให้คองของพระสงฆ์มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

รองลงมาคือ คองสำหรับผู้นำ ปรากฏว่าคองที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 12 คอง คือ คองที่ 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 ส่วนคองที่ไม่มีการปฏิบัติจำนวน 2 คอง คองที่ 6, 12 เป็นการแสดงถึงความพร้อมของผู้นำในระบบการปกครองว่า การเป็นผู้นำนั้นต้องเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม รู้จักจารีต ประเพณีในชุมชนของตน จึงจะปกครองชุมชนให้มีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ สติต ภาคมฤต (2551) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกumar” ผลการศึกษาพบว่า พระโพธิสัตว์ ซึ่งเสวยพระชาติเป็นสุวรรณจักรกumar ได้สอนให้คนทั้งหลายปฏิบัติถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งคำสอนเหล่านี้ล้วนมีข้อชี้แนะให้ปฏิบัติทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างบริบูรณ์ เพื่อให้ผู้รับสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมซึ่งจะทำให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในส่วนคองสำหรับประชาชนนั้นปรากฏว่า คองที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 11 คอง คือ คองที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14 คองที่ปฏิบัติในบางหมู่บ้านมีจำนวน 2 คอง คือ คองที่ 5, 10 คองที่ไม่มีการปฏิบัติเลยมีเพียง 1 คอง คือ คองที่ 8 คองที่มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอส่วนใหญ่เน้นที่การทำบุญในทางพระพุทธศาสนา เป็นการชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านในเขตตำบลเมืองสงรวงยังยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งอิทธิพลของคองสิบสี่ที่มีการปฏิบัติต่อเนื่องกันมาอย่างเข้มแข็งนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของวัฒนธรรมในชุมชนที่นำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต ดังเช่นในคองที่ 1 “เมื่อได้ข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ผู้เป็นเจ้าของอย่าพึงกินก่อน ต้องนำไปถวายทาน

ให้กับผู้มีศีลก่อนแล้วตนเองจึงค่อยกิน และให้นำไปแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องด้วย” และครั้งที่ 9 “เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้ท่านยืนคอย เวลาใส่บาตรอย่าให้มีอุกบาตรและอย่าอุกตัว พระภิกษุสามเณร ขณะใส่บาตรนั้นอย่าสวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ อุ้มหลาน และถืออาวุธต่าง ๆ ” ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้จักการทำบุญ การอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระภิกษุ และเป็นการปลูกฝังให้รู้จักเอื้อเฟื้อแบ่งปัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันของคนในชุมชน คองที่มีการนำมาปฏิบัติน้อยลง ซึ่งมีเฉพาะในบางหมู่บ้านและส่วนมากจะปฏิบัติเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น ขาดการสืบทอดไปสู่ลูกหลาน ทำให้คนรุ่นหลังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในคองเหล่านั้น จึงทำให้มองไม่เห็นความสำคัญที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป เช่นเดียวกับคองที่ 5 “เมื่อถึงวันพระ ให้ขอขมาท้าวคนเสา เรือนไฟ แม่บันได และประตูเรือน ที่ตนอาศัย” และคองที่ 7 “เมื่อถึงวันพระ ให้กรรยานำดอกไม้ ธูป เทียน มาขอขมาสามี และญาติผู้ใหญ่ของสามี และให้นำดอกไม้ ธูป เทียน ไปถวายพระภิกษุที่วัดด้วย” จึงทำให้คนรุ่นใหม่ในบางส่วนของความเคารพยำเกรงในที่อยู่อาศัย ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อสามีของตน เป็นเหตุให้เกิดความก้าวร้าวขึ้นในครอบครัว ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดการหย่าร้างของคนในชุมชน

นอกจากนั้นคองสำหรับประชาชนยังถือว่าเป็นสถาบันที่มีอำนาจน้อยที่สุดเพราะในรูปแบบของการดำเนินชีวิตตามคองทั้งสามนั้น คองสำหรับประชาชนถูกกำหนดให้มีหน้าที่เป็นผู้ตามเพียงอย่างเดียว จนทำให้ในบางคองไม่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนางบุญจันทร์ แก่นสา (12/3/58) ว่า “การบายศรีสู่ขวัญให้กับพระสงฆ์นั้นเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม เพราะพระภิกษุที่บวชมาใหม่นั้นเป็นผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์ ชาวบ้านจึงไม่ควรที่จะไปสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญให้กับท่าน เพราะจะทำให้ตนเองเป็นบาป” อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คองนี้ไม่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แสดงให้เห็นว่าสังคมได้แบ่งแยกหน้าที่ของแต่ละหน่วยไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ – นิยม (Robert K. Merton. ค.ศ. 1910 – 2003) ที่ว่า ในมิต้องค์ประกอบของสถาบันต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบจะมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป ซึ่งการทำหน้าที่ต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมเกิดจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีค่านิยมร่วมกันระบบค่านิยมเป็นส่วนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงที่สุดในระบบสังคม แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเหล่านี้ผู้อาวุโสได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพชนสู่ลูกหลาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรี ปาละอินทร์ (2543) ที่ได้ศึกษาเรื่องคองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชาว

ไทพวนตำบลบ้านฝื่อ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า การอยู่ร่วมกันในสังคม มีคองที่เป็นข้อปฏิบัติและแนวทางที่ผู้อาวุโสนำมาปฏิบัติร่วมกันกับศาสนา เพื่อให้เกิดความสามัคคี ความปรองดอง ให้อยู่อย่างมั่นคงและมีระเบียบวินัยในสังคม โดยนำมาเป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะตามสถานภาพและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ซึ่งการทำหน้าที่แตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ คองจึงเป็นตัวกำหนดหน้าที่ของแต่ละกลุ่มในสังคมไว้อย่างชัดเจน เมื่อทุกคนทำหน้าที่ให้สมบูรณ์แล้ว ความสงบสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในคองสิบสี่ดังกล่าวนี้ ได้สะท้อนแนวความคิด ความเชื่อของสังคมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต นั่นคือการที่สอนให้เป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อ ประคบอาชีพรด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ ผู้นำ และผู้อาวุโส เกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งหลาย ซึ่งเป็นการสืบทอดรูปแบบทางความเชื่อมาจากบรรพบุรุษเกิดจากการยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของคนรุ่นเก่าที่ส่งต่อประสบการณ์กันมา การอยู่ร่วมกันในสังคมมีคองที่เป็นข้อปฏิบัติและแนวทางที่ผู้อาวุโสนำมาปฏิบัติร่วมกันกับศาสนา เพื่อให้เกิดความสามัคคี ความปรองดอง ให้อยู่อย่างมั่นคงและมีระเบียบวินัยในสังคม โดยนำมาเป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะตามสถานภาพของแต่ละบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพดล พรามณี (2553) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่าข้อดีของการมีศีล คองคือทำให้ชาวบ้านมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน และยังทำให้คนใกล้ชิดกับพุทธศาสนาอีกด้วย ทำให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่ พี่ น้อง เกิดความสามัคคีในครอบครัวและในชุมชน ทำให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม ในปี ค.ศ. 1910 – 2003 Robert K. Merton ที่กล่าวว่า ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมเกิดจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีค่านิยมร่วมกันระบบค่านิยมเป็นส่วนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงที่สุดในระบบสังคม สังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบแต่ละระบบจะมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไปซึ่งทำหน้าที่ที่ต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ

จากผลการศึกษาดังกล่าว น่าจะเป็นข้อมูลสำหรับนำไปใช้กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนที่กำลังประสบกับมรสุมทางด้านวัฒนธรรมตะวันตกที่โหมกระหน่ำเข้ามาอย่างรุนแรงในทุกวันนี้ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของคองสิบสี่

และหันกลับมาสนใจในหน้าที่ของแต่ละกลุ่มในสังคมให้สมบูรณ์ ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม อันจะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ เพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาทำให้พบประเด็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในด้านการนำไปใช้

1.1 กองสิบสี่นั้น เน้นเรื่องการปฏิบัติตนที่ดี และมีความเอื้อเฟื้อต่อกันในสังคม ผู้ปกครองท้องถิ่น หรือหมู่บ้าน ควรมีนโยบายร่วมกันอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามนี้ให้คงอยู่สืบไป

1.2 เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน จึงควรนำมาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม – กอง โดยนำผลการวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้ในสังคมอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขของสังคมสืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องนี้สามารถศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์กองสิบสี่ในวรรณกรรมคำสอนอื่น ๆ
2. ศึกษาการคงอยู่และสูญหายไปของกองสิบสี่ในอำเภอเมืองสรวง และท้องที่อื่น ๆ
3. ศึกษาเปรียบเทียบกองสิบสี่ของแต่ละท้องถิ่น

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กิจติพงษ์ ประชาจิต. (2554). [ออนไลน์]. **วัฒนธรรมอีสานในสื่อพื้นบ้าน**. [สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2557]. จาก http://archmis.arch.nu.ac.th/arch_ajnu/ajnu_articleDetail.php?article_id=20&journal_id=3.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2520). **ของดีอีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ทวีศักดิ์ เขียวเจริญ. (2553). [ออนไลน์]. โครงการวิจัย “**ศึกษาประเพณีอิตลิบสองคองสิบสี่ เพื่อสร้างความสามัคคีประชาชนหมู่ 12 ตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์**.” [สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2557]. จาก http://elibrary.trf.or.th/project_contentTRFN.asp?PJID=PDG52E0022.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นภคด พรามณี. (2553). **การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี : กรณีศึกษาประเพณีอิต 12 คอง 14**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- น้อย พิวัฒน์. (2494). **เทวดาสอนโลก**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : เอ็กชเปอร์เน็ท.
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ และเจตนา นาควัชระ. (2520). **วรรณคดี**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- บุญศรี ตาแก้ว. (2544). **ธรรมเนียมประเพณีอีสาน**. กรุงเทพฯ : ส.ธรรมภักดีการพิมพ์.
- เบญจมาศ พลอินทร์. (2523). **วรรณคดีชนบประเพณีพระราชพิธีสังสองเดือน**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์การพิมพ์
- ประครอง เจริญจิตรกรรม. (2519). **วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชา อุษตระกูล, สุวัฒน์ ช่างเหล็ก. (2527). **การศึกษาวรรณคดีอีสานในเชิงจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- พระครูสุเทพสารคุณ และคณะ. (2544). **มรดกอีสานฉบับสมบูรณ์**. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม.

- พระครูศรีปริยัติมงคล สิริมงฺคโล. (2547). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนเรื่อง
คุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอีสาน : เรื่องธรรมดา
สอนโลก. ปรินิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระครูอรุณ ธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวฑฺฒโน). (2542). มนต์พิธี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสมัย.
- พระมหาธนูฤทธิ์ ดวงดี. (2543). ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง ในประเพณีฮีตสิบสอง : กรณี
ชุมชนวัดมีชัย อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย กับชาวบ้านท่าม่วง เมืองหาด
ทราย ฟอง กำแพงนครเวียงจันทน์. ปรินิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสุรเวช วชิโร. (2553). ศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรม
พื้นบ้านอีสานเรื่องพระยาคันคาก. ปรินิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2532). ประวัติศาสตร์อารยธรรมอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ภูวนาท มาตบุรม,ว่าที่ร้อยตรี. (2553). วิเคราะห์ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมอีสาน เรื่อง คำพรา
ไก่อแก้ว. ปรินิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม.
- มยุรี ปาละอินทร์. (2543). คองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชาวไทพวน ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอบ้านฝ้อ
จังหวัดอุดรธานี. ปรินิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
_____. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ลูก ศ.ธรรมภักดี. (ม.ป.ป). ประเพณีโบราณอีสาน. ลูก ศ.ธรรมภักดี (นามแฝง).
- วัชรวรร วงศ์กัณหา. (2555). ศาสนาชาวบ้าน : ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบ
สอง ต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม.
ปรินิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข. (2557). [ออนไลน์]. ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ งานบุญสิบสองเดือน ธรรม
นิยมปฏิบัติของคนไทยอีสาน. [สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2557]. จาก
<http://www.anantasook.com/e-shan-culture-heet-12-kong-14/>.

- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). **ภาคอีสาน เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2549). **ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่มที่ 4**. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธา พิณีภูวคล และนิตยา กาญจนะวรรณ. (2520). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : ดวงกมลการพิมพ์.
- สถิต ภาคมฤค. (2551). **การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมอีสานเรื่อง สุวรรณจักรกumar**. ปรินญาณิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม.
- สุเทพ สุนทรเกตุช. (2540). **ทฤษฎีสังคมวิทยารวมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2535). **ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง**. โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). **หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์, ชยันต์ บุญพิโย และสมชัย ศรีนอก. (2551). **พฤติกรรมความเชื่อของประชาชนในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- สำนักวัฒนธรรม ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2557). [ออนไลน์]. **กองสืบตี**. [สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2557]. จาก http://aca.kku.ac.th/heet12/main_kong14.html.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. (2553). [ออนไลน์]. **สืบสองคลองสืบตี**. [สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2557]. จาก <http://province.m-culture.go.th/mahasarakham/Tradition/tradition.php>
- สภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองสรวง. (2548). **ประวัติหมู่บ้าน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด**. (ม.ป.ท.)

สวิง บุญเจิม. (2538). ตำรามรดกอีสาน. ขอนแก่น : คลังนันทาธรรม.

_____. (2544). ปู่สอนหลาน หลานสอนปู่. ขอนแก่น : คลังนันทาธรรม.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์งานวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

1. เจ้าอาวาสและพระภิกษุในตำบลเมืองสรวง จำนวน 8 รูป ได้แก่

- 1.1 พระครูวรธรรม โมภาส เจ้าอาวาสวัดบ้านผำใหญ่ อายุ 68 ปี พรรษา 48
- 1.2 พระประดิษฐ์ ปุณฺณวฑฺฒโน วัดบ้านผำใหญ่ อายุ 72 ปี พรรษา 6
- 1.3 พระครูสุจิตธรรมโกศล เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย
- 1.4 พระใบฎีกาธงชัย ภัทฺตจิตฺโต รองเจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงน้อย อายุ 70 ปี พรรษา 15
- 1.5 พระครูสิริธรรมประโชติ เจ้าอาวาสวัดเมืองสรวงใหญ่ อายุ 46 ปี พรรษา 15
- 1.6 พระเทียบ ธิธมฺโม วัดเมืองสรวงใหญ่ อายุ 45 ปี พรรษา 14
- 1.7 พระอธิการคำสอน สุธมฺโม เจ้าอาวาสวัดหนองหมู อายุ 55 ปี พรรษา 20
- 1.8 พระประยงค์ ปญฺญาทีโป วัดหนองหมู อายุ 46 ปี พรรษา 16

2. ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 9 คน

- 2.1 นายสมศักดิ์ ชุมเนตร ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 อายุ 59 ปี
- 2.2 นายอัมพร อวนศรี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 อายุ 55 ปี
- 2.3 นายคุณ ฤทธาพรหม ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 อายุ 57 ปี
- 2.4 นายลี ไชยแสนท้าว ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 อายุ 45 ปี
- 2.5 นายสำราญ เข็มรัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 อายุ 58 ปี
- 2.6 นายทินกร ศรีตะวัน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 อายุ 61 ปี
- 2.7 นายสุนทร ฐระพันธ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 อายุ 55 ปี
- 2.8 นายมานิตย์ สุดชา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8 อายุ 57 ปี
- 2.9 นายเพลิน การะเกด ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 อายุ 42 ปี

3. ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสที่มีภูมิปัญญาในตำบลเมืองสรวง จำนวน 27 คน

- 3.1 นายสวน คำชาย ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 1 อายุ 83 ปี
- 3.2 นางอุดม ศีลาวรรณ ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 1 อายุ 65 ปี
- 3.3 นายสมดี มนต์รี ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 1 อายุ 63 ปี
- 3.4 นายทองคำ ศรีตะวัน ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 2 อายุ 75 ปี

3.5 นายหล้า ภารัง	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 2 อายุ 75 ปี
3.6 นายศีลธรรม ออกศรี	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 2 อายุ 66 ปี
3.7 นายทวน จันทรโท	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 3 อายุ 74 ปี
3.8 นายสิงห์ เศษบุบผา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 3 อายุ 72 ปี
3.9 นางกรองแก้ว เศษบุบผา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 3 อายุ 70 ปี
3.10 นายดี เศษบุบผา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 4 อายุ 74 ปี
3.11 นายสุด ฐระพันธ์	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 4 อายุ 67 ปี
3.12 นางกิ่ง เวชกามา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 4 อายุ 61 ปี
3.13 นายกันหา จันทูร	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 5 อายุ 91 ปี
3.14 นายพรมมา กันสา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 5 อายุ 85 ปี
3.15 นายศักดิ์สิทธิ์ กันสา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 5 อายุ 81 ปี
3.16 นายลา นันทวงศ์	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 6 อายุ 81 ปี
3.17 นายรัช พานา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 6 อายุ 75 ปี
3.18 นายบุญยืน ประเสริฐสังข์	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 6 อายุ 70 ปี
3.19 นายแก้ว ไชยเสนา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 7 อายุ 83 ปี
3.20 นางบุญจันทร์ แก่นสา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 7 อายุ 80 ปี
3.21 นางสาว ปี่ขาล	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 7 อายุ 78 ปี
3.22 นายเสาร์ เศษบุบผา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 8 อายุ 80 ปี
3.23 นางวงศ์ สุขชา	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 8 อายุ 79 ปี
3.24 นายประเสริฐ ฐระพันธ์	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 8 อายุ 63 ปี
3.25 นางทองดี อุบลพันธ์	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 9 อายุ 74 ปี
3.26 นายแสง ศรีสงคราม	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 9 อายุ 70 ปี
3.27 นายสังข์ เสน่ห์วงศ์	ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 9 อายุ 63 ปี

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์งานวิจัยแบบมีโครงสร้าง
เรื่องคองสิบตีในวรรณกรรมและวิถีชีวิต
ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระภิกษุ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคองสิบตีสำหรับพระภิกษุ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... วัด..... บ้าน.....

ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

สถานภาพทั่วไป

1. อายุปี
2. พรรษาพรรษา
3. การศึกษา ฝ่ายปริยัติธรรม.....ฝ่ายสามัญ.....

สถานภาพในวัด

- () เจ้าอาวาส () ลูกวัด

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคองสิบตี

1. วิธีการดำเนินชีวิตตามคองสิบตี
2. การดำรงอยู่และการสูญหายไปของคองสิบตี
3. อิทธิพลของคองสิบตีที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน

คองสิบสี่สำหรับพระภิกษุ

คองที่ 1 ให้พระภิกษุศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและรักษาศีล 227 ข้อเป็นประจำทุกวัน

ประเด็นคำถาม

1. ในวัดของท่านมีการอบรมหรือให้ความรู้กับพระภิกษุเกี่ยวกับพระธรรมวินัยอย่างไร

คองที่ 2 ให้รักษาความสะอาดกุฏิ วิหาร โดยการปัดกวาดเช็ดถูทุกวัน

ประเด็นคำถาม

1. ท่านมีข้อปฏิบัติอย่างไรในการทำความสะอาดวัดหรือกุฏิวิหารในวัดของท่าน

คองที่ 3 ให้ปฏิบัติกิจนิมนต์ของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำบุญ

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อชาวบ้านมีศรัทธามานิมนต์ไปในการทำบุญต่าง ๆ ท่านมีวิธีปฏิบัติอย่างไร

2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 4 ถึงเดือนแปด ตั้งแต่แรมหนึ่งค่ำเป็นต้นไปต้องจำพรรษา ณ วัดใดวัดหนึ่ง ไปจนถึงวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาในวัดของท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 5 เมื่อออกพรรษาแล้ว พอถึงฤดูหนาวพระภิกษุผู้ประพฤติผิศีลในหมวดสังฆาทิเสส ต้องอยู่ปริวาสกรรม

ประเด็นคำถาม

1. การเข้าปริวาสกรรมมีความสำคัญอย่างไร
2. มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร

คองที่ 6 ต้องออกบิณฑบาตทุกเช้า

ประเด็นคำถาม

1. การออกรับบิณฑบาตในตอนเช้าในวัดของท่านมีการปฏิบัติหรือไม่
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 7 ต้องทำวัตรสวดมนต์และภาวนาทุกคืน

ประเด็นคำถาม

1. ในตอนเย็นในวัดของท่านมีการร่วมกันทำวัตรสวดมนต์หรือไม่
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 8 ถึงวันพระขึ้นสิบห้าค่ำ หรือแรมสิบสี่ค่ำและแรมสิบห้าค่ำต้องเข้าประชุมทำอุโบสถสังฆกรรม

ประเด็นคำถาม

1. วันพระขึ้นสิบห้าค่ำ หรือแรมสิบสี่ค่ำและแรมสิบห้าค่ำ ในวัดของท่านมีการประชุมคณะสงฆ์เพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไร
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 9 ถึงปีใหม่ (เดือนห้าวันสงกรานต์) ให้นำทายก ทายิกา เอน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระพุทธรูปและมหาธาตุเจดีย์

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงวันสงกรานต์ในวัดของท่านมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ หรือไม่
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 10 ถึงศักราชใหม่ พระเจ้าแผ่นดินไหว้พระ ให้สรงน้ำในพระราชวังและบาศรีคู่ขวัญพระภิกษุ

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงศักราชใหม่ท่านได้มีการปฏิบัติอย่างไร

คองที่ 11 เมื่อมีชาวบ้านเกิดศรัทธามานิมนต์ไปกระทำการใด ๆ ที่ไม่ผิดพระวินัยก็ให้รับนิมนต์

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อมีชาวบ้านเกิดศรัทธามานิมนต์ท่านมีการปฏิบัติอย่างไร

คองที่ 12 ให้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดวาอาราม และมหาธาตุเจดีย์

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อมีการก่อสร้างภายในวัดของท่านมาการปฏิบัติอย่างไร
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 13 ให้รับสิ่งของที่หายาก ทายิกานำมาถวายทาน เช่น สังฆทาน หรือสลากภัต

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อทายกทายิกามีศรัทธานำสิ่งของมาถวายทาน ท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. มีวิธีการอย่างไร

คองที่ 14 เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือเสนาข้าราชการมีศรัทธา นิมนต์ไปประชุมกันในอุโบสถแห่งใด ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ต้องไปอย่าได้ขาด

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อมีหน่วยงานราชการมานิมนต์ให้เข้าร่วมประชุมท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. มีวิธีการอย่างไร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์งานวิจัยแบบมีโครงสร้าง
เรื่องคองติบตีในวรรณกรรมและวิถีชีวิต
ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคองติบตีสำหรับผู้นำชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....

ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

สถานภาพทั่วไป

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ปี
3. การศึกษา ฝ่ายปริยัติธรรม.....ฝ่ายสามัญ.....
4. ด้านครอบครัว หัวหน้าครอบครัว ผู้อาศัย

สถานภาพในหมู่บ้าน

- ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคองติบตี

1. วิธีการดำเนินชีวิตตามคองติบตี
2. การดำรงอยู่และการสูญหายไปของคองติบตี
3. อิทธิพลของคองติบตีที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน

คองถิปถี่ถ้ำหรั้งเจ้าเมืองหรือผู้นำชุมชน

คองถี่ 1 เป็นผู้นำ ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม รู้จักงานของราชการ บ้านเมืองมาก่อน ไม่แต่งตั้งโดยการข่มเหงประชาชนหรือบังคับประชาชน

ประเด็นคำถาม

1. ท่านมีวิธีการอย่างไรในการแต่งตั้งผู้นำหรือเลือกผู้นำในการปกครองลูกบ้าน
2. ท่านพิจารณาจากคุณสมบัติใดบ้างในการแต่งตั้งผู้ช่วย

คองถี่ 2 เป็นผู้นำ ให้หมั่นประชุมเสนาอำมาตย์มิได้ขาด เพื่อให้ข้าศึกศัตรูเกรงขาม ให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข อย่ากดขี่ข่มเหงประชาชน

ประเด็นคำถาม

1. ในปัจจุบันท่านมีการให้ความรู้เรื่องข่าวสารต่าง ๆ กับลูกบ้านของท่านอย่างไร

คองถี่ 3 ให้ตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรม 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ ดบะ อโภธะ อวิหิงสา ชันติ อวิโรธนะ

ประเด็นคำถาม

1. ท่านใช้หลักธรรมใดในการปกครอง

คองถี่ 4 ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ สวดมงคลสูตรและเอาน้ำอบน้ำหอมมาตรงพระภิกษุด้วย

ประเด็นคำถาม

1. ถึงวันขึ้นปีใหม่ชุมชนของท่านมีการทำบุญหรือไม่
2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

คองถี่ 5 ถึงวันขึ้นปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบน้ำหอมมา มูรธาภิเษกพระเจ้าแผ่นดิน

ประเด็นคำถาม

1. ถึงวันขึ้นปีใหม่ได้มีการมอบของขวัญ หรือแสดงออกถึงความเคารพกันหรือไม่

2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

ครั้งที่ 6 ถึงเดือนหกให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และให้เจ้านาย ข้าราชการต่าง ๆ มาถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ให้เป็นการซื้อสัตย์ต่อแผ่นดินป้องกันมิให้กบฏคิดร้ายต่อแผ่นดิน

ประเด็นคำถาม

1. ถึงเดือนหกชุมชนของท่านได้มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณตน หรือไม่
2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

ครั้งที่ 7 ถึงเดือนเจ็ด ให้เลียงเทพารักษ์ มหะสิทธิ์หลักเมือง หูเมือง ตาเมือง เลือเมือง ทรงเมือง ตามกอง สิบลี่ แล้วให้เชิญเทพยาอารักษ์ มหะสิทธิ์ ให้เข้ามาชำระบ้านเมืองป้องกัน อันตรายตามโบราณประเพณี

ประเด็นคำถาม

1. ในหมู่บ้านของท่านมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการเลียงเทพารักษ์ หรือเทวดาที่ รักษาบ้านเมืองหรือไม่
2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

ครั้งที่ 8 ถึงเดือนแปด ให้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีชำระ และเบิกบ้านเบิกเมือง โดย สวดมงคลครบเจ็ดคั่น แล้วนำกรวดทรายหว่านโปรยไปรอบเมือง ตอกหลักบ้านหลักเมืองให้ แน่น

ประเด็นคำถาม

1. ในหมู่บ้านของท่านมีพิธีหว่านหิน หว่านทราย เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกจาก หมู่บ้านหรือไม่
2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

ครั้งที่ 9 ถึงเดือนเก้าจำเริญ (ดับ) ประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดินอุทิศส่วน กุศล แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงแรม 15 ค่ำ เดือนเก้า (บุญข้าวประดับดิน) ชุมชนของท่านมีการ ประกอบพิธีหรือไม่

2. มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร

3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

คองที่ 10 ครั้นถึงเดือนสิบเพ็ง (ขึ้น 15 ค่ำ) ให้ประกาศเตือนราษฎรให้ทำข้าวสาก ภัตตร หนวดน้ำอุทิศไปหาเทวดาอารักษ์หลักเมือง อันรักษาพระพุทธศาสนา ทั้งพ่อแม่เผ่าพงศ์ วงศาคณาญาติจะเจริญรุ่งเรือง

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ (บุญข้าวสาก) ชุมชนของท่านมีการปฏิบัติอย่างไร

2. มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร

3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

คองที่ 11 ถึงวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ให้ทำบุญออกพรรษาให้พระสงฆ์ปวารณา ให้ไปนมัสการพระธาตุหลวง พระธาตุจวมศรี ครั้นถึงแรมหนึ่งค่ำให้ประกาศเตือนให้ประชาชนพากันไหลเรือไฟเพื่อบูชาพญานาค

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงเดือนสิบเอ็ดเพ็ง(ออกพรรษา) ชุมชนของท่านมีการประกอบพิธีหรือไม่

2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร

3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

คองที่ 12 ครั้นถึงเดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง ให้เดือนหัวบ้าน หัวเมือง สิบร้อย น้อยใหญ่ ในขอบเขตสี่มาเข้ามารวมนครหลวงพระบาง เพื่อแห่พระบาทสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตไปลงเรือนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโศกราช เดือน 12 ขึ้น 3 ค่ำ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยานุสติ์ ขึ้น 13 ค่ำ แข่งเรือฉลองอุสุภานาค เป็นเทศกาลบุญแข่งเรือฉลองพระยานาค 15 ตระกูล และอารักษ์หลักเมือง เทพดาทางน้ำทางบก เดือนสิบสองเพ็งเสนาอำมาตย์ และสังฆเจ้าพร้อมราษฎร แห่พระเจ้ามหาชีวิต และพระเถระผู้ใหญ่ทั้ง 5 ไปนมัสการพระธาตุศรีธรรมมาโศกราช พร้อมทั้งเครื่องบูชา มีต้นเทียน ดอกไม้ บั้งไฟ กองบิด กองดาว รูปหุ่นละคร สิง โขน ละเครื่องเล่นมหรสพต่าง ๆ ไปแสดงอยู่พะลานหน้าพระธาตุ 3 วัน 3 คืน แล้วจึงเสด็จกลับคืนเพื่อให้เป็นที่ยกย่องชื่นยินดีซึ่งกันและกัน และจักได้พุดจากกันเป็นมิตรสหาย จึงเป็นเกียรติยศลือชาราษฎรแก่บ้านน้อยเมืองใหญ่ ที่อยู่ใกล้เคียง

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงเดือนสิบสองขึ้นหนึ่งค่ำ ในชุมชนของท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

กองที่ 13 เดือนสิบสองให้ทำบุญกฐินทอดกฐินถวายตามวัดต่าง ๆ

ประเด็นคำถาม

1. ท่านมีการปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญกฐิน
2. มีวิธีการจัดงานอย่างไร
3. มีองค์ประกอบอะไรบ้าง

กองที่ 14 เป็นท้าวพระยาให้มีสมบัติ อันประเสริฐ 14 ประการ คือ หูเมือง ตาเมือง แก่นเมือง ประตุมือง ฮากเมือง เหง้าเมือง ชื่อเมือง ฝาเมือง แปเมือง เขตเมือง สติเมือง ใจเมือง ค่าเมือง และเมฆเมือง

ประเด็นคำถาม สมบัติอันประเสริฐ 14 ประการ ในชุมชนของท่านมีอยู่หรือไม่

1. หูเมือง	มีราชทูตผู้ฉลาดมีปัญญาดี
2. ตาเมือง	มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตสอนวรรณกรรม
3. แก่นเมือง	มีพระภิกษุสงฆ์ผู้รอบรู้แตกฉานในพระธรรมวินัย
4. ประตูเมือง	มีอาวุธไว้ป้องกันการรุกรานของศัตรู
5. รากเมือง	มีโหราจารย์ผู้ที่สามารถทำนายเหตุดีเหตุร้าย
6. เหง้าเมือง	มีเสนาอำมาตย์ผู้เที่ยงธรรม
7. ชื่อเมือง	มีทหารผู้กล้าหาญเพื่อรบกับข้าศึกได้
8. ฝาเมือง	มีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ราษฎรผู้ซื่อสัตย์
9. ขางเมือง	มีข้าราชการตั้งอยู่ในศีลธรรม
10. เขตเมือง	มีเสนาอำมาตย์ผู้ฉลาดรู้เขตบ้านดินเมืองว่าที่นั่นดีหรือเลว
11. มีสติเมือง	มีเศรษฐี พ่อค้าคหบดี ผู้มั่งมีเงินทอง
12. ใจเมือง	มีหมอยาผู้วิเศษรู้โรคต่าง ๆ รักษาโรคภัยไข้เจ็บหายได้
13. ค่าเมือง	มีภาคพื้นภูมิประเทศที่ดี
14. เมฆเมือง	มีเทวดา อารักษ์ หลักเมือง

แบบสัมภาษณ์งานวิจัยแบบมีโครงสร้าง
เรื่องคองติบตีในวรรณกรรมและวิถีชีวิต
ตำบลเมืองสรอง อำเภอเมืองสรอง จังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคองติบตีสำหรับประชาชนทั่วไป

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....

ตำบลเมืองสรอง อำเภอเมืองสรอง จังหวัดร้อยเอ็ด

สถานภาพทั่วไป

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ปี
3. การศึกษา ฝ่ายปริยัติธรรม..... ฝ่ายสามัญ.....
4. ด้านครอบครัว หัวหน้าครอบครัว ผู้อาศัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคองติบตี

1. วิธีการดำเนินชีวิตตามคองติบตี
2. การดำรงอยู่และการสูญหายไปของคองติบตี
3. อิทธิพลของคองติบตีที่สืบทอดสู่วิถีชุมชน

กองสืบสีสำหรับบุคคลทั่วไป

กองที่ 1 เมื่อได้ข่าวใหม่ หรือผลไม้ที่เป็นผลใหม่ ผู้เป็นเจ้าของอย่าเพิ่งกินก่อน ต้องนำไปถวายทานให้กับผู้มีศีลก่อนแล้วตนเองจึงค่อยกิน และให้นำไปแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องด้วย

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อได้ข่าวใหม่มา หรือผลไม้ ออกผลครั้งแรก ท่านนำมารับประทานเองทั้งหมดหรือมีวิธีการปฏิบัติอย่างอื่นอีกหรือไม่ อย่างไร
2. มีการสืบทอดมาอย่างไร
3. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

กองที่ 2 อย่าโก่งตางค์ อย่าจ่ายเงินกู้ อย่าปลอมแปลงเงินตรา และอย่าพูดคำหยาบต่อกัน

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อท่านเห็นคนที่โก่งตางค์ท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. ท่านมีวิธีปฏิบัติอย่างไรกับการจ่ายเงินกู้ ตามกำหนดกฎหมายหรือไม่
3. ท่านมีการปฏิบัติอย่างไรเมื่อเห็นการปฏิบัติเกี่ยวกับการพิมพ์หรือเห็นธนบัตรปลอม

4. เมื่อท่านได้ยินการพูดคำหยาบคายใส่ร้ายป้ายสีคนอื่นท่านปฏิบัติอย่างไร
5. มีการสืบทอดมาอย่างไร
6. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

กองที่ 3 ให้พร้อมเพรียงกันทำไร่หรือกำแพงวัด และบ้านเรือนของตน แล้วปลูกหอเทวดาไว้ 4 มุมบ้านเรือนของตน

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อทางวัดมีการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่
2. การทำแนวป้องกันอันตรายจากภายนอกบ้านท่านมีแนวการปฏิบัติอย่างไร
3. ท่านยังมีความเชื่อในเรื่องเทวดารักษาบ้านเรือนอยู่หรือไม่ และมีการปฏิบัติเพื่อเป็นการบูชาอย่างไร
4. มีการสืบทอดมาอย่างไร
5. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 4 ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน

ประเด็นคำถาม

1. ก่อนขึ้นบ้านท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. อ่างล้างเท้าหรือสิ่งที่ใช้แทนได้ในปัจจุบันยังมีอยู่หรือไม่
3. มีการสืบทอดมาอย่างไร
4. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 5 เมื่อถึงวันพระ ให้ขอขมาท่อนเสา เรือนไฟ แม่บันได และประตูเรือน ที่ตน

อาศัย

ประเด็นคำถาม

1. การปฏิบัติเพื่อแสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งเหล่านี้ คือ ท่อนเสา เรือนไฟ แม่บันได ประตูเรือนที่ตนอาศัย ท่านมีการปฏิบัติอย่างไร

2. มีการสืบทอดมาอย่างไร
3. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 6 ให้ล้างเท้าก่อนเข้านอน

ประเด็นคำถาม

1. ก่อนเข้านอน ท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
2. มีการสืบทอดมาอย่างไร
3. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 7 เมื่อถึงวันพระให้ภรรยาंनाดอกไม้ รูป เทียน มาขอขมาสามี และญาติผู้ใหญ่ของสามี และให้นำดอกไม้ รูป เทียน ไปถวายพระภิกษุที่วัดด้วย

ประเด็นคำถาม

1. การแสดงออกถึงความเคารพในสามี หรือญาติผู้ใหญ่ของสามี ท่านมีการปฏิบัติอย่างไร

2. เมื่อถึงวันพระท่านมีการปฏิบัติตนอย่างไร
3. มีวิธีการอย่างไร
4. มีการสืบทอดมาอย่างไร
5. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 8 เมื่อถึงวันพระสิบสี่หรือสิบห้าค่ำ ให้ให้นิมนต์พระภิกษุมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านแล้วทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อถึงวันพระสิบสี่หรือสิบห้าค่ำ ในครัวเรือนของท่านมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบุญหรือไม่ อย่างไร

2. มีวิธีการอย่างไร

3. มีการสืบทอดมาอย่างไร

4. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 9 เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้ท่านยืนคอย เวลาใส่บาตรอย่าให้มือถูกบาตร และอย่าถูกตัวพระภิกษุสามเณร ขณะใส่บาตรนั้นอย่าสวมรองเท้า กางร่ม เอาผ้าคลุมศีรษะ อุ้ม หลาน และถืออาวุธต่าง ๆ

ประเด็นคำถาม

1. ท่านมีการปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับการตักบาตร ในเวลาพระภิกษุออกมารับบิณฑบาตในตอนเช้า

2. มีวิธีการอย่างไร

3. มีการสืบทอดมาอย่างไร

4. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 10 เมื่อพระภิกษุเข้าปรีวาศกรรม ให้จัดข้าวตอกดอกไม้ รูป เทียน และเครื่องอัฐบริขารไปถวายท่าน

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อพระภิกษุเข้าปรีวาศกรรมท่านได้ร่วมทำบุญหรือไม่

2. มีวิธีการอย่างไร

3. มีการสืบทอดมาอย่างไร

4. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 11 เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อนแล้วจึงค่อยพูดคุยด้วย

ประเด็นคำถาม

1. เมื่อเดินผ่านพระภิกษุ หรือเห็นพระภิกษุเดินผ่านท่านมีวิธีปฏิบัติตนอย่างไร

2. มีการสืบทอดมาอย่างไร

3. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 12 อย่างเหยียบเงาพระภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์

ประเด็นคำถาม

1. เวลาเดินผ่านพระภิกษุ หรือเดินตามหลังพระภิกษุ ท่านมีวิธีปฏิบัติตนอย่างไร
2. มีการสืบทอดมาอย่างไร
3. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 13 อย่างเอาอาหารที่ตนหรือคนอื่นกินแล้ว ไปถวายพระภิกษุ หรือเอาไว้ให้สามี

กิน

ประเด็นคำถาม

1. ท่านมีวิธีการปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับอาหารที่จะนำไปถวายพระภิกษุ
2. การรับประทานอาหารในครัวเรือนของท่านมีการปฏิบัติอย่างไร
3. มีวิธีการอย่างไร
4. มีการสืบทอดมาอย่างไร
5. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

คองที่ 14 อย่างเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิดของตน

ประเด็นคำถาม

1. ท่านมีการปฏิบัติเพื่อละเว้นเกี่ยวกับกามคุณอย่างไร เมื่อถึงวันต่าง ๆ เหล่านี้
2. วันพระ
3. วันเข้าพรรษา
4. วันออกพรรษา
5. วันมหาสงกรานต์
6. วันเกิดของตน
7. มีการสืบทอดมาอย่างไร
8. ถ้าไม่มีการปฏิบัติสืบทอดจะเกิดผลดี หรือเสียอย่างไร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระบรรจง จิตตกโร (ไชยเสนา)
เกิด	วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2523
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 150 หมู่ 8 บ้านคำ ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด 45220
อุปสมบท	วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2545
การศึกษา	นักธรรมชั้นเอก พุทธศาสตรบัณฑิต วิชาเอกศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย พ.ศ. 2552 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2555
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 156 หมู่ 7 วัดบ้านคำใหญ่ ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด 45200
สถานะปัจจุบัน	รองเจ้าอาวาส, เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองสรวง